

Lagafrumvarp felld.

Dýrtíðarráðstafanir (frv. EystJ).

Á 4. fundi í Nd., 22. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um ráðstafanir gegn dýrtíðinni (þmfrv., A. 9).

Á 5. fundi í Nd., 24. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég vil í upphafi þessa máls minnst þess, að þegar yfirstandandi styrjöld skall á, haustið 1939, hafði gengi íslenzku krónunnar verið lækkað mjög verulega. Gengislækkunin var í því skyni gerð að bæta rekstrarafkomu þeirra atvinnugreina, er á útflutningi byggðu rekstur sinn. Jafnhliða gengislækkuninni voru þau ákvæði sett í l., að kaupgjald mætti eigi hækka í fullu samræmi við hækkun verðlags og framfærslukostnaðar. Var tiltekið í l., eftir hvaða reglum kaupði skyldi breytast, og bannað að hækka grunnkaup frá því, sem var. Enn fremur var verðlag landbúnaðarafurða á innlendum markaði bundið með l., og skyldu gilda um það verðlagsákvæði hliðstæð þeim, er um kaupði voru sett. Öllu þessu var ætlað að tryggja það, að sá hagnaður, er útflutningsatvinnuvegunum var ætlaður af krónulækkuninni, yrði eigi svo að segja samtundis að engu gerður með hækkun kaupgjalds og innanlandsverðlags.

Það kom brátt í ljós, að styrjöldin mundi breyta mjög atvinnuástandinu í landinu. Það varð augljóst, að afkoma margra þeirra, er á útflutningi byggðu, mundi batna mjög verulega, en jafnframt, að tilkostnaður við atvinnurekstur mundi fara vaxandi, og það engu síður þeirra, er framleiddu fyrir innlendan markað. Jafnframt tóku erlendar neyðsluvörur að hækka í verði, og fyrirsjáanleg var meiri aukning dýrtíðar en gert hafði verið ráð fyrir, þegar gengisl. voru sett og kaupgjaldið bundið.

Alþ. kom saman á ný haustið 1939, eftir að því hafði verið frestað sumarmánuðina. Voru þá gengisl. öll endurskoðuð með tilliti til þeirra breyt., er þannig voru á orðnar eða fyrirsjáanlegar þóttu. Afnumin voru þau ákvæði l., er bundu verð innlendra afurða. Þótti eigi lengur fært að halda föstu verði þeirra eða binda verðið við breyt. kaupgjaldsvísitölu, þar sem framleiðslukostnaður fór sívaxandi og engin trygging fyrir því, að breyt. á honum yrðu í nokkru samræmi við vísitölu framfærslukostna-

ðar í bæjunum. Voru því ákvarðanir um verðlag á landbúnaðarafurðum lagðar á ný á vald þeirra nefnda, sem starfa skv. afurðasölulögnum.

Þá var og breytt reglum l. um hækkun kaupgjalds í samræmi við aukningu dýrtíðar og lögleyfið meiri hækkun kaupgjalds í hlutfalli við hækkun framfærsluvísitölu en áður var ákveðin. Var breyt. sú gerð vegna batnandi afkomu atvinnuveganna og vaxandi dýrtíðar. Hins vegar var eigi leyft að hækka kaupgjald í fullu samræmi við hækkun framfærslukostnaðar, og var þar m. a. stuðzt við fordæmi þeirra þjóða, sem fullkomnasta og réttlátasta hafa haft skipun þessara mála að dómi flestra frjálslyndustu manna. Jafnframt var svo ákveðið í gengisl., að ákvæðið um kaupgjaldið skyldi falla úr gildi í árslok 1940, nema Alþ. hefði fyrir þann tíma tekið ákvörðun um að framlengja þau.

Leið nú fram að áramótum 1940—1941, og varð niðurstaðan sú, að l. um bindingu kaupgjaldsins voru ekki framlengd, en frjálsir samningar gerðir milli atvinnurekenda og verkamanna. Verkamenn gerðu þá tafarlaust kröfu um, að kaupgjaldið yrði látið hækka í fullu samræmi við hækkun framfærslukostnaðar, þannig, að sérhver verðlagshækkun í landinu hefði í för með sér tilsvarendi kaupgjaldshækkun. Atvinnurekendur féllust á þetta, og voru nálega allir kaupgjaldssamningar gerðir í samræmi við þessa meginreglu. Enn fremur var grunnkaup hækkað allverulega víða utan Reykjavíkur.

Þótt eigi væri bundizt samþökum gegn þessari þróun málanna, þá var mjög mörgum ljóst, að með þessu var lagt út á hála braut. Menn sáu, að þegar svona var komið, mundi hvað reka annað, verðlags- og kaupgjaldshækkunir. Áður en langt um liði, mundi hvor aðili um sig, framleiðendur og launþegar, telja sig vera að tryggja sig og afkomu sína fyrir hækkunum hins, og þannig hefjast kapphlaup, sem illt yrði að stöðva, og mjög vafasamur hagnaður mundi af slíkum hækkunum leiða fyrir þá, er að þeim stæðu, — einkum er stundir liðu.

Reynslan hefur leitt í ljós, að slíkur ótti var ekki ástæðulaus. Síðan styrjöldin hófst, hefur verðlagsvísitalan farið stöðugt hækkandi. Sumpart á hækkunin rót sína að rekja til verðlagshækkunar á erlendum markaði, hækkunar á flutningsgjöldum og þeim hækkunum á kaupgjaldi og afurðaverði innanlands, sem óhjákvæmilegar voru sem afleiðing af þeim hækk-

unum, er að utan komu. En að mjög verulegu leyti á hækkun vísitölunnar rót sína að rekja til kaphlaups þess, sem orðið hefur á milli verðlags og kaupgjalds og beinlínis leiðir af því fyrirkomulagi, er á þessum málum hefur verið síðan kaupgjaldssamningarnir voru gerðir um áramótin 1940 og 1941.

Fljótt á litið virðist það vera ákaflega þægilegt fyrirkomulag að hækka kaupgjaldið ætíð að fullu í samræmi við hækkun verðlagsins, og óneitanlega væri létt af mönnum miklum áhyggjum, ef með slíku skipulagi væri unnt að koma því til vegar, að við ákvörðun kaupgjalds þyrfti aldrei að taka tillit til neins annars en verðlags á innanlandsmarkaðinum. Eigi væri það síður ánægjulegt fyrir framleiðendur innlendra vara, ef því væri í raun og veru til að dreifa, að þeim mætti standa alveg á sama, hver framleiðslukostnaðurinn væri; þeir þyrftu ekki annað en að hækka afurðaverðið á innlenda markaðinum, og eigi þyrfti að hafa áhyggjur af því, að markaðinum væri ofboðið, þar sem neytendum væri sífellt sköpuð meiri og meiri kaupgeta með hækkuðu kaupi í samræmi við hækkun verðlagsins. Kauptakar þyrftu þá ekki heldur að kippast við, þótt verðlagið hækkaði, — kaupgjaldið hækkaði af sjálfu sér á móti, og svo koll af kolli.

Ef það fyrirkomulag, sem nú er á þessum málum, á að standast réttmæta gagnrýni, yrði að vera hægt að halda því fram með rökum, að hægt væri að leysa þau miklu vandamál, sem hér er fjallað um, með þessu afar einfalda móti. Vandinn væri allur leystur með því að hækka kaupgjaldið og verðlagið á víxl.

Liggur það hins vegar ekki í augum uppi, að eitthvað er bogið við það fyrirkomulag, sem gefur mönnum ástæðu til þess að álykta á þennan hátt? Treystir nokkur sér til þess að halda því fram í alvöru, að unnt sé að skapa ný verðmæti með þeirri einföldu aðferð að hækka kaupgjald og afurðaverð á víxl?

Eins og ég hef dregið á, er eðlilegt, að kaupgjald hafi hækkað vegna vaxandi framfærslukostnaðar og tekjur manna hafi vaxið vegna vaxandi atvinnu. Á sama hátt er eðlilegt, að verðlag á innlendum afurðum hafi hækkað, vegna aukins framleiðslukostnaðar og enn fremur til þess að tekjur bændastéttarinnar færdust svo nærri tekjum annarra manna í landinu. Að vonast mætti eftir því, að landbúnaðarframleiðslan drægist ekki saman á þessum tíma, þegar meira ríður á því en nokkru sinni fyrr. að matvælaframleiðslan í landinu sé rekin af fullu kappi.

Verður að segja það hreinlega hér, að fullhart er á því, að slíku takmarki hafi verið náð, svo mjög dregst vinnuaflið að hinni tekjumiklu atvinnu í bæjunum, bæði við atvinnurekstur íslendinga þar og við störf í þágu setulíðsins.

Slíkar hækkunar voru nauðsynlegar og eðlilegar. Hið hættulega við ástandið er aftur á móti hitt, að eins og fyrirkomulag þessara mála er nú, leiðir hver hækkunin á verðlagi innanlands af sér kaupgjaldshækkun og gagnkvæmt. Á þeirri þróun er ekki sýnilegur neinn endir. Hvor aðillinn um sig, launþegar og framleið-

endur, telja sig í raun réttir vera að flýja undan hinum, og telji annar hvor, að hinn dragi undan á hlaupunum, herðir hann vafalaust á, með þeim árangri að lyktum, að hvorugur getur annan flúið.

Eftir því sem verðlagið og kaupgjaldið hækka, eftir því hafa hækkunar þær á kaupgjaldi og verðlagi, sem gerðar eru, meiri áhrif á vísitöluna, og þannig eykst hraðinn, ef menn ekki stöðva sig.

Eftir því sem þessi þróun heldur lengur áfram, þá virðist mér, að verðhækkanirnar muni skila sér fullkomlegar sem kauphækkanir og kauphækkanirnar sem verðhækkanir.

Eftir því, sem þessu heldur lengur áfram, sýnist mér, að þær breyt, sem gerðar kunna að vera á grunnkaupi og afurðaverði, muni æ í minni mæli reynast raunverulegar breyt. á tekjum manna, og að sama skapi í ríkari mæli útþýning á þeim verðmætum, sem á bak við standa, — eða m. ö. o. verðlækkun íslensks gjaldmiðils, — gengisfall.

Svo kann þá að fara, að mönnum finnst þeir vera að græða, en standi raunverulega í stað efnalega eða séu beinlínis að tapa eignum sínum. Menn reikna með sífellt hærri og hærri tölum, og bankarnir þurfa að síauka seðlavlötu, til þess að menn geti velt á milli sín æ fleiri og fleiri af þeim peningum, sem verið er að skapa með því að hækka kaupgjald og verðlag á víxl.

En nú munu sumir spyrja: Hvernig kemur sú hættu fram, sem í þessu skipulagi er fölgín? Mönnum finnst fyrirkomulagið þægilegt, allt ganga að óskum, og ýmsum kann sjálfsagt að finnast allt tal um annað nöldur eitt og aðeins fram komið af því, að menn vilji fá tækifæri til þess að gera sig merkilega og láta líta svo út, að menn sjái allt glöggar og betur en aðrir. Þessari spurningu er vitanlega nauðsynlegt að svara.

Eins og við vitum, byggir íslenska þjóðin afkomu sína að verulegu leyti á framleiðslu vara, sem ætlaðar eru til útflutnings. Verðinu á hinum erlenda markaði getum við ekki ráðið sjálfir. Það verður að ákveðast með samningum við aðrar þjóðir, og nú alveg nýlega hefur verið samið um sölu á meginhluta af framleiðsluvörum landsmanna fyrir fast verð. Gildir sá samningur um sölu á sjávarafurðum okkar fram á næsta sumar.

Engum blandast hugur um, að framleiðslukostnaður og innanlandsverðlag hækkar hér svo að segja daglega. Verði ekkert gert til að hindra þessa hækkun, mun ekki langur tími líða, unz framleiðslukostnaðurinn verður orðinn svo hár hér á landi, að útflutningsverðið hrekkur ekki til þess að mæta honum. Enginn getur með vissu sagt, hvenær þetta muni verða, en hitt er víst, að sá tími kemur og máske fyrr en við hyggjum nú, — jafnhvort og stefnt er í þessa átt.

Útflutningsverðið á fiski hefur verið fastákvæðið, og naumast er hægt að gera ráð fyrir, að það verði hækkað úr þessu. Hitt vitum við, að við lok styrjaldarinnar lækkar útflutningsverð á afurðum okkar, og sú verðlækkun mun koma fram miklu örrar en lækkun innanlands-

verðlags og kaupgjalds, og mun ég koma að því síðar. — Hvað verður þá gert, þegar svo er komið, að framleiðsla fyrir erlenda markað hætti að borga sig vegna þess, hve kaupgjald og innanlandsverðlag er hátt orðið?

Í fyrsta lagi er hægt að hugsa sér að ekkert verði gert, — að ástandið verði látið afskiptalaust unz framleiðslufyrirtækin stöðvast. Í því sambandi má benda á það, að engar líkur eru til þess að bankarnir brenni sig á sama soðinu og eftir síðustu styrjöld og fyrir þessa styrjöld, að lána atvinnuvegunum fé eftir að reksturinn er orðinn fyrirsjáanlega taprekstur. Af stöðvun framleiðslunnar mundi leiða gífurlegt atvinnuleysi, tekjur manna mundu stórlækka þrátt fyrir háa kauptaxta, kaupgetan minnka og markaður fyrir innlendar afurðir þrengjast stórkostlega. Þetta ástand mundi vara þangað til verkamenn neyddust til þess að lækka kaupðið og framleiðendur neyddust til að lækka söluverð afurða sinna. En áður en svo væri komið, mun margt hafa gerzt, sem menn þá vildu mikið til vinna, að eigi hefði átt sér stað.

Í öðru lagi mætti gera ráð fyrir, að löggjafinn liti svo á, að þjóðfélagið þyldi ekki stöðvun atvinnurekstrarins og gripi í taumana, þegar hann hefði stöðvazt, lækkaði kaupgjald og afurðaverð með l., til þess þannig að skapa jafnvægi á ný milli framleiðslukostnaðar og útflutningsverðs.

Munu menn þó ekki verða öfundsverðir af þeirri framkvæmd, og víst er um það, að óglæsilegt ástand mundi hafa ríkt um skeið áður en gripið yrði til slíkra ráðstafana. Sumir mundu segja, að í stað þess að gripa þetta úrræði, væri hægt að þjóðnýta stærstu atvinnutækin. En þess ber þeim sömu mönnum að gæta, að það mundi verka svipað á tekjur almennings, sem að framleiðslunni vinnur, eins og valdboðin kauplækkun og valdboðin verðlækkun, þar sem ríkisvaldið gæti ekki borgað hærri laun en atvinnureksturinn gæti staðið undir.

Í þriðja lagi er hægt að hugsa sér, að þegar atvinnureksturinn væri stöðvaður, atvinnuleysið orðið óþolandi og markaðsvandræði landbúnaðarins óviðunandi, yrði gripið til þess úrræðis að verðfella íslenzku krónuna og reyna með því móti að skapa jafnvægi milli útflutningsverðs, kaupgjalds og innanlandsverðlags, fjölga krónunum, sem útflytjendurnir fengju, en gera þær verðminni um leið, og lækka þannig raunverulega launin og innanlandsverðlagið.

Þetta var það, sem gert var hér árið 1939, — og er ekki einmitt hætt við, að menn neyddust til að nota þetta úrræði? Sjá þá flestir, hversu færi um verðgildi íslenzkra peninga, ef það bætti ofan á verðhækkunar stríðsáranna, að beinlínis yrði að fella krónuna í verði eftir stríðið vegna þrenginga atvinnuveganna.

Hér er í raun og veru komið að kjarna málsins. Aðalhættan er sú, að það fyrirkomulag, sem nú er, grafi undan afkomumöguleikum atvinnuveganna og leiði til gengislækkunar eða gengishruns, þegar þessi þróun hefur náð hámarki sínu.

Sumir munu e. t. v. segja sem svo, að hér sé um hrakspár einar að ræða. Í ríkjandi fyrirkomulagi felist alls ekki þær hættur, sem ég

hef lýst, og þá fyrst og fremst vegna þess, að þegar verðlag byrjaði að lækka á ný, þá mundi framfærsluvísitalan lækka, og með henni kaupgjaldið, og innanlandsverðlag á þann hátt færast af sjálfu sér til samræmis við útflutningsverðið.

En eftir því, sem ég hef athugað þetta betur, og eftir því, sem núverandi rás viðburðanna á sér lengur stað, virðist mér augljósara, að framfærsluvísitalan muni ekki lækka í samræmi við erlenda verðlagið og að í vísitölufyrirkomulaginu sé ekki fólgin sú trygging fyrir samræmi, sem fljótt á lítið mætti álíta, og skal ég nú færa fyrir því nokkur rök.

Ef við athugum grundvöllinn fyrir vísitölunni, komumst við að raun um, að hún er að tiltölulega litlu leyti byggð á innkaupsverði erlendra vara. Vísitalan byggist að langmestu leyti á kaupgjaldi og öðrum tilkostnaði innanlands og verðlagi á innendum afurðum.

Af þessu leiðir, að þótt innkaupsverðlag fari lækkandi á erlendum markaði, þá hefur það tiltölulega litil áhrif á framfærslukostnaðinn og minnkandi áhrif eftir því, sem þáttur erlendu varanna í framfærslukostnaðinum verður minni.

Hreyfing vísitölunnar niður á við yrði því að langmestu leyti að byggjast á kaupgjaldslækkun og lækkun á verðlagi innlendra vara. Er það mjög ólíklegt, að menn mundu finna sérstaka hvöt hjá sér til þess að stuðla að slíkum lækkunum, — og er það ekki sagt til niðrunar neinum, er þar á hlut að máli.

Það er því alveg víst, að lækkun vísitölunnar mundi ekki verða í neinu samræmi við lækkun á útflutningsverði íslenzkra afurða, og að vísitölufyrirkomulagið gefur enga trygging fyrir samræmi í þessum efnum, þegar verðlækkunaraldan skellur yfir.

Ég get ekki betur séð en að hækkun verðlags og kaupgjalds hljóti að leiða til stöðvunar á atvinnuvegum landsmanna, atvinnuleysis, lækkunar kaupgjalds annaðhvort beinlínis eða með gengisfalli, sem komið verði fram, þegar allt verður komið að þrotum.

En gerir það þá svo ákaflega mikið til, þótt verið sé að rýra verðgildi íslenzkrar krónu og þótt við getum búist við, að til enn meiri verðfellingar dragi, áður en langt um líður, ef svo fer sem horfir?

Mér finnst, að ekkert muni vera neinu þjóðfélagi hættulegra en einmitt það, að vantrú skapist meðal landsmanna á gjaldniðli hennar. Telji menn sig hafa rökstuddar líkur fyrir því, að verðgildi peninganna muni fara stórkostlega rýrnandi til frambúðar, þá leiðir slíkt viðhorf af sér vaxandi eyðslusemi, en sparnaðarhvöt og ráðdeild manna þverr að sama skapi. Undirstaða þess, að menn vilji spara, verður einmitt að vera sú trú, að menn geti síðar fengið verðmæti fyrir þá peninga, er menn leggja til hliðar, Missi menn þessa trú, fleygja menn peningunum frá sér, ýmist í beina eyðslu eða kaupa gagnlega hluti fyrir of fjár, ef þeir eru þá fánægir.

Á undanförnum árum hafa menn talið sig samála um það, að sparifé íslenzku þjóðarinnar væri til muna of lítið. Það er alveg víst, að þetta var rétt skoðun og að eyðslusýkin er einn verstí

þjóðarlöstur Íslendinga. Þessu mega menn ekki gleyma. Missi menn trúna á gjaldmiðlinum nú á styrjaldartímunum og gefi sig eyðslulöngun sinni á vald, þá verður það til þess, að þjóðin verður haldin af þessari sýki í enn ríkari mæli en nokkru sinni fyrr, og mun lengi eima eftir af því í skapgerð manna.

Fjöldi Íslendinga hefur nú mjög miklar afgangstekjur. Atvinna hefur nú um skeið aukizt stórkostlega og vinnulaunataxtar, sem voru heinlínis miðaðir við atvinnuleysisástand, gefa mönnum nú mjög riflegar tekjur. Einhleypir menn moka saman fé, eða svo hefði það verið kallað fyrir tveim árum, sem nú er að ske.

Eins og nú er ástatt, geta menn ekki nema að mjög takmörkuðu leyti notað þetta fé til þess að búa í haginn fyrir framtíð sína, sakir þess, hve dýrar allar framkvæmdir eru nú og erfitt um úttegun efnivara.

Það er því augljóst mál, að efnahagslegt sjálfstæði þess mannfjölda, sem nú þegar hefur eignazt innstæður, er í framtíðinni að langmestu leyti komið undir því, hvað hægt verður að fá fyrir þetta fé, og það sama má segja um þann mikla fjölda, sem enn hefur tækifæri til þess að bæta hag sinn.

Er þess enginn kostur, að skilningur geti vaknað á því, að með því að grafa undan verðgildi peninganna er verið að rýra þá sjóði, sem almenningur hefur nú tækifæri til þess að mynda sér til stuðnings í framtíðinni, og að með þeim ráðstöfunum er verið að færa stríðsgróðann með óréttmætum hætti í hendur þeim, sem eiga atvinnutækin í landinu. — Með því er verið að að koma í veg fyrir, að stríðsgróðinn verði notaður að styrjaldarlokum til þess að tryggja þátttöku fólksins sjálfs í atvinnurekstri þjóðarinnar.

Það mun kannske verða reynt að telja mönnum trú um, að stöðvun á kauphækkun og verðlagshækkunum, sem óneitanlega er eitt helzta úrræðið til þess að koma í veg fyrir áframhaldandi verðbólgu og rýrnun peningaverðgildis, verði sérstaklega til þess að loka leiðum almennings að frekari hluttöku í stríðsgróðanum. Ég álit, að eins og nú er komið, sæki menn í sinn hlut lítinn stríðsgróða með því að halda slíkri hækkun áfram, en rýri hins vegar stórkostlega þau verðmæti, sem menn hafa þegar aflað og hafa tækifæri til þess að vinna sér inn í framtíðinni. Réttlátan hlut til almennra þarfa af þeim stríðsgróða, sem einstakir menn hljóta, ber að tryggja með sköttum, og kem ég síðar nánar að því atriði.

Fljótlega eftir að það fyrirkomulag hafði verið tekið upp um kaupgreiðslur, er áður hefur verið lýst, jukust áhyggjur manna um vöxt dýrtíðarinnar um allan helming, og fóru fram miklar umræður um málið innan ríkisstj., milli flokka og í blöðunum fyrir og um þingtimann í vetur, sem leið.

Allir töldu hina mestu nauðsyn á því að stöðva dýrtíðina, og flestir töldu sig sjá og skilja, að dýrtíðin stafaði að verulegu leyti af því fyrirkomulagi um kaupgjaldsgreiðslur, er upp hafði verið tekið, og þeim skréfugangi í verðlagi og kaupgjaldi, er af því hlaut. — Eftir að umræður

höfðu farið fram í ríkisstj. og flokkunum um málið, lagði ég á síðasta Alp. fram frumvarp til l. um dýrtíðarmálin.

Fr. var byggt á því, að afla skyldi fjár með útflutningsgjaldi og almennum tekjuskatti, og fénu síðan varið til þess að lækka verðlag á innlendum og erlendum varningi á innlendum markaði, og reyna með því móti að sporna við þínu sihækkandi verðlagi og kaupgjaldi.

Áður en þessi leið var valin var að sjálfsögðu athugað, hvort rétt væri og framkvæmanlegt að hækka gengi íslensku krónunnar í stað þessara ráðstafana og hafa með því móti lækkandi áhrif á verðlagið.

Þessi leið reyndist ófær þegar af þeirri ástæðu, að Bretar höfðu gert það að ófrjávírkjanlegu skilyrði af sinni hálfu fyrir því að greiða fyrir verzlunarviðskiptum landsins, að gengi krónunnar yrði ekki breytt nema í samráði við brezku stjórnina, og gengishækkun vildu Bretar ekki samþ. eins og þá stóð.

Mér er það ljóst, og ég tók það mjög greinilega fram, þegar ég lagði fram þetta frv. mitt um dýrtíðarmálin, að þær ráðstafanir, sem þar voru gerðar, voru ekki fullnægjandi, — að frv. gekk ekki nógu langt. En mér var jafnljóst, að frv. væri dauðadæmt, ef það gengi lengra en það gerði, og ég áleit til verulegra bóta að fá það samþ. eins og það var. Ég vonaði einnig, að síðar mundi unnt að fá til viðbótar aðrar ráðstafanir, sem veittu enn meira öryggi í baráttunni gegn dýrtíðinni.

Ég tók það sérstaklega fram á Alp. í sambandi við flutning málsins, að ég hefði talið rétt og nauðsynlegt að fastbinda kaupgjaldið á nýjan leik, enda þótt ég álit ekki rétt að skipa þeim málum með l., nema alveg sérstaklega stæði á.

Jafnframt skýrði ég frá, að ég gæti fallizt á, ef kaupgjaldið væri bundið, að reisa um leið skorður við hækkandi verðlagi á innlendum framleiðsluvörum. Hitt var mér ljóst, að eigi var unnt að festa verðlag á innlendum afurðum eins og það var þá, heldur hefði þurft að hækka það áður til samræmis við þann framleiðslukostnað, sem þá var ýmist orðinn eða fyrirsjáanlegur, og til samræmis við tekjur annarra stétta þjóðfélagsins.

Slíkar tillögur höfðu þá engan byr, og þess vegna úthjó ég frv. mitt sem samkomulagsgrundvöll í málinu.

Ég taldi mig hins vegar hafa verulegar líkur fyrir því, að það frv. mundi verða samþ. á Alp. í aðalatriðum.

Þegar á hólminn kom, mun einhverjum hafa fundizt, að í sambandi við þetta mál mundi vera hægt að skapa þá trú hjá nokkrum hluta þjóðarinnar, að á þeirra rétt væri gengið, og það væri því ekki útilokað, að hafa mætti pólitískan hagnað af því að spilla fyrir málinu. Þetta var nægilegt til þess, að það fylgi, sem ég taldi fyrirfram víst, að frv. ætti víst, brást að mjög verulegu leyti, þegar á átti að herða. Sjálfstfl. og Alpfl. kepptust hvor við annan um að lýsa yfir því, að þeir vildu umfram allt halda dýrtíðinni í skefjum, en um leið voru a. m. k. blöð þeirra samtaka um að telja mönnum trú um, að hinn almenni tekjuskattur, sem á skyldi leggja til

þess að vinna gegn dýrtíðinni, væri hin mesta áráð á almenning.

Niðurstaðan var því sú, að almenni tekjuskatturinn var felldur úr frv. og þar með var stórkostlega dregið úr gildi þess. Fjáröflun með útflutningsgjaldi var hins vegar samþykkt.

Skömmu eftir að Alb. lauk, gerði ég till. um, að dýrtíðarl. yrðu framkvæmd, fjár aflað og því varið til þess að sporna við meiri hækkun vísitölunnar. Tel ég eigi ástæðu til að rekja þær tillögur í einstökum atriðum, enda voru þær aðeins um að framkvæma þau atriði frv. míns, sem Alþýðu- og Sjálfstæðisflokknum hentaði að ljá fylgi sitt á Alþingi.

En þegar hér var komið, fékkst ekkert gert í málinu, og hefur dýrtíðarlöggjöfin ekki verið að neinu leyti framkvæmd enn sem komið er.

Var því ýmist við borið í þessu sambandi, að nauðsynlegt væri að hið og sjá, hvort eigi fengist heimild til þess af Breta hálfu að hækka gengi íslensku krónunnar, og kostur gæfist á að athuga, hvort menn vildu gengishækkun í stað dýrtíðarl., eða því, að slíkir erfiðleikar væru á framkvæmd dýrtíðarl., að eigi væri út í hana leggjandi.

Í því sambandi hefur það sérstaklega verið dregið fram, að í dýrtíðarl. væru engin ákvæði til tryggingar því, að kapphlaupið milli verðlags og kaupgjalds héldi ekki áfram að hækka vísitöluna, þótt fé yrði varið til þess að lækka verðlag í landinu.

Jafnframt hafa verið talin öll tómerki á fjáröflun með útflutningsgjaldi, eins og nú væri komið málum. Þannig hefur verið algerlega gefið upp við tekjuöflun til dýrtíðarráðstafana og framkvæmd dýrtíðarl. Almenni skatturinn var felldur í þinginu og útflutningsgjaldið svaft í ríkisstj. Ekkert orðið eftir nema orðin tóm af öllum þeim ráðagerðum og bollaleggingum, sem fram höfðu farið um að nota hið mikla fjármagn, sem bærst inn í landið, til þess að hindra vöxt dýrtíðarinnar í landinu. Höfðu þó margir tekið munninn fullan um nauðsyn þess, að rösklega yrði til verks gengið.

Reynsla undanfarinna mánaða hefur ekki dregið úr þeirri sannfæringu minni, að þjóðar-nauðsyn beri til, að dýrtíðin sé stöðvuð. Jafnframt virðist ljóst, að hér þarf að gera tvennt í senn:

Stöðva kapphlaupið milli verðlags og kaupgjalds innanlands með því að fastákveða hvorttveggja, og það eins fyrir því, þótt slík ráðstöfun mundi ekki teljast eðlileg á venjulegum tímum.

Verja verulegum fjármunum, sem taka ber með sköttum, til þess að halda í skefjum verði á þeim höfuðnauðsynjavörum, sem ekki er hægt að ráða verðlagi á með lögbindingu, — bæði þeim, sem launþegar og aðrir nota til neyzlu, og þeim, sem framleiðendur innlendra vara nota til starfrækslu sinnar.

Með þessu móti mætti mega gera sér vonir um, að komið yrði í veg fyrir slaukna dýrtíð og sífellda verðryrnun íslenskrar krónu, og það án þess að slík framkvæmd yrði gerð á kostnað þeirra stétta, sem kaupgjalds- og verðlagshömlunnar virðast snerta mest.

Um þetta fjölluðu þær till., sem til meðferðar voru í ríkisstj., nú í sept., og þetta er einnig aðalefni þess frv., sem hér liggur fyrir. Þessum aðalráðstöfunum verða að fylgja aðrar veigamiklar framkvæmdir, sem ég mun koma að síðar. En sú er veigamest, að tryggja útflutningsverð landbúnaðarafurða um leið og innanlandsverðlagið er bundið.

Samkv. ákvæðum frv. þess, er hér liggur fyrir, skal kaupgjald eigi hækka frá því, sem það á að vera skv. vísitölunni 1. okt., og verðlag á innlendum afurðum, bæði land- og sjávarafurðum, svo og rafmagni, skal eigi fara fram úr því, sem var 1. okt., að undanskildum árstíðarhækkunum á kjöti og kartöflum. Húsaleiga á einnig að haldast óbreytt frá því, sem nú er, og flutningsgjald á aðalnauðsynjavörum milli Íslands og annarra landa. Jafnframt er ráðherra gefið auðið vald til þess að hafa afskipti af verðlaginu á þeim nauðsynjum, sem eigi er sett hámarksverð á með þessari löggjöf.

Þá er og ákvæði um það í frv., að stofnaður skuli sérstakur dýrtíðarsjóður, og á að verja úr honum fé til þess að draga úr verðhækkun erlendra nauðsynjavara, bæði til neyzlu og framleiðslu innanlands. Er því slegið föstu með ákvæði þessu, að það eigi að vera sameiginlegt mál allrar þjóðarinnar að bera þær verðlags-hækkanir, sem koma úr þeirri átt, að svo miklu leyti sem fjáröflunarmöguleikar hrökkva til.

Þá er ákvæðið, að úr dýrtíðarsjóði skuli greidd verðuppbót á útfluttar landbúnaðarafurðir, þannig að bændur fái tryggð að útflutningsverð, sem í fyrra var á ull og gærum, og það innanlandsverð, sem nú er ákvæðið á kjöti. Er þetta gert til þess að tryggja bændur gegn því, að tekjur þeirra ryrni stórum frá því, sem nú er, vegna verðfalls á útfluttum afurðum. Þessi ráðstöfun er sanngjörn og eðlileg, þegar þess er gætt, að með ákvæðum frv. er verðlagið á innlandsmarkaðinum sett fast og sá möguleiki því eigi fyrir hendi, meðan 1. gilda, sem annars lægi beint við, að bændur geti bætt upp verðfall á útflutningsvörum sínum með hækkun verðlags á innlendum markaði.

Fjölmarginn munu nú vilja viðurkenna það, að æskilegt sé og fullkomin þjóðarnauðsyn að stöðva kapphlaupið milli verðlags og kaupgjalds, og miklu almennari mun vera skilningur á nauðsyn þess að halda uppi verðgildi krónunnar en margir hyggja.

Sumir álíta, að menn séu svo hrifnir af því fyrirkomulagi, er nú gildir, og svo blindaðir af peningaflóðinu, að þeir sjái alls ekki handaskil í þessum málum og telji ekkert athugavert við það, sem er að gerast.

En þessu mun alls ekki svo farið. Ég er viss um, að fyrir hendi er almennur skilningur á því, að það er stórhættulegt að knýja áfram með vaxandi hraða þá verðhækkunar- og kauphækkunarbylgju, sem risin er. Ég er einnig viss um, að margir þeirra manna, sem hafa kynnt sér þessi mál, álíta, að unnt sé með þeim ráðstöfunum, er í frv. felast, að viðbættum vissum viðbótarráðstöfunum, er ég vík að síðar, að stöðva dýrtíðarflóðið, — og a. m. k. séu svo sterkar líkur fyrir því, að slíkt megi takast, að

óverjandi sé að gera ekki þessa tilraun. Frá sjónarmiði margra veltur hins vegar mikið á því, hvort hægt er að framkvæma slíkar ráðstafanir án þess að íþyngja einstökum stéttum þjóðfélagsins eða gera þeim í nokkru rangt til.

Það má nú sjálfsagt teljast vonlaust verk að ræða um það atriði með rökum við þá menn, sem finna sér ekki annað þarfara verkefni á þessum tímum en að efla móttöðu gegn þessum ráðstöfunum meðal þjóðarinnar, menn, sem ganga svo langt og sýna almenningi svo litla virðingu, að krefjast álits hans um stórt vandamál áður en það hefur verið lagt fram og áður en menn hafa því skilyrði til þess að dæma.

En í trausti þess, að háttv. Alþ. telji sér ekki sama að velja eða hafna, fyrr en málið hefur verið rætt til hlitar, mun ég ræða þessa hlið málsins nokkuð.

Er þá rétt að athuga viðhorf launþega og framleiðenda þeirra afurða, sem ætlaðar eru til sölu á innlendum markaði, til þessa máls.

Flestir þeir, sem tala út frá sjónarmiði launamanna, virðast ganga út frá því sem eðlilegum hlut, að grunnkaup standi yfirleitt óbreytt. Viðurkenna, að í því væri fölginn alveg sérstök hætta, ef kapphlaup ætti sér stað um hækkun grunnkaups. Það er alveg augljóst mál, að verkamenn eða launamenn geta ekki reiknað með neinum hagnaði af áframhaldandi hækkun kaupgjalds í samræmi við hækkun vísitölunnar, því að þeir eru nákvæmlega eins settir eftir hækkunina sem áður. Jafnframt verður því ekki með rökum neitað, að af síhækkandi verðlagi og kaupgjaldi leiðir stórtjón fyrir þessar stéttir í framtíðinni. Þegar þessi þróun er svo langt komin, að af henni leiðir samdrátt í atvinnurekstrinum, þá kemur atvinnuleysisið og launalekkanirnar í einhverri mynd, og eftir því, sem verðlagsgrundvöllurinn í landinu er þá orðinn hærri, eftir því verður kostur þeirra þengri, sem á launatekjum lifa. Þessi hætta eykst um allan helming hér við væntanlegan brottflutning setuliðsins.

Vegna stóraukinnar atvinnu hefur mikill fjöldi verkamanna, sjómanna og iðnaðarmanna jafnvel margfaldar tekjur við það, sem áður var, og verulegar afgangstekjur frá nauðþurftum, og geta því lagt þær til hliðar. Munu og margir gera það, eftir að þeir hafa losað sig úr skuldum og lagað fyrir sér með ýmsu móti.

Það er ekkert smámál fyrir framtíð allra þessara manna, hversu fer um verðgildi íslenzkrar krónu og hvað úr þeim verðmætum verður, sem þeir nú eignast.

Hver er þá sú beina áhætta, sem verkamenn og aðrir launþegar hafa, eftir að kaupgjald og innlandsverðlag hefur verið fastákveðið með lögum?

Við hagfræðilega athugun, sem fram hefur farið á grundvelli vísitölunnar, hefur verið áætlað, að hve miklu leyti framfærslukostnaðurinn í Reykjavík byggðist á aðflutningsverði, eða réttara sagt innkaupsverði helztu nauðsynjara, sem fluttar eru til landsins. Það hefur komið í ljós við þessa athugun, að sá þáttur, sem innkaupsverð erlendra vara á í vísitölunni, er minni en margur hyggur. Skv. þessari athugun hefur verið áætlað, að um 5% hækkun á

innkaupsverði erlendra vara mundi hækka vísitöluna um ca. 1 stig, — eða m. ö. o. að 50% hækkun á innkaupsverði þessara vara ætti að hækka vísitöluna um 10 stig, en það þýðir, að slík 50% hækkun innkaupsverðsins mundi hækka framfærslukostnaðinn, þ. e. a. s. kostnaðinn við að lifa, sem kaupgjaldið er miðað við, um ca. 5–6% frá því, sem nú er.

Af þessu fá menn nokkra hugmynd um, hver þessi áhætta er, og ég er sannfærður um, að flestum mun finnast hún hverfandi í samanburði við það, er þeir höfðu gert ráð fyrir.

Þegar svo þess er gætt, að þessa áhættu er þeim ekki ætlað að bera einum, þar sem afla á fjár til þess að mæta hækkunum á erlendra vöru, þá verður að vísa öllum ásökunum um það, að leysa eigi dýrtíðarmálið á kostnað launþega sérstaklega, frá sem fullkomlega rakalausum.

Telji menn ekki nægilega tryggilega búið um fjárframlög í þessu skyni, þá er að bæta úr því.

Frá sjónarmiði launamanna og verkamanna finnst mér viðhorfið vera í stuttu máli þetta: Áhættan er hverfandi miklum mun miuni en flestir munu hafa gert sér grein fyrir. Jafnvel þeir, sem vinna nú gegn þessu frv., telja eðlilegt, að grunnlaun breytist ekki, — svo viðurkennd er sú skoðun. Hins vegar er svo sá stórkostlegi ávinningur, að mjög er dregið úr þeirri áhættu fyrir alla launamenn og verkamenn, sem leiða hlýtur af síhækkandi verðlagi í landinu, og það eins, þótt kaupgjaldið hækki einnig. Síðast, en ekki sízt, eru stórum auknar líkur fyrir verndun þeirra verðmæta, er menn nú eignast.

Þá er viðhorf hinna, sem framleiða vörur fyrir innlendan markað. — Verðlag á landbúnaðarafurðum hefur nýlega verið ákveðið af þeim nefndum, sem það hlutverk er ætlað, svo sem nú er hagað til. Þessar nefndir eru eins konar verðdómstólar, og það verð, sem nú hefur verið sett, skilst mér, að hafi verið miðað við þann framleiðslukostnað, sem nú er orðinn hjá landbúnaðinum, og einnig hitt, að færa tekjur þeirra, er búnað stunda, nokkuð meira til samræmis við tekjur annarra stétta en verið hefur, ekki sízt eftir að stríðið hófst, enda mjög brýn nauðsyn á því, að það sjónarmið væri tekið til greina, þar sem ella mundi hafa horft til fullkominnar auðnar í sveitunum.

Flestum bændum mun vera það ljóst, að mjög orkar tímælis um þann hagnað, sem bændastéttinni mundi verða að því til frambúðar, að verðlag á landbúnaðarafurðum hækkaði á innlendum markaði frá því, sem er. Flestir bændur mundu árcíðanlega leggja meiri áherzlu á það en nokkuð annað að tryggja afkomuna sem bezt á þeim grundvelli, sem lagður hefur verið. Hins vegar mundu jafnvel þeir bændur, sem þennan skilning hafa á málinu, hljóta að fylgja fram áframhaldandi verðhækkun, ef kaupgjald og verðlag í landinu heldur enn áfram að hækka óhindrað. Enn fremur gætu aðrar ástæður gert slíkar hækkanir óumflýjanlegar.

Eins og nú standa sakir, er verðlag á þeim afurðum landbúnaðarins, sem fluttar eru út úr landinu, í algerri óvissu. Lágt útflutningsverðlag getur gerbreytt til hins verra afkomu bændu

og gert hana alls ósambærilega við afkomu annarra stétta nú. Breytist verðlag til lækkunar á þessum vörum, yrðu bændur neyddir til þess að gera tilraun til að bæta það upp með hækkuðu innanlandsverði.

Afkomu bændastéttarinnar er stórfelld hætta búin í framtíðinni, ef stöðugar verðhækkanir og sjaukinn framleiðslukostnaður grefur undan atvinnurekstrinum við sjóinn og skapar taprekstur, atvinnuleysi og minnkaða kaupgetu í bæjunum.

Eins og nú standa sakir, hafa margir þeirra, sem landbúnað stunda og eigi hafa orðið fyrir barðinu á fjársjúkdómunum, talsverðan rekstrarhagnað af búum sínum, miðað við það, sem venjulega tíðkast hjá íslenskum bændum. Að verulega leyti er þetta tækifæri notað til þess að grynna á skuldum, en slík skuldaniðurfærsla var mjög aðkallandi. Hins vegar verða bændur nú að láta biða, vegna dýrtíðarinnar og vegna efnisskorts, margar hinar nauðsynlegustu framkvæmdir, en verða þá um leið að eignast innstæður, til þess að standa síðar straum af fyrirhuguðum framkvæmdum, þegar efni fæst og verðlag kann að verða hagstæðara. Eignist menn ekki slíkar innstæður nú, þegar stöðvun er á framkvæmdum, er það merki þess, að menn séu að tapa.

Verðgildi þessara innstæðna, sem bændur verða nú að eignast til framkvæmda síðar, hlýtur að fara eftir því, hversu tekst að halda uppi verðgildi íslensku krónunnar, og hvort sú þróun verður látin afskiptalaus, sem líklegust er til þess að knýja fram verðfellingu gjaldeyrins að stríðslokum eða jafnvel fyrr.

Í frv. er ákveðið, að bændum skuli tryggt ákveðið verð fyrir útluttar afurðir. Í þessu er fólgin mikill ávinningur fyrir bændur, miðað við það ástand, sem nú er, þar sem allt er á huldum um verðlagið á þessum afurðum. En það er fullkomlega sanngjarnt að veita þessa tryggingu, þegar verðið er fest á innlenda markaðinum, og sérstaklega þegar þess er gætt, að aðrar stéttir, sem l. þessi snerta sérstaklega, hafa nú tekjur sínar visar.

Bændur hafa svipaða áhættu í sambandi við verðhækkun erlendra vara og launamenn og áður er á minnst. Hef ég bent á, að sú hætta er mjög lítil. En jafnframt munu aðrir vilja benda á, að bændur hafi einnig aðra áhættu í sambandi við þetta mál og hana nokkuð sérstaks eðlis. Er borinn kvíðbogi fyrir því, að vegna þess, hversu eftirspurnin er nú mikil eftir vinnuafli í bæjunum, þá muni svo geta farið, að fólk fái ekki til starfa í sveitunum fyrir það kaupgjald, sem leyfilegt væri að greiða samkv. l. og miðast ætti við kaupgjald yfirstandandi árs. Óttast menn, að um tvennt geti þá orðið að velja: að greiða herra kaup en l. leyfa, eða vera án aðkeyprar hjálpar, sem þýðir sama og stórfelldan samdrátt framleiðslunnar.

Ef kaupgjaldið hækkaði þrátt fyrir l., mundi það samræmi raskast, sem löggjöfin er reist á. Ef þetta ætti sér stað í rikum mæli, gæti löggjöfin ekki staðizt til frambúðar, þar sem hún megnaði ekki að skapa varanlegt jafnvægi í verðlagsmálunum. Nauðsynlega undirstöðu að

framkvæmd l. verður því að skapa með því að koma á hæfilegu jafnvægi milli eftirspurnar og framboðs á vinnuaflinu. Þetta ætti að vera framkvæmanlegt með samvinnu við þá erlendu heri, sem í landinu dvelja. Ákveða verður í samningum við þá, hversu mikinn mannfjölda þeir geti fengið til starfa. Verður ekki dregið í efa, að slíkt samkomulag muni nást. Styður reynslan frá síðastl. vori og sumri þetta ein-dregið. Enn fremur væri nauðsynlegt að haga opinberum framkvæmdum algerlega eftir því, hversu hagar til um atvinnu almennt í landinu, — draga verður úr slíkum framkvæmdum, ef nauðsyn krefur, til þess að atvinnuvegirnir geti fengið nauðsynlegan vinnukraft. Jafnframt yrði þó vandlega að gæta þess að skapa ekki atvinnuleysi með þessum ráðstöfunum, enda ætti að vera auðvelt, eins og nú er háttað peningamálum þjóðarinnar, að koma í veg fyrir slíkt.

Frá sjónarmiði framleiðenda finnst mér því málið horfa þannig við: Hætta á erfiðari rekstrarafkomu en áður, vegna hækkananna á erlendum vörum, er hverfandi lítil, og með skynsamlegum ráðstöfunum á að vera hægt að tryggja það, að ákvæði þessara l. um kaupgjald komi að bardi í framkvæmdinni. Flestir skynsamir menn mundu telja tvisýna hagnaðarvon, að hækkaðar verði landbúnaðarafurðir, þótt þeir mundu telja verðhækkanir óumflýjanlega nauðsyn, ef framleiðslukostnaðurinn eykst til verulegra muna. Er þó meira en vafasamt, að með slíkum verðhækkunum væri hægt að komast undan hækkuðum kostnaði, eins og ég hef dregið á. Frá þessu sjónarmiði er ekki mikilli hagnaðarvon fórn að með ákvæðum þessara laga.

Með l. þessum mundu bændur hins vegar fá tryggt verðlag á afurðum þeim, sem þeir selja á erlendan markað, og er það ákaflega þýðingarmikið atriði fyrir bændastéttina. Þá eiga þessar ráðstafanir að draga úr þeirri gifurlegu hættu, sem landbúnaðinum stafar af hruni atvinnuveganna eftir stríðið, og tryggja verðgildi þeirra sjóða, sem landbúnaðurinn verður að byggja á nauðsynlegar og óhjákvæmilegar framkvæmdir í framtíðinni.

Þá hef ég rakið í eins stuttu máli og mér var unnt aðalefni frv. og dregið á þau atriði, er mér þykja mestu máli skipta um viðhorf þeirra stétta, sem hér eiga með nokkuð sérstökum hætti hlut að máli. Ég hef einnig dregið nokkuð á líkurnar fyrir því, að þessi tilraun geti tekizt. Ég tel yfiðgnæfandi líkur fyrir því, að unnt sé að stöðva þá óheilbrigðu þróun, sem verið hefur um skeið í þessum málum, ef frv. verður samþ. og l. framkvæmd með skörungsskap og festu. Ég tel áhættuna fyrir þá, sem hlut eiga að máli sérstaklega, svo lítil, en ávinninginn fyrir þá og þjóðina alla svo mikinn, að sorglegt yrði að teljast, ef ekki fengist nægilegt fylgi fyrir þessari lausn.

Að mínum dómi er nú alveg einstakt tækifæri til þess að stöðva sig á þeirri braut, sem farin hefur verið um skeið. Tekjur bændastéttarinnar hafa nú verið færðar til nokkurs samræmis við tekjur annarra stétta, og verkamenn og launamenn hafa nú þegar fengið bættar upp þær verðhækkanir, sem orðið hafa. En hvar verður staðar

numið, ef skráfugangurinn er látinn hefjast á nýjan leik?

Þá vil ég minnst á það, að ekki er hægt að gera ráð fyrir, að þessar ráðstafanir nái fyllilega tilgangi sínum til frambúðar, nema verulegra fjármuna verði aflað til dýrtíðarsjóðsins.

Það er fullljóst, að þeirra fjármuna verður að afla fyrst og fremst með auknum sköttum á þá, sem verulegar tekjur hafa, enda er sannleikurinn sá, að skattal. þau, er sett voru á síðasta Alþ., voru þannig úr garði gerð, að þau þarfnast mjög endurskoðunar. — ekki fyrir það, að þau hlífi svo mjög hæstu tekjum manna á árinu 1940, heldur vegna hins, að ef þau verða lätin gilda áfram óbreytt, þá fellur mjög mikið af stórgróða ársins 1941 undan skatti vegna skatta- og útsvarsfrádráttar fyrir árið 1941. Slíkt er ekki viðunandi eins og sakir standa.

Þá vil ég enn fremur minna á það alveg sérstaklega, að í sambandi við skattalagaafgreiðsluna á síðasta þingi voru framsóknarmenn mjög óánægðir með þá miklu lækun, sem gerð var á skattinum með hinum svokallaða „umreikningi“ á tekjum manna.

Menn verða að skilja það, að stríðsgróðinn verður að bera mjög verulegan hluta af þeirri áhættu, sem fyrir hendi er á hækkun dýrtíðarinnar vegna erlendra vara, og því aðeins er hægt að vonast eftir því, að löggjöf sem þessi geri gagn til frambúðar, að gróðamenn landsins taki sinn fullkomna þátt í stöðvun dýrtíðarinnar og nauðsynlegum ráðstöfunum til þess að halda uppi verðgildi peninganna. Í hópi þessara manna eru nú margir framleiðendur. Ekki eru þeir í minni hættu staddir en aðrir. Þeir eru þvert á móti, ef svo mætti að orði komast, í fremstu vöglínu. Á þeim munu töpin skella fyrstum allra, þegar svo er komið, að framleiðslukostnaðurinn er orðinn hærri en útflutningsverðið getur borið. Ef þessir framleiðendur skilja ekki, hvað er í húfi, og skerast undan því að veita þessu máli fulltingi, þá er ekki von þeirrar almennu viðurkenningar á nauðsyn málsins, sem menn hafa gert sér vonir um.

Þá verður einnig að koma skýrt fram, að í sambandi við þessar ráðstafanir til þess að stöðva dýrtíðarflóðið og vernda verðgildi peninganna verður einnig að taka til endurskoðunar öll fjármál ríkisins með það fyrir augum, að ríkið komi sér upp öflugum sjóðum, til þess að standa síðar straum af þeim framkvæmdum, sem nú eru látnar biða vegna óhagstæðra skilyrða, en óhjákvæmilega verða að vinnast í framtíðinni.

Ríkið verður að vera þess megnugt, að loknu þessu stríði, að leggja fram verulegt fjármagn til eflingar atvinnuvegunum, til þess að hafa forgöngu um ýmiss konar nýjungar í atvinnuháttum landsmanna, til þess að styðja landnám og heimilismyndanir í sveitum landsins o. fl. o. fl.

Þá fyrst, þegar öflugar ráðstafanir hafa verið gerðar til þess að halda uppi verðgildi peninganna, skapast verulegur grundvöllur fyrir slíkum sjóðmyndunum til stuðnings atvinnulífi þjóðarinnar og nauðsynlegum framkvæmdum.

Ráðstafanir til þess að stöðva dýrtíðina og halda uppi verðgildi peninganna, auknir skattar

á stríðstekjur, myndun sjóða til framkvæmda og almennur sparnaður eru allt óaðskiljanlegir þættir sama málsins. Allt miðar þetta til þess að tryggja afkomu þjóðarinnar eftir styrjöldina. Allt eru þetta hlekkir í sömu keðjunni, og mun Framsfl. leggja fram á Alþ. tillögur um þessi mál, og ber að skoða þær sem eina heild.

Langmínnugir eru menn ekki, ef menn hafa nú alveg gleymt því, hvert var eitt höfuðnaðsynjamál fyrir stríðið. Eitt mesta vandamálið var þá einmitt, hve litla fjármuni almenningur í landinu hafði handa á milli, en ekki sízt unga fólkið, til þess að leggja í ný fyrirtæki, nýjar framkvæmdir, stofna ný heimili, og þó einkum til þess að gerast sjálfstæðir atvinnurekendur.

Þróunin var því sú, að allur hinn stærri atvinnurekstur var í fárra manna höndum, en að sama skapi var allt of fátítt, að menn gætu átt atvinnutæki sín sjálfir og rekið sína eigin atvinnu. Af þessu leiddi það, að þegar eitthvað bjátaði á fyrir þeim, sem atvinnutækini áttu, þá stóðu heil byggðarlög á heljarþröm, og fjármunir oft engir meðal almennings til þess að efna til nýrra atvinnutækja, og var þá oft leitað til ríkissjóðs til úrlausnar. Afleiðingin af þessu varð óhjákvæmilega sú, að fyrirtæki, sem þannig var komið á fót með beinni eða óbeinni aðstoð ríkisvaldsins, nutu ekki þeirrar aðhlynnningar, ekki þess aðbúnaðar frá þeim, sem unnu við þau, sem orðið hefði, ef fólkið hefði átt þau sjálf.

Einmitt nú hafa fjölmargir menn í landinu, og þá ekki sízt ungir menn og einhleypir, öðlæzt möguleika til þess að eignast nokkurt sparifé, og margir hverjir hafa notað þá möguleika, þótt sumir hafi að vísu sóað fé sínu.

Allt þetta fólk, ekki sízt unga fólkið, ætti að hafa það að áhugamáli að leggja sitt lið til þess, að þeir fjármunir, sem það nú eignast, geti orðið því að sem mestu gagni, þegar á þarf að halda. Eftir stríðið verða miklu fleiri en nokkru sinni áður, sem þurfa að mynda sér ný heimili, leita sér nýrrar atvinnu, því að ekkert er augljósara en einmitt það, að margt af því, sem nú er arðvænlegt, hrynur saman í stríðslok eins og spillaborg.

Hvað verður þá hægt að gera fyrir þessa fjármuni? Þeirri spurningu er erfitt að svara, en það er þó víst, að það fer mjög eftir því, hvað gert verður til þess að koma í veg fyrir verðhrun peninganna.

Engum stendur nær að sinna því máli, sem hér er lagt fyrir, en einmitt unga fólkinu, sem á framtíðina fyrir sér og hefur nú alveg einstakt tækifæri til þess að koma fótum undir sig til frambúðar.

Frv. það, sem ég hef lagt hér fram, er borið fram af hálfu Framsfl. og var lagt fram í ríkisstj. af hans hálfu.

Við höfum orðið fyrir þeim miklu vonbrigðum, að hvorki ráðherra Alþfl. né ráðherra Sjálfstfl. vildu fylgja frumv., og þjóðstjórnin hefur orðið að segja af sér vegna þess, að hún gat ekki staðið saman um þetta stærsta mál, sem fyrir liggur.

Þessi niðurstaða er í fullu ósamræmi við þær undirtektir, sem till. þær, sem frv. er, byggt á,

fengu hjá þeim aðilum, sem standa að miklum meiri hluta stjórnarinnar, þegar þær voru þar til meðferðar á septembermánuði, og æ síðan.

Mun verða gerð grein fyrir viðhorfi annarra flokka, og fer ég því ekki lengra inn á þetta atriði að sinni.

Hitt get ég ekki stillt mig um að draga fram, að það er ekki æskilegt tímanna tákni, að þeir flokkar, sem stóðu saman að lausn gengismálsins á sínum tíma, skuli ekki geta staðið saman að þeirri lausn, sem hér er fram lögð.

Þá var lögfest kaupgjald og afurðaverð, og þá var almenningi raunverulega ætlað að færa talsverðar fórnir. Hér er lagt til að lögfasta kaupgjald og afurðaverð, — en hver vill héra þá áhættu, ef hægt er að tala um áhættu í þessu sambandi, saman við þær fórnir, sem mönnum var ætlað að færa þá?

Enn furðulegri er þessi niðurstaða, þegar þess er gætt, að fulltrúar flokkanna hafa ekki þreytt á að lýsa yfir því, að þeir teldu eðlilegt, réttmætt og öllum fyrir beztu, að kaupgjald og verðlag hækkaði ekki úr því, sem það er nú. Þetta gefur tilefni til þess að spyrja: Getur undir nokkrum kringumstæðum verið rangt að setja það í l., sem menn eru algerlega sannfærðir um, að sé fyrir beztu?

Á að trúa því, að peningafloðið hafi blindað háttv. Alp. svo, að mönnum finnist nú bókstaflega ekkert til þess vinnandi að stöðva dýrtíðina?

Væntanlega hafa menn gert sér það ljóst, að þetta mál er svo flókið og vandasamt, að það verður brugðið á Alp., ef meiri hluti þingsins er ekki ráðinn í því að gera það í málinu, sem rétt dæmist eftir málavöxtum, hvernig svo sem hinir, er í minni hluta vilja vera, reyna að nota eða misnota málið í viðskiptum við kjósendur landsins.

Framsfl. er það vel ljóst, að með ýmsu móti má túlka og hártoga þetta mál og að til beggja vona getur brugðið um vinsældir þess, ef öll öfl, sem til þess kynnu að vera faánleg, legðust á eitt um að spilla fyrir málinu. Þetta skiptir hins vegar ekki máli. Rétt mál verður ekki rangt mál, þótt einhverjir hiki við að fylgja því.

Ég vil alls ekki ganga út frá því, að vonlaust sé, þrátt fyrir það, sem á undan er gengið, að mál þetta fái framgang hér á Alp. Fari hins vegar svo, að háttv. Alp. vilji ekki fallast á þessa lausn, þá er ég samt ekki vonlaus um, að sú alda, sem ég veit, að muni rísa með þessu máli, muni valda stefnubreyt. í verðlags- og fjárhagsmálum þjóðarinnar.

Atvrmh. (Ólafur Thors): Mér er engin nauðsyn að flytja hér langt mál, m. a. fyrir það, að hæstv. viðskmrh. hefur nú gert mjög glögga grein fyrir því, hvers vegna ekki aðeins hann og flokkur hans, heldur öll ríkisstj. og þeir flokkar, sem að henni standa, hafa viljað sýna viðleitni til þess að berjast gegn vaxandi dýrtíð í landinu.

Þau rök, sem hæstv. viðskmrh. færði fram þessu til stuðnings, hafa verið margrædd af okkur öllum, sem sæti eignum í ríkisstj., og eru því sameiginleg rök okkar allra. Ég get því í

Alpt. 1911. C. (58. lögjafarþing).

meginatriðum hvað þetta snertir gert orð hæstv. viðskmrh. að mínum orðum, þó að ég sé um sum efnisatriði málsins honum ekki sammála hér.

Hæstv. viðskmrh. rakti nokkuð sögu dýrtíðarmálsins, bæði á Alp. og innan ríkisstj. Ég skal aðeins drepa á það vegna blaðadeilna, sem átt hafa sér stað og beint hafa til árása gegn forystumönnum Sjálfstfl. vegna þeirrar aðstöðu, sem flokkurinn hefur haft til framkvæmdar á nokkrum atriðum, sem honum voru fengin völd yfir í löggjöf um dýrtíðarmálin frá Alp. því, er sat á s.l. vori, að ég hyggt, að það megi telja upplýst, að enda þótt Sjálfstfl. hefði beitt þeim vopnum, sem honum voru í hendur fengin í baráttunni gegn dýrtíðinni, þá hefðu þau reynzt bitlital. Á ég þar bæði við heimildina til þess að fella niður og lækka tolla á ýmsum nauðsynjavörum og einnig þá möguleika, sem telja má, að hafi verið lagðir í hendur atvrmn. til þess að hafa hönd í bagga með að ákveða farmgjöldin. Ég hyggt, að frá því að vísitalan var 127 og þar til hún nú er 172, hafi engar farmgjaldahækkunar orðið, a. m. k. ekki hjá Eimskipafélagi Íslands. Það er því augljóst, að dýrtíðin rekur rætur til annarra orsaka og að áhyrgðinni verður eigi komið á herðar ráðh. Sjálfstfl.

Sannleikur málsins er sá, að nær öll hækkan, sem orðið hefur á dýrtíðinni frá því ríkisstj. tók við heimildum Alp. til ráðstafana gegn vaxandi dýrtíð, stafar af hækkuðu verðlagi á innlendum framleiðsluvörum. Og hitt er líka sannmæli, að ríkisstj. treysti sér ekki til að standa gegn þessari verðhækkun.

Af þessu hefur svo leitt, að ekkert hefur verið aðhafzt. — Lækkun farmgjalda, sem nam 7 hlutum úr einu stigi, skipti svo augljóslega engu máli, að þó að menn að sönnu teldu sér þag í að deila á mig fyrir að hafa ekki eytt ríkisfé í því skyni, þá skildu menn, að sú ríkisstj., sem leyfði dýrtíðinni að hækka með verðhækkun íslenskrar vöru um tugi stiga, gerði sig aðeins hlægilega, ef hún hefði farið að reyna að skreyta sig með ráðstöfun, sem lækkaði dýrtíðina um minna en eitt stig, en kostaði þó ríkissjóð stórfé.

Það er bezt að jata það hreinskilnislega, að við sáum fram á, að eftir þessum leiðum yrði markinu ekki náð, og lögðum því ekki inn á þær.

Jafnframt og það álit varð ríkjandi, að þessar leiðir væru ekki vænlegar til að vinna bug á dýrtíðinni, var þyrjað að athuga, hverjar aðrar leiðir væri hægt að fara að því sama marki. Niðurstaðan varð sú, að mest var rædd sú leið, er farið er fram á í þessu frv., sem hér er nú til umræðu, lögfestingarleiðin á kaup og vöruverði. — Ég viðurkenni fúslega, að á því máli var strax þannig tekið, bæði af Sjálfstfl. og Alþfl., að full ástæða var til að halda, að það væri a. m. k. vel hugsanlegt, að það tækist að ná samkomulagi um þessa leið.

Ég viðurkenni einnig, að það er í raun og veru ekki fyrr heldur en forráðamenn Sjálfstfl. höfðu kynnt sér eftir föngum vilja og óskir ýmissa forráðamanna launastéttanna, verkafólks-

ins og bændanna, að ákveðið var, að hnigið yrði að því ráði að reyna að ná þessu áður nefnda takmarki, að ráða við dýrtíðina eftir frjálsum, en ekki lögbundnum leiðum, enda hniga um-sagnir þessara aðila yfirleitt að því, að flestir vildu a. m. k. þrautreyna hina svo kölluðu frjálsum leið, áður en gripið yrði til lögfestingarinnar.

Þegar hér var komið málum og sýnt þótti, að torvelt mundi að ná samkomulagi innan ríkisstj. um lögfestinguna, og með tilliti til um-sagnar þessara aðila, sem sjálfstæðismenn leit-uðu til, vörpuðu forystumenn flokksins fram þeirri spurningu bæði við sjálfa sig og sam-starfsmennina í ríkisstj., hvort það væri í raun og veru hugsanlegt að tryggja sama tilgang og rætt hefði verið um í sambandi við lögfestinguna með frjálsum samtökum. Við spurðum: Hvað er það, sem við ætlum að lögfesta? Hvað er það, sem við þurfum að gera til þess að ná sama marki með frjálsum samtökum og án lögfestingar? Við svörðum: Við ætlum að lögfesta verðlag á innlendum vörum, en því verðlagi getur landbmrh. ráðið án nýrra laga.

Við ætlum að lögfesta farmgjöld, en þeim getur atvmrh. ráðið án nýrrar löggjafar.

Við ætlum að lögfesta húsaleigu, en henni getur félmrh. ráðið án nýrrar löggjafar.

Við ætlum að lögfesta álagningu á erlendar vörur, en henni getur viðskmrh. ráðið án nýrrar löggjafar, og loks

við ætlum að lögheimila nokkrar milljónir úr ríkissjóði til baráttu gegn vaxandi dýrtíð og uppbóta, en þá heimild hefur fjmrh. án nýrrar löggjafar.

Við ætlum ekkert annað að lögfesta nema kaupið. Af því leiðir, að ef hægt er að tryggja, að grunnkaup hækki ekki svo neinu nemi, þá sýnist mögulegt að ná öllu því sama án nýrrar lagasetningar.

En kaupði? Er þá hægt að festa það án löggjafar, að því tilskildu, að dýrtíðin vaxi ekki?

Við margræddum þetta í ríkisstj. og trúðum því sumir okkar a. m. k., — ég man, að forsrh. taldi alltaf mjög hæpið, að slíkir samningar næðust —, að sterkar líkur væru fyrir því, að þetta gæti orðið. Mörg verklýðsfélög hafa ekki sagt upp samningum, en sum eiga þess kost nú fyrir 1. mánaðar. — Það mætti athuga, hvort þau óska eftir því, og þannig hygg ég, að innan skamms tíma mætti segja, að í reyndinni væri það tryggt, að kaupgjaldið breyttist ekki svo á því tímabili, sem 1. er ætlað að gilda, eða til 1. sept. 1942, að verulegar líkur væru þess vegna fyrir aukinni dýrtíð í landinu. Af þessu ályktuðum við forystumenn Sjálfstfl., að miklar líkur væru fyrir því, að ná mætti sama marki með frjálsum leiðum eins og rætt hafði verið um að ná með lögfestingu. Ég veit, að lögfesting gefur vissst öryggi, en ég held líka, að ef um er að ræða sterka mótspyrnu gegn henni, þá beri að athuga, að lögfesting getur einnig skap-að minnkandi öryggi fyrir því, að hægt sé að halda dýrtíðinni niðri. Það er okkar stefna sjálfstæðismanna, að reyndar séu fyrst hinar frjálsum leiðir, þegar hægt er að gera sér vonir um, að þær stefni að sama marki og lögbvingun, þótt

ég viðurkenni, að Sjálfstfl. hafi oft gengið inn á lögbvingun, þegar það hefur verið talin þjóð-arnauðsyn. Og ég segi það fyrir mig persónulega og ég hygg fyrir marga sjálfstæðismenn, að þó að Sjálfstfl. óski eftir, að þetta mál verði leyst með frjálsum samtökum, þá liggur ekki þar í nein synjun um að leggja inn á lögbvingunarleiðina, ef annað reynist árangurslaust.

Nú vil ég segja það fyrir mitt leyti, að ég tel, að hæstv. viðskmrh. sé allt of hjartsýnn á það öryggi í þessu máli, sem hann heitir þjóðinni, ef frv. hans nái fram að ganga. Það er langt frá því, að ég fyrir mitt leyti, — og ég held, að ég segi það fyrir flesta þingmenn Sjálfstfl., — það er langt frá því, að við treystum mikið á öryggi í þessu efni, þó húið væri að lögfesta allt, sem í frv. hans stendur. En því hæpnara sem það er, að þessar ráðstafanir komi að liði, þótt samkomulag væri um þær, því minni ástæða er til þess að lögbínda þær, og því meiri ástæða til þess að reyna hinar frjálsum leiðir.

Við höfum margrætt það í flokksráði Sjálfstfl., að enda þótt skylt sé að sannprófa allar þær leiðir, sem vitibornir menn halda að óreyndu, að kunni að geta skilað árangri, þá er þó ríkjandi það ástand í landinu, að menn verða að gera sér ljóst, að þeir áttavitar, sem venja er að stýra eftir í verzlun og viðskiptum, hafa nú algerlega skekkt hér á landi vegna utan-aðkomandi áhrifa. Athugið það, hv. þm., að nú stendur svo á í okkar þjóðfélagi, að hver hönd er að verki og flestar fyrir margfaldar tekjur, miðað við það, sem áður var. Og athugið það, að hér eru margir tugir þúsunda manna í landinu, sem án þess að kalla á sínar tekjur frá ríkisbúskapnum koma með sína fjármuni annars staðar frá og leggja þá að meira og minna leyti inn í okkar verzlun og viðskipti. — Hvaða áhrif skapar þetta? Ég er ekki svo menntaður, að ég treysti mér að gera alþm. grein fyrir því, en ég veit, að allir skilja, að þetta raskar gesamlega þeim ályktunum, sem venjulega er talið heimilt að draga af hlutfallinu milli andvirðis innflutnings- og útflutningsvörunnar. Það verður ekki hjá því komizt að viðurkenna, að dýrtíðin hlýtur að skapast af því, hve mikið fjármagn spyr eftir tiltölulega litlum vörum. Það eru að sönnu til úrræði, er einhverja bót ráða einnig á þessu, og ég efast ekki um, að við höfum vilja til að beita þeim. En þau mæta áreiðanlega ekki einhliða ánægju, og mér er nær að halda, að þau reynist Alþ. ekki síður erfið meðferðar en þau mál, sem nú er rætt um.

Ég er þeirrar skoðunar, hvor leiðin, sem farin verður í þessu máli, þá séu þær báðar hæpnar. Ég held, að lögfestingin muni kalla á stærstar fórnir frá bændum, en að það sé hér hins vegar um meira principmál að ræða hjá verkamönnum. Ég tel, að það, sem rætt hefur verið um í þessu efni innan ríkisstj., kalli ekki svo neinu nemi á fórnir frá verkamönnum, sem reiðubúnir eru að búa við sama grunnkaup. Það hefur ekki verið rætt um að setja heimil á þær kvaddir. sem lagðar eru á herðar launþegum, þannig að ef dýrtíðin hækki t. d. um 2—3%, þá megi bæta upp kaupgjaldið. Ég veit, að það mundi hver maður taka á sig að héra 2—3% hækkan vísitöl-

unnar eða svo, ef hann teldi, að hann gæti þannig bægt voða frá sínum dyrum. En úr því verkamenn vilja vera einráðir í þessum efnum, hvers vegna vill þá löggjafinn taka þann rétt af þeim, meðan ekki er sýnt, að það sé bein nauðsyn?

Í þessu máli eru það ekki rök, að hlutfallið milli tímakaups verkamanna og verðlags innlendra afurða hafi raskast bændum í hag. Verkamadurinn þarf áreiðanlega minni hundraðshluta dagsteknanna til að kaupa sama vörumagnið nú en 1939. Það er sama hvað menn vilja um það segja, staðreindirnar ála sínu máli um það, að enda þótt þeir, sem óskertan bústofn hafa, hafi góða afkomu, hefur hagrur verkalýðsins þó batnað hlutfallslega meir. Og þessi löggjöf, sem leggur litlar kvaðir á verkalýðinn, kemur miklu verr við bændur, m. a. vegna þess, að varla getur orðið um raunverulega festingu að ræða á verðlagi þeirrar vinnu, sem bændur þurfa að kaupa.

Ég vil halda því fram, að tilraunir til að sporna við dýrtíðinni séu ekki fyrst og fremst gerðar fyrir atvinnurekendur, eins og mér skilst á hestv. viðskmrh., heldur jafnvel sízt. Ég lit þannig á, að þróunin verði þessi: Þegar stríðinu lýkur, fellur verðlag á útflutningsvörum þjóðarinnar. Af því leiðir, að meginþáttur framleiðslustarfsins hlýtur að mæta örðugleikum, nema samtímis geti fengizt niðurfærsla á framleiðslukostnaðinum. Eitt meginþáttur þess er, að kaupgjald lækki. Og það er vafalaust, að deilur muni rísa milli atvinnurekenda og verkamanna um kaupgjaldið. Það getur verið, að verkamenn geti spornað við verulegri lækkun, en af því leiðir, að samdráttur verður í framleiðslustarfinu, sem leiðir til þess, að atvinnuleysið heldur innreið sína, og þó að verkamenn haldi sama tímakaupi, fá þeir færri tíma vinnu. Þar af leiðandi minnkar dagkaupið og versnar afkoman.

Bóndinn lítur á sitt afurðaverð. Hann mun sannreyna, að þegar gjaldgetan minnkar, minnkar eftirspurnin eftir hans afurðum fyrir sama verð. Og þó að bóndinn streitist á móti lækkun afurðanna, verður hann samt að beygja sig undir lögmálið um framboð og eftirspurn. — Við samdrátt atvinnulífsins minnka svo tekjur ríkissjóðs þannig, að synjað mun verða um fjárframlög úr ríkissjóði til að verðbæta útflutningsvöruna. Aðrir framleiðendur, sem framleiða til útflutnings, geta hins vegar bætt sinni framleiðslu og dregið úr eða stöðvað sig á taprásinni.

Bölvun sú, er við blasir, ef dýrtíðin leikur lausum hala, er því þeim mun geigvænlegri, sem boginn verður hærra spennur. Og enda þótt öll þjóðin muni á sínum tíma fá að kenna á afleiðingunum, þá mega þó verkamenn og launamenn, og um sumt einnig bændur, gæta þess, að þeir eru í þeim bátinum, sem minnstur er og verst búinn til þess að standast áföllin í því ölduróti, sem framundan hlýtur að vera, þegar útfallið hefst eftir ófriðarlok.

Að þeim, sem halda sig óhulta, vegna þess að þeirra auður sé úr hættu, þótt peningaverð falli vegna vaxandi dýrtíðar, vil ég víkja því, að þjóðfélagið mun, þegar þar að kemur, krefjast

þess, að á þeirra herðar verði lagðar byrðar, sem aðrir þegnar fá ekki lyft.

Baráttan gegn dýrtíðinni er því nauðsyn alþjóðar og kallar á allra þegnskap.

Ég vil láta þessi fáu orð min nægja sem greinargerð fyrir því, að Sjálfstfl. hefur ekki minni tilhneigingu til þess að herjast gegn dýrtíðinni en aðrir flokkar, og vildi jafnframt hafa sýnt fram á, að eins og nú er komið málum, eru engu minni líkur fyrir að ná því marki eftir frjálsum en lögbundnum leiðum.

Ég vil svo aðeins segja það að lokum, að eins og það er rétt, sem hér hefur komið fram, að Framsfl. hafi haft ástæðu til að ætla, að Sjálfstfl. væri viðmælandi um hinar hundnu leiðir og að nokkru leyti Alþfl. líka, þá fullyrði ég hiklaust hitt, að bæði við sjálfstæðismenn og einnig alþýðuflokksmenn skildum framsóknarmenn þannig, að þeir væru reiðubúnir að sætta sig við að leysa málið eftir frjálsum leiðum og láta það a. m. k. ekki valda samvinnuslitum, hvor leiðin yrði valin. Ég vil láta þetta koma skýrt fram, þannig að ekki verði lögð sök á ckkur fyrir, að við höfum vitandi vits stofnað til samvinnuslita.

Félmrh. (Stefán Jóh. Stefánsson): Mér finnst rétt að fara um þetta frv. nokkrum almennum orðum frá sjónarmiði Alþfl. En fyrst vil ég leyfa mér að rekja aðdraganda málsins og viðhorf Alþfl. út af dýrtiðarmálunum. Er þá rétt að byrja á árinu 1939, þegar Alþfl. stóð að því, að gerð var breyt. á íslensku krónunni til lækkunar samtímis lögbindingu kaupgjalds. Þá stóð svo á, að allur atvinnurekstur — sérstaklega sjávarútvegurinn — var svo mjög í kaldakoli, að atvinnuleysi fór hraðvaxandi.

Alþfl. þótti, þegar svo stóðu sakir, rétt að gera þá tilraun til þess að rétta við íslenska atvinnuvegi að breyta gengi íslenskrar krónu og um leið að setja í l. ákvæði viðvikjandi kaupgjaldi, samtímis því, sem lögð var á það rík áherzla, að halda þyrfti niðri verðlagi í landinu. Það þarf ekki að rekja þá sögu. Og þó að nokkur óánægja skapaðist út af lögbindingu kaupgjaldsins, þá var skilningur verkalýðsins á því, af hvaða rótum þessar ráðstafanir voru runnar, svo ríkur, þar sem sagt var, að hægt væri að hamla á móti dýrtíðinni m. a. með þessum ráðstöfunum, að launastéttirnar undu sæmilega vel við sinn hag.

Næsti áfangi í þessu máli var gerður árið 1939 með því að framlengja kaupbindinguna allt árið 1940, en að breyta nokkuð ákvæðum þeirra l. á þá leið, að kaup hækkaði meira í sambandi við vaxandi dýrtíð heldur en áður hafði verið, samtímis því, að slík kaupsaukning náði til fjölmennari hóps en áður var. En löggjöfin frá því í apríl 1939 um þetta var mjög gagnrýnd, vegna þess að einstakar launastéttir urðu þar hart úti. Úr þessu var nokkuð bætt haustið 1939, þar sem þetta var látið ná til allra launastétta yfirleitt, án tillits til kauphæðar, og var launauppbótin í sambandi við dýrtíðina hækkuð að verulegum mun frá því, sem áður var.

Haustið 1939 lýstu þeir flokkar, sem að ríkisstj. standa, stefnu sinni í þessu máli, og skal ég

í því sambandi minna á umr. um það í ríkisstj. haustið 1939. Hæstv. viðskmrh. tók þá fyrstur til máls út af þessari breyt. á löggjöfinni og lýsti eftirfarandi, sem ég mun lesa upp, með leyfi hæstv. forseta:

„Framsfl. er mótfallinn þeirri stefnu, að kaupgjald sé sett með l., og hann hefði miklu fremur óskað, að samningar hefðu getað komið á milli verkamanna og atvinnurekenda, sem tækju við af l.“

Ög enn segir sami hæstv. ráðherra: „Ég ætla að taka það fram, og vil, að það komi skýrt fram nú þegar, að Framsfl. er þessarar skoðunar Reynslan verður svo að skera úr um það, hvort við höfum ekki sagt þar hug okkar allan.“

Í ræðu, sem ég hélt um þetta mál rétt á eftir hæstv. viðskmrh., tók ég fram eftirfarandi, — með leyfi hæstv. forseta:

„Ég vil þá fyrst lýsa yfir því, að það er síður en svo vilji Alþfl., að lögfest verði kaup og kjör í landinu. Það er og hefur verið yfirlýstur vilji Alþfl., að aðilar eigi sjálfir að finna úrlausn á málum sínum og deilum með samningum og samkomulagi sín á milli. Afstaða Alþfl. er óbreytt í þessu máli þrátt fyrir það, að frv. framlengir lögbindingu kaupgjaldsins um 9 mánuði, og ég hef vitneskju um það, að þótt ráðherrar Sjálfstfl. hafi ekki enn lýst afstöðu sinni til þessa máls, þá er þó innan þess flokks ríkjandi sú skoðun, að í framtíðinni eigi sem áður að vera frjálst samkomulag milli verkamanna og atvinnurekenda um kaup og kjör. Það er því gengið út frá því, að sú tilhögun, sem frv. ætlar að koma á, verði ekki til frambúðar.“

Ög svo lýsir hæstv. atvrmh. yfir:

„Ég get tekið það fram, eins og báðir hæstv. ráðh., sem hér hafa talað, hvor fyrir sinn flokk, að Sjálfstfl. er í grundvallaratriðum andvígur því, að löggjafinn taki af þeim aðilum, sem hér eiga hlut að máli, þann rétt, að þeir semji einir um sín mál.“

Það varð líka sú raunin á, að um áramótin 1940 og 1941 féll úr gildi bindingin á kaupgjaldinu að lögum. Þá hófust samningar milli verkamanna og atvinnurekenda, er lauk með því, að samkomulag varð milli beggja aðila um, að launþegar yfirleitt skyldu fá uppbót á kaupi í jöfnu hlutfalli við dýrtiðina, reiknað eftir vísitölunni, er koma skyldi til framkvæmdar mánuði eftir að vísitalan hefur hækkað. Löggjafinn sýndi sömu stefnu að því er snerti opinbera embættismenn, með því að veita þeim sömu hlunnindi, þó síðar væri.

Á þessum tíma, meðan lögbinding kaupgjalds í landinu stóð, eða frá því í apríl 1939 og til ársloka 1940, varð nokkur breyt. á dýrtiðinni í landinu, en þó aðallega eftir að stríðið skall á, og hygg ég að það muni rétt vera, að frá því er gengishreytingarl. voru sett og þar til er stríðið skall á, muni verðvísitalan hafa hækkað úr 100 upp í 108, og að tiltölulega lítil breyt. hafi orðið á verðlaginu til áramóta 1939 og 1940. En þá nún verðlagsvísitalan hafa verið 112. En á árinu 1940, meðan kaupgjaldið er bundið að l., meðan launastéttirnar í landinu fá ekki fullkomlega uppbórið dýrtiðina alla, þá hækkaði vísitalan mest og örast, eða frá því um áramót 1939 og

1940, er hún var 112, og þar til um næstu áramót á eftir, þegar hún er orðin 146 stig. Það verður ekki sagt, að þetta undirstriki þá kenningu, sem nokkuð hefur gætt undanfarið um þessi mál, að til þess að hægð sé að halda dýrtiðinni niðri, sé nauðsynlegt að lögbinda kaupið og láta það ekki hækka í hlutfalli við hækkað verðlag. Við höfum eins árs reynslu um þetta hér hjá okkur, sem hefur gefið þá raun, að það árið fer dýrtiðin mest og örast vaxandi. Þetta stafar ekki af þessari „skrúfu“, sem menn mjög tala um, og ekki af því, að kaupgjaldið í landinu hækkaði svo mjög verðlagið, heldur af því, að verðlagið á nauðsynjavörum, og þá sérstaklega þeim innlendu, hækkaði svo hröðum skrefum eftir að það var tekið úr lögbindingu 1939. — Launastéttirnar hafa reynt þessa aðferð, að fá ekki fulla dýrtiaruppbót, og þjóðfélagið hefur slíka reynslu af þessari aðferð, að launastéttirnar í landinu hafa með réttu kvartað undan þessu fyrirkomulagi. Ög stjórnmálamenn mega líka líta á það, að þessi leið varð ekki til þess að hjarga út úr ógöngunum. Við höfum því reynsluna um þetta, og reynslan hefur sýnt, að aðferðin er ekki heppileg.

Strax 1940, þegar dýrtiðin fór mjög ört vaxandi í landinu, þá urðu miklar umræður um það iðblöðum og manna á milli. Í Alþfl. var mikið rætt um þetta. Ög Jón Blöndal og Jónas Guðmundsson skrifuðu greinar um þetta í Alþýðublaðið, þar sem bent var á leið, sem rétt var talið af flokknum að fara inn á, og bent var jafnframt á, að verðlagseftirlitið í landinu væri svo tvisrað, að nauðsyn væri að koma á öðrum aðferðum við það eftirlit. Sömuleiðis var á það bent, að sá geysilegi gróði, sem skapaðist af sölu útlutningsvara til Bretlands, væri fallinn til þess að leggja á hann skatt til þess að halda niðri dýrtiðinni í landinu. Það var ekki sök Alþfl., að ekki var gripið til neinnar ráða þá. Árið 1940 hélt áfram mjög hækkanði verðlag og vaxandi dýrtið í landinu. Á því ári komu þó fram till. innan ríkisstj. frá viðskmrh., um það að hafa hemil á farmgjöldunum meira en áður var, með því að setja þau undir eftirlit. En um það náðist ekki samkomulag innan ríkisstj. Síðan var málið tekið upp á reglulegu Alþ. 1941. Þá var að tilhlutun hæstv. viðskmrh. lagt frv. fyrir það þing, þar sem till. var um verulega fjáröflun til að halda niðri dýrtiðinni og til nokkurra annarra ráðstafana. Frv. þetta náði ekki samþykki í þeirri mynd, sem það var borið fram. Skál ég ekki á þessu stigi málsins fara inn á það nánar, en aðeins geta þess, að ég tel mjög heppilegt, að stefna hæstv. viðskmrh. um fjáröflun — launaskattur — náði ekki fram að ganga. Það var því hniðið að því ráði að afgr. l. í júní s. l., sem hæstv. viðskmrh. drap á, þar sem ríkisstj. var heimiluð nokkur fjáröflun bæði beint úr ríkissjóði og með því að leggja álag á tekjuskattinn. Ög sömuleiðis voru ríkisstj. heimilaðar nokkrar ráðstafanir ríkari og meiri heldur en áður voru í l., svo sem að ákveða farmgjöld af vörum, fluttum til landsins, með því einnig að fella niður toll af kornvörum og lækka hann á sykri. Samkomulag um þessar leiðir náðist ekki heldur innan ríkisstj. Fulltrúi Alþfl. í ríkisstj.

var reiðubúinn til þess að prófa þær leiðir, sem bent var á með l. frá Alþ. 1941, sem ég nefndi, með því að gefa eftir og lækka toll af nauðsynjavörum og með því að setja undir strangara eftirlit farmgjöld af innfluttum vörum. En um þetta náðist ekki heldur samkomulag. Það stóð ekki á Alþfl. að fara þær leiðir, sem á var bent. Skal ég ekki um það fullyrða, hver hefði orðið árangurinn af því að fara þessar leiðir, en ég ætla þó, að hægt sé að sýna með tölum fram á það, að verðlag á aðfluttum nauðsynjum hefði lækkað, ef þetta hefði verið reynt. sem einhverju hefði orkað á verðvísitöluna í landinu.

Ég skal geta þess, eins og kom fram í ræðu hæstv. viðskmrh., að hann, nokkru eftir að l. voru afgr. á Alþ., lagði fram nokkrar till. í ríkisstj., en um þær náðist ekki samkomulag, en þar stóð ekki á Alþfl. að reyna þær leiðir til að lækka verðlag á aðfluttum nauðsynjavörum. Þannig hélt málið áfram án þess nokkuð verulegt væri gert nema með því að innheimta tekjuskattinn með 10% álagi.

Snemma í haust komu raddir fram innan ríkisstj. um það, að helzta lausnin á dýrtíðarmálinu væri lögbinding kaups og jafnvel verðlags á innlendum afurðum. Ég hyggt, að það hafi verið 20. sept., sem hæstv. viðskmrh. lagði fram í ríkisstj. till. sínar um þetta.

Fulltrúi Alþfl. í ríkisstj. gaf aldrei von um það, að Alþfl. mundi vera með þessu. En fulltrúar hinna flokkanna í ríkisstj. virtust strax í upphafi binda sig fasta við þessa lausn og kröfðust alltaf svars af mér, þó ég segði alltaf hið sama nei. Nú vil ég ekki rekja það, sem fór fram í ríkisstj. um þetta; ég ber aðeins ábyrgð á minum gerðum í ríkisstj. Min afstaða í þessu máli hefur verið skýr frá upphafi. Má vera, að afstaða annarra hæstv. ráðh. hafi ekki verið eins skýr, eða annað í því legið, sem fram kom hjá þeim, heldur en síðar kom fram.

Þá vil ég víkja að síðara atriðinu, sem vakið hefur mesta andstöðu Alþfl. til þessa máls, að lögbinda kaupgjaldið. Hann telur, að það eigi að vera fullkomið samningsatriði milli verkafélagsins og atvinnurekenda, hvert kaupdi er. Þó má segja, að Alþfl. hafi víkið frá þeirri meginreglu sinni með því um sinn að vera með lögfestingu kaupgjalds árið 1939. Engin meginregla er svo alger, að ekki megi víkja frá henni, ef alveg sérstakar ástæður koma til greina. Spámenn, hagfræðingar og stjórnmálamenn leggja fram sínar meginreglur, en komið geta fyrir þær ástæður, að afsakanlegt sé að víkja frá meginreglum þessum. Og komið geta þær ástæður fyrir í þjóðfélaginu, að Alþfl. vilji víkja frá sumum meginreglum sínum. Og það mátti réttmætt teljast 1939, er Alþfl. vék frá þessari umræddu meginreglu sinni um kaupgjaldið. En aðstaðan er allt önnur nú en þá var. Þá var atvinnurekstur í kaldakolí, og atvinnuleysi fór vaxandi. Tilraunin, sem þá var gerð, var til þess að reyna að auka kaupgetu og kaup verkamanna með því að örva atvinnureksturinn og auka vinnuna. Hins vegar standa svo sakir nú, að yfirleitt er atvinnurekstur hér á landi í blóma; hyggt ég ekki ofmælt að segja það. Í annan stað

er það svo, að atvinnuleysi er, sem betur fer, ekki til í landinu. Atvinnufyrirtæki eru yfirleitt svo stöð, að þau geta greitt samilegt kaupgjald. Þegar af þessum ástæðum er viðhorfið 1939 annars vegar og á þessari stundu hins vegar mjög ólíkt. En til andmæla gegn því yfirleitt að lögbinda kaupgjald vil ég segja það, að launastéttir eru því andvigar, og það af réttmætum ástæðum. Þeim finnst þær eiga að hafa frelsi til þess að gera samninga um þessi efni. Og ef svo er, að þeim, fyrir utan það að þær gera kröfu til að halda sínu samningafrelsi, finnst, að atvinnurekstur í landinu og afkoma yfirleitt sé svo, að það sé hægt að greiða verkamönnum sómasamlega, þá er enn ríkari andstaðan gegn lögfestingunni á þeim tíma heldur en þegar tímarnir eru lakari. Hér í landinu hefur nú safnast auður hjá einstökum fyrirtækjum og einstökum mönnum yfirleitt; og til þessa dags er ekkert lát á þeirri auðsöfnun. Þegar svo er, væri eðlilegt, að launastéttirnar í landinu segðu sem svo: Á að taka okkur út úr og fyrirskipa það, að við megum ekki haga vinnusamningum okkar eftir því, sem við viljum láta vera, og jafnvel setja okkur í hættu um það, að ef dýrtíðin vex, þá fáum við ekki upp horið hækkað verðlag með kaupuppbót?

Í frv. hæstv. viðskmrh. er gert ráð fyrir því, að dýrtíðaruppbót verði fest, þannig að hún verði stöðug, meðan þær ráðstafanir gilda, sú sama sem hún yrði eftir verðvísitölunni 1. okt., sem var 172 stig. En Framsfl. hefur að mér skilst tjáð, að því sé ekki slegið föstu, að það geti ekki orðið að samningsatriði, hvort ætti að mega breyta þessu þannig, að öll áhættan af dýrtíðarráðstöfunum legðist ekki á launastéttirnar í landinu, ef dýrtíðin héldi áfram að vaxa. Þess vegna ber ekki að skoða frv. hæstv. viðskmrh. sem síðasta tilboð Framsfl. um þetta atriði. Hins vegar var ekki rétt mikið innan ríkisstj. um þessi atriði, vegna þess að ég og minn flokkur töldum rangt að lögbinda kaupgjaldið, jafnvel þótt hættan á vaxandi dýrtíð væri lítil og þó að það væri tryggt með l., að launastéttirnar fengju dýrtíðina upp horna með kaupuppbót að mestu leyti.

Launastéttirnar í landinu skapa yfirleitt ekki dýrtíðina og hafa ekki gert. Við sáum það hezt á lögbindingartímabilinu, frá því í apríl 1939 og þangað til í árslok 1940. Það voru ekki launastéttirnar, sem sköpuðu þá dýrtíðina. En hitt er rétt hjá hæstv. viðskmrh., að það orkar aftur að einhverju leyti á verðlagið í landinu, ef kaup er hækkað áður. En upptökin til dýrtíðarinnar er að finna í því, að verðlag, sem ekki á skylt við dýrleika vinnunnar í landinu, hækkar, nefnilega á aðfluttum vörum, sem orsakast af völdum stríðsins. Og verðlagið á innlendum vörum vex svo af því, að bændur vilja fá meira verð fyrir sínar vörur. Nú skal ég ekki ræða um það, hvort bændastéttin hefur farið rétt að með því að hækka verðlagið á landbúnaðarvörum eins og raun er á orðin. En það er bara staðreynd; þetta hefur verið gert. Og það verkar svo aftur á það, hvað vinnan verður dýr. Undirrótin undir þessari breyt. í viðskiptalífínu er verðlagið á þessum nauðsynjavörum. Svo skokkar kaup-

gjaldið á eftir, og er venjulega töluvert langt á eftir, og það er enn þann dag í dag á eftir vaxandi dýrtið.

Út af því, sem hæstv. atvnrh. drap á í ræðu sinni, skal ég taka það fram, að ég hef skýra afstöðu til þessa máls. Ég held, að launastéttirnar í landinu hafi yfirleitt enga löngun til þess að láta dýrtiðina vaxa, og þegar atvinna í landinu er góð og mikil og þær fá upp borna í hækkuðu kaupum vaxandi dýrtið, þá sé ekki mikil tilhneiging hjá launastéttunum til þess að hækka grunnkaupið; reynslan hefur sýnt þetta. Milli 10 og 20 stéttarfélög, viðsvegar um land, sem gátu sagt upp kaupsamningum fyrir nokkru síðan, hafa ekki talið rétt að gera það. Og mér er kunnugt um það, að það er engin sérstök hreyfing í þá átt að segja upp kaupsamningum með það fyrir augum að hækka grunnkaupið. Að því leyti, að engin yfirvofandi hætta sýnist á því, að slíkt skelli á, þá er þess vegna líka hægt að segja það, að ef verðlag héldist óbreytt í landinu á innlendu afurðunum og hægt væri að lækka eða halda niðri verðlaginu á vöfluttum nauðsynjavörum, þá eru engar líkur til þess, að kaupgjald launastéttanna í landinu orkaði svo á dýrtiðina, að hún færi hraðvaxandi fyrir þær sakir.

Þó að nokkur félög segi upp samningum af ýmsum ástæðum, e. t. v. ekki aðallega vegna grunnlaunanna, heldur óheppilegra ákvæða í samningunum, svo sem um of langan vinnutíma o. s. frv., þá hefur það engin veruleg áhrif á dýrtiðina. Bilstjórar munu t. d. ekki sízt segja upp sínum samningum af þeirri ástæðu, að þeir vinna iðulega 12 stundir á sólarhring án þess að fá eftirvinnukaup. Þegar bílanotkun er eins mikil og nú, þá er slíkur vinnudagur tilfinnanlega langur og erfiður, og gegnir nú allt öðru máli en meðan litíð var að gera og frístundir ávallt margar, meðan beðið var eftir viðskiptum. Ég tek þetta sem dæmi þess, að þótt nokkur félög óski endurskoðunar á samningum sínum við atvinnurekendur, þá þarf það ekki að bera vott um tilhneingingu til almennrar hækkunar á grunnkaupi. Ég get ekki séð, að þótt nokkur tilhnikun fengist fyrir stéttarfélögin, þyrfti það að hafa þau áhrif, að dýrtiðin færi fyrir þær sakir upp úr öllu valdi.

Þegar alls þessa er gætt, er óeðlilegt og ranglátt, nema í lífsnauðsyn þjóðarinnar, að kaupsamningar séu ekki frjálsir milli verkamanna og atvinnurekenda. Engri slíkri nauðsyn er til að dreifa að mínu áliti, þegar launastéttirnar hafa ekki sýnt það í verki, að þær hugsi sér að auka dýrtiðina með því að gera ákveðnar og almennar kröfur um hækkun grunnkaups. Hættan á vaxandi dýrtið stafar ekki frá verkalýðnum. Nei, árið 1940 sýndi það ljóslega, að hættan stafaði ekki frá launastéttunum. Þetta ár sýndi, að hún kom úr annarri átt. Það skorti annaðhvort vald eða vilja, eða hvort tveggja, til þess að hafa hemil á hækkun nauðsynjavara í landinu. Ég býst við því, að ríkisstj. þurfi að fá strangari heimildir og fyrirmæli en til eru nú í þessum málum, og Alþfl. er einmitt fús til þess að styðja að því, að ríkisstj. hafi viðtækt vald í sínum höndum til ráðstafana gegn dýrtiðinni.

Afstaða Alþfl. til þessa máls er því sú, að hann telur það bæði ranglátt að festa kaupgjaldið og skottulækning eina á þessari meinsemd. Það er ekki sízt þungt á metunum hjá okkur Alþfl.-mönnum, sem alltaf höfum haft jákvæða afstöðu í dýrtiðarmálinu og jákvæðar till., að það fer saman í þessu efni ranglæti gagnvart launastéttunum og engin trygging út af fyrir sig fyrir því, að þetta frv. ráði nokkra bót á vandamálinu. Það er því engin furða, þótt Alþfl. vilji ekki vera með.

En um dýrtiðarmálin almennt vil ég segja það, að eins og Alþfl. hefur að undanfögnu verið jákvæður í afstöðu sinni til málsins, þá verður hann það engu að síður, þótt hann lýsi yfir andstöðu sinni við lögfesting kaupgjaldsins. Á þessu stigi málsins fer ég ekki inn á þær leiðir, sem við Alþfl.-menn teljum líklegastar til bóta. Sumt af því, sem er í frv. viðskmrh., er gott og gagnlegt, en fleiri atriði eru þar einnig en ákvæðin um lögbindingu kaupgjaldsins, sem ágreiningi gætu valdið. Samt sem áður erum við Alþfl.-menn fúsir til sáttar um önnur atriði frv. En ég er viss um, að ef ekki hefði gripið hæstv. viðskmrh. og flokksmenn hans einhver ofsatrú á lögfestingu kaupgjaldsins sem lækislyfi gegn dýrtiðinni, þá héldi flokkurinn ekki eins fast við þessa stefnu og raun er á orðin. Ég held, að þessi ofsatrú hafi myndast án þess að nógu skýr og sterk rök hafi legið til grundvallar fyrir henni. Út af samtali við viðskmrh. held ég, að hann óski ekki eftir kaupbindingunni vegna kaupbindingarinnar, heldur vegna þess, að þar telji hann vera hinn eina sanna „kínalífselixir“, sem eigi að nota. Ef hægt væri að benda á aðra lausn, sem ekki væri eins hættuleg, þá yrði viðskmrh. sjálfsagt glaður við, því að aðalatriðið er að halda niðri dýrtiðinni. (Viðskmrh.: Ráðherrann hefur einu sinni tekið þennan „kínalífselixir“ og ekki orðið meint af.) Það var vegna þess, að sjúkdómseinkennin voru allt önnur. Það getur læknað kvef að taka inn þennan „lífselixir“, þótt hann reynist alveg gagnslaus við taugaveiki t. d. — Menn ættu að reyna að fá þá skoðun út úr höfðinu á sér, að binding kaupgjaldsins sé einhver lausn í þessu tilfelli.

Lögbinding kaupsins er því, sérstaklega eins og nú standa sakir, hvort tveggja í senn, bæði ranglát vegna launastéttanna og auk þess skottulækning á meinsemdinni. Er því ekki að undra, þó að Alþfl. sé eindreginn og ákveðinn gegn till. þeim, sem fram hafa komið um það efni.

Umr. frestað.

Á 6. fundi í Nd., 27. okt., var fram haldið 1. umr. um frv.

*Einar Olgeirsson: Herra forseti! Ég veit ekki, hvort það hefur nokkra þýðingu að ræða þetta mál hér og reyna að skilgreina orsakir dýrtiðarinnar. Mér virðist, að eftir þeim ræðum, sem haldnar hafa verið af hæstv. ráðherrum í þessu

Stjarna (*) framan við nafn ræðumanns tákna, að ræðan sé prentuð eftir handriti innanþingssskrifara, ófyrirlesin af ræðumanni.

máli, sé ekki efst á baugi nein óhlutdræg rannsókn á ástandinu, heldur kapphlaup um það, á hvern hátt þjóðin verði helzt blekkt. Ef ætlunin var að ræða málið í alvöru, þá átti ríkisstj. vitanlega að leggja fyrir okkur þm. nákvæmar skýrslur um afkomuna og þjóðarbúskapinn í heild.

Hæstv. ráðherrar hafa allir lýst yfir vilja sín- um til að vernda kaupmátt ísl. krónu og stöðva hækkun verðlagsvísitölunnar, það eina, sem vantar, er réttur til að lögfasta kaupgjaldið. Þeir hafa reitt upp hnútasvipu og ætlað að berja niður dýrtiðina. Ég held, að þessi aðferð sé álíka viturleg og þegar Kyros forðum lét högginn dynja á bylgyum sjávarins. Þeir hamast á afleiðingunum, en reyna ekki að komast fyrir orsökina. Hæstv. viðskmrh. einblínir á verðlags- vísitöluna eins og orsakirnar sjáist þar. Verð- lagsvísitalan er ekki einhlít. Við verðum fyrst og fremst að gæta að hlutfallinu á milli fram- boðs og eftirspurnar, á milli kaupgetunnar og þess, sem hægt er að kaupa fyrir peningana. Ég hef nú verið að reyna að gera mér einhverja hugmynd um, hvernig þetta hefur verið á þessu og síðasta ári. Ég viðurkenni, að ýmis atríði vantar í hjá mér, en ég ætla samt að setja hér fram athuganir minar.

Ef við reynum að gera okkur grein fyrir kaupgetunni á árinu 1940, sjáum við, að á því ári seljum við vörur erlendis fyrir 132 millj. kr. Það, sem framleitt er til neyzlu innanlands, vil ég gízkka á, að sé fyrir 100 millj. kr. Það er að visu bara ágízkun, en kemur ekki að sök, þó að einhverju skakki, því að sama talan kemur báðum megin á reikninginum. Fé, sem kemur inn frá Bretum, vil ég gízkka á, að séu ca. 3 millj. á mánu., eða alls á árinu um 20 millj. Kaupgetan er þá þessi:

132 millj.

100 —

20 —

252 millj.

Þá skulum við líta á framboðið:

Innfluttar vörur fyrir 69 millj. kr.
Framleitt til neyzlu innanlands 100 — —

169 millj. kr.

Frá dregst: Það, sem erl. setu-

liðið kaupir fyrir, ca. 7 — —

162 millj. kr.

Samkv. þessu er kaupgetan 90 millj. meiri en framboðið.

Þetta var á árinu 1940. Nú kemur árið 1941, frá 1. jan. til ágústloka:

Seldar vörur erl. 127 millj. kr.
Vörur framl. til neyzlu innanl. 100 — —

Fé, innkomandi frá Bretum 50 — —

277 millj. kr.

Framboðið:

Vörur frá útlöndum 70 millj. kr.

Ísl. neyzluvörur 100 — —

170 millj. kr.

Erl. setuliðið kaupir fyrir 10 — —

160 millj. kr.

Kaupgetan er samkv. þessu 117 millj. umfram framboðið, eða bæði árin er kaupgetan 207 millj. umfram framboðið. Þetta er mikil upp- hæð, sem hlýtur að hafa töluverð áhrif á okkar atvinnulíf. Svo verður að taka tillit til skulda okkar erlendis, fragta, eyðslu Íslendinga í út- löndum. Hvað þýðir það, að þessi mikla kaup- geta er sköpuð í landinu án þess að skapist tilsvareandi framboð? Það þýðir, að kaupmáttur- inn fer í brask á gömlum eignum, heim, sem fyrir eru. Auðmennirnir geta ekki keypt ný framleiðslutæki. Hús tvöfaldast í verði og meira til. Fasteignamatssverð á öllum löðum og húsum í Rvík var 1932 20 millj. á löðum og 67 millj. á húsum. Þá gengu hús kaupum og sölum fyrir 50% meira en fasteignamatssverð, en nú fyrir þrefalt fasteignamatssverð. Á sama tíma er húsa- leigu haldið niðri. Það er ráðstöfun, sem er hægt að gera um nokkurt árabíl, en ekki til frambúðar, — annaðhvort hækkar húsaleiga eða kemur nýtt brun í þjóðfélagið.

Hvernig stendur kaupmáttur krónunnar við- víkjandi bilunum? Hvernig er það með fiski- skipin? Þarna fer kaupmáttur krónunnar minnk- andi. Þetta kemur ekki fram í vísitölu, en þarna er verið að grafa sundur grundvöllinn undan öllu, sem verðlagið byggist á. Afleiðingin af þessum minnkandi kaupmætti krónunnar, af öllu braskinu, sem leiðir af þessu alranga hlut- falli milli framboðs og eftirspurnar, — afleið- ingin af því er dýrtiðin, sem að nokkru leyti kemur fram í verðvísitölunni nú, en þó enn meira síðar.

Eina leiðin til þess að vernda kaupmátt krón- unnar er að koma aftur á jafnvægi milli kaup- getu og framboðs. Svo framarlega sem ekki er hægt að flytja inn nægilega mikið af vörum til þess að kaupa fyrir það fé, sem hér er nú af- gangs, — og það er ekki hægt, því að til þess höfum við ekki nægan skipakost, — þá er ekki nema um eina leiða að gera, en hún er að taka stríðsgróðann út úr umferð.

Mér dettur í hug það, sem hæstv. viðskmrh. sagði í framsöguræðu sinni, þar sem hann var að gefa alls konar fögur fyrirheit um, hvernig það mundi verða eftir stríðið, ef frv. Framsfl. næði fram að ganga. Nú er það að gerast fyrir augunum á honum, að stríðsgróðamennirnir eru að hrifsa til sín framleiðslutækin og eru einnig farnir að seilast upp í sveitirnar eftir jörðun- um. Ég held því, að framtiðararfurinn sé ekki eins glæsilegur og hann vill vera láta.

Stríðsgróðanum hefur nú verið veitt inn í landið að þeim hluta undanteknum, sem hefur verið frystur úti í Englandi. Hvað þessi gróði er mikill, er ekki gott að vita. Um það hefðu fyrst og fremst þurft að leggja fyrir skýrslur nú. Ég veit ekki, hvaða tölur ég á að nefna í sambandi við það, en ég gæti trúað, að allur stríðsgróðinn 1940—1941 væri ekki minni en 100 milljónir króna, — það er þægileg tala að nefna, og einhverja tölu verður að nefna við þennan útreikning, og er þá hægt að breyta henni, ef betri upplýsingar fengjust. Þessi stríðsgróði hefur skapað meiri kaupgetu og meiri völd í þessu landi en nokkurn tíma hafa þekkt hér áður, nema ef vera kynni eftir svarta dauða.

Það er í raun og veru sams konar ástand hér á landi nú, en það eina, sem gerir, að fólk sér þetta ekki, er það, að atvinna hér hefur verið mikil, og peningaflóðið inn í landið hefur verið það mikið, að fólk hefur ekki greint þá gerbreytingu, sem orðið hefur í þjóðlífinu. Það, sem því á að gera, ef viðskiptalífið á ekki að brjálást, er að taka stríðsgróðann af þessari yfirstétt. Ráðin til þess geta verið margs konar. Það er hægt bæði með sköttum, þvingunarráðstöfunum og öðru slíku, en það verður að búa svo um hnútana, að hún geti ekki sölsað undir sig eignir þjóðfélagsins eins og hún er byrjuð á og hefur þar með valdið gifurlegri röskun í þjóðarþúskapnum. Þetta er og verður aðalatriðið, þetta ranga hlutfall, þessi gifurlega kaupgeta, og þarna verður að grípa á kýlinu, ef á að lækna dýrtíðina. Sé þetta ekki gert, verða allar aðrar tilraunir til að verðbólgan hjaðni aðeins skottulækning.

Svo skulum við koma að vísitölunni og þeim atriðum, sem hæstv. ráðh. gerðu að umtalsefni. Það eru þrjú atriði, sem þeir telja, að hafi aðallega valdið dýrtíðinni. Það er verð á erlendum vörum, það er verð á innlendum vörum og það er kaupgjaldið. Um kaupið ber þegar að taka fram, að það hefur á þessu ári, að undanteknum nokkrum grunnkaupshækkunum, aðeins hækkað samkv. vísitölu, þó eftir á, stundum þrem mánuðum. Nær því engri átt, að hækkun kaupsins hafi valdið dýrtíðinni. Það eina, sem kemur þar til greina, er mjög smávægileg víxláhrif. Þetta sést best, eins og ég held, að hæstv. félmrh. hafi bent á, að þegar kaupgjald var lögfest á síðasta ári, hækkaði vísitalan úr 112 upp í 146. Ekki var kaupgjaldið þar að verki. Það nær því engri átt að tala um, að kaupið drifi vísitöluna upp, þegar verkafólkið hefur samið þannig, að kaup hækkar aðeins skv. vísitölu og aðeins eftir á. Það er því alls ekki að ræða um neitt kapphlaup milli kaupgjalds og verðlags. Kaupið mun aftur lækka, þegar vörurnar lækka í verði.

Þá kemur verðið á erlendu vörunni. Hæstv. viðskmrh. upplýsti, að fyrir hver fimm stig, sem erlenda varan hækkar, hækki framfærsluvísitalan um eitt stig. Honum láðist að taka fram, en hann sagði mér það á eftir, þegar ég spurði hann að því, að hér væri aðeins átt við þá erlenda vöru, sem kemur beint inn í framfærslukostnaðinn og vísitalan er því beinlínis reiknuð eftir. Hún veldur því ekki nema tiltölulega litlu af hækkuninni og auðvelt að draga úr því, t. d. með afnámi tolla eða öðru slíku. Það verður því innlenda varan, sem veldur mestri hækkuninni. $\frac{3}{4}$ hlutar af hækkuninni stafa þaðan. Við skulum þá athuga og greina sundur ástæðurnar til hækkunar innlendu vörunnar. Um kaupið er það að segja, að það er þarna ekki atriði í verðhækkuninni nema að sama skapi og vísitalan hækkar verðið. Hvað er það þá, sem veldur þessari hækkun á innlendu vörunni, sem veldur mestu um hækkun vísitölunnar? Það er þá fyrst hækkun á erlendum hráefnum, sem þarf til innlendu framleiðslunnar, og í öðru lagi er það beinlínis „spekúlations“-sjónarmið. Varan er hækkuð í verði vegna þess, að svo er lítið á, að eftirspurnin sé svo mikil, að óhætt sé að setja

verðið svo hátt. Það er atriði, sem verður að grípa á, annars vegar hækkun á erlendu hráefnunum og hins vegar brask með þessa vöru. Við sjáum það á þeirri skilgreiningu, sem kom fram hjá hæstv. ráðh. um hækkun vísitölunnar, að það eru í raun og veru þessi tvö atriði, sem koma til greina, annars vegar hækkun á erlendum hráefnum, sem þarf til iðnaðarins og landbúnaðarins, — en við hana mætti ráða með tollalækkunum og öðru slíku, — og hins vegar að varan verði seld dýrara, bara af því að menn geti leyft sér það, og það er í raun og veru afsakanlegt og eðlilegt, að menn geri það, eins og öllu er nú komið í þjóðfélaginu. En það er dælitíð einkennilegt, að till. til að bæta úr þessu skuli koma fram á þeim grundvelli, sem hér er gert, að lögbínda kaup verkamanna, og meginíð af þeim till., sem hér eru lagðar fram, er baráttan gegn afleiðingunum, en að hinu, sem er aðalatriðið og nemur hurt ástæðuna sjálfa, — að taka stríðsgróðann úr umferð, — er ekki komið.

Þegar þetta frumv. er brotið til mergjar, þá er þar í raun og veru eitt aðalatriði, en það er, að ekki megi hækka grunnkaupið, og allir hæstv. ráðh. sem hér hafa talað, hafa í raun og veru verið sammála um, að launþegar ættu ekki að hafa rétt til að hækka grunnkaupið. Hitt sé spursmál, hvernig eigi að svipta þá þessum rétti, hvort eigi að hanna þeim það með lögum eða fá þá til þess með góðu. Mér finnst það eiginlega hneyksli að halda því fram á þessum tímum, að launþegar hafi ekki rétt til að hækka grunnkaup. Það er hneyksli, að Alþ. skuli nú ekki hjóða t. d. kennurum grunnlaunahækkun. Um það er talað í hverjum einasta flokki af geysimiklum fjálgleik, að við þurfum að vernda þjóðerni okkar og menningu, en þó er sú stétt, sem fyrst og fremst á að viðhalda þessari menningu hjá þeirri komandi kynslóð, svo illa launuð, að það er til örgustu skammar, svo að enginn maður hér á Alþ. hefur reynt að verja það. Að undanfögnu hefur verið sagt, að ríkið hafi verið svo fátækt, að það hafi ekki getað launað þessum mönnum betur. Þessi viðbára er nú ekki lengur til; það veit hver einasti hv. þm. Það er nóg til af peningum, og þá er það hneyksli, þegar launþegar verða að horfa fram á að hafa ekkert fyrir sig að leggja og sjá laun sín í raun og veru minnka, að fram skuli koma á Alþ. frv. um að hanna þeim að bæta úr margra ára geysilegu óréttlæti með því m. a. að hækka grunnlaun kennara, á sama tíma og verði er að auka tugum millj. til stríðsgróðamannanna í landina. Það er gamla sagan að þrælbinda alþýðuna, um leið og peningarnir hrúgast að milljónamæringunum meira en nokkru sinni fyrr. Það á að taka fátæka mannsins lamb, meðan verði er að auka hjörð ríka mannsins. Milljónamæringarnir mega græða ótakmarkað, en kaup verkalýðsins á að lögbínda og ekki aðeins að hanna honum að fá kaup sitt hækkað í samræmi við aukna dýrtíð, heldur einnig koma því svo fyrir, að allri ágengni af hálfu verkalýðsins verði gersamlega hætt. Sérstaklega þó þeirra, sem lélegust hafa launin.

Þá fór hæstv. viðskmrh. um það fögrum orð-

um, að verkalýðurinn yrði hér að fórna einhverju, og það væri bezt fyrir hann sjálfan, annars yrðu þessi verðmæti, sem hann væri að safna, eyðilögð. Það sama var sagt árið 1939, þegar verið var að lögfesta kaupíð þá. Hvers vegna átti verkalýðurinn þá að færa fórnir? Af því að annars mundu atvinnufyrirtækin stöðvast. Hver var reynslan? Fyrir hvað var hann að fórna? Til þess að skuldakóngarnir gætu orðið nógu ríkir. Og nú eiga þeir að fórna til þess, að skuldakóngarnir, sem nú eru orðnir milljónamæringar, hafi efni á að láta skipin liggja, þegar kreppan kemur, og geti sagt: „Ég geri ekki út, svo framarlega sem það borgar sig ekki.“ Það er hart, að þannig skuli vera farið fram á, að verkamenn verði sviptir réttinum til að fá kaup sitt til að haldast í samræmi við dýrtíðina, það er hart, að farið skuli vera fram á slíkt, þegar inn í þjóðfélagið berast svo miklir peningar, að það veit ekki, hvað það á að gera við þá.

Ýmis ráð má bjóða til þess að halda dýrtíðinni niðri, en þau eru öll árangurslaus, svo framarlega sem ekki er skorið í kýlið sjálft, sem er stríðsgróði milljónamæringanna. Það er hægt að lækka tolla af erlendri vöru og skipuleggja vinnukraftinn til þess að framleiða vörur í landinu, en þetta eru allt ráðstafanir, sem fyrst öðlast fullt gildi, þegar því, sem hefur gerbreytt undirstöðu atvinnulífsins, þessum mikla stríðsgróða, hefur verið kippt burt úr umferð.

Hæstv. viðskmrh. kom líka að því í ræðu sinni, að það væri ekki nóg að lögfesta kaupíð, það væri líka annað, sem þyrfti að gera við-viðjandi verkalýðnum. Það undrar mig ekki, að hæstv. atvmrh. skyldi leggja eins ríka blessun á þessa framsöguræðu og hann gerði. Það, sem hæstv. viðskmrh. sagði, var þetta: „Við verðum að skapa hæfilegt jafnvægi á framboð og eftirspurn vinnuafslsins í samráði við forráðamenn þeirra erlendu herja hér á landi, og þetta verður að framkvæma með festu.“ Það var ekki nóg að lögfesta kaupíð. Það var því ekki nóg að koma því til leiðar, að kaup verkalýðsins fengi ekki að hækka í hlutfalli við dýrtíðina. Það átti líka að koma því til leiðar í samráði við þau erlendu herveldi hér á landi, að verkalýðurinn fengi ekki að ráða, hvar hann ynni. Og þetta átti að framkvæma með festu! Það á vist að gera það með meiri festu en þegar taka á stríðsgróðann af milljónamæringunum. Hvað þýðir þetta? Það þýðir, að hér á að koma á þrælahaldi. Það þýðir það, að yfirstéttirnar eiga að geta sagt verkalýðnum fyrir um, hvar hann skuli vinna og fyrir hvað. Það þýðir það, að segja á við verkalýðinn: „Heyrðu góði! Þú mátt ekki fara í Bretavinnu á morgun, þú átt að vinna hjá Kveldúfi.“

Hér er ekki nema um tvennt að velja. Annað-hvort verður hér þrælahald, eins og þjóðstjórnin stefnir að, eða það verður að taka stríðsgróðann af yfirstéttunum. Ef hvorugt verður gert, verður ekki komið hjá hrúni. Spurningin er: Á að nýta stríðsgróðann með því að taka hann af auðkýfingunum, eða á að hneppa verkalýðinn í þrældóm fyrir yfirstéttina? Það er merkilegt, að eitt virðist yfirstéttin hafa lært af hernám-

inu. Hún hefur lært, hvers virði vinnuaflið er. Ég man, að við fjárlagaumr. s. 1. vetur var ég að minnst á, hvaða hættu væri í því, að vinnuaflið væri tekið úr nothæfri framleiðslu og sett í hernaðaraðgerðir, og var að reyna að benda hv. þm. á af veikum mætti, að það væri þetta vinnuafli, sem skapaði allt, sem einhvers virði væri fyrir okkur. Ég man, hverju hæstv. atvmrh. svaraði þá. Hann sagði: „Það nær engri átt að setja verkamenn í þetta, meðan nóg er af vinnu annars staðar.“ Það var gamli hugsunarhátturinn, sem kom þarna fram, að þetta vinnuafli væri eitthvert dæmalaust fyrirbrigði, og miklir einstakir vandræðamenn væru þessir verkamenn. Þeir væru alltaf að heimta vinnu, og þeir væru alltaf atvinnulausir, og mikið hefði það þess vegna verið gott, þegar Bretavinnan kom, því að þá hefðu þeir getað farið þangað, og þá væri maður laus við þá. En ég býst við, að þeir fari nú að skilja, hvers konar ráðstöfun það var að láta um 2 þús. verkamenn ganga atvinnulausa árum saman, sem biðu eftir að fá að rækta landið og framleiða nýtsama hluti. Þá var hægt að halda þeim í skefjum og þeirra kröfum. Þá þurfti ekkert annað en að láta atvinnuleysis-svipuna hvina yfir höfði þeirra. En nú, þegar atvinnuleysið er ekki lengur til, þá er ekki lengur hægt að gripa til þess ráðs. Þá er óttast, að verkamenn verði of voldugir, því að þeir finni, hvers virði þeir eru og þeirra vinnuafli, þegar farið er að sækjast eftir þeim. Það er gamla sagan, sem endurtekur sig, þegar verkamenn þurfa ekki að biðja um það eins og einhverja náð að fá að vinna, finna til máttar síns, finna, að þeir eru það skapandi afl í þjóðfélaginu. Til hvaða úrræðis vilja atvinnurekendurnir þá gripa? Þeir vilja gripa til þrælahalds, og það er það, sem verið er að stofna til með laga-setningu eins og þessari.

Það hefur verið tekið fram í umr., að það eru aðeins leiðirnar, sem þjóðstjórnarflokkana skilur á um hér. Markið er jafnagurt hjá þeim öllum, það sama hjá öllum, að halda kaupinu niðri, ágreiningurinn aðeins um, hvaða leið sé sigurvænlegust, hvort heppilegra sé að lögfesta kaupíð eða fá verkamenn til þess á einhvern kristilegan hátt að hækka það ekki.

Mér þykir rétt að minnst á það, áður en ég fer inn á að ræða afstöðu einstakra stjórnarfl. í sambandi við þetta mál, að sameiginlega hafa þeir allir unnið að því að lækka krónuna í apríl 1939. Sameiginlega voru þeir allir með 1., sem þá voru sett um að binda verð krónunnar við sterlingspundið. Sameiginlega hafa þeir allir staðið að því að leyna almenning, hvað stríðsgróðinn var mikill, meðan verið var að yfirfæra hann 1940. Sameiginlega hafa þeir staðið að því að yfirfæra allan ísfisksgróðann ótakmarkað, marga tugi millj. kr.

Ég hygg, að hægt hefði verið að flytja inn miklu meira, ef Framsfl. hefði ekki staðið svo fast á sinni verzlunarpólitik og Sjálfstfl. stutt hann til þess, ekki af umhyggju fyrir kaupmannastéttinni, heldur vegna þess, að togara-eigendur þurftu að koma sér vel við Framsfl. í ræðum þeim, sem hér hafa verið haldnar, hefur komið skýrt í ljós afstaða þessara flokka.

Sjálfstfl. tvístigur í málinu, eins og fram kom í ræðu hæstv. atvnrh., þó að augljóst sé, að eina raunverulega markmið hans er að halda kaupinu niðri. Það getur verið gott fyrir Sjálfstfl. að hafa bæði verkamenn og milljónaæigendur innan vébanda sinna, en annað mál er það, hve mikla stefnufestu það skapar flokknunum. — Af því, sem fram hefur komið, verður ekki annað séð en takmark flokksins sé það að halda kaupgjaldinu niðri, jafnframt því, að stríðsgróðanum sé haldið óskertum. Það kann að vera togast á um þetta innan flokksins, og það getur vel farið þannig, að svo fast verði togað, að allt slitni um síðir, en það er a. m. k. ekki að þessu komið enn þá.

Hjá Framsfl. kemur afstaða yfirstéttarinnar skýrast í ljós, þótt undarlegt megi virðast, og það er fyrir þá sök, að hann treystir sér til að láta hana koma fram, vegna þess, hvernig fylgi hans er háttað, en þetta getur Sjálfstfl. ekki leyft sér. Það fer ekki mikið fyrir verkamannafylgi Framsfl., svo að hann getur leyft sér að tala opinskátt um lögfestingu kaupgjaldsins. En eftirtelktarvert var, að í grg. þessa flokks fyrir afstöðu sinni kom ekki fram, eins og alltaf áður, þegar um slíkt hefur verið að ræða, að hann væri nú í rauninni algerlega andvígur þessari leið. Þetta getur auðsjáanlega komið upp í vana, eins og annað.

Þá er afstaða Alþfl., og þarf ekki að fara mörgum orðum um hana. Það er við því búið, að kosningar séu nú fram undan, og getur það ef til vill skýrt afstöðu þess flokks. Fyrir síðustu kosningar lýsti flokkurinn einnig yfir því, að hann væri á móti lækku krónunnar og sagðist aldrei mundu ganga til samstarfs við íhaldið um gengislækkun. En eftir kosningarnar gekk hann í þjóðstjórnina til þess að eiga þátt í að koma gengislækkuninni fram. Þegar Alþfl. dró ráðh. sinn út úr stj., var ástæðan sú, að flokkurinn vildi ekki taka þátt í því að lögfesta kaupið hjá vinnuhluta verkalyðsins, en síðar lagði hann til annan ráðh. í stj. og lét hann vinna með hinum að því að lögfesta kaupgjaldið hjá öllum verkalyð. Nú segist Alþfl. aftur vera á móti lögfestingu kaupgjalds. Ég veit ekki, hve margir verða til að trúa því, — og hver efast um, að hann yrði með lögfestingu kaupsins, ef kosningar væru um garð gengnar, og einkum þó ef hann fengi að hafa ráðh. í stj., því að það virðist nú vera orðið honum aðalatriði? Ég er hræddur um, að flokkur, sem hefur ekkert lært af reynslu, segjum, undanfarinna fimm ára, flokkur, sem tapar þrem þingsætum við síðustu kosningar, vegna þess að hann stendur á móti sameiningu verkalyðsins, og gengur svo í þjóðstj. til þess að lögfesta kaupgjaldið, — ég er hræddur um, að sá flokkur mundi ekki hika við að fara í stj. á ný til þess að vinna þar samskonar verk og áður.

Þessir flokkar hafa nú gert hverja skyssuna af annarri, síðan þeir tóku við völdum. Þeir hafa t. d. valdið stórkostlegri röskun á þjóðarþúskap okkar með því að láta gifurlegan stríðsgróða safnast á fárra manna hendur. Og nú ætla þeir að ganga til kosninga. Ég efast ekki um, að nú verði gefin fögur loforð, eins og oft áður,

íhaldið þykist eflaust ætla að útrýma nefndarfargani Framsfl., en framsóknarmenn munu tala hátt á móti milljónaæigendum. En ef fólkíð spyr þá, hvað þeir ætli að gera að kosningum loknum, hverju ætla þeir þá að svara? Visir og Morgunblaðið hafa reyndar svarað þessari spurningu og sagt, að þeir ætli að mynda þjóðstj. aftur, og ég efast ekki um, að sú stj. mundi lögfesta kaupið. Það er því í rauninni helber skripaleikur, sem hér er verið að leika. Hv. þm. þora ekki að lögfesta kaupið fyrir en kosningar hafa farið fram. En ég held, að fólkíð fari nú að sjá í gegnum þennan skripaleik.

Viðvíkjandi afstöðu verkamanna þarf ég ekki margt að segja. Réttur þeirra er ótvíræður. En ég veit, að valdhafarnir ætla sér ekki að taka tillit til hans fremur en áður, því að þeir hafa jafnan troðið á þeim rétti. En verkalyðurinn hefur ekki aðeins rétt í þessu máli, heldur líka meira vald en áður, vegna þess, hve nú er mikil þörf á vinnuafli hans. Og það bærir vitni um nokkra skynsemi valdhafanna, ef þeir gerðu ráð fyrir þessu í reikningi sínum.

Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson): Hér hafa nú talað fulltrúar flestra flokka, og tel ég rétt að taka til athugunar nokkur atriði úr ræðum þessara hv. frsm. Vil ég fyrst víkja nokkrum orðum að síðasta hv. ræðumanni. Verður það stutt, því að ræða hans var þannig, að það mætti æra óstöðugan að eltað við allt, sem þar var athugað. Hann gagnrýndi frv. aðallega fyrir það, að þar væri eingöngu ráðizt á afleiðingar dýrtíðarinnar, en ekki orsakir hennar. Til orsakanna vill hann telja hina miklu kaupgetu, en segir, að hér sé ekki gerð tilraun að lækna hana, heldur aðeins að festa verðlagið og kaupgjaldið. Það er misskilningur hjá honum, að ég hafi ekki alltaf haft opin augun fyrir því, að það þarf að fara eftir tveim leiðum: annars vegar binda stríðsgróðann og draga úr kaupgetunni og hins vegar hindra, að sköpuð sé ný og óeðlileg kaupgeta, með því að alltaf eltið á kauphækkun og verðhækkun. Það er rangt að halda því fram, að Framsfl. hafi ekkert gert til að koma í veg fyrir, að stríðsgróðinn flyti hér um borð og bekkí. Í skattal. frá síðasta þingi er gert ráð fyrir ráðstöfunum í þessa átt, þar sem er stríðsgróðaskatturinn og skylda gróðafélaga til að hafa í sjóði mikinn hluta af stríðsgróðanum. Það er því ekki rétt hjá hv. þm., að hægt sé að nota þetta fé til að kaupa upp fasteignir. En þessum skattaákvæðum er þannig fyrir komið, að þó að þau væru fullnægjandi fyrir árið 1940, eru þau það ekki fyrir þetta ár, og því viljum við taka upp baráttu fyrir því á næsta þingi, að skattal. verði breytt þannig, að hætt verði að draga frá greidda skatta og útsvör, til þess að koma í veg fyrir, að mikið af stríðsgróðanum geti fallið undan skatti. Stendur þá vonandi ekki á hv. þm. að fylgja því máli. Menn mega ekki ímynda sér, að allt sé gott og blessað, þótt settur sé nógu hár skattur á hæsta gróðann, því að kaupmáttur er líka mikill hjá öllum þorra landsmanna, svo að ekki er að vænta, að honum verði að fullu mætt með innflutningi, þar sem bæði vantar skipsrúm, og eins er ekki hægt að

fá allar vörur frá útlöndum, sem annars mundu verða fluttar inn. Það þarf því líka að hækka skatta á öðrum tekjum en þeim hæstu. Því tel ég einnig koma til mála að setja l. um þvingaðan sparnað, taka féð úr umferð um tíma og skila því aftur. Þetta hefur verið til athugunar, en hinir flokkarnir hafa ekki viljað fallast á það.

Þá talaði hv. þm. mikið um ljótan böggul, sem fylgdi skammrifi hjá mér, þegar ég sagðist ekki aðeins vilja lögfesta kaupgjaldið, heldur einnig koma á samræmi að því er snertir framboð og eftirspurn vinnu. Þetta kallaði hann fyrst þrælalagd. En síðan fór hann að hrósa sér af því að hafa í fyrra fyrstur manna bent Alp. á þessa leið, að takmarka mannfjöldann í vinnunni hjá setuliðinu.

Ég ætla að nota hér tækifærið til að benda á, að það ber vitni um mjög óþroskaðan hugsunarhátt að halda, að það geti verið aðalbjargræði íslensku þjóðarinnar að fá að vinna hjá þessum erlendu herjum. Ég teldi æskilegra, að enginn Íslendingur ynni hjá þeim og að menn í þess stað ynnu í þágu þjóðarinnar sjálftrar að nauðsynlegum framkvæmdum, og ég tel, að við höfum nú nóg fjárráð til þess að koma þessu þannig fyrir. Það er t. d. hörmulegt, hvernig nú er ástatt um jarðræktarframkvæmdir hér á landi. Væri ekki heppilegra, ef fólkíð væri við slík störf, að ég nú ekki tali um, að það skuli geta komið fyrir, að menn fái ekki fólk til að mjólka kýr sínar og verði því að slátra þeim af þeim ástæðum? Það er ekki lítil þrælalagdsstefna, að menn skuli leyfa sér að benda á, að þessu þurfi að breyta og að semja þurfi við setuliðið um. að það hafi aðeins hæfilega marga landsmenn í sinni þjónustu. Hvað sem menn álita um dýrtíðarmálin, ættu allir að vera sammála um, að æskilegt væri, að samningar næðust við setuliðið um, að það hefði sem fæsta Íslendinga í þjónustu sinni, svo að fólkíð gæti unnið að nauðsynlegum verkefnum.

Hæstv. félmrh. talaði hér fyrir hönd Alpfl. og minntist á yfirfyringu mína 1939 um það, að Framsfl. vildi komast hjá að lögfesta kaupíð og óskaði þess, að samningar gætu tekizt milli verkamanna og atvinnurekenda. Þetta er enn ósk Framsfl. En þó álitur hann ekki aðeins rétt, heldur og skylt að setja l. um þetta, ef hann er sannfærður um, að það fyrirkomulag, er þessir aðilar hafa komið sér saman um, sé til tjóns fyrir þjóðarheildina. Einungis af þeirri ástæðu ber nú flokkurinn fram till. um lögfestingu kaupgjaldsins. Við gerðum það ekki að kappsmáli að hafa kaupgjaldið lögbundið haustið 1940, er ákvörðun skyldi tekin um það, hvort frjálsir samningar gætu tekið við. Flokkurinn gerði það ekki að ófrávikjanlegu skilyrði, að lögfesting héldi áfram, því að hann vildi sjá, hvernig frjálsir samningar tækjust. Nú fyrst krefst hann lögfestingar, er reynslan sýnir, að hitt fyrirkomulagið er hættulegt heilbrigðu fjármálalífi eins og sakir standa.

Hæstv. ráðh. sagði um hið háa verðlag, að það stafaði ekki af kauphækkunum, heldur verðhækkun á innlendum afurðum. Þetta er misskilningur, því að verðhækkunin á innlendum afurðum stafar að miklu leyti af hækkun á

kaupgjaldi. Svo má vitanlega spyrja, hve mikið af kauphækkuninni stafar af verðhækkun á innlendum afurðum. Það er vitanlegt, að hvort um sig hefur orðið til að hækka hitt, og mætti rífast um þetta til eilífdar, áður en úr því væri skorið með nákvæmni, hve mikill er þáttur hvors um sig í dýrtíðinni.

Ef þetta hefur átt að þýða það hjá hæstv. félmrh., að hann teldi nægilegt að binda afurðaverðið, en kaupgjaldið mætti breytast, þá er það hinn hráparlegasti misskilningur. Það er ekki nóg að binda afurðaverðið, því að ef kaupgjaldið er óbundið, er ekki hægt að komast hjá því, að hækkun afurðaverðsins verði að eiga sér stað sem afleiðing af kauphækkun, og slík hækkun hlýtur að verða framkvæmd, þótt afurðaverðið yrði bundið í bili.

Hæstv. félmrh. talaði hér um leiðir Alpfl. í þessu máli, og ég kannast að visu við, að ég hef heyrt þessar leiðir Alpfl. nefndar á nafn af honum og blaði flokksins. En ég hef hins vegar aldrei séð neinar till. frá Alpfl. á Alp. né í ríkisstj. um dýrtíðarmálið, a. m. k. hefur þá ekki verið ríkt gengið eftir að fá til framkvæmda þær hugmyndir, sem Alpfl. hefur haft í þessu efni.

Hæstv. félmrh. sagði, að það væri allt öðru til að dreifa nú en árið 1939, þegar kaupgjaldið hefði verið bundið í sambandi við gengislækkunina. Það er að visu rétt, að það eru aðrar ástæður nú fyrir hendi en þá voru. En það, sem hann sérstaklega dró fram, var þetta: Þá hefðu atvinnuvegirinnir átt mjög erfitt uppráttar, en nú hefðu þeir mjög rúmar hendur fjárhagslega. Ef þetta á að vera röksemd fyrir því, að nú sé rangt að binda kaupíð, þá hefur hæstv. ráðh. það í hyggju, að kaupgjaldið eigi að hækka, því að annars snertir þessi röksemd ekki málið. Þó hef ég margoft heyrt það, bæði frá honum og öðrum, fyrr og síðar, að það rétta væri, að grunnkaup ætti ekki að hækka. Og einmitt þessi frjálsa leið, sem talsvert hefur verið talað um, bæði hér á þingi og ekki sízt utan þings, er einmitt byggð á því, að grunnkaup eigi ekki að hækka. Er þá ekki jafnóréttmætt að fara þá leiðina, ef hún leiðir að sama marki og lögbindingarleiðin? Missa menn þá nokkuð minna, þó að festing kaupgjaldsins sé gerð með frjálsum samningum í stað lögbindingar.

Það kom fram hjá hæstv. félmrh., að hér væri verið að taka út úr launastéttirnar, þ. e. a. s. þá yfirleitt, sem taka kaup, og þrengja kosti þeirra. Þetta er mikill misskilningur. Hér er ekki verið að taka neina stétt eða neinn út úr, heldur er hér gert ráð fyrir að festa alla þá líði í framfærslukostnaðinum, sem við getum ráðið við, kaupgjaldið, afurðaverðið, flutningsgjöldin og húsaleiguna. Hér er enginn tekinn út úr. Hverja er hægt að taka fleiri? Og til þess að verðið á innfluttu vörunni hækki ekki til neytenda, hugsum við okkur, að þjóðin leggi í sameiginlegan sjóð, sem sé notaður til þess að koma í veg fyrir, að dýrtíð aukist vegna hækkandi verðs á aðfluttum vörum.

Hæstv. félmrh. sagði, að það væri skottulækning að lögbinda kaupíð. En hér í þessu frv. er fyrst og fremst ekki aðeins um það að ræða

að festa kaupíð, heldur er einnig gert ráð fyrir því að festa alla þá liði í framfærslukostnaðinum, sem við getum ráðið við með löggjöf. Ég vil þá spyrja hæstv. félmrh.: Ef þetta er skottulækning, að samþ. lögfestingu á kaupgjaldi og festa um leið verðlagið í landinu, — hvað má þá segja um það úrræði að festa verð á innlendum vörum, en láta allt óbundið um kaupgjaldið í landinu eða treysta í því efni á samninga við yfir 100 verklýðsfélög viðsvegar um landið?

Ég sé nú ekki ástæðu til að minnst á fleiri atriði í ræðu hæstv. félmrh., en vil minnst á nokkur atriði í ræðu hæstv. atvmrh. Hann kvaðst vera ákaflega ánægður með þau rök, sem ég hefði fært fyrir nauðsyn þess að stöðva dýrtiðina, og stöðva hana einmitt með því móti að festa þá liði í framfærslukostnaðinum, sem frv. fjallar um. Það er auðvitað ágætt að fá slíka yfirlýsingu frá hæstv. atvmrh. En ég vil minna á það, að það hefur verið talað í þeim tjón frá því að stríðið hófst, að það væri höfuðnauðsyn að stöðva dýrtiðina. Þó hefur það einhver veginn orðið þannig, að hverri einustu till., sem um það hefur komið fram í ríkisstj., hefur verið komið fyrir kattarnef. (Atvmrh.: Hver er sá köttur?) Já, hver er sá köttur? — Hafi till. ekki verið komið fyrir í ríkisstj., þá hefur þeim verið komið fyrir kattarnef á Alp. (Eol: Það er alveg rétt.) Það er eitthvað meira en lítið bogið við þetta. Það er einhver veila í þessu, eitthvað meira en lítið ósamræmi milli orða og athafna. Það er bezt, einmitt í sambandi við meðferð þessa máls á Alp. að fá það sem gleggst fram, í hverju þessi veila liggur, enn einu sinni úr því skorið, hverjir tala fagurt, en skerast úr leik, þegar eitthvað á að gera. Menn segjast hafa ákaflega mikinn vilja á því að framkvæma eitthvað í þessu máli, en samt er ekkert gert; og þannig hefur það gengið í 2 ár.

Hæstv. atvmrh. minntist á, að l., sem samþ. voru hér á síðasta vori, hefðu verið mjög athugað í ríkisstj. á s. l. sumri, og það er vissulega rétt. Svo bætti hæstv. ráðh. því við, að eftir því, sem ríkisstj. — skildist mér hann segja — hefði athugað þessi l. betur, eftir því hefði ríkisstj. sannfærzt betur um, að þau væru ófullnægjandi og óframkvæmanleg. Það er rétt, að sumir hæstv. ráðh. komust að þessari niðurstöðu. En aðrir ráðh. álitu, að l. væru góð, það sem þau næðu, að þau næðu ekki nógu langt, en samt væri hægt með þeim að halda verulega í hemlinn á dýrtiðinni, a. m. k. ef strax hefði verið byrjað á að framkvæma þau. Hæstv. atvmrh. áleit þessa löggjöf ófullnægjandi og óframkvæmanlega í sumar. Það var hans skoðun á málinu þá. En þó kom fram hjá honum í ræðu hans hér nú, að hann leggur mikla áherzlu á að fara inn á svo kallaða „frjálsa leið“ í þessu dýrtiðarmáli og vísa frá þessu frv. Vætanlega hefur hæstv. atvmrh. gert sér grein fyrir því, að ef þetta frv. verður afg. á þann hátt, sem hann leggur mjög mikla áherzlu á, þá er ekkert til þess að styðjast við í framkvæmd ráðstafana í dýrtiðarmálinum, nema einmitt þessi sömu l., sem hann hafði komið að þeirri niðurstöðu um, að væru ófullnægjandi og óframkvæmanleg. Hef-

ur hæstv. ráðh. gert sér grein fyrir þessu? Þegar verið var að ræða um framkvæmd dýrtiðarl., þá voru þau af þessum hæstv. ráðh. talin óframkvæmanleg, og megingalli þeirra sá, að þó að fjármagni væri varið til þess að halda niðri dýrtiðinni, þá væri ekki trygging fyrir því, að ekki héldi áfram samt sem áður kapphlaupið á milli verðlags og kaupgjalds í landinu, og héldi dýrtiðin því áfram að vaxa. Nú er þessum hæstv. ráðh. boðið upp á að mæta þessari gagnrýni á dýrtiðarl. frá s. l. vori með að koma í veg fyrir að kaupgjald og afurðaverð haldi áfram að hækka. — En þá bregður svo undarlega við, að ráðh. vill engar breyt. á dýrtiðarl. og vill treysta á lögin, sem hann segir sjálfur, að séu ófullnægjandi og óframkvæmanleg. Hvernig á að botna í þessu? Ef hægt er með frjálsum samningum við verklýðsfélögin í landinu og þá, sem ráða afurðaverðinu, að halda föstu kaup og afurðaverði, og jafnframt hægt að koma í veg fyrir, að verðvisitalan hækki, með því að gera ráðstafanir til þess að halda niðri verði á aðfluttum vörum, — hvers vegna var þá ekki bent á þessa leið í sumar eða haust í ríkisstj. og gömlu dýrtiðarlögin framkvæmd á þessum grundvelli? Hvers vegna var af hálfu þeirra, sem lýkjast trú á þessa leið nú, ekkert annað gert en að koma í veg fyrir alla framkvæmd dýrtiðarlaganna, á þeim grundvelli, að þau væru óframkvæmanleg? Dýrtiðin fékk þá óhindrað að halda áfram að vaxa. Hæstv. atvmrh. gerði þetta upp þannig í ræðu sinni, að í raun og veru þyrfti ekki að setja neitt frekar í l. annað en það, sem væri í l. um þessi mál, því að atvmrh. gæti lofað því að halda flutningsgjöldum í skéfjum, viðskmrh. gæti gegnum verðlagsnefnd ráðið álagningu á erlenda vörum, landbrh. gæti komið í veg fyrir, að verð hækkaði á innlendum afurðum og félmrh. gæti haldið niðri húsaleigunni; verklýðsfélögin gætu svo lofað því, að kaupíð skyldi ekki hækka, og fjmrh. gæti veitt fé úr ríkissjóði til þess að koma í veg fyrir hækkingu verðs á nauðsynjavörum. M. ö. o., að með þeirri löggjöf um dýrtiðarmálin, sem nú er í gildi, sem þessi sami hæstv. ráðh. telur ófullnægjandi og óframkvæmanlega í öðru ordinu, sé hægt að ráða við dýrtiðina. En gallarnir á þessum bollaleggingum hæstv. atvmrh. eru m. a. þeir, að landbrh. ræður ekki yfir verðinu á innlendum afurðum, félmrh. ræður ekki yfir húsaleigunni, því að eftir núgildandi l. má húsaleigan hækka eftir vissum reglum, og þó sérstaklega, að einhver hluti þeirra yfir 100 verklýðsfélaga, sem ráða kaupgjaldinu, eða þau öll, geta fundið upp á því að vilja halda kaupgjaldinu óbreyttu.

Hæstv. atvmrh. minntist á það í ræðu sinni, að samráðherrar okkar Framsfl.manna í ríkisstj., hæstv. forsrh. og min, hafi haft ástæðu til að ætla, að við mundum a. m. k. fallast á það til samkomulags að fara hina svo kölluðu „frjálsu leið“, að binda kaupgjaldið og afurðaverðið ekki með lögum, en reyna samninga í þess stað. Í niðurlagi ræðu sinnar komst hann þannig að orði um þetta, eftir því sem ræða hans er tilgreind í Morgunblaðinu: „Ég vil svo aðeins segja það að lokum, að eins og það er rétt, sem hér hefur komið fram, að Framsfl.

hafi haft ástæðu til að ætla, að Sjálfstfl. væri viðmælandi um hinar bundnu leiðir og að nokkru leyti Alþfl. líka, þá fullyrði ég hiklaust hitt, að bæði við sjálfstæðismenn og einnig alþfl.-menn skildum framsóknarmenn þannig, að þeir væru reiðubúnir að sætta sig við að leysa málið eftir frjálsu leiðum, og láta það a. m. k. ekki valda samvinnuslitum, hvor leiðin yrði valin. Ég vil láta þetta koma skýrt fram, þannig að ekki verði lögð sök á okkur fyrir, að við höfum vitandi vits stofnað til samvinnuslita.“

Þegar byrjað var að ræða í ríkisstj. — í sevt. hygg ég, að það hafi verið, — nauðsyn þess, að gera frekari ráðstafanir í dýrtíðarmálunum en heimilaðar væru í dýrtíðarl., þá kom strax fram hjá hæstv. félmrh. mjög mikil gagnrýni á því að lögbínda kaupgjaldið. Ég mundi vilja orða það svo, að hæstv. félmrh. hefði frá upphafi tekið því illa að festa kaupíð. Hann benti þá á, hvort ekki væri hægt að ná samkomulagi við verklyðsfélög landsins um að halda grunnkaupinu föstu, a. m. k. að mestu eða öllu leyti. Þessi leið var þá ekki mikið rædd af þeirri ástæðu, og það kom greinilega fram, að menn höfðu enga trú á því, að þetta væri framkvæmanlegt. Svo leið og beið, og menn ræddu í ríkisstj. og í flokkunum um þá leið að binda kaupgjaldið og afurðaverðið með lögum og þær leiðir að öðru leyti, sem í dýrtíðarfrv. felast. Að lokum vildi Sjálfstfl. ekki fylgja lögbindingarleiðinni. Ég hygg, að það hafi verið tveimur eða þremur dögum áður en stjórnin baðst lausnar, að Sjálfstfl. gerði þetta kunnugt og benti á þá leið, að í staðinn fyrir að lögbínda kaupíð yrði leitast við að ná samningum við verklyðsfélögin og afurðasölunefndirnar um hina „frjálsu leið“. Þegar þetta kom fram á 11. stundu, þá var okkur hinum í ríkisstj. orðið ljóst, að ráðherrar Sjálfstfl. vildu ekki sitja í ríkisstj., ef lögbindingarleiðin væri farin. Þegar hér var komið, var vitanlega skytt öllum aðilum að athuga gaumgæfilega allar uppástungur, sem fram kæmu í málinu. Ég sagði þá um þessa uppástungu, að ef hægt væri að tryggja það með stuttum fyrirvara, t. d. á viku eða hálfum mánuði, að allt kaupgjald í landinu stæði í stað, þá gæti það að sjálfsgöðu komið í staðinn fyrir þau ákvæði frv., sem gera ráð fyrir lögbindingunni. Það var síðan tekinn nokkur frestur til þess að athuga möguleikana á þessu. Menn athuguðu þetta þá hver fyrir sig. Við í Framsfl. ræddum okkar á milli nánar, hvort þessi leið mundi vera framkvæmanleg. Eftir að hafa komið af þeirri niðurstöðu, að samningaleiðin væri alls ekki framkvæmanleg, tilkynntum við samstarfsmönnum okkar, að við gætum ekki fallist á hana og mundum því fylgja fram okkar till. um lausn á málinu með fullri einurð. Nú er ekki ljóst, hvort hæstv. ráðh. Sjálfstfl. missskildu okkur í þessu um stundarsakir, enda skiptir það ekki verulegu máli. Hitt skiptir máli, hvort allt lá ljóst fyrir um afstöðu flokkanna, þegar tekin var ákvörðunin um það, hvort frv. mitt, sem hér liggur fyrir, skyldi verða flutt sem stjfrv. eða ekki, eða m. ö. o. þegar ákvörðunin var tekin um það, hvort stjórnin gæti staðið saman um þetta stórmál. Það er rétt að upplýsa það, út af um-

mælum hæstv. atvmrh., og það mun enginn leyfa sér að draga í efa, að rétt sé frá því skýrt, að það var alveg greinilega tekið fram, áður en endanleg afstaða var tekin í ríkisstj. um frv., að það yrði þjóðstjórninni að falli, ef hún gæti ekki orðið sammála um lausn dýrtíðarmálsins. Jafnframt var þá, áður en til atkvæða var gengið, boðið fram af Framsfl., til þess að mæta þeim, sem vildu fara frjálsu leiðina, að sett yrði sérstakt ákvæði í frv. um það, að ákvæðin um lögbindingu kaupgjalds og vöruverðs féllu niður, ef samningar hefðu náðst fyrir 1. janúar 1942 um að halda hvoru tveggja óbreyttu. Þessu tilbóði gátu fulltrúar hinna flokkanna í ríkisstj. ekki gengið að; og var þá fyrst gengið til úrslitaatkvæðagreiðslu um frv. Það er því alveg víst, að enginn misskilningur hefur átt sér stað um þetta, heldur var öllum hæstv. ráðh. ljóst, hvernig málinu var komið, þegar ákvörðunin var tekin, og hér hefur ekkert farið á milli mála. Ég tek þetta svo greinilega fram vegna þess, að skilja hefði mátt hæstv. atvmrh. svo sem þeir ráðh. Sjálfstfl. hefðu ekki vitað, hvað við lá, þegar afstaða var tekin til málsins.

Hæstv. atvmrh. minntist á það í ræðu sinni, að nokkur vafi gæti leikið á því, að sú tilraun, sem gerð yrði til þess að stöðva dýrtíðina, ef frv. yrði samþ., heppnaðist, og kvaðst hann ekki vilja taka undir þau ákvæðnu ummæli, sem ég hefði haft um það efni. Ég var ekki ákveðnari í ummælum mínum um þetta efni en svo, að ég sagðist trúa því, að þessi tilraun gæti tekizt, og að sömu trú hefðu margir aðrir. Ég hef sterka trú á, að þessi tilraun geti tekizt, ef framkvæmd málsins fer rösklega úr hendi. En það eru vissar framkvæmdir, sem verður að gera til þess að skapa grundvöll fyrir framkvæmd þessara l. Það verður að skapa meira jafnvægi milli framboðs og eftirspurnar vinnuafslins heldur en nú er í landinu. Það verður einnig að afla svo mikilla tekna, að hægt sé að halda niðri verðinu á erlendum vörum. Þetta hvort tveggja þyrfti að gera til þess að l. geti náð tilgangi sínum. Fleiri ráðstafanir þyrfti að gera, sem ég reði ekki um að sinni.

Hæstv. atvmrh. sagði, að það væri ekki öruggt, að heppnast mundi að halda dýrtíðinni í skefjum, þó að þessi l. væru sett, og notaði hann efasemdir sínar um þetta sem röksemdir fyrir því, að reyna bæri fremur „frjálsu leiðina“. Ég lit svo á, að það muni sízt veita af því að byrja með þeim samstilltu ráðstöfunum, sem gert er ráð fyrir í þessu frv., ef menn eiga að vænta mikils árangurs. Ég er viss um, að verði þetta frv. ekki samþ. og ekki byrjað með því að lögbínda þá liði framfærslukostnaðarins. sem frv. gerir ráð fyrir, þá fari verðhækkunarskríðan af stað fyrir alvöru á nýjan leik, þannig að menn geta þá ekki við neitt ráðið og að ekkert samkomulag fæst um að nema staðar. Allar verðhækkanir og kauphækkanir í landinu hafa áhrif á almenna verðlagið í landinu, annaðhvort vegna þeirra áhrifa þessara hækkana á verðvísitöluna eða af því, að menn fara að bera sig saman við það, sem aðrir hafa fyrir sína vinnu eða vöru. Og þó að mönnum finnist, fljótt á litid, byrjunarhækkanir ekki stórkostlegar, þá

munu þær verka út frá sér óðar en varir og dýrtíðin aukast í landinu framvegis, fyrr en menn grunar. Við höfum reynslu um þetta frá síðasta sumri; því þegar við reyndum fyrirfram að áætla, hvað vísitalan mundi hækka, þá varð hækkanin ætíð meiri en við bjuggumst við, — liðir hækkanarinnar komu úr öllum áttum, og sannaðist þá sem áður, að margt smátt gerir eitt stórt.

Ég skal svo ekki fjölýrða frekar að sinni. Ég vil að lokum aðeins lýsa undrun minni yfir því, að þeir, sem leggja jafnmikla áherzlu á nauðsyn þess að stöðva dýrtíðina og allir þykjast gera, skuli ekki geta fylgt því frv., sem hér liggur fyrir. Og það því fremur, sem báðir þeir hæstv. ráðh., sem tekið hafa til máls, hafa lýst yfir því, að þeir væru í raun og veru fylgjandi því, að hægt væri að halda föstum þeim liðum, sem frv. fjallar um. Ég vil endurtaka það, sem ég sagði í fyrri ræðu minni: Getur það nokkru sinni verið rangt að setja það í lög, sem menn eru vissir um, að er fyrir heztu? Er ekki rangt að hika við að setja slíkt í l. og eiga það alveg óvíst, hvort því marki verður náð, sem allir eru sammála um, að nauðsynlegt sé að ná?

***Félmrh. (Stefán Jóh. Stefánsson):** Ég þarf ekki að eyða mörgum orðum að þeim þætti í ræðu hv. 4. þm. Reykv., sem beindist að Alþfl. Það er ekkert nýmæli, að kommúnistar ráðist sérstaklega að Alþfl. og reyni að skjóta að honum eitruðum örvum. Ég mun því ekki vikja að almennum hugleiðingum þessa hv. þm. um afstöðu Alþfl. í þjóðmálum. Það hefur oft verið rétt og verður nánar rétt. En það var aðeins eitt atriði í ræðu þessa hv. þm., sem ég sé ástæðu til að minnst á, einnig að gefnu sérstöku tilefni frá hæstv. viðskmrh.

Hv. 4. þm. Reykv. sagði, að allir, sem talað hefðu, væru sammála um, að launastéttirnar ættu ekki að fá kauphækkun. Út af þessu vil ég bara minna á þann kafla ræðu minnar, sem sneri að þessu atriði, við upphaf þessarar umr., sem hefur verið hraðritaður hér eftir mér, en hann hljóðar á þessa leið:

„Út af því, sem hæstv. atvmrh. drap á í ræðu sinni, skal ég taka það fram, að ég hef skýra afstöðu til þessa máls. Ég held, að launastéttirnar í landinu hafi yfirleitt enga löngun til þess að láta dýrtíðina vaxa, og þegar atvinna í landinu er góð og mikil og þær fá upp borna í hækkuðu kaupí vaxandi dýrtíð, þá sé ekki mikil tilhneiging hjá launastéttunum til þess að hækka grunnkaupið; reynslan hefur sýnt þetta. Milli 10 og 20 stéttarfélög, víðs vegar um land, sem gátu sagt upp kaupsamningum fyrir nokkru síðan, hafa ekki talið rétt að gera það. Og mér er kunnugt um það, að það er engin sérstök hreyfing í þá átt að segja upp kaupsamningum með það fyrir augum að hækka grunnkaupið.“

Þetta sagði ég og hef alltaf sagt og segi einn í dag. Það er hins vegar ekki útlit fyrir, að verkalýðsfélögin ætli að segja upp sínum samningum, að nokkrum félögum undanteknum, til þess að fá hækkað grunnkaup. Það er þess vegna engin ástæða til að tala um það sem yfirvofandi hættu, að grunnkaupstaxtarnir muni fara

hækkandi. Þetta hef ég margtekið fram bæði opinberlega og í einkaviðtölum, og það er nú sem óðast að koma í ljós, hvort þessi spásögn er ekki rétt. Það verður þess vegna engin ástæða fyrir þær sakir að lögfesta kaupíð. Ég hef oft tekið það fram, að það væru einungis fá félög, sem mundu segja upp sínum samningum, og ég teldi það eðlilegt, að þau fengju bætta sína samninga, enda mundi það ekki orka neinu til breyt. á dýrtíðinni í landinu. Ég hef nefnt þessi félög með nafni og minnst einnig á þetta í minni frumræðu. Þetta hefur verið og er mín afstaða. Hún er skýr og greinileg og í samræmi við veruleikann.

Hæstv. viðskmrh. fór nokkrum orðum um áhrif verðlagsins og kaupgjalds á dýrtíðina. Get ég að mestu látið nægja að vísa til fyrri ræðu minnar um þau atriði, en vil að gefnu tilefni undirstrika það, að við höfum þá reynslu í þessu efni frá árinu 1940, sem ekki er hægt að ganga blindandi fram hjá. Sú reynsla er á þá leið, að kaupgjaldið, ekki einasta grunnkaupið, var lögbundið, heldur var það einnig lögfest, að launastéttirnar gátu ekki fengið nema 75% hækkanu vegna vaxandi dýrtíðar, en samt óx dýrtíðin með meiri hraða 1940 heldur en 1941. Hún óx úr 112 stigum upp í 136 stig, eða um 24 stig, á árinu 1940. Ekki var á þessu ári til að dreifa hækkanu grunnkaupsins og ekki var þá til að dreifa fullri dýrtíðaruppbót. En samt óx dýrtíðin. Af hverju kom það? Það stafaði fyrst og fremst af því, að hvorki var fyrir hendi vilji né geta til þess að halda niðri verðlaginu á nauðsynjavörum í landinu.

Hæstv. viðskmrh. sagði, að sér væru ekki vel kunnar leiðir Alþfl. í dýrtíðarmálunum og að hann hefði ekki orðið var við till. hans í þeim málum hér á Alþ. Það má vel vera, að það hafi ekki verið útbýtt prentuðum þskj. á síðasta þingi um þessi mál frá Alþfl. Þó veit ég mæta-vel, að hæstv. viðskmrh. eru vel kunnar till. okkar í þessum málum, og þær komu fram í n. þeim, sem fjölluðu um málin. Auk þess mun þessum till. á næstunni verða útbýtt prentuðum hér á Alþ., svo ekki verði hægt að segja lengur, að þessar till. séu ekki sýndar, þótt ríkisstj. og þingheimi séu þær vissulega fullkunnar.

Ég sé ekki ástæðu til að fara frekar inn á samanburð á ástæðunum fyrir lögfestingu kaupgjalds snemma á árinu 1939 og seint á árinu 1941. Aðstæður íslenzku þjóðarinnar eru á þessum tímabilum svo ólíkar eins og munurinn á hvítu og svörtu er mikill. Í apríl 1939 virtist allt vera að fara í strand. Atvinnuleysi fór hraðvaxandi og íslenzka krónan var talin miklu minna virði en hún raunverulega var opinberlega skráð. Þá var gerð ráðstöfun til að breyta gengi krónunnar og um leið lögfest kaupgjald stutt tímabil, þó með vissum möguleikum til hækkanar; einnig var þá ákveðið að lögfesta verð flestra íslenzkra afurða. Nú horfir málið hins vegar þannig við, að í staðinn fyrir, að menn töluðu um það 1939, að krónan væri of hátt skráð, þá tala menn um, að hún sé of lágt skráð. Í staðinn fyrir atvinnuleysi þá er nú nóg atvinna og atvinnuvegirnir í blóma. Í staðinn fyrir þurrð á peningum þá er nú yfirfljótanlegt

af peningum. Í staðinn fyrir gjaldeyrisvandráði þá höfum við nú meiri gjaldeyri en við þurfum á að halda. (Viðskmrh.: Hvað sannar þetta?). Það sannar, að það voru allt aðrir tímar 1939 en nú eru. (Viðskmrh.: Hvað sannar það?). Það sannar það, að það á hér ekki við sama lækningin. (Viðskmrh.: Sum lyf eru notuð við fleiri en einum sjúkdómi.) Ég veit, að hæstv. viðskmrh. hefur bundið sig við þetta eina lyf og telur það allra meina bót. Og ég veit, að það eru fleiri en hæstv. viðskmrh., sem telja það á öllum tímum rétt að lögfesta kaupgjald yfirleitt og hafa tilhneigingu til að gera slíkt. Þetta á ekki einungis við hér á landi, heldur í öllum löndum. En þrátt fyrir þetta er mér ekki kunnugt um, að neins staðar hafi verið gripið til þess að lögfesta kaupíð á þessu stríðstímabili utan einræðislandanna.

Hæstv. viðskmrh. sagði, að það leiddi að sama marki, ef verkalýðsfélögin segðu ekki upp samningum um grunnkaup og ef hans frv. um lögfestinguna yrði samþ. Þetta er nú að visu ekki öldungis rétt, því í hans frv. er gert ráð fyrir, að þrátt fyrir það, þótt dýrtíðin vaxi verulega, skuli ekki greidd uppbót á laun. Þó vil ég taka það fram, til þess að hér sé ekki sagður hálfur sannleikur, að það hefur komið fram, að hæstv. viðskmrh. mundi vera viðmælandi um millileið í þessu efni, en eins og ég tók fram í frumræðu minni, vildi ég ekkert ræða um þær leiðir, vegna þess að sá flokkur, sem ég er fulltrúi fyrir í ríkisstj., er og var andvígur lögfestingu kaupgjalds. Þar af leiðandi skipti það ekki máli, hve langt væri hægt að þoka lögbindingarmönnum inn á þá leið, að áhætta launastéttanna væri sem minnst vegna vaxandi dýrtíðar. En ég býst við, að það væri alltaf talið eðlilegt, að einhver veruleg áhætta væri látin hvíla á þeim, en það sé ég enga ástæðu til.

Ég held, að ég hafi þá minnst á þau atriði, sem máli skipta í þeim ræðum, sem haldnar hafa verið eftir að ég tók til máls á föstudagskvöldið. En ég vil aðeins að lokum undirstrika það, sem ég sagði þá, að það er af tveim ástæðum, sem Alþfl. er andvígur lögbindingu kaupgjalds. Fyrst og fremst af þeirri ástæðu, að hann álitur lögbindingu óréttláta, og í annan stað af því, að hann hefur ekki trú á því, að þar liggj meinsæmdin í dýrtíðarmálunum og að lögbinding kaupgjaldsins sé eina leiðin til þess að lækka dýrtíðina. Fyrir þessar sakir er Alþfl. mjög andvígur þessum till., sem fram hafa komið um þetta mál, en er jafnframt ákveðinn í því að reyna að standa að skynsamlegum till. til úrlausnar á þessum málum, þeim till., sem hann trúir á, að geti bætt ástandið, án þess að um óréttlæti sé að ræða gagnvart einstökum stéttum. Um þær till. er hann fús á að ræða við alla aðila og um framkvæmd og lögfestingu þeirra.

Umr. frestað.

Á 7. fundi í Nd., 28. okt., var enn fram haldið 1. umr. um frv.

Jón Pálmason: Þetta frv., sem hér liggur fyrir, hefur orsakað það, svo sem kunnugt er,

að sundra ríkisstj., áður en það er lagt fram á Alþ.

Um slíkt mál er því ástæða til að ræða hér á þingi og segja afdráttarlaust kost og löst á því. Það virðist auðsætt, að stærsti flokkur þingsins, Framsfl., ætlar að gera þetta frv. að höfuðmáli í þeirri kosningabaráttu, sem hann hefur nú stofnað til. Hann leggur svo mikla áherzlu á, að það gangi fram óbreytt, að hann telur ekki fært að hafa menn sína í ríkisstj., fyrst það ekki fæst. Þetta bendir til þess, að þeim flokki, sem slíkt tekur til bragðs, finnist allur hagur lands og þjóðar velta á framgangi þessa máls og það á tímum, sem eru þannig, að aðrir menn telja það mestu varða af öllu fyrir þetta land að standa fast saman gegn þeim erlenda yfirgangi, sem þjóðinni stafar mest hætta af.

Þeir hæstv. ráðherrar hafa haldið hér sínar ræður, hver fyrir sinn flokk, og það leynir sér ekki, í hverju aðalágreiningur þeirra liggur.

Atvmrh. og félmrh. telja báðir ýmislegt við frv. að athuga og eru vantrúaðir á, að lögfesting þess verði nokkurt allsherjar hjargráð fyrir okkar þjóð. Flm. frv., hæstv. viðskmrh., telur aftur á móti þetta frv., ef að 1. yrði, þann „kínalífselexír“, sem allar okkar fjármálameisemdir eigi að lækna og muni lækna. Það er hjá honum sama sigurvissan eins og þegar hann byrjaði sinn ráðherraferil hér á þingi fyrir 7 árum og lýsti því með miklum sannfæringarkrafti, að hann ætlaði að lækna öll okkar vandræði, útrýma atvinnuleysi, örðugleikum framleiðslunnar o. s. frv. með því að auka kaupgetuna og loka hana svo inni með innflutningshöftum og gjaldcyrseftirliti. Þá var kaupíð hækkað, skattarnir hækkaðir, verklegar framkvæmdir auknar o. fl. o. fl. — Núna liggur svo mikið á að koma hinu mikla og áhrifasterka meðali í l., að ekki má biða reglulegs þings. Aukapíng er kallað saman og allt annað verður að víkja fyrir hinni stóru hugsjón og nauðsynlegu ráðstöfun. Ég skal nú ekki rekja sögu þessara mála síðan stjórnin tók við völdum. Hún er háttv. þm. kunn og einnig það, að ég hef öðrum fremur verið óánægður með aðgerðir og aðgerðaleyzi hæstv. stjórnar til að koma í veg fyrir það öldurót, sem orðið hefur nú þegar í okkar fjármála- og atvinnuleifi. Þá sögu skal ég ekki rekja að sinni, en snúa máli minnu beint að frv. sjálfu, og er þá fyrst: lögfesting kaupgjalds.

Að ákveða fulla verðlagsuppbót á kaupgjald og laun hef ég frá upphafi talið rangt, — auk þess sem þeim ráðstöfunum er hagað á þá leið, að ekkert tillit er tekið til fjölskyldubunga viðkomandi aðila og þeir fá allir hæsta verðlagsuppbót, sem hæst hafa launin áður. Um breytt á þessu er ekkert í því frv., sem hér liggur fyrir, heldur á að lögfesta kaupgjaldið og verðlagsuppbótina eins og það er nú. Þetta gæti að visu verið gott, ef unnt væri að framkvæma það með samnilegu réttlæti og undandráttarlaust fram yfir stríð. En þetta er ekki svo einfalt mál sem ráðherrann virðist halda. Þetta hefur tvisvar verið gert, en í bæði skiptin á takmörkuðu sviði. 1937 var lögfest með gerðardómi ákveðin till. í vinnudeilu. og 1939 var lögfest samningsbundið kaupgjald eins og það var, með takmarkaðri

verðlagsuppbót eftir föstum reglum. Í bæði skiptin heppnaðist þetta vel. Nú er farið fram á að lögfesta allt kaupgjald í landinu. Þetta getur tekizt alls staðar þar, sem samningsbúndnir kauptaxtar eru fyrir hendi. Þó virðist, að verkföll gætu orðið örðug viðfangs, en í frv. eru engin ákvæði um að hanna þau. Við skulum samt gera ráð fyrir, að til þeirra kæmi ekki, af því kaupgjald og atvinna er yfirleitt í góðu gengi fyrir verkamenn og fjárhagsaðstaða betri en venjulega. En málið er ekki þar með leyst, því þá er eftir vinnan hjá setuliðinu og öll sveitavinna. Þetta tvennt er það, sem mestum vandkvæðum hefur valdið og veldur í okkar verkamálum síðan herliðið kom hingað, og ég hef enga trú á, að lögfesting kaupgjalds komi að haldi um þessi atriði. Ef þetta á að halda gagnvart vinnunni hjá herliðinu, þá verður ríkisstj., hver sem hún er eða verður, að sýna meiri skörungsskap og einbeittni heldur en við höfum hingað til orðið varir við á því sviði. Og ég held, að hæstv. stjórn hefði átt að byrja á því að koma því í fast kerfi, hve mikið af íslenzku vinnuafli mætti taka til útlendra manna og með hvaða kostum, áður en hún fór fram á, að Alp. lögfesti allt annað kaupgjald. — Um sveitavinnuna er það að segja, að engin dæmi eru áður til í okkar sögu, sem sambærileg eru við það ástand, sem nú ríkir í sveitum landsins. Alla þá tíð, sem Framsfl. er búinn að stjórna í þessu landi, sem nú er orðið í 14 ár, hefur vinnandi fólkið sópazt burtu úr sveitum landsins í stórum stíl. — Sá straumur hefur farið vaxandi eftir því, sem lengra hefur liðið, en þó tók fyrst steinninn úr, þegar setuliðsvinnan kom til sögunnar og allt það kapphlaup, sem í kringum hana hefur skapazt. Nú er svo komið, að á þessu hausti eru meiri vandræði fyrir bændur víða um land að fá fólk en nokkru sinni áður. Kaupið hækkar með hverri árstíð, misjafnlega mikið að visu, en alls staðar í stórum stíl. Þetta er fullkomlega eðlilegt eins og nú er háttað. Það fólk, sem eftir er í sveitum landsins, er nú orðið færra víðast hvar en áður hefur þekkzt, að undanteknum bændunum sjálfum og þeirra skylduliði, börnum og gamalmönnum. En það vinnandi fólk, sem eftir er, hefur yfirleitt betri skilning á sveitalifinu og þjóðfélagslegri þýðingu þess heldur en almennt gerist.

Að lögfesta kaupíð hjá þessu fólki get ég ekki samb. Það mundi valda óþarfa óánægju og yrði á mjög takmarkaðan hátt tekið til greina. Þegar um er að tefla lif eða dauða með áframhald framleiðslunnar og á því veltur, hvort unnt er að fá þennan manna eða þessa stúlku, þá verður ekki spurt um, hvað er lögbundið kaupgjald. Hitt er og mjög miklum efa bundið, hvaða kaup á að lögfesta. Kaup hefur verið og er misjafnt milli héraða og milli einstakra sveita og heimila í sama héraði. — Hvort á svo að lögfesta? Á það að vera hámarkskaup fyrir hverja árstíð eða lágmarkskaup, og hvernig á að gera nægilegan greinarmun á hinum margbreytilegu afköstum og getu til afkasta? Um þetta er ekkert í frv. Mér þykir nú ekkert undarlegt, þó hæstv. viðskmrh. flytji svona till. Hann hefur aldrei haft meiri þekkingu á sveitalífi heldur en ég á sjóar-

lífi austur á Djúpavogi. En mér þykir furðu gegna, ef þeir flokksmenn ráðh., sem þekkja sveitalíf eins og það er nú, trúa því eins vel og hann, að framkvæmdin á þessum l. komi að haldi.

Annað aðalatriði frv. er svo að lögfesta það verð, sem nú er á framleiðsluvörum landbúnaðarins á innlendum markaði. Bæði það og kaupgjaldið á að vera lögbundið til 1. sept. n. k. Það tímatakmark er bersýnilega sett til þess að lægt sé að telja bændum trú um, að þá eigi að losa um kjötverðið og hækka það, ef með þarf. En hvaða gagn verður þá að l., ef stríðið heldur áfram? Verður þá ekki einnig breytt um kaupíð og annað? og er þá ekki allt bróltið til einskis? Ég er nú svo skammsýnn, að mér skilst, að því aðeins verði eitthvert gagn að svona lögum, væru þau sett, ef þau giltu til stríðsloka. Sú er líka ætlunin áreiðanlega, ef lægt væri að fá fylgi fyrir því á Alp. En hvernig er svo háttað því verði, sem bændur fá nú fyrir mjólk og kjöt? Yfirráðin á sölu þessara vara hafa verið tekin úr höndum bændanna sjálfra og félagskningar þeirra og lögð undir stjórnskipaðar nefndir. Þar hafa alræðisvald um verðið. Á till. og kröfur bænda er lítt eða ekki hlustað. Hér er því ekki neitt líku saman að jafna og því verkakaupi, sem verkamennirnir sjálfir hafa samið um. Af bændum er fyrir löngu búið að taka samningsréttinn, gegn vilja þeirra margra að minnsta kosti. Og nú á að lögfesta það verð, sem nefndunum hefur þóknazt að setja á þessar vörur.

Flm. frv. lýsti því í ræðu sinni á dögnum, að verðið væri ákveðið af verðdómstól og byggt á raunverulegum framleiðslukostnaði. Þetta er ekki víðurkennt af bændum almennt, og ég neita því afdráttarlaust, að það verð, sem líkur eru til, að bændur fái heim til sín eins og nú stendur, sé tilkostnaðarverð, miðað við það, að bændur sjálfir fái það kaup fyrir sína vinnu, sem samsvarar öðru verkakaupi í landinu. — Fyrir 1. fl. dillakjöt eru líkur til, að bændur fái kr. 2.90 pr. kg og fyrir annað kjöt hlutfallslega lægra. Fyrir nýmjólkina fá þeir að sögn 40 aura pr. lítra, eða ef til vill rúmlega það. Hæstv. viðskmrh. trúir því vafalaust, að þetta sé tilkostnaðarverð, og eftir því, sem ýmsir menn, sem enga þekkingu hafa á þessu sviði, tala og skrifa, þá halda þeir, að þetta sé miklu meira. En ég á ákaflega örðugt með að trúa því, að allir flokksmenn ráðh. hér í háttv. deild séu sannfærðir um, að þetta verð sé fullt framleiðsluverð. Ég trúi því ekki fyrr en ég tek á, að hæstv. forseti þessarar deildar og háttv. 1. þm. Rang., svo einhverjir séu nefndir, haldi því fram, að bændur fái sama kaup og verkamenn með því að framleiða mjólk fyrir þetta verð. Og ég verð að efast um, að formaður Bún- aðarfélags Íslands, þm. Mýr., og búnaðarmála- stjórninn, 2. þm. Skagf., trúi því, að áðurnefnt verð fyrir kjöt og mjólk sé framleiðsluverð eins og nú horfir. Mig undrar því stórlega, ef þessir menn o. fl. eru fúsir til að lögfesta þetta verð. Þeim gefst tækifæri til að svara, og þá fáum við að heyra, hvort þeir eru eins sannfærðir eins og ráðherrann. Þó er nú samt þess að geta,

að framleiðslukostnaður bænda er blutfallslega minni á þessu ári vegna þess, að tíðarfarið hefur verið einmuna gott.

Ég veit ekki, hvort ráðherrann og Framsfl. vill láta neytendurnar hafa mestan haginn af því, en hitt er víst, að hér á landi er ekki lengur í gildi sú regla, sem Stephan G. Stephansson lýsir með orðum sínum: „Ég er bóndi og allt mitt á undir sól og regni.“ Ég verð því að segja það, að eins og nú stendur, er það ekki fáanlegt af mér að samþ. lögfestingu á því afurðaverði, sem nú er, því ef ég samþykki það nú, gæti ég ekki staðið mig við að greiða atkv. á aðra leið að hausti, ef það kæmi til minna kasta þá.

Þau ákvæði, sem frv. hefur að geyma um farmgjöld og húsaleigu, eru þannig vaxin, að ekki þurfti aukabætur eða ný l. þeirra vegna. Félmrh. hefur gefið út brhl. um húsaleigu, og um farmgjöldin er það að segja, að ríkisstj. hefur á valdi sínu að ákveða þau eftir heimildum síðasta reglulegs þings.

Þá eru ákvæði frv. um dýrtíðarsjóð, 8 milljónir, og úthlutun úr honum. Um þessi ákvæði er gott eitt að segja, og mundi ég gjarnan vilja samþ. þau, ef þau stæðu ein sér. En eins og sakir standa er ekki þörf nýrra l. um þetta fyrr en á næsta reglulegu þingi. — Samkv. dýrtíðarl. frá í vor, sem lítið hafa verið framkvæmd, á ríkisstj. þó að hafa í sjóði um næstu áramót um 6 milljónir króna til slíkra ráðstafana, og býst ég við, að þær verði til. Þetta eru 5 milljónir af tekjum þessa árs, sem heimilt var að veirja í þessu skyni, og 10% álag á tekju- og eignarskatt, sem mun nema um 1 milljón.

Það verður nú að visu ekki séð á þessu frv., hvort 8 milljónirnar eiga að vera viðbót eða ekki, því engin ákvæði finnast um, að dýrtíðarl. frá í vor eigi að fella úr gildi, þó þetta frv. væri samþ. Ég geri nú samt ráð fyrir, að til þess hafi verið ætlað. Að svo miklu leyti, sem umræddar 6 milljónir duga eigi til að fullnægja því, sem sagt er um verksvið dýrtíðarsjóðs, þá bygg ég, að samkomulag geti tekizt á næsta þingi um viðbót, hvort sem hún yrði 2 milljónir eða meira. Þyki það hins vegar nauðsyn að ákveða þetta nú, mundi eigi á því standa. Til þess þurfti engin stjórnarskipti. Um verðupphætur á útflutningsvörur landbúnaðarins er það að segja, að ég tel þær nauðsynlegar, en líklegt mætti telja, að til þeirra fengist eitt-hvert fé eins og s. l. ár frá hálfu þeirra manna. sem valdið hafa markaðstapi fyrir þær.

Allir þeir hæstv. ráðherrar, sem talað hafa, lýstu þeirri hættu, sem þjóðinni stafaði af vaxandi dýrtíð. Sérstaklega útmálaði hæstv. viðskmrh. þessa hættu mjög rækilega. Það var á ræðu hans að heyra, sem hann hafi í þessu fundið nýjan vísdom, en svo er ekki. Þessi hætta hefur verið útmáluð af mörgum áður og liggur ljóst fyrir augum allra þeirra manna, sem hugsa um málið og hafa þekkt svipaðar myndir áður.

Allt, sem hæstv. ráðh. sagði um þetta atriði, er því í samræmi við skoðanir minar og margra annarra. Hættan er augljós og hefur fyrir löngu

verið. En ráðh. sér það hins vegar ekki að því er virðist, að þetta frv., þótt lögfest yrði, kemur ekki í veg fyrir þessa hættu. — Þetta stafar af því, í fyrsta lagi, að hættan er þegar fyrir hendi með þeim breyt., sem þegar eru orðnar. Við erum komnir nú þegar langt yfir mörkin. Það eru engar líkur til, að hægt verði að stríðinu loknu að reka íslenska framleiðslu með þeim tilkostnaði, sem nú er.

Nú gerir frv. ekki ráð fyrir að kippa neinu til baka, sem orðið er, sem varla er við að búast. Af því leiðir, að það getur ekki komið í veg fyrir þá hættu, sem er fyrir hendi. Til þess hefði þurft að heimta stjórnarskipti út af slíku máli í fyrra eða hitteðfyrra, en engar tillögur komu um það. Ef frv. ætti að koma að haldi varðandi aukna hættu á komandi tíma, þá er á því stigmunur, en enginn eðlismunur frá því ástandi, sem þegar er fyrir hendi. Hve á stigmunur kynni að verða mikill, er ekki gott um að segja. Væntanlega er höfuðskriðan þegar fallin, en vel geta viðbótarlækir á eftir komið. Varðandi varnir gegn þeim stendur ágreiningurinn, en ekki annað, og um gagnsemi þessa frv. í því efni koma til greina þau mótmæli, sem ég hef hér hreyft.

Í þeim umræðum, sem fram hafa farið um þetta mál frá hálfu ráðherranna og annarra manna, hefur mikið verið rætt um það, hver áhrif þetta og hitt hafi á vísitöluna. Í þeim umræðum hafa komið í ljós hin furðulegustu fyrirbrigði og einkennilegustu skoðanir, og okkur, sem álangdar stöndum, er sagt, að allt sé þetta byggt á rannsókn lærðra hagfræðinga.

Eitt af þessu tagi er það, að gifurverð á hálfvöxnum kartöflum eða minni, sem mjög lítið mun hafa verið selt af, var látið hækka alla verðlagsvísitöluna um nauðsynjar almenningss um nærri 6 stig. En vísitalan lækkaði ekki, þótt kartöflurnar féllu um ½, þegar þær voru orðnar fullvaxnar og almenningur fór að neyta þeirra.

Í ræðu hæstv. viðskmrh. kom í ljós annað fyrirbrigði svipaðrar tegundar. — Hann telur áhættuna af hækkun erlendra vara hverfandi litla til að hækka vísitöluna, af því að um þær muni svo tiltölulega lítið. Hann tók sem dæmi, að ef innkaupsverð erlendra vara hækkaði um 50%, þá mundi það nema 5—6% aðeins til hækunar á framfærslukostnaði. Nú er það vitað, að öll hækkan á innkaupsverði erlendra vara hefur í för með sér samsvarandi hækkan á tollum og álagningu. Mér þykir því heldur ósennilegur þessi útreikningur, jafnvel þó einhverjir hagfræðingar hafi gert hann. Og svona er um fleira.

Að öðru leyti er það eftirtektarvert í ræðu ráðh., þegar hann var að rökstyðja þetta frv. og rekja sundur þá liði, sem dýrtíðarhættan stafaði af, að höfuðhættan lægi í verði innlendra framleiðsluvara. Af erlendu vörunni taldi hann hættuna hverfandi litla. Grunnkaup áleit hann, að eigi mundi hækka, enda er skoðun flestra sú, að það eigi ekki að koma til mála, þótt engin l. séu sett.

Þá er eftir innlenda varan, og við hana miðast allur leikurinn. Þetta er mjög í samræmi við það, sem ýmsir aðrir tala og skrifa, og má um

það segja, að þar komi fram meiri viðurkenn-
ing á gildi islenzks landbúnaðar fyrir þjóðar-
heildina heldur en stundum er látið í veðri vaka.

Hæstv. félmrh. gekk svo langt í ræðu sinni um
þetta mál að halda fram þeirri furðulegu kenn-
ingu, að kaupgjald og laun hefðu engin eða
sama sem engin áhrif á dýrtíðina.

Ef menn hugsa á þá leið, þá er ekki að furða,
þó menn séu ósparir á að gera kröfur um launa-
og kaupgjaldshækkanir. En frá minni sjónarmiði
er í launum og kaupgjaldi að finna aðalorsök-
ina fyrir allri verðhækkun. Þetta er líka eðli-
legt, því öll framleiðsla, allir flutningar og öll
viðskipti byggjast á vinnu öllu öðru fremur. —
„Vinnan er móðir auðæfanna“, segir fornt spak-
mæli, sem rétt er. Eftir því, sem hún er seld
hærra verði, eftir því verður hærra verð á öll-
um lífsnauðsynjum. Ef greitt er hærra fyrir
vinnu með föstum launum eða almennu kaup-
gjaldi heldur en grundvöllur efnahagslífs fram-
leiðslu þolir, þá bílar hún eða rýrnar. Fólkíð
leitar frá henni til annars. Þetta er sá sam-
leikur, sem ætti að vera öllum heilskyggnum
mönnum augljós, en það virðist svo, að megin-
hluti þeirra manna, sem fást við opinber störf
hér á landi, skilji þetta ekki eða vilji ekki viður-
kenna það.

Ég verð nú að segja það, að þegar við erum
kominir út í þær öfgar á ýmsum sviðum, sem
nú þegar eru ríkjandi í okkar landi og ríkis-
stj. og aðrir valdamenn hafa staðið máttlitlir
gegn, þá veltur ekki hagar lands og þjóðar á
því fyrst og fremst, hvort dýrtíðarvísitalan
hækkar um nokkur stig eða ekki, — hvort bænd-
urnir fá nokkrum aukum herra eða ekki fyrir
mjólkina eða kjótið. Núna er þrátt fyrir allt
peningaflóð svo ástatt, að okkar framtíð, okkar
þjóðernislega menning er í stórrí hættu. Hún er
í hættu vegna erlendra áhrifa og erlendra yfir-
ráða, og hún er í hættu af því, að unga og vinn-
andi fólkinu er smalað svo úr sveitum lands-
ins, að til auðnar horfir. Landbúnaður og sveita-
líf hefur á liðnum öldum verið sterkasta stoðin
til að vernda og viðhalda islenzkri menningu,
islenzkri tungu og islenzkri þjóðerni. Nú á þess-
um árum eru lagðar fyrir okkar uppvaðandi
fólk allar þær snörur, sem ómótuð og gleðigjörn
æska er á öllum tímum viðkvæmust fyrir. Og
þeir, sem ljósastan skilning hafa á gildi is-
lenzkra sveita og sveitalífs, þeir standa von-
litlir og daprir í huga, þegar þeir horfa á eftir
dýrasta gullinu, sem framtíðin byggist á, æsku-
fólkinu, út í buskann.

Það er raunalegt til þess að vita, þegar svona
stendur, að þá skulum við hafa menn í valda-
sætum, sem hlaupa frá starfi sínu og skyldum,
þegar sízt skyldi, af því að þeir fá ekki tafar-
laust lögfest meingallað frv., þar sem aðalatriðið
er að koma í veg fyrir verðhækkun á afurðum
sveitanna í samræmi við tilkostnað. Og þessir
menn þykjast vera bændafulltrúar.

Nú er svo komið málum, að á því eru sjálf-
sagt miklir örðugleikar að breyta l. þeim og
samningum, sem ákveða 100% hækkun launa
eftir vísitölunni, og ef það á að haldast, þá er
auðvitað nauðsynlegt að hamla gegn því, að
vísitalan hækki, þó ekki sé það fyrir öllu. Um

hina frjálsu samtakaleið, sem talað hefur verið
um, er það að segja, að það er ekkert á móti
því, þó tilraun væri gerð með hana fram til
þings í vetur, og annað hef ég ekki samþykkt.
— Á henni og þessu frv. er að ég hygg ekki
svo mikill munur, að stjórnin hefði ekki þess
vegna átt að geta tollað saman fram á reglulegt
þing. Um trú mína á þessum frjálsu samtökum
ætla ég að öðru leyti ekki að ræða hér. En hitt
verð ég að segja, að ef það er rétt, sem hæstv.
félmrh. fullyrðir, að mjög lítil hætta sé á hæk-
uðu grunnkaupi, og ef það væri rétt, sem hæstv.
viðskmrh. heldur fram, að hverfandi lítil hætta
stafi af hækkuðu innkaupsverði á erlendum
vörum, þá er þriðja aðalatriðið, innlendu vör-
urnar, eftir, og með þær eru ekki svo mikil
vandræði, að þau þurfi að ógna Alp. og ríkisstj.
og öllum landslýð. Ég hef um það mál lengi
haft fasta skoðun, og hún er óbreytt. Það verður
að tryggja bændum fullt framleiðsluverð, og það
er ekki hyggilegt að hækka þessar vörur alltaf
í útsölu. Mismuninn á ríkissjóður að greiða af-
dráttarlaust. Ekkert framlag mundi á sama hátt
vera til hagsmuna fyrir þjóðina alla.

Þeim, er vilja kalla það styrk til bændu, segi
ég það, að slíkt framlag væri til muna síður
styrkur til bændu heldur en verðlagsuppbótin
er styrkur til launamanna allra. Annars er það
nú eftirtektarvert, að þeir sömu menn, sem
bristu höfuðin með mikilli fyrirritningu fyrir
tveim árum yfir tveggja milljóna till. frá mér
til slíkra verðuppbóta, þeir telja nú 8 millj. smá-
muni eina.

Annars tel ég nú það góð skilyrði til fjárföl-
unar fyrir ríkissjóð, að það þurfi ekki að vera
neinum vandkvæðum bundið að setta á þann
hátt þá deilu, sem er og verður um framleiðslu
og vinnu á þessu sviði. En það þarf að rannsaka,
hvort framleiðsluverðið er á hverju ári miðað
við meðalskilyrði. Það verða þeir menn að gera,
sem hafa vit á landbúnaði og hægt er að freysta.
En það þarf að rannsaka annað. Það þarf að
rannsaka, hvernig stendur á því, að svo mikið
af útsöluverði þessara vara fer í kostnað við
söluna, og hvort ekki er kominn tími til að koma
framkvæmd mjólkur- og kjötlaganna í hagfelld-
ara horf eða afnema þau. Það gæti verið góð
dýrtíðarráðstöfun.

*Atvmrh. (Ólafur Thors): Ég hef því miður
ekki haft aðstöðu til að hlýða á ræður þær, er
hér hafa verið fluttar, nema að litlu leyti. Sann-
leikurinn er sá, að ræða hæstv. viðskmrh. í gær
er hin eina, sem ég get svarað hér, af fyrr-
nefndri ástæðu. Ég þarf raunar ekki að tala
langt mál honum til andsvara, en nokkrar aths.
verð ég þó að gera.

Hæstv. ráðh. sagði, að allt frá upphafi stríðs-
ins hefði mikið verið rætt um nauðsynina á því
að berjast gegn dýrtíðinni, og lét hann í ljós
óánægju sína yfir því, að lítið hefði orðið úr
framkvæmdum í þessa átt, án þess þó að skella
skuldinni af því á einn flokk öðrum fremur. En
hann sagði þó, að öllum till. um þetta hefði
verið komið fyrir kattarnef.

Ég veit, að ég þarf ekki að skerpa athygli
hæstv. ráðh. fyrir því, að þær till., sem fram

hafa komið, hefðu orðið léttvægar til jafnvægis við þær ráðstafanir, sem orðið hafa til að auka á dýrtíðina og ríkisstj. hefur ekki séð sér fært að leggja á móti, og á ég þá sérstaklega við það, er talað hefur verið um, að skylt væri að festa farmgjöldin eða lækka þau jafnvel niður í það, sem var fyrir stríð. En það er nú upplýst, að ekki hefur orðið breyt. á farmgjöldunum frá því, er vísitalan var 127, og þar til hún var komin upp í 172, eins og nú er. Þessi hækkan vísitölunnar stafar sem sé aðallega af verðhækkun á innlendum afurðum. En hæstv. ráðh. veit, að ríkisstj. hefur skort vald og raunar líka vilja til að stöðva þá verðhækkun, og á ég þar ekki fremur við hann en aðra hæstv. ráðh. Þegar deilt er á ríkisstj. fyrir að hafa ekki spornað við hækkan vísitölunnar, er því í rauninni aðallega verið að deila á hana fyrir að hafa ekki stöðvað þessa verðhækkun á innlendum vörutegundum. Þessari ákeru er ekki hægt að heina að heim mönnum, sem talið hafa, að landbúnaðurinn hefði þörf þessarar verðhækkunar.

Hæstv. ráðh. heinir athygli Alþ., að því, að ef farin væri sú leið, er ég hef mælt með, þá hefði ríkisstj. ekki annað við að styðjast en dýrtíðarl. frá síðasta þingi. En ég vil þá vekja athygli á því, að aðstaða stj. til að heita þeim l. er önnur nú en þá. Frá mínu sjónarmiði er aðstaðan til að heita vopninu gerþeytt, vegna þeirrar verðhækkunar, sem þegar er orðin á innlendum afurðum. Ef svo er lítið á, að innlendar vörur hafi þegar hækkað nóg, eða eins og bændur er þörf á, þá er hægt að nota gamla vopnið til að stöðva dýrtíðina í heild.

Ég vil spyrja hv. Alþ., hvort það telji, að það hefði verið þægilegt fyrir hæstv. landbrh. að þurfa að heita aðstöðu sinni til að hindra, að bændur fengju það verð fyrir afurðir sínar, sem þeir töldu sig verða að fá. En þessi aðstaða hans gerþeyttist um leið og þessi verðhækkun hefur farið fram. Mér dettur því ekki í hug, að hæstv. viðskmrh. geti staðið á því, að aðstaða ríkisstj. sé ekki önnur eftir að hún hefur fengið heimild til að fara frjálsar leiðir.

Hæstv. ráðh. spurði, hvi við, sem getum nú sett okkur við frjálsu leiðina, höfum ekki getað það áður. Þessu hef ég í rauninni þegar svarað. Þessi leið var þá óvirk, því að ríkisstj. var þá ekki megnug þess að stöðva verðhækkunina. (Viðskmrh.: Er hún færari um það nú?). Já, hún er miklu færari um það nú. (Viðskmrh.: Hlustaði hæstv. ráðh. á flokksmann sinn, sem talaði hér næst á undan honum?). Það er nú svo í okkar flokki, að við erum vanir að hlusta hver á annan, þó að hver haldi sinni skoðun. Það er ekki hægt að ætlast til þess, að í Sjálfstfl., fremur en öðrum flokkum, séu allir sam-mála um það, hvernig ráða skuli bót á vandræðunum. Og mig furðar ekkert á því, þó að hv. þm. A.-Húnv. láti í ljós nokkurn ugg um það, að bændur mundu ekki telja sínum hag að öllu borgið með þessu móti.

Ég fór ekkert dult með það, að ég tel, að með því að festa afurðaverð og kaupgjald sé bændum bundinn þyngri baggi en verkalyðnum. Þess vegna er ég ekkert hissa, þótt ég heyri hér sömu

skoðun hjá fleiri mönnum, hvort sem það er samflokksmaður minn, hv. þm. A.-Húnv., eða hæstv. viðskmrh. Ég viðurkenni með hæstv. viðskmrh., að það er víst aukið öryggi fólgið í því að fara lögbindingarleiðina umfram það að fara hina frjálsu, en um leið aukin áhætta. Það er nú einu sinni svo, að nauðung fylgir margt óskemmtilegt og beinlínis áhætta, að þess vegna náist ekki tilgangur, þótt góður sé. Aðilar vilja ekki láta Alþingi heita sig nauðung, meðan nokkur kostur sýnist á annarri lausn. Það er ekki víst, að samningar tækjust um málið með aðilum, þótt reynt yrði. En ég hygg, að stærstu verklýðsfélög landsins ættu ekki að segja upp samningum um kaupgjald. Af fundarfregn í Mbl. í morgun úr verklýðsfélaginu Hlíf í Hafnarfirði hygg ég ljóst, að það félag muni ekki gera það, og eftir þeim spurnum, sem ég hef haft úr Dagsbrún í Reykjavík, mun þar verða hið sama uppi á teningnum. Þetta eru stærstu félögin, og fjöldi annarra mun fara að dæmi þeirra. Þessa vitneskju um fyrirætlanir mikils þorra verklýðsfélaganna hef ég ekki aðeins fengið frá þeim félagsstjórnunum, sem eru fylgjandi flokki mínum, heldur og af vörum hæstv. félmrh. um, að félagsstjórnir þær, sem fylgja Alþfl., séu yfirleitt ekki að hugsa um uppsagnir samninga nú. Þess vegna geri ég mér vonir um, að eftir frjálsu leiðinni megi þar koma í veg fyrir hækkan.

Uppástungunni um að lögfesta kaupíð var í upphafi vel tekið af öllum í ríkisstj., líka af fulltrúa Alþfl., hæstv. félmrh. Hann taldi að visu vafasamt, að Alþfl. vildi fara þessa leið, en ég kveð ekki of sterkt að orði, þótt ég segi, að hann var vel viðmælandi að ræða um hana. Hann stakk meira að segja upp á þeirri umbót á lögfestingarákvaðinu að setja við það hemil, þannig að kaup mætti hækka nokkuð, ef vísitala hækkaði enn um t. d. 10 stig eða helzt þótt ekki væri nema um 5 stig. Það er bezt að ætla samstarfsmanni sínum eins mikla samkvæmni og heilindi í framkomu og manni er unnt og gera ráð fyrir, að í þessari þátttöku hæstv. félmrh. hafi aldrei verið fólgin þeirri ádráttur um það, að Alþfl. mundi fallast á lögbindingarleiðina. En hvernig stóð þá á till. hans? Hvers vegna að vera að bæta buxurnar, ef ekki á að fara í þær? Hvi að kappræða um það á mörgum fundum, hvort hemillinn ætti að fara að verka við 5 eða 10 stiga hækkan, ef lögfesting með hemli eða án gat aldrei náð samþykki Alþfl.? Þó að Alþfl. gæfi aldrei fyrirheit um samþykkið, er það staðfest, að ráðh. hans var ekkert frábittinn því að spjalla um, hvernig þessi lögfestingarleið yrði bezt farin. Allt virtist á þeirri leið, að þetta yrði lagt fram sem lausn af hálfu ríkisstj. allrar.

Það voru fulltrúar frá verklýðsfélögum, sem fóru þess eindregið á leit við Sjálfstfl., að heldur yrði reynd til hlitar hin frjálsa leið, áður en stefnt yrði að lögfestingu kaups. Það er ekki nema sjálfsagt, að fulltrúar Sjálfstfl. taki tililit til óska úr þeirri átt. Það var ekki fyrr en á fundi laugardaginn 18. þ. m. kl. 4—4½, að viðstöddum öllum ráðh. nema hæstv. félmrh., að við fulltrúar Sjálfstfl. í ríkisstj. lýstum þessu

nýja viðhorfi og óskuðum eftir að vita afstöðu hinna ráðh. Rómri klst. síðar voru allir ráðh. aftur á fundi, og veit ég ekki betur en a. m. k. ráðherrar Framsfl. hafi í millitíð verið búnir að bera málið undir flokk sinn. Ágreiningur kom þó ekki herlega fram. Mér var falið að rannsaka það í Dagsbrún og Hlíf, hvort þau fé-lög mundu fallast á að festa kaupíð á frjálsan hátt með samningi. Hæstv. félmrh. var fátin sams konar rannsókn í ýmsum öðrum félögum. Kl. 11 á mánudag kemur svo ríkisstj. aftur á fund, og virtist rannsóknin hafa borið jákvæðan árangur, bæði þar sem ég og hæstv. félmrh. höfðum getað kynnt okkur horfurnar. Kl. 2 skýrum við hæstv. fjmrh. fulltrúum úr okkar flokki og þ. á m. frá verklýðsfélögum frá því, að hin frjálsa leið muni verða reynd, og það undarlega gerist, að samtímis skýrir hæstv. félmrh. flokki sínum frá hinu sama, — það sé komið á um þetta samkomulag í ríkisstj. Svo kemur þriðjudagur og fundur í ríkisstj. á sama tíma og á laugardaginn. Þá segja ráðherrar Framsfl.: „Þið hafið misskilið okkur. Við föllumst aldrei á þessa leið.“ — Það er leiðinlegt, þegar svona kemur fyrir, slíka framkomu ráðh. er erfitt að afsaka. Hér hafa fallið ummæli frá ýmsum hv. þm., sem ég hefði raunar þurft að svara, en þar sem ég hafði ekki tíma til að hlusta á umr., verð ég að láta það fyrir farast.

*Félmrh. (Stefán Jóh. Stefánsson): Mér þykir það hálfviðkunnanlegt af hálfu þessa kollega míns í ríkisstj., hæstv. atvmrh., að hann skuli halda því fram, — þótt hann trúir því ekki einu sinni sjálfur —, að ég hafi nokkurn tíma gefið nokkra vísbending um, að ég væri með því, að kaup væri lögbodíð. Nú liggur fyrir skrifleg og skjalfest yfirlýsing frá forsætisráðh. og birt í blaði hans um þetta efni og staðfestir það, sem ég hef um það sagt. Ég hef aldrei látið falla eitt orð um, að ég mundi geta fallið á lögbindingarleiðina, og a. m. k. í Alþfl. er eindregin andstaða mín gegn henni mörgum mönnum kunnug, frá því að ég skýrði þar frá gangi málsins, unz það komst á núverandi stig.

Ég hygg, að þegar farið var að ræða lögbindingarleiðina innan ríkisstj., hafi atvmrh. komið fram með það fyrstur manna í ríkisstj., að það þyrfti að takmarka lögbindinguna, svo að kaup gæti hækkað eitthvað, ef dýrtíðarvísitala færi yfir visst mark. Þessari uppástungu hans var fyrr og síðar mjög haldið að mér í ríkisstj., ef ég kynni þá að reynast tilleiðanlegri, og þar sem slíkur „hemill“ virtist í sjálfu sér ekki hafa neitt illt í för með sér, þótt honum væri blandað í málið, tók ég þátt í umr. um hann, eins og mér þar skylda til að ræða þetta vandamál ríkisstj. í heild, meðan ekki var slitnað upp úr og samkomulagsleiðir lokaðar. Hæstv. atvmrh. vill snúa þessu á þann veg, að ég hafi stefnt að sömu lausn og hann. Ráðh. mun sérstaklega hafa í huga skriflegt plagg, sem ég lagði fram með rökum gegn lögfestingunni, en ef hann slítur þar ekki einstakar setningar úr samhengi, mun honum og hverjum lesanda verða það ljóst af plagginu, hve ég og Alþfl. var órafjarri því að ganga inn á braut hans.

Föstud. 17. okt. var fundur um málið í ríkisstj., og voru þar ásamt mér úr Alþfl. Haraldur Guðmundsson, þm. Seyðf., Finnur Jónsson, þm. Ísaf., og Ingimar Jónsson skólastjóri. Í fylgd með atvmrh. var þar úr Sjálfstfl. Árni Jónsson, 9. landsk., og með ráðherrum Framsfl. Bernharð Stefánsson, 1. þm. Eyf. Þá tók ég skýrt fram, eftir að hæstv. forsrh. hafði reifað málið, að afstaða Alþfl. væri eindregin og ákveðin gegn lögfestingu kaups, og færði rök fyrir því, að það væru ekki fyrst og fremst launastéttirnar, sem yllu verðhækkuninni og þar með vísitöluhækkuninni, enda vissi ég ekki, að nokkur hreyfing væri í þá átt í verklýðsfélögum að segja upp samningum og knýja fram hækkun grunnkaups hjá sér. Ég gat enga yfirlýsing gefið f. h. Alþýðusambands Íslands, því að ég er ekki í stjórn þess, og ekki einu sinni meðlimur þess, en þá vitneskju fékk ég frá stjórn þess, að engin slík hreyfing mundi uppi vera, og skýrði frá því á fundinum, um leið og ég mótmælti lögfestingunni. Hæstv. fjmrh. hafði venjulega þann fyrirvara með því, sem hann lagði til þessara mála, að allt væri undir því komið, að samkomulag næðist um þau milli allra stjórnarflokka. Hins minnst ég ekki, að hæstv. atvmrh. léti nokkurn tíma þau orð falla, og efast um, að það hafi verið honum hugfólgið. Það er ekki viðkunnanlegt að segja meira um það atriði, en hér er ég að bera af mér sakir hæstv. atvmrh. Ég vænti þess, að slíkt, sem hann vildi bera á mig, verði ekki borið á mig eftirleiðis.

Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég mundi hafa geymt mér að svara hv. þm. A.-Húnv. og fleiri þm., ef hæstv. atvmrh. hefði ekki gefið tilfærni til andsvara, sem ég vil ekki láta biða. Áður en ég tek til meðferðar frásagnir hans um það, sem farið hafi milli okkar í ríkisstj. um þetta mál frá upphafi, vil ég víkja að málefniinu sjálfu.

Hæstv. atvmrh. hlaut að viðurkenna, að tilgangur sinn væri í rauninni að vísa málinu frá þinginu og treysta algerlega á þá löggjöf, sem nú er í gildi. Hann færði það sem rök fyrir hinni gerbreyttu afstöðu sinni, að núna ætti að vera hægt að fara að gera talsvert gagn með þeirri löggjöf, sem ekkert var hægt að gera með fyrir mánuði síðan. Þetta er hins vegar léleg afsökun. Það var hægt að gera mikið í sumar og koma í veg fyrir meginhluta þeirrar vísitöluhækkunar, sem orðið hefur síðan í sumar. En það var ekki gert, af því að það strandaði á afstöðu ráðh. Sjálfstfl. Það var ekki hægt. sögðu þeir, meðan ekki var búið að stöðva kapphlaupið milli kaups og afurðaverðs. Blöð þeirra linntu ekki látum að hrópa um, að dýrtíðarl. væru óframkvæmanleg. Það er ekki langt síðan hæstv. atvmrh. hélt ræðu í félagi einu í flokki sínum og lagði út af þessu sama, að ekkert væri hægt að gera með l., að ég nú ekki tali um, hvað till. minar um framkvæmd þeirra voru ómögnlegar í augum hans. Ég skal játa, að gagnrýni Sjálfstfl. á l. var að því leyti réttmæt, að tryggingu skorti fyrir því, að kapphlaup kaups og afurðaverðs stöðvaðist, en það afsakar ekki aðgerðaleyfið. Og þegar við Framsfl.-menn gerðum

tillögur, sem miðuðu að því að tryggja þetta, tók hæstv. atvnrh. vel undir þær, — já, svo vel, að hann sagði, að þótt ég hefði stílfært þær, væri vafi á, hver ætti í þeim stærstan hlutann, — hann virtist jafnvel fúsastur að líta á þær sem sínar tillögur.

Þetta breyttist ekki, fyrr en þing var komið saman og sjáanlega var, eins og hæstv. atvnrh. hefur sjálfur tekið fram, ekkert lát á mótstöðu Alþfl. gegn till. Þá þora sjálfstæðismenn allt í einu ekki lengur að fylgja þessum ágætu till., sem ráðh. þeirra hafði viljað eiga sem mest í. Í þess stað gripa þeir nú fegnir 1., sem við vildum reyna að framkvæma og fengum ekki, en þeir töluðu hraklegast um. Hvað er slíkt nema blekking ein og sama neikvæða afstaðan og í sumar?

Jú, það er ofurlítið meira, — ótti við, að aðrir, og þá helzt Alþfl., sem þeir tala þó um af mestri litilsvirðingu, geti orðið enn þá neikvæðari og grætt á því pólitískt fylgi. Þess vegna er hlaupið frá „áhugamálunum“.

Við framsóknarmenn, sem áttum á síðasta þingi og stöðugt síðan allar þær till. í dýrtíðarmálinu, sem til einhvers duga og reynt hefur verið að hrinda fram, viljum nú ganga úr skugga um það, hvort ekki er hægt að fá fylgi meiri hluta Alþ. við þá lausn, sem hér er til umr., — að öðrum kosti leggst ábyrgðin á þann meiri hl. þm., sem í rauninni er þess sinnis að gera ekki neitt.

Ég vil segja það við hv. þm. A.-Húnv., að ég kann því illa, að frá sjálfstæðismönnum komi svigurmáli í garð framsóknarmanna um, að þeir séu vargar í véum í þessu máli. Ég skal ekki metast um það, hver hefur slitið samstarf flokkanna, en það er óviðkunnanlegt, þegar einstakir þm. telja sig hafa rétt til þess að kasta slíku fram.

Þá kem ég að því, sem hæstv. atvnrh. sagði um aðdraganda málsins, þó að í raun og veru sé þýðingarlítið fyrir málið að vera að ræða það fram og aftur og ekki sem smekkelegast, að við séum að herma hver upp á annan, hvað gerzt hefur á ráðherrafundum, jafnvel einkaviðtölum. Það, sem máli skiptir, er sú niðurstaða, sem við höfum komist að hver um sig. En fyrst hyrjað er á þessu, tel ég rétt að leggja orð í belg. Ég hef alltaf lítið svo á, að fulltrúi Alþfl. hafi tekið illa í að lögbinda kaupið. Ég man ekki, hver fyrstur vildi setja takmark um það, hversu mikið dýrtíðin mætti hækka án þess að dýrtíðaruppbót yrði hækkuð.

Um síðasta þátt málsins, sem snertir ráðh. Framsfl., vil ég segja örfá orð.

Hæstv. atvnrh. gat þess, að fyrra laugardag hefðu ráðh. Sjálfstfl. minnst á það við ráðh. Framsfl. og síðar alla ráðh., hvort ekki mætti fara inn á „frjálsu leiðina“ eins og hún er nú kölluð, þ. e. a. s. halda öllu kaupí föstu og halda verði föstu, hvort tveggja með samningum við verkamenn og afurðasölunefndir, en að ríkisvaldið reyndi svo að halda vísitölunni niðri.

Þegar hér var komið sögu, vissum við, að Sjálfstfl. hafði snúist í lögbindingarmálinu. Við töldum okkur skylt að ihuga aðrar uppástungur, og ég tók það fram, að ef slíkir samningar gætu

legið á bordinu með stuttum fyrirvara á meðan Alþ. sæti, teldi ég það lausn á málinu. Var síðan tekinn frestur til þess að athuga, hvort nokkrar líkur væru fyrir því, að þetta yrði framkvæmanlegt. Á mánudag var talað um þetta á nýjan leik, og höfðum við hæstv. forsrh. þá aflað okkur upplýsinga m. a. frá hæstv. félmrh., sem sannfærðu okkur um, að þessi leið væri ekki framkvæmanleg, og lýstum við því yfir, að við mundum leggja okkar till. fram, og yrði að fara sem fara vildi. Síðan var fundi slitið til þess að menn gætu ihugað enn einu sinni þær pólitísku afleiðingar, sem þetta mundi hafa. Á þriðjudag var frv. síðan lagt fram formlega, og um leið var það tekið fram, að ef ráðherrarnir gætu ekki fallið á það, yrði forsrh. að beiðast lausnar fyrir þjóðstj., en við vildum til samkomulags setja í frv. ákvæði um, að lögbinding kaups og afurðaverðs kæmi ekki til framkvæmda frá 1. jan. n. k., ef samningar kynnu að nást um að halda því óbreyttu. En miðlunartill. höfðu engin áhrif. Hafi einhver misskilningur átt sér stað daginn áður, þannig að mönnum hafi komið á óvart, að stjórnin yrði að segja af sér, ef frv. yrði ekki flutt sem stjfrv., þá áttu þeir, sem kom þetta á óvart, að biðja um frest, ef þetta kynni að geta breytt afstöðu þeirra. En slíkt kom alls ekki fram.

Ég hefði ekki farið að minnst á þetta, ef ekki hefði legið beint við að skilja þannig ræðu hæstv. atvnrh., sem kom í Morgunbl. og hann flutti hér í gær, að þegar frv. var horið fram, hefði ekki verið ljóst, hvað við lá. Þetta er misskilningur, því að það gat ekki farið á milli mála, hvernig afstaðan var, þegar endanleg ákvörðun var tekin.

Ég ætla ekki að fara út í einstök atriði í sambandi við hina svo kölluðu frjálsu leið. Þegar farið var að rannsaka kaupgjaldsmálið, sást, að engin von var til þess, að sú niðurstaða gæti náðst, sem farið var fram með í frv. því, sem fyrir liggur. Það er því ekki á góðu von, ef frv. þetta verður felld. Þó má segja, að ef það, sem nú hefur gerzt, verður til þess, að farið verður að framkvæma af fullu kappi lagaheimildir í dýrtíðarmálum, sem fyrir liggja, er þó eitthvað unnið, þótt það sé í raun og veru orðið of seint og með því einu verði aldrei náð í höfn, eins og nú er komið.

Ég sé ekki ástæðu til þess að svara hv. þm. A.-Húnv. mörgu. Hann virðist vera á móti frv. og öllu, sem það hefur inni að halda. Að því leyti, sem hægt var að finna botn í því, sem hann sagði, var ástæðan sú, að nú væri komið svo langt á dýrtíðarbrautinni, að sjálfsgætt væri að láta boltann velta áfram. Þessi afstaða er eitthvað svipuð því, ef þm. kæmi að manni, sem hefði fallið ofan í dý og væri þegar sokkinn í mitti, og hann teldi ekki ómaksins vert að hjálpa honum, af því að hann væri þegar sokkinn svo djúpt. Mundi það ekki vera fyrsta stigið í björgunarstarfinu að koma því til leiðar, að maðurinn hætti að sökkva?

Hv. þm. hélt sér við gamla heygarðshornið og tók að sér þann hluta af lýðskruminu, sem atlaður er bændum. Verðlagið á landbúnaðar-afurðum, sem ætti að lögfast, væri allt of lágt.

o. s. frv. o. s. frv. Hv. þm. gerði fyrirspurn um það, hvort framsóknarmenn væru svona litilþægir, og nefndi í því sambandi ýmsa af þm. flokksins, sem hafa með höndum trúnaðarstörf fyrir landbúnaðinn. Það er rétt að segja honum enn einu sinni, að allur Framsfl. stendur að þessu frv., og er honum óhætt að byrja bakmælgí sína um framsóknarmenn þegar í stað á þeim grundvelli.

Hv. þm. minntist á þá gr. frv., sem fjallar um uppbætur á úfluttum landbúnaðarafurðum, og sagði, að óþarfi væri að samþ. þá gr. Um leið tók hann fram, að það væri þó réttmætt, sem lagt er til. Ég veit ekki, hvað hann veit, en eg veit, að hæstv. forsrh. hefur skrifað kjötvörð-lagsn. bréf og heitið því að leggja til við Alþ., að verðlagið á útfluttu kjöti verði hætt upp, og þetta bréf skrifaði hæstv. forsrh. einn, af því að það fékkst ekki samkomulag um það í ríkisstj. að lofa uppbót á kjötið. Það er því fullkomin ástæða fyrir Alþ. að taka það mál upp sérstaklega. Að öðru leyti verður hv. þm. A.-Húny. sjálfur að hafa fyrir því að kynna sér þetta um kjötið. Hann getur spurt ráðherrana úr sínum flokki nánar um það.

***Atvmrh. (Ólafur Thors):** Það eru aðeins örfáar aths. Það er svo, að það sannast, að margt kemur í ljós, þegar hjúin deila. Þessar umr. eru mér ógeðfelldar, þó að ég hins vegar eins og samstarfsmenn mínir vilji færa undan því, að höfuðsökin lendi á okkur. Það er ekki mér að kenna, að þessi leikur er hafinn, en ég vil ekki láta ómótmælt því, sem fram hefur komið í umr. um afstöðu Sjálfstfl. annars vegar og Framsfl. og Alþfl. hins vegar til sögulegra atburða í þessu máli. Mig undrar það, ef ég heyrir rétt, að hæstv. félmrh. segir, að ég hafi fyrstur slungið upp á þessu í ríkisstj. Ég held, að hann eigi heiðurinn af því. Ég man, að ég sagði: „Ég viðurkenni, að hagstofustjóri hefur vikið því að mér, hvort ekki væri nauðsynlegt, að einmitt slíkur heimill væri settur á.“ Það er meira minnisleysið í ríkisstj. Ég veit ekki, hvort óhætt er að fela henni vandasöm mál, þegar minnisleysið er svona gífurlegt. Eftir því, sem mál-efnabildið vikkar á milli okkar, fer minnisleysið vaxandi. Ég harma það mjög.

Hæstv. viðskmrh. sagði, að það hefði verið leikur einn í sumar að girða fyrir aukningu á dýrtíðinni með fé úr ríkissjóði. (**Viðskmrh.:** Að miklu eða öllu leyti.) Að miklu eða öllu leyti, segir hæstv. ráðh. Við skulum hafa það svo. En ég mæli á móti því, að þetta sé rökrétt. Ef við hefðum samkv. þeim heimildum, sem til voru, átt að ná þessu marki, urðum við að sætta okkur við, að verðlagsnefndir ákvæðu verðið á kjöti og mjólk, og aðrar n. álagningu á aðrar vörur, skattar yrðu lagðir á sjávarafurðirnar til að greiða bændum, en samt þurftum við að tryggja neytendum lægra verð. Þessi leið mátti því heita ófær. Bændur eiga vissan rétt á að segja: Við viljum sjálfir ákveða verð á okkar vörum, — en neytendur hafa sama rétt til að segja: Við ákveðum, hvort við borgum það verð. Það þýðir ekki að fara lengra í hækkuninni en svo, að kaupandinn dragi sig ekki í hlé. Ég hélt, að

þetta væri sameiginlegt álit okkar allra, og ég vil, að það komi skýrt fram, að þegar menn eru að tala um, að það hefði verið hægt að ráða við dýrtíðina, þá kallaði það á 10% útflutningsgjald. Voru þm. Sjálfstfl. tilbúnir til að samþ. slíkt? Menn verða að gera sér ljóst, að það er ekki nóg að segja, að þetta eða hitt sé hægt að gera með fjárframlögum. Það verður líka að afla fjárlins. Ég veit ekki, hvað mörgum stigum hækkun á innlendum afurðum hefur valdið á vísitölunni. En til þess að sporna við t. d. 30 stiga hækkun, hefðum við víst þurft 15—20 millj. úr ríkissjóði.

Eftir allt þetta var það, að ríkisstj. sem heild fór að ræða um þessar nýju leiðir. Ég þarf ekki að endurtaka, að aðstaðan er önnur til að glíma við þetta nú en á miðju sumri eða t. d. um síðustu áramót.

En hvað sem öðru liður, þá er þó rétt, að hæstv. viðskmrh. var viðmælandi síðustu daga baráttunnar, til þess að leysa málin eftir frjálsum leiðinni, þó hann nú síðar vilji fara aðrar leiðir. Ég segi þetta ekki honum til lasts, heldur til lofs, því hann vildi rannsaka allar leiðir til að ná árangri í baráttunni við dýrtíðina. Ég mun þess vegna ekki ámæla honum, þó trú hans á frjálsum leiðina hafi rénað.

Ég vil svo að lokum segja það, að á mánudaginn, þegar rætt var um frjálsum leiðina, þá töldum við ráðherrar Sjálfstfl., að ráðherrar Framsfl. vildu fara þessa leið. En það, sem síðar hefur gerzt í þessu, hefur leitt til þeirra atburða, er öllum eru kunnir.

Með tilvísun til hinnar fyrri ræðu minnar um þetta mál lét ég þetta nægja að sinni.

***Haraldur Guðmundsson:** Ég er ekki viss um, að þessi deila hjúa Alþ. verði til þess að upplýsa málið eða til að breyta afstöðu hv. þm. til þess, og allra sízt þegar þess er gætt, að þegar flm. frv. fylgdi því úr hlaði, lét hann þess getið, að ætla mætti, að frv. yrði ekki samþ., og nú er vítað mál, að það verður ekki samþ. Þó játa ég fúslega, að í skýrslum um viðræður ríkisstj. um þessi mál kemur fram ýmislegt, sem hv. þm. ættu að festa sér í minni. Ég drep e. t. v. á þetta síðar, en vil nú ræða litils háttar um ummæli hæstv. viðskmrh.

Hann sagði, að það hefði verið hægt að stemma meira stigu við dýrtíðinni með l. frá s. l. vori en gert hafi verið. Ég er hæstv. ráðh. alveg sammála um þetta. Með l. frá því í vor mætti gera enn þá meira, og því vil ég segja, að sá hluti ríkisstj., sem hindraði það, sé á-mælisverður.

Hæstv. viðskmrh. sagði enn fremur, að gott væri, ef umr. um þetta nú yrðu til þess, að l. frá því í vor yrðu framkvæmd með meiri röggsemi en hingað til. Einnig um þetta er ég honum sammála. Ef umr. verða til þessa, þá eru þær sannarlega ekki til einskis.

Enn fremur segir hæstv. viðskmrh., að Alþfl. sé með eða hafi verið með að lögfesta kaupíð. Ég ætla ekki að hætta neinu við það, sem hæstv. félmrh. sagði um þetta atriði, en Alþfl. mun ekki hafa tekið aðra afstöðu til málanna en hann gerði.

Annars eru í ræðu hæstv. viðskmrh. þrjú atriði. sem ég ætla að drepa á. Í fyrsta lagi vil ég rifja upp ummæli hans viðvikjandi lögbindingu kaupmans. Í öðru lagi þegar hann segir, að hækkan farmgjalda hafi litil áhrif á dýrtiðina í landinu. Hann segir, að farmgjaldahækkunin hafi að eins leitt til ½ stigs hækkunar á vísitölunni. Með því átti hann við þann hluta, sem kemur fram í sjálfri vísitölunni. Ég er steinhissa á, að hæstv. ráðh. skuli fara með svona lokleysur, því allir vita, að farmgjaldahækkunin hefur a. m. k. leitt til 2 stiga hækkunar á vísitölunni. Allar innfluttar vörur, hverju nafni sem þær nefnast, orsaka verðhækkun innanlands. Ég vil benda hæstv. ráðh. á það, að ef hann heldur, að farmgjaldahækkunin nemi ekki meiru en þessu, þá væri það hreinasta gullnáma, því þá væri hægt að hækka farmgjöldin eins og manni sýndist. Ég hendi á þetta vegna þess, að ef menn ætla að fara að stemma stigu við dýrtiðinni, þá er nauðsynlegt að gera sér grein fyrir, af hverju hún stafar.

Þriðja atriðið í ræðu hæstv. viðskmrh. er, þegar hann segir, að það sé hagsmunamál fyrir verkalýðinn í landinu að stöðva dýrtiðina, og bendir í því sambandi á atvinnurekendurna, sem geti dregið saman seglin og minnkað atvinnureksturinn til að forðast töp. En verkalýðurinn getur ekki dregið saman seglin eða lagt niður vinnu af þessum ástæðum. Það er hann, sem á að færa fórnir, hann er í fremstu viginu. Fyrir hina er allt búið í hagin til að þeir geti mætt erfiðu árunum án þess að bíða neitt tjón, og ógrunni fjár er lagt í varasjóð í því skyni. Ég skal ekki fullyrða, hve mikið fé það er, en það er án efa nokkrar milljónir.

Hæstv. viðskmrh. telur þrjár höfuðorsakir til dýrtiðarinnar og telur sig hafa fundið viðunandi lækisráð við þeim sjúkdómi (þ. e. dýrtiðinni). Skilyrðin fyrir því að geta bent á ráð við einhverjum sjúkdómi eru að þekkja orsakir hans. Fyrstu orsökina telur hæstv. ráðh. vera utanáðkomandi verðhækkanir á innfluttum og sumum útfluttum vörum, sem notaðar eru til neyzlu innanlands. Í öðru lagi peningaflóðið í landinu, sem stafar af miklum útflutningi og einnig af dvöl erlends setuliðs í landinu. Þarna er ég honum að visu sammála, enda þótt ég hefði ekki tekið það í þessari röð. Í þriðja lagi telur hann vísitölufyrirkomulagið, og hér skjátlást honum mjög, því hækkan landbúnaðarafurðanna er ein höfuðorsök.

Ég bæði dáðist að og undraðist hæstv. ráðh., þegar hann hélt meira en klukkustundar ræðu án þess að nefna á nafn hækkan landbúnaðarafurðanna, þegar 37 stig af 72 í vísitölunni eru leinlinis vegna þess. Ég skil því ekki, að hann geti ætlað til þess að vera tekinn alvarlega, þegar hann nefnir þetta ekki á nafn.

Að minni áliti eru orsakirnar þessar: Í fyrsta lagi verðhækkunir á útfluttum vörum og aðflutningsgjöldin; í öðru lagi hækkan innlendra vara, og í þriðja lagi peningaflóðið í landinu. En vísitölufyrirkomulagið er ekki orsök sjúkdómsins, heldur afleiðing hans. — Þetta atriði í vísitöluna undirstrika bæði hæstv. viðskmrh. í grg. sinni, og hæstv. forsrh. í grein sinni í Tim-

anum þ. 24. þ. m. Viðskmrh. segir svo í grg. frv.: „verði í eitt skipti af einhverjum ástæðum veruleg verð- og kauphækkun, nægir vísitölufyrirkomulagið eitt til þess að viðhalda áframhaldandi kapphlaupi milli verðlags og kaups, án þess að þær orsakir, sem komu upprunalegri verðhækkun af stað, séu lengur að verki og án þess að yfirleitt þurfi að vera fyrir hendi neinar aðrar verðhækkunarorsakir.“ — Á líkan hátt farast hæstv. forsrh. orð í Tímanum. Hann segir svo: „Þessi ráðstöfun (þ. e. að kaugjald hækki í samræmi við vísitöluna) er eitt fyrsta og stærsta skrefið í þá átt að koma því ólagi á okkar fjármál, sem þau eru nú í, og a. m. k. vita sumir af ráðh. það, að ég taldi þessa ráðstöfun svo alvarlega og stefna öllu fjármálalífi í landinu út í það öngþveiti, að ég hef aldrei verið í meiri vafa en þá, hvort ég ætti að vera áfram í ríkisstjórn.“

Ég vil spyrja hv. þm. að því, hvort þeir líti í raun og veru svo á, að vísitöluhækkunin geti verið orsök dýrtiðarinnar. Ég veit, að flestir sjá, að svo er ekki.

Ég minnst þess, að eitt sinn fyrir löngu síðan, þegar ég var á unga aldri, flutti maður nokkur, sem var mjög lærður í stærðfræði, mér einkennilegan lærdóm. Það, sem hann sannaði mér vísindalega, var það, að skjaldbaka eða t. d. veðhlaupahestur kæmist aldrei á leiðarenda ákveðinnar vegalengdar. Sönnunin var á þann veg, að fyrri helming leiðarinnar færi skjaldbakan t. d. á 1 klst., því næst færi hún helming þess, sem eftir væri í næsta áfanga, og svo koll af kolli, en alltaf hlyti að verða eftir óendanlega lítið brot leiðarinnar með þessu móti.

Mér fannst þetta fráleit kenning, og þrátt fyrir það, að ég gat ekki hrakið sannanir stærðfræðingsins, þóttist ég þess fullviss, að raunverulega gæti þetta ekki verið rétt. (Viðskmrh.: Hv. þm. hefur snemma verið náttúrugreindur!). Ég þótti það, þegar ég var ungur. — Nú vil ég gera hæstv. viðskmrh. tilboð að sanna kenningu hans. Við skulum gera ráð fyrir því, að nægilegt fé væri fyrir hendi til þess að lækka verðlagsvísitöluna um 5—10 stig. Eftir kenningu hæstv. ráðh. færi verðskráfan smám saman að ganga niður á við og kæmist að lokum niður í 0, að visu á óendanlegum tíma. Því að ef hæstv. ráðh. trúir því, að vísitölufyrirkomulagið sé þess valdandi, að verðskráfan gangi sífellt upp á við, hlyti eins að mega, á þennan hátt, lækka hana niður í 0.

Ég vil aftur vísa til grg. hæstv. viðskmrh.: „Með öðrum orðum, verði í eitt skipti af einhverjum ástæðum veruleg verð- og kauphækkun, nægir vísitölufyrirkomulagið eitt til þess að viðhalda áframhaldandi kapphlaupi milli verðlags og kaups án þess að þær orsakir, sem komu upprunalegri verðhækkun af stað, séu lengur að verki og án þess að yfirleitt þurfi að vera fyrir hendi neinar aðrar verðhækkunarorsakir.“ (Viðskmrh.: Og þessu trúir hv. þm. ekki?). Nei, það gegnir sama máli og um dæmi stærðfræðingsins um skjaldböckuna. Ég veit, að þetta er rangt. Ef staðhæfingar hæstv. ráðh. í grg. frumv. væru réttar, skipti það ekki verulegu máli, hvort verðlagsuppbótin væri 75% eða 100%.

Verkanirnar yrðu þær sömu, og hér væri ekki um eðlismun að ræða. Í því frv., sem hér liggur fyrir, eru að því er þessa hlið snertir tvö atriði:

1. afnám vísitölufyrirkomulagsins og
2. að banna hækkun grunnkaups frá því sem nú er.

Ég hef nú nokkuð rætt vísitölufyrirkomulagið og leitast við að sanna, að það er ekki orsök dýrtíðarinnar. Um hitt atriðið get ég verið stutt-orður.

Síðan um áramót hefur engin hækkun orðið á grunnkaupi verkafólks, og hefur það því ekki valdið vaxandi dýrtíð. Allar spásagnir um það, hvað verða muni í komandi framtíð, eru úr lausu lofti gripnar, en þær orsakir eru a. m. l. ekki enn fyrir hendi, sem réttlæti það að lög-festa kaupíð og svipta samningsaðila réttinum til frjálsra samninga.

Það er vitanlegt, að þegar l. um stéttarfélag og vinnudeilur voru samþ. fyrir tveim árum, þá var það gert í þeim tilgangi að heina þeim úgreiningi, er risi í meðferð þeirra mála, í ákveðinn farveg. Að ætla sér að knýja fram lögbindingu kaups án þess að sanna, að hækkun grunnkaups sumra stétta, eins og t. d. bílstjóra, svo að tekið sé dæmi, sé óréttmæt, nær engri átt.

Ég verð að segja, að ólíkt hafast menn að. Á síðast liðnu ári hefur verðlag á landbúnaðarvörum fyrir tilstilli opinberra nefnda, sem hæstv. landbrh. ber raunverulega ábyrgð á, hækkað svo gífurlega, að valdið hefur þeirri hækkun á vísitölunni, sem ég hef áður lýst. Allan þann tíma hafa verkalýðsfélagin sýnt þann þegnskap, að þau hafa ekki reynt að koma fram hækkun á grunnkaupi, þrátt fyrir mikið vinnuframboð og þær aðstæður, sem við það hafa skapast. Viðurkenning Alþ. á þeim þegnskap ætti þá að vera slík, að kaupíð yrði lögfest, eða réttara sagt, það má ekki hækka, en atvinnurekendur mættu lækka kaupíð, ef þeir sæju sér það fært, þótt það sé að visu ekki sérstaklega fram tekið í frv. hæstv. ráðh. (Viðskmrh.: Það mætti bæta því inn í frv., ef hv. þm. óskaði þess!) — Ég býst við, að sú viðbót hæstv. ráðh. mundi sizt verða til þess að auka frv. fylgi.

Ég tel, að slík framkoma af hálfu löggjafans gagnvart verkalýðsfélagunum sé ekki sæmandi, og ég óttast, að hún væri, því miður, líkleg til þess að framkalla mótráðstafanir af þeirra hálfu, og teldi ég það þó ekki æskilegt. Ég vil enn undirstrika, að verkalýðsfélagin hafa ekki notað sér breyttar aðstæður til þess að koma fram hækkun á grunnkaupi. Hefur sama sjónarmið verið ríkjandi að því er snertir verðlag á landbúnaðarafurðum? Því miður ekki.

Hæstv. viðskmrh. hefur mjög fjölyrt um, að honum hafi um langa hríð verið ljóst, hver ó-gæfa það væri fyrir þjóðina, ef dýrtíðin væri ekki stöðvuð.

Ég minnst þess, að á þingi 1939, þegar gengis-lögin voru samþ., var mikið rætt um nauðsyn þess að koma í veg fyrir, að af gengislækkun-inni hlytist tilsvarendi aukin dýrtíð. Vil ég í því sambandi minna á ýmis ummæli framsóknar-manna þá, þ. á m. hæstv. viðskmrh., en þó sér-staklega á ummæli hv. þm. V.-Húnv., sem þá var atvmrh., þar sem hann ræðir um þau ákvæði

gengisl., að verðlag á kjöti og mjólk skuli fara eftir sömu reglum og kaupgjaldsbreyt. og telur eðlilegt, að þetta tvennt haldist í hendur. Þá segir hann:

„Sérstök ástæða er til þess að benda kaupstað-arbúum á það, að með ákvæðum þessa frv., ef samþ. verður, eru gerðar ráðstafanir til þess, að þeir geti að verulegu leyti sparað sér þau aukin útgjöld, sem verðlækkun krónunnar að öðrum kosti hefði í för með sér, með því að nota hlut-fallslega meira en áður af innlendum vörum, því að verðlag á þeim verður eftirleiðis hlutfallslega hagstæðara fyrir neytendur en áður, samanborið við verðlag á erlendum vörum. Kaupstaðabúar geta því sparað sér aukin útgjöld af völdum gengisbreyt. með því að auka neyzlu á íslenskum vörum, um leið og þeir með því styðja fram-leiðslustarfsemina og atvinnulífið í landinu. Er ástæða til þess að vekja á þessu sérstaka at-hygli.“

Enn fremur var þá gerð grein fyrir því af þáv. atvmrh. og hæstv. viðskmrh. með tilliti til styrj-alðarhættunnar, að því meira, sem við neyttum af innlendum vörum, því meira mætti spara út-lendar vörur, sem fluttar yrðu til landsins með dýrum farmgjöldum.

Ég var þessum sjónarmiðum samþykkur þá og er það enn, og ég harna, að frá þeim skuli vera horfið. Nú eru önnur sjónarmið uppi. Verð á innlendum afurðum er nú miklu hærri en þá var gert ráð fyrir, t. d. á kjöti. Nú má enginn skilja orð min svo, að ég vilji slá því föstu, að inn-lendu afurðirnar eigi ekki að hækka meira en sem svarar hækkun vísitölunnar. Ég get ekkert um það fullyrt, því að hér eru engar skýrslur fyrir hendi um framleiðslukostnað á landbúnaðarvörum. Þetta er slík hneisa, að ekki verður borin kinnroðalaust. Hef ég þrúfaldlega á þetta bent, t. d. í n. Alþ., en ekkert hefur þó áunnizt í því efni.

Ég óttast, að þeir, sem ráða verðlagi á þessum vörum, muni líta svo á, að opinberar skýrslur um framleiðslukostnaðinn mundu ekki verða til þess að réttlæta svo hátt verð sem nú er, og því fáist slíkar skýrslur ekki birtar. Um þetta get ég þó ekki fullyrt. Hafi tekjur þjóðarheild-arinnar aukizt, er sjálfsagt og réttmætt, að tekjur bænda aukist að sama skapi. Hafi einhverjar vörur bænda verið seldar með of lágu verði, á sömuleiðis að bæta úr því. En þetta átti að sanna. Allir vita, að framleiðslukostnaður á kjöti hefur ekki hækkað neitt svipað því sem verð-lag á kjöti, og hefur enda verið lítið breyttar þangað til í sumar vegna hækkunar á kaupi kaupafólks. Um hækkunina á mjólkinni gegnir öðru máli; hún hefur verið sanngjarnari, og þar kemur fleira til greina en kaupgjald í sveitum.

Ég hef verið að leita að því í huga mínum, hver muni ástæðan til þess, að hæstv. viðskmrh., sem fyrir löngu hefur gert sér ljóst, hvílikur vöði hin vaxandi dýrtíð er þjóðinni, og jafnframt að vísitölufyrirkomulagið sé undirrót hennar, skuli ekki fyrr en nú hafa komið fram með till-sinar til úrbóta, sem hann er svo sannfærður um, að séu þær einu, er að gagni megi koma. Hvers vegna bar hann þær t. d. ekki fram í sum-ar. úr því að hann hefur alltaf vítað þetta?

Var hæstv. ráðh. að biða eftir því, að hinar óábyrgu nefndir kæmu verðlaginu á landbúnaðar-
afurðunum svo hátt, að lengra mætti varla komast, og því ætti að lögfesta það verð? — Engin minnsta viðleitni hefur verið sýnd til þess að sanna, að þetta verð sé það rétti.

Ég vil nú benda á eitt dæmi þess, hve landbúnaðarafurðirnar hafa hækkað gífurlega.

Pegar gengisl. voru samb. 1939 með verðbindingu þessara afurða og lögfestingu kaupgjalds, var hlutfallið á milli verðlags á kjöti í smásölu og kaupum verkamanna 1:1, þ. e. tímakaup var þá kr. 1.45 og 1 kg af kjöti kostaði kr. 1.45. Síðan er þessi verðbinding felld úr l., en í trausti þess, að þessi hlutföll röskuðust ekki verulega. Nú er tímakaup rúml. kr. 2.40, en verð á kjöti er kr. 3.60, rúmlega, kg. M. ö. o.: nú þarf 1½ klst. vinnu til þess að geta keypt 1 kg af kjöti. Þetta nýja hlutfall vill Framsfl. lögbinda.

Þá skal ég aðeins drepa á eitt atriði ennþá. Ég er hæstv. viðskmrh. sammála um það, að hin óvenjulega tekjuaukning þjóðarinnar hefur verið nokkur orsök dýrtíðarinnar, þar sem ekki hefur verið hægt að mæta kaupmáttaraukningunni með tilsvarendi framboði á vörum. Í grg. frv. kemur það fram, að ætlunin sé að sjá fyrir því, að kaupgjald hækki ekki, þannig að kaupgeta verkalýðsins aukist ekki frá því, sem nú er.

Nú vil ég spyrja hæstv. ráðh., hvort hann líti svo á, að sá hluti af tekjuaukningu þjóðarinnar, sem lent hefur í hlut verkalýðsins, skapi hina vaxandi dýrtíð. Ef hlutur verkamanna yrði minni og hlutur stríðsgróðamannanna meiri, heldur hann þá, að verðbólgan mundi minnka?

Hættan stafar ekki af aukinni kaupgetu verkamanna, heldur af hinu lausa fé fjárgróðamannanna, sem nota það til alls konar spekulaciona.

Loks er enn eitt atriði frv., það ákvæði, að ríkisstj. skuli heimilt að greiða ákveðna uppbót á útflutningsvörur bænda, þannig að sama verð fáiist fyrir ull og gætur og fékkst á s.l. ári, og fyrir dillakjöt, miðað við verðið á því í sumar. Hvað þetta kostar, veit enginn. Hve mikið af þeim 8 millj. kr., sem ráðh. gerir ráð fyrir í dýrtíðarsjóð, fer til þess að greiða slíkar uppbætur til bænda, verður ekki sagt, því um það liggur ekkert fyrir. En ef gera má ráð fyrir því, að útflutningur haldist óbreyttur, má vænta, að svipað fé þyrfti til eins og Bretauppbótin nam, en hún nam nokkuð á 5. millj. kr. Slík uppbót gæti verið réttmæt og eðlileg, en eins og á stendur nú, get ég ekki fallið á, að svo sé. Með þessu móti ætti að tryggja einni stétt, bændunum, sömu tekjur og þeir hafa haft s.l. 12 mánuði, án tillits til þess, hverjar heildartekjur þjóðarinnar verða. Ég vil benda hæstv. ráðh. á, að það er augljóst, að þess er ekki að vænta, að tekjur sjávarútvegsins verði eins geysilegar á næsta ári og árið 1940, enda þótt þess sé að vænta, að afkoma hans geti orðið sémileg.

Það væri barnaskapur að vænta jafnmikilla tekna af þessum iðngreinum og 1940, eða treystir hæstv. ráðh. sér til þess að tryggja verkamannastéttinni sömu tekjur og hún hafði þá? Ég veit, að hæstv. ráðh. er mér sammála um, að slíkt kemur ekki til mála. En ef sanngjarnt er að tryggja bændastéttinni ákveðnar tekjur án til-

Alþt. 1941. C. (58. löggjafarþing).

lits til þjóðarteknanna í heild sinni, mundi vera sjálfsagt og réttmæt að láta verkamenn njóta sömu hlunninda. Vill hæstv. viðskmrh. tryggja verkafólki sömu tekjur næsta ár og það hefur þetta ár? Ég býst við, að honum mundi reynast það erfitt, þar sem verkamenn hafa nú mjög hátt kaup.

Ég get því ekki komið að annarri niðurstöðu en þeirri, að frv. þetta sé aðeins kosningabragð hjá Framsfl., og ég harma það mjög, að svo veigamikilið málefni skuli vera horið fram í slíkum tilgangi á þessum alvarlegu tímum.

*Einar Olgeirsson: Það hafa verið annars mjög skemmtilegir fundir hér í hv. Nd., eins og t. d. seinni partinn í dag, sérstaklega það hlutverk, sem hæstv. ráðh. hafa leikið þar. Ég sé ekki betur en að það hafi verið eins konar kvikmynd — criminal-filma —, því að þeir eru búnir að þrátta um það í 2—3 klst., hvernig það hafi eiginlega verið, þegar þjóðstjórnin gaf upp andann. Svo herma þeir hver upp á annan, að þeir hafi misskilið hver annan. Mig langar til að spyrja hæstv. ráðh., hvaða mál þeir hafi talað, þegar þeir töluðu saman á þessum fundum. Væri ekki réttara fyrir þá að tala íslenzku heldur en þetta mál, sem þeir hafa talað? Alltaf eru þeir að tala um það, sem gerzt hafi á þessum fundum, og á meðan hefur misskilningurinn sprottið á þessum fundum hjá þeim. Væri ekki reynandi að fara að eins og sagt er, að leynilögreglumenn geri, þegar þeir þurfa að upplýsa, hver hafi framið t. d. morð? Þeir kvað láta stilla öllu fólkinu upp, sem var á morðstaðnum, þegar morðið var framið, og kvikmynda það. Ég held, að það væri betra, að hæstv. ráðh. lékju svo sem þrjá síðustu fundina í ríkisstj. áður en þjóðstjórnin sagði af sér, svo að við gætum séð og heyrt það, sem fram fór, og fengið gleggri hugmynd um það heldur en af frásögn einni saman! Og þá sérstaklega með tilliti til sagnaritara framtíðarinnar, og alveg sérstaklega með tilliti til sagnaritara þjóðstjórnarinnar, held ég að væri betra, að eitthvað áreiðanlegra lægi fyrir en þessar misskilnings yfirlýsingar hér.

En svo að ég taki nú það, sem hæstv. ráðh. komu að málinu, sem virðist vera að kafa í þessum umr., ætla ég að koma að því, sem hæstv. viðskmrh. sagði um mína ræðu. Hann virtist vilja gera sem minnst úr því, að stríðsgróði yfirstéttanna ætti meginþátt í dýrtíðinni og því, hvernig kaupmáttur krónunnar hefur minnkað. Þó boðar hann það, hæstv. ráðh., að hann hafi séð þarna nokkra hættu, og þess vegna ætli hann að leggja fram allmikið skattafrv. hér á þingi bráðum, sem mér virtist eiga að heinast að stórgróðamönnum og auðmönnum í landinu. Ég vil nú spyrja: Hvernig stendur á því, að Framsfl. vill sprengja þjóðstjórnina á lögfestingu kaupgjalds verkamannanna í landinu frekar en á skattamálunum? Hvernig stendur á því, að Framsfl., sem hefur þótt fremur vera flokkur bændastéttarinnar en embættismannanna í Reykjavík, skuli velja lögfestingu kaupgjaldsins og afurðaverðsins til þess að kljúfa stjórnarsamvinnuna, fremur en skattana á milljónamæringana? Hefði ekki verið væn-

legra, bæði hér á Alp. og fyrir heill og hag vinnandi stéttanna í landinu, að leggja skattafrv. fram fyrst og láta stranda samvinnuna á þeim? Það er ákaflega einkennileg stefna, sem Framsfl. hefur farið inn á á síðustu árum, og í samræmi við þá stefnu er einkennilegt, að hann skuli nú ekki heldur gera það að fráfarratriði, að þingið skuli ekki vilja leggja skatt á milljónamennina hér í Reykjavík, fremur en hitt, að þingið vilji ekki vega tvisvar í sama knérinu til þess að verkalýðurinn í landinu fái ekki rétt til þess að semja um sitt kaup og bæta sín kjör.

Hæstv. víðskmrh. fór svo nokkuð inn á það, sem ég fór inn á viðvíkjandi verðlagsvísitölunni og hækkun þeirri, sem þar hefur orðið. Hann reyndi í raun og veru ekkert að hrekja af því, sem ég þar fór fram á; það vantaði alveg rökinn hjá honum í sambandi við það. Ekki reyndi hann heldur að hrekja það, sem ég sagði um þá miklu kaupgetu, sem safnast hefur fyrir hjá auðmönnum í landinu. Þó hefði ég búizt við, að þessi hæstv. ráðh. hefði lagt eitthvert orð í belg viðvíkjandi þeim tölum, sem ég kom með, því að hann er svo talnafróður, að ef meiningin hefði verið fyrir honum að upplýsa þingið eitthvað um það efni, hefði maður getað búizt við, að þær upplýsingar hefðu komið frá honum. Það er því ekkert komið fram, sem gæti skapað grundvöll undir hagfræðilega rannsókn og hagfræðilegar umr. um þetta mál.

Þessi sami hæstv. ráðh. sagði líka, að eftir frv. ætti verkalýðurinn engu að fórna. Það þykir mér þó hart, ef hann á engu að fórna með því að kaupið væri lögfest, jafnvel þó að dýrtið yxi, sem yrði til þess, með óbreyttum taxta kaupsins, að lækka kaupið raunverulega.

Þá minntist hæstv. ráðh. á það, að ég hefði haldið fram, að með lögfestingu kaupsins og niðurskipting vinnunnar væri verið að innleiða þrælakhald í landinu. En þó varaði ég við því á Alp. á síðasta vetri, hve mikið af vinnuafli fer í Bretavinnu. Við þm. Sósíalistafl. vorum að vara við því þá, vegna þess, hve mikið vinnuafli fór frá framleiðslunni, og héldum því fram, að það yrði að vinna að framleiðslunni. Till. Sósíalistafl. fóru fram á það, að bændum landsins væri veittur sérstakur hárf styrkur til þess að þeir í kaupgreiðslum gætu keppt við Bretavinnuna með því að borga jafnhátt kaup og verkamenn fá í Bretavinnu. Og það er ekki það há uopbæð, sem þar kæmi til greina, eftir því vinnuafli, sem landbúnaður hefur haft á undanfórnum árum, að það yrði ókleift, — kannske svo sem 2 millj. kr. á ári. Þetta átti að gera á frjálsu grundvelli, án þess að ganga á hag verkalýðsins og án þess að ganga á rétt bændanna. Og það er hægr vandi að gera þetta á tíma, þegar gróði milljónameringanna nam tugum millj. króna, og því hægt að taka svo og svo mikið af því með sköttum. Það var þess vegna afar langt frá því, að það, sem þar kom til greina, væri nokkurt þrælakhald. En þá var bent á hættu, sem í þessu efni væri yfirvofandi, og jafnframt leið til þess, að bændur og verkamenn í sameiningu gætu ráðið bót á því ástandi, sem þarna var að skapast.

Nú skal ég skjóta því inn í, fyrst talað er um

Bretavinnuna, að það er rétt athugað, að meðan við lifum í þjóðfélagi, þar sem eins er skipað málum og í okkar þjóðfélagi, verður verkalýðsstéttin, á meðan hún á undir högg að sækja um sín atvinnukjör, að halda þannig á málum, að hún gefi ekki úr höndum sér þau völd, sem hún hefur í hendur fengið. Baráttan er um það, hver hafi völdin á hendi. Verkalýðnum dettur ekki í hug að afsala sér þeirri aðstöðu, þegar gengið er eftir honum um það að fá að nýta hans vinnu. Þess vegna er eðlilegt og skiljanlegt, að verkalýðurinn setji sig á móti því, að farið sé að úthluta og skipta á milli annarra vinnu hans í landinu.

Hæstv. víðskmrh. sagði, að það væri síður en svo, að Bretavinnan væri neitt hjargráð fyrir þjóðina. Hann minntist á, að í raun og veru gæti allt okkar fólk verið önnum kafið við framleiðsluna og að hér þyrfti ekkert atvinnuleysi að vera. Glæsileg mynd! En einmitt þetta þjóðfélag, þar sem allar hendur eru starfandi, þar sem allir eru önnum kafnir, hefur haft möguleika til að skapast síðustu árin. Hvað hefur staðið í vegi fyrir því, að allir menn gætu haft vinnu 7 hin síðustu ár? Hæstv. ráðh. var að segja, að það væri hart, að menn fengjast ekki til að mjólka kýrnar og að það þyrfti að skera þær vegna þess. Hefur það staðið í veginum árin 1934—1939, þannig að það hafi þurft að skera kýrnar fyrir þá sök, að ekki hafi verið hægt að fá menn til að mjólka þær? Það var hægt að útrýma atvinnuleysinu árin 1934—1939, hefði vilji verið á því að nota það vinnuafli, sem til var í landinu. Nú er eins og verið sé að uppgötva það, hve mikils virði vinnuaflið sé.

Hæstv. víðskmrh. var einnig að tala um sedlaútgáfu og einhverjar innstæður í Englandi. Þar eigum við mikið fé í innstæðum og náum inn nokkru af vörum þadan. En 1934—1939 höfðum við vinnuaflið, þegar menn gengu atvinnulausir. Þá höfðum við mikið vinnuafli til að rækta land og byggja hús. En þá litu valdhafarnir á það vinnuafli eins og einhvern trafala. Verkalýðurinn var svo heimtufrukur og alltaf að heimta vinnu. Þá gat þetta fólk allt verið önnu kafið, ef þeir, sem valdið höfðu og töldu sig fylgja sósíalistiskri stefnu í stjórnmálum, hefðu viljað nota vinnuaflið. Vinnuaflið var til, og verkalýðurinn beið eftir, að það yrði notað. En nú fyrst virðast valdamennirnir í landinu vera að læra að meta þetta afl. Hverju var hæstv. víðskmrh. svo að lýsa? Hann sagði, að eftir þetta stríð mundi að öllum líkindum koma atvinnuleysi aftur. Af hverju væri ekki hægt að afstýra atvinnuleysi á Íslandi þá, með öllum sínum hörmungum, og láta það aldrei koma upp aftur hér á Íslandi? Ég held, að það hafi verið alveg rétt, sem skaut upp úr hæstv. víðskmrh. síðast í hans ræðu, þegar hann sagði, að það „væri eitthvað bogið við þetta allt saman“. Það er alveg rétt, að það er eitthvað meira en lítið bogið við það. Hæstv. ráðh. var að tala um, að það hefði gengið svona í tvö ár, sem hann var að minnst á. En þetta hefur gengið lengur.

Þá vil ég minnst nokkuð á það, sem hæstv. félmrh. sagði. Hann minntist á, að ég hefði verið að skjóta hinu eitruðustu órvum að Al-

þfl. Ég man nú ekki eftir því. Ég held, að ég hafi verið afar meinlaus við hann, og hann hafi ekki átt annað skilið. Þessi hæstv. ráðh. segir, að verkalyðurinn muni ekki hugsa til þess nú að hækka kaupið. Og hann orðaði það svo, að „það væri engin yfirvofandi hætta“ á því, að verkalyðurinn myndi vilja hækka kaupið. Mér þykir nú nokkuð undarlegt að heyra af vörum þessa formanns verkalyðsins, að hann taki svo til orða að tala um „hættu“ í þessu sambandi. Við hefðum frekar getað búist við, að hann hefði sagt, að því miður væri engin von til þess. Frá hvaða sjónarmiði talar hann, þegar hann talar svona, að það sé engin „hætta“ á, að verkalyðurinn vilji láta hækka grunnkaupið? En ég held, að ég verði næstum að leiðrétta hæstv. félmrh. í þessu. Ég held, að það sé áreiðanlega tilhneiging hjá verkamönnum til að hækka grunnkaupið í þeim tilfellum, sem þeim finnst það of lágt. En sérstaklega held ég þó, að tilhneiging sé til þess meðal þeirra að stytta vinnutímann, og í því atriði hafa Íslendingar verið langt á eftir mönnum í lýðræðislöndum að koma á 8 stunda vinnudegi. Og í þeim félögum, sem ekki hafa komið á hjá sér 8 stunda vinnudegi, er nú tilhneiging til þess. Stærsta verkamannafélag landsins, Dagsbrún, hefur ekki komið á hjá sér 8 stunda vinnudegi, og hæstv. atvmrh. sagði, að það mundi ekki segja upp samningum. Það kann nú að takast fyrir hæstv. atvmrh. og þeim, sem með honum standa, að hindra það, að Dagsbrúnarfundur komi saman til þess að samþ. að stytta vinnutímann og ekki sízt til þess að hækka grunnkaupið. Og þó að þetta takist, þá verður kaup verkamannanna hækkað engu að síður, og það hefur skeð nú þegar. Það er rétt, þegar rétt er um kaup og miðað er eingöngu við taxtann, að minnst á það, að kolavinnukaup hefur hækkað upp fyrir Dagsbrúnartaxta, vegna þess að verkamenn við þá vinnu hafa tekið sig saman og sagt: Við vinnum ekki þessa vinnu, sem er verri en önnur vinna, fyrir sama kaup og aðra vinnu. Og þeir hafa fengið hækkun á sínu kaup. Grunnkaupið hefur verið hækkað í þessu tilfelli og mun hækka hjá verklyðsfélögum. Enn fremur er rétt að vekja athygli á því, að boðið er kaup langt fyrir ofan taxtakaup, t. d. trésmiðum. Verkamönnum, sem eru laghentir og geta gengið að trésmiðastarfi, er greitt herra en taxtakaup, vegna þess að þeir menn knýja það fram af því, hve mikil eftirspurn er eftir vinnuafliinu.

Svo kem ég að hæstv. atvmrh. Það virðist eitthvað orðið umsnúið frá því, sem verið hefur fyrr hér í hæstv. Alþ., þegar hæstv. atvmrh., Ólafur Thors, kemur með yfirlýsingu um það, að Dagsbrún ætli ekki að segja upp kaupsamningum. Hins vegar heyrst ekki, að hv. 3. þm. Reykv., sem nú er formaður Dagsbrúnar og á sæti hér í hv. þd., segi eitt einasta orð um það, hvað Dagsbrún ætli að gera í þessu sambandi, né heldur hefur hann eitt einasta orð að mæla, þegar rétt er um það að lækka dagkaupið. Öðruvísi mér áður brá. Og undarlegt er það, þegar Ólafur Thors gefur yfirlýsingar hér á Alþ. um þessi efni. Það er nú af, sem áður var, ef Ólafur Thors skípar fyrir verkum og hinn

(HV) hlýðir. Það er skemmtilegt að fá þá yfirlýsingu, sem hæstv. atvmrh. gaf. Hann sagði, að sér hefði verið falið að tala við stjórnir tveggja verklyðsfélaga, Dagsbrúnar og Hlífar. Um þann árangur, sem á að hafa orðið af því að tala við Dagsbrúnarstjórnina, höfum við nú heyrt. En Hlífarfundur var haldinn á sunnudagskvöld. Þar kom maður og bar það upp við formann félagsins, Hermann Guðmundsson, að Ólafur Thors hefði sagt, að sér hefði verið falið að tala við stjórn félagsins og sagt eftir það samtal, sem Ó. Th. sagðist hafa átt við formanninn, að sér hefði verið tjáð, að félagið hugsaði ekki til þess að hækka grunnkaup. Formaður félagsins, Hermann Guðmundsson, sör fyrir það þá og sárt við lagði, að atvmrh. hefði komið nokkuð nálægt því. Það væri nú kannske heppilegra, að forsprakkar Sjálfstf. og fulltrúar verklyðsfélaganna kæmu sér betur saman um það á fundum sínum, hvað þeir ætla að tala, annar á fundum sínum, en hinn í hv. Nd.

Þá ætla ég að minnst orfáum orðum á það, sem hv. þm. Seyðf. kom inn á viðvikjandi verklyðssamtökunum í sinni ræðu, ekki til þess að deila þar á hann, því að hann gaf ekki tilfelli til þess. En hann spurði hina samstarfsmenn sína í ríkisstj., hvernig á því stæði, að það ætti að ráðast á verkalyðsstéttina og lögfesta hjá henni kaupið, þegar hún hefði sýnt mesta þegnskap um að hækka ekki sitt kaup, þegar áðrar stéttir í þjóðfélaginu hefðu skarað eld að sinni köku. Hann virtist vera mjög hissa á þessum aðförum. Ég er undrandi, ef þetta er annað en leikaraskapur hjá þessum hv. þm., ef hann er ekki farinn að læra meira á samstarfinu heldur en þetta. Af hverju er ráðizt á verkalyðinn, en ekki byrjað á því að vilja fyrst taka svo eða svo mikið af gróða auðkýfinganna í Reykjavík? Af því að þeir, sem með völdin fara, vilja ráðast þar á garðinn, sem hann er lægstur. Af því að verkalyðurinn hefur verið auðmjúkur eins og lamb. Ef verkalyðurinn hefði hagað sér eins og ljón, ef hann hefði verið harðvítugur og miskunnarlaus og nýtt aðstöðu sinnar óvægilega til þess að skara eld að sinni köku, — hvernig hefðu þá valdhafarnir hugsað um hann? Þeir hefðu borið virðingu fyrir honum og ekki þorað að bera fram till. um lögfestingu kaupgjaldsins. Þeir hefðu sagt, að ekki væri til neins að reyna að lögfesta kaupið, því að verkalyðssamtökin væru svo öflug. Þetta er sannleikurinn um þann „moral“, sem menn verða að gera sér ljósan út frá þeirri stéttabaráttu, sem háð er í þjóðfélaginu. Og það kemur glöggst í ljós, að Framsl. og forráðamenn hans hafa lært af þessari staðreynd. Þeir hafa lært að ráðast á verkalyðinn, vegna þess að hann hefur verið nógu litillátur, sýnt nógu mikinn þegnskap, en milljónamæringunum hefur verið hlíft, að því að þeir hafa verið nógu harðvítugir og sýnt klærnar. Ég vil þess vegna gefa hv. þm. Seyðf. það ráð að reyna að vera með því, að verkalyðurinn sé nógu vægðarlaus, sýni klærnar, hamist eins og ljón, og sjá svo, hvort meira að segja Framsl. mundi ekki læra að bera ekki fram frv. eins og þetta, sem hérna er til umr.

Ég býst við, að umr. um þetta dýrtíðarmál

†erði ekki sérstaklega langar úr þessu hér á Alþ. Það er auðséð nú þegar á umr. í dag, að annað mál yfirsýskýggir nú þegar þetta frv., og það er, hvernig þjóðstjórnarfl. geti með alls konar yfirlýsingum hér á þingi búið í haginn fyrir sig við kosningarnar og skellt skuldinni hverjir á aðra fyrir samstarfsslitin og ýmislegt, sem aflaga hefur farið í landsstjórninni að undanfögnu.

Ég vil segja það að síðustu, að mér finnst alvöruleysið, sem hefur hvílt yfir því, sem ráðh. hafa sagt hér hver við annan í áheyrn þingmanna, þera þess ljósan vott, að þjóðstjórnin hafi þjáðst af uppdráttarsýki, áður en hún loksins klofnaði. En hitt er rétt að taka fram nú, að íslenzku þjóðinni hefur vafalaust aldrei verið meiri þörf á því, að eining væri um þá stefnu, sem framkvæma þarf, — og ég býst við, að íslenzku þjóðinni hafi aldrei verið meiri þörf á því að hafa sterka stjórn en einmitt nú. En það er ekki sterk stjórn, sem reynir að bræða saman mótsetningarnar og mynda stefnu sína á þann hátt. Slík stj. veit aldrei, í hvorn fótinn hún á að stíga. Hitt er sterk stj., sem fylgir fram ákveðinni stefnu, sem hún hefur markað sér og liggur í ákveðna átt. Til þess að unnt sé að framfylgja slíkri stjórnarstefnu, þarf að treysta á þær stéttir þjóðfélagsins, sem hafa sameiginlega hagsmuna að gæta. Til þess að skapa sterka stj. er ekki til neins að ætla sér að bræða saman hagsmuni verkamannanna og hagsmuni milljónamæringanna í Rvík. Það verður að taka afstöðu með öðrum hvorum. Við sjáum þetta bezt á hinni tvístígandi afstöðu Sjálfstf. í þessu máli og yfirlýsingum, sem koma frá atvnrh. Sést ljóslega af þessu, hve lítið hægt er að gera, þegar fylgt er þeirri stefnu að vega salt á milli þessara tveggja andstöðu hagsmuna. Ef það á að vera stefna stj. í þessu landi að hindra vaxandi dýrtið, þá verður að tryggja um leið, að ekki sé gengið á rétt og hagsmuni vinnandi fólksins í landinu. Stj. verður að þora að taka stefnu gegn hinum nýrriku mönnum, sem hafa grætt fé sitt tvö s. i. ár. Þetta er skilyrðið til þess, að unnt sé að skapa sterka stjórnarstefnu. Hitt er tilraun til bræðings, og meðan þannig er hugsað, er sifeilt látið síga lengra á ógæfuhlið. — Það er sérstaklega ljótt ástand, sem nú ríkir, þegar við getum búið við því, að alvara stríðsins geti færzt miklu nær okkur en verið hefur, en ekkert er gert til þess af stjórnarvaldanna hálfu að búa þjóðina undir afleiðingar þess. Það hefur oft verið í sambandi við þetta mál minnst á fórnir. Ég býst ekki við, að verkamannastéttin í landinu — þótt hún sé fátækust og verst sett allra stétta — mundi telja það eftir sér að færa fórnir, ef á því væri þörf. Hún hefur fórnað miklu, þegar nauðsyn hefur krafist. Hún hefur verið von því að vera sifellt að fórna. En hinu neitar verkamannastéttin, að meðan hönnuðmennirnir eru ríkari og voldugri en nokkru sinni fyrr, meðan þeir sölsa undir sig meiri hlutann af eignum allra landsmanna og gera þá, sem lítið áttu áður, enn þá fátækari, og þar að auki eru smátt og smátt að eyðileggja kaupmátt krónunnar, — sé hún ein látin fórna. Við höfum séð það í smáu sem

stóru, að fórnarinnar er einungis krafist af verkamannastéttinni. Það sést bezt á frv. um húsnæðið, sem er hér næst á eftir þessu máli á dagskránni. Þess vegna liggur ekkert annað fyrir hjá verkalyðssamtökunum en að mótmæla þessu frv. og beita kröftum sínum gegn samþykkt þess, kveða það niður hér í þinginu, og svo framarlega sem það verður samþykkt hér, þá að gera það að engu í framkvæmd. Verkalýðurinn hefur aldrei staðið eins vel að vígi og nú, vegna þess hve mikil þörf er fyrir vinnukraftinn. Mótmæli þau, sem þegar hafa horizt frá verkamönnum gegn þessu frv., sýna, að þeir standa einhuga gegn því, og þó eiga tugir verkamanna- og verkakvennafélaga eftir að senda mótmæli sín gegn þessu máli.

Að síðustu vildi ég skjóta því til flm. þessa frv., hæstv. viðskmrh., að koma fram með frv. um að nota auðinn, sem skipað hefur tvö síðustu árin í landinu, til þess að hefta dýrtiðina og tryggja hag almennings. Þá skyldi hann sjá, hvaða undirtektir hann fengi. Það vantar ekki grundvöllinn fyrir sterka stj. í landinu og sterka stefnu, það vantar vilja flokkanna til þess að starfa á slíkum grundvelli.

Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég ætla að svara örfáum atriðum, sem fram komu í ræðu hv. þm. Seyðf. En þar sem mér er kunnugt um, að hv. 2. þm. Skagf. mun svara honum að nokkru leyti, get ég látið mér nægja að drepa á fátt eitt.

Hv. þm. Seyðf. lagði á það mikla áherzlu í sinni ræðu, að það væru falsrök í grg. frv. míns, að vísitölufyrirkomulagið geti hækkað verðlag og kaupgjald, þótt utanaðkomandi hækkanir kæmu ekki framar til greina. — eða réttara sagt, að vísitölufyrirkomulagið hlýti að valda slíkri hækku áfram, þótt erlendar vörur hættu að hækka. Hv. þm. henti gaman að þessari röksemd og likti henni við einhverja skjaldböku-sögu, sem honum hefði verið sögð í bernsku, en hann þá vegna æsku og þroskaleysis hefði ekki haft rök gegn, en samt skynjað af „náttúrugreind“, að eitthvað hlaut að vera hogið við. Það, sem í grg. frv. stendur, er alls kostar rétt, og það mun ekki leiða til góðs, ef menn þrást við að viðurkenna þá staðreynd. Við skulum gera þetta eins einfalt og unnt er og hugsa okkur, að fyrst eigi sér stað verðhækkun á erlendra vörum, annaðhvort vegna þess að innkaupsverð eða farmgjöld hafi hækkað, eða hvort tveggja, — það skiptir ekki máli, — þá hækkar kaupgjald í landinu tafarlaust. Við það hækkar aftur allur framleiðslukostnaður, og verðlagið hlýtur að hækka á öllum vörum, sem í landinu eru framleiddar. Þá leiðir það á ný til hækkuar á vísitölunni, þótt erlendar vörur hafi ekkert hækkað á nýjan leik. Þannig gengur þetta koll af kolli, þangað til annar hvor aðilinn, launþegar eða framleiðendur, setta sig við að fá ekki uppþætta síðustu hækkuunina. Ég hygg, að þetta liggi ljóst fyrir, og að þannig verður haldið áfram á þessari hækkuarbraut, þrátt fyrir það, þótt upphaflega ástæðan til hækkuar vísitölunnar sé ekki lengur fyrir hendi, — og það er þetta, sem er aðalatriðið. —

Hv. þm. Seyðf. var að tala um það með mikli

um þjósti, og deildi hart á Framsfl. fyrir, að því er virtist í mikilli alvöru, að flokkurinn skyldi dirfast að lögbinda kaupgjaldið. Færði þm. það fram sem ástæðu fyrir þessari hörðu ádeilu, að hjá Framsfl. hefði það áður komið fram, að hann vildi, að þessum málum yrði skipað með frjálsu samkomulagi. Ég held, að það sé einfaldast að svara þessum ásökunum með því að spyrja hv. þm. Seyðf., hversu oft Alþfl. muni hafa lýst yfir því, að hann teldi ekki einungis æskilegt að hafa frjálsa samninga um kaupgjald, heldur að hann mundi aldrei undir neinum kringumstæðum ljá sitt líf við lögbindingu kaupans. Þrátt fyrir þetta hefur Alþfl. átt þátt í lögbindingu kaupgjalds. — Ég er ekki að segja þetta til þess að deila á flokkinn, heldur til þess að vekja athygli á því, að engin regla er til án undantekningar, og þetta hefur Alþfl. einmitt viðurkennt með því að eiga hlutdeild í því að lögbinda kaupgjald þrátt fyrir fyrri yfirlýsingar um, að þá leið mundi hann aldrei og undir engum kringumstæðum fara. Með þessu vil ég alveg vísa á bug þeim ádeilun, sem hv. þm. Seyðf. notaði, er hann vitti Framsfl. fyrir það að vilja nú lögbinda kaupgjald.

Hv. þm. Seyðf. gerði sér far um að draga líker að því, að í raun og veru væri aðeins ein ástæða fyrir því, hve dýrtíðin hefði vaxið mikið í landinu, og hún væri sú, að lengra hefði verið gengið í því en réttmætt var að hækka verðlag á landbúnaðarafurðum, — eða þetta taldi hann a. m. k. meginástæðu hækunarinnar. Það er undarlegt að heyrja því haldið fram hér á Alp. dag eftir dag, bæði á þessu þingi og hinu síðasta, að sjálfsgætt sé, að Alp. ákveði tekjur bændastéttarinnar með löggjöf og verðlagsákvæðum, en þeir hinir sömu menn ætla að springa af vandlægingu, ef minnst er á það að hafa sömu aðferð um kaupgjaldið. Hv. þm. Seyðf. eyddi miklum tíma í að færa rök að því, að meginorsök dýrtíðarinnar væri fölginn í því, að verð á landbúnaðarafurðum hefði verið ákveðið of hátt. En þó gætti ósamræmis í því hjá honum, að hann það menn ekki skilja orð sín svo, að hann hefði nokkuð við það að athuga, að landbúnaðarafurðir hefðu hækkað meira en vísitalan. Ég veit ekki, hvernig á að koma þessu saman. En vegna þess að aðalníðurstæða þm. var samt sú, að allir erfiðleikarnir stöfuðu af of háu verði landbúnaðarvara, vil ég spyrja hv. þm.: Hvert liggur straumur fólksins nú? Er það frá sjávarsíðunni til sveitanna eða gagnstætt? Hvert mannsbarn í þessu landi veit, að straumur fólksins er nú svo gífurlegur til kaupstaða og þorpa, að til stórvandræða horfir um landbúnaðarframleiðsluna. Bendir þetta til þess, að verðlag á landbúnaðarafurðum hafi verið sett óhæfilega hátt? Bendir það til þess, að það borgi sig betur að vinna í sveit en við sjó? Er það álit hv. þm. Seyðf., að þetta hefði verið fyrir þjóðfélagið, að bændum hefði með lægra verðlagi verið skorninn þrengri stakkur en gert var, og að straumurinn úr sveitunum hefði þar af leiðandi verið enn örari? Ég skil ekki skraf hv. þm. Seyðf., ef það er skoðað í ljósi þessara staðreynda. Ég vil leggja áherzlu á það, að straumurinn liggur

úr sveitunum til sjávarsíðunnar, og það er glegggra vitni um þetta efni en nokkuð annað, sem fram verður fært.

Hv. þm. Seyðf. sagði, að það væri undarlegt að flytja hér till. um verðuppbætur á útluttar landbúnaðarafurðir alveg án tillits til þess, hverjar þjóðartekjurnar yrðu. Hv. þm. er það vantanlega ljóst, að þetta frv. gerir ráð fyrir, að veittar séu uppbætur á framleiðslu ársins 1941, en um þjóðartekjurnar á því ári er nú að mestu vitað. Þær eru miklar, og réttmætt, að hluta af þeim sé varið til verðuppbóta á þessar vörutegundir á sama tíma sem verðlag á landbúnaðarafurðum er fest á innlendum markaði. En af því að hv. þm. Seyðf. drap á þetta atriði, þá er rétt að minna hann á, að þegar hann gerir kröfur fyrir hönd annarra stétta en bænda, þá er ekki spurt um þjóðartekjur né þjóðarhag. Síðan spurði hv. þm., hvort ég vildi tryggja verkamannastéttinni hliðstæð friðindi og bændunum. Veit hv. þm. Seyðf. ekki, að með þessu tryggjaraðkvæði er verið að koma í veg fyrir, að tekjur landbúnaðarins lækki frá því, sem nú er, með óbreyttu innanlandsverðlagi. Þær geta helzt lækkað með tvennu móti: Að framleiðslukostnaður hækki eða verðlag á útluttum afurðum lækki, og gegn því á þetta frv. að sporna. Hv. þm. spyr, hvort ég vilji tryggja verkalýðinum svipuð kjör til handa, sem þýddi að tryggja það, að hann hafi vinnu þann tíma, sem l. eiga að gilda. Ég get tekið það fram, að ég vil bjóðast til þess að setja ákvæði í frv. um það, að ríkisvaldið skuldbindi sig til þess meðan lögin gilda að sjá um, að verkafólkið hafi atvinnu. Ég tel það ekkert ósamngjarnt út af fyrir sig að samþ. slíkt, eins og þjóðartekjunum er nú háttað.

Hv. þm. Seyðf. spurði líka, hvort ég heldi, að verðbólgan mundi hafa orðið minni, ef verkamannalaunin hefðu verið lægri, en stríðsgróðinn þeim mun meiri. Þessi spurning er þannig fram sett, að naumast er hægt að svara henni beinlínis. Ég held, að hv. þm. Seyðf. geti verið viss um, að hlutur verkamanna hefði ekki verið verri, þótt launin hefðu verið lægri að krónutali, ef dýrtíðin hefði verið að sama skapi minni. Hér er ekki verið að leggja til að hlífa stríðsgróðamönnum, heldur koma í veg fyrir, að halda þurfi áfram að hækka bæði verðlag og kaupgjald í landinu hvort í kapp við annað. Nú vill svo vel til, að hv. þm. Seyðf. telur sig hlýntan því að koma í veg fyrir hækkun grunnlauna og hækkuverðlagsins. Við viljum báðir hið sama. Munurinn er hins vegar sá, að því, sem hann vill ná með „frjálsum samningum“, sem því miður aldrei verða gerðir, þykir okkur framsóknarmönnum tryggara að ná með löggjöf. Ég get því lagt þessa spurningu fyrir hann sjálfan. Við keppum báðir að sama marki. Ef mín stefna er háskaleg fyrir verkalýðinn, þá er hans stefna það einnig. Hvorugur okkar vill hlífa stríðsgróðamönnum. Vísu er í því sambandi til frv. míns um skattamál, sem til meðferðar verður tekið á þessu þingi.

Út af því, sem hæstv. atvrmh. sagði í dag, vil ég aðeins drepa á eitt atriði. Ráðh. er ekki hér í d., og mun ég því verða stutturður. Það er brosglegt að heyra því haldið fram, að það hafi

ekki alveg eins verið hægt í sumar að framkvæma gömlu dýrtiðarl. og nú. En hæstv. ráðh. sagði, að þá hefði verið eftir að afla fjárins, og hann sagði, að sjávarútvegurinn mundi ekki hafa getað sætt sig við það, að þess hefði verið aflað með útflutningsgjaldi, til þess að koma í veg fyrir verðhækkun innlendra afurða á markaði hér. Ef þetta er svo, þá vil ég spyrja hæstv. ráðh. að því, hvað hann og flokkur hans meinti með því að samþykkja þetta útflutningsgjald, ef þeim fannst aldrei koma til mála að framkvæma innheimtu á því. Hvers konar skripaleikur var þá að afgreiða þessi l. frá síðasta Alþingi, og hvernig á að nota þau l. nú? (FJ: Þá var ekki brezki fiskisölusamningurinn). Atv.-mrh. hefur ekki talið þann samning þannig, að hans vegna þyrfti að hverfa frá því að innheimta útflutningsgjaldið. (FJ: Reynslan hefur sýnt það.) Nei, ég tel ekki, að svo hafi verið. Það hefði mátt leggja á eitthvert útflutningsgjald, þótt það hefði þurft að vera lægra en 10%. Þótt ráðherrann hefði haft þá skoðun, að ekki væri hægt að leggja á útflutningsgjald, þá var heimild til þess að verja úr ríkissjóði 5 milljónum króna til dýrtiðarráðstafana, og ef þeim hefði verið varið til þess ásamt þeirri einu milljón, sem gert var ráð fyrir að afla með tekjuskatti, þá hefði mátt koma í veg fyrir meginhluta þeirrar hækkunar á vísitölunni, sem orðið hefur í sumar og haust. Reynslan hefur sýnt, að þetta hefði verið unnt að gera, jafnvel þótt útflutningsgjaldið hefði ekki verið notað.

Hv. 4. þm. Reykv. sagði, að það væri undarlegt, að Framsfl. hefði ekki heldur viljað fella þjóðstjórnina á skattamálunum en dýrtiðarmálunum. Ég vil taka það fram út af þessu, að Framsfl. hefur aldrei haft í huga að slíta stjórnarsamvinnunni eða að fella þjóðstjórnina, heldur þvert á móti. Eins og hér hefur verið rakið, hefur Framsfl. í sambandi við þetta mál reynt að afla því þess fylgis, sem auðið væri hjá hinum þjóðstjórnarflokkunum, til þess að ekki kæmi til samvinnuslita í ríkisstj. Ástæðan til þess, að Framsfl. tók upp dýrtiðarmálið nú á Alþ., var sú, að ekkert fékkst gert í ríkisstj., vegna þess, að sumir hæstv. ráðh. stóðu á móti öllum framkvæmdum. Meðan ekkert var gert, hélt kapphlaupið milli kaupgjalds og afurðaverðs áfram. Það þoldi enga bið að taka ákvörðun um það, hvort taka ætti föstum tókum á dýrtiðarmálunum; það eru síðustu forvöð að snúa við, ef menn eiga að geta vænzt árangurs af gagngerðum dýrtiðarráðstöfunum; vegna þess tók Framsfl. dýrtiðarmálin til gagngerðrar meðferðar nú þegar á þessu aukabíngi. Skattamálið var hins vegar þannig vaxið, að ekki var ástæða til að boða til aukabíngs út af því sérstaklega. Það mál var hægt að afgr. með góðum árangri síðar í vetur. Hins vegar mun Framsfl. mjög bráðlega láta koma fram þær till., sem hann hefur að gera í skattamálunum, þar sem aukabíng er nú saman komið. En hinar beinu dýrtiðarráðstafanir kölluðu mest að; þess vegna var þetta frv. látið ganga á undan. Framsóknarflokkurinn hefur ekki farið með þessi mál sem pólitísk mál, heldur tekið þau í þeirri röð, sem eðlileg var og nauðsyn krafði.

*Steingrímur Steinþórsson: Þessi l. umr. frv. er nú búin að standa í þrjá daga. Það var lengi vel svo, að ráðherrarnir einir leiddu saman hesta sína um frv., og ég hélt um tíma, að engir aðrir tækju til máls um það. Nú held ég þó, að þm. úr flestum flokkum þingsins hafi látið til sín heyra auk ráðherranna, og virðist mér ekki nema rétt, að a. m. k. einn óbreyttur liðsmaður úr Framsfl. komi fram, og það þess heldur sem nokkur ummæli féllu hér í dag, sem ég tel rétt að leiðrétta og skýra.

Ég ætla ekki að rökræða málið sjálf, heldur ætla ég að lýsa yfir því, að Framsfl. stendur óskiptur að þessu máli; á því er ekki efi. Og hann fylgir því eftir algerlega óskiptur. Það stafar vitanlega af því, sem öllum hv. þdm. er kunnugt, að þær ráðstafanir, sem þingið gerði í vor og eyddi löngum tíma í að undirbúa og fékk hæ tv. ríkisstj. í hendur l. um, til framkvæmda í málinu í sumar, hafa alls ekki verið framkvæmdar, þrátt fyrir það, að það hefði mátt líta svo á, að það hefði þó verið fullur vilji þingsins, eins og frá þessu var gengið í vor, að þessar ráðstafanir yrðu framkvæmdar. Og það er vitað, að það eru vissir hæstv. ráðh., sem staðið hafa í vegi fyrir því, að nokkuð yrði gert í því að nota þær heimildir, sem ríkisstj. voru veittar þá. Það hefur komið mjög skýrt fram í raðum hæstv. ráðh.

Ég vil aðeins taka fram, að ég lit svo á, og ég tel það alveg ófært, að svo haldi áfram eins og að undanförmu, að allt verðlag stórhækki í þessu landi; með því móti verður okkar gjaldeyrir smátt og smátt að sama sem engu. Ég vil aðeins nefna eitt dæmi í þessu, sem snertir landbúnaðinn. Það er vitað, að þótt langmestum hluta landbúnaðarframleiðslunnar sé neytt innanlands, þá er þó svo mikið flutt út af þeim afurðum, að afkoma bænda veltur mjög mikið á því, hvernig það selst, sem út er flutt af þeirra afurðum. Ef verðlag fer hækkandi í landinu, þá verður því alltaf breiðara og breiðara bilið á milli þess, sem bændur fá á útflutningsmarkaðinum annars vegar, og þess hins vegar, sem þeir þurfa að fá fyrir sína vöru. Því að ekki er hægt að selja útflutningsvörur landbúnaðarins á sömu mörkuðum og áður, og vandræði eru með að fá nokkurt verulegt verð fyrir þær. Og þó að útflutningur landbúnaðarafurða sé lítið mál miðað við allan þjóðarþúskapinn, þá snertir það þó mjög mikið víska stétt landsins. Ef því verðhækkunin heldur áfram, verður bilið milli þess verðs, sem fæst fyrir vörur þessar á erlendum markaði, og hins, sem menn nauðsynlega þurfa að fá fyrir þær, meira. En það bil verður að brúa, ef framleiðsla landbúnaðarvara á að halda áfram að vera í landinu. Verði það bil ekki brúað, verður öll framleiðsla ómöguleg, sem byggist á útflutningi. Það kann vel að vera, að það megi skrúfa upp verð á landbúnaðarvörum innanlands. En það er alveg loku fyrir það skotið, að framleiðsla til útflutnings geti horið sig, ef dýrtiðin eykst.

Ég mun minnst ofurlítið á sjónarmið landbúnaðarins gagnvart þessu og afstöðu Framsfl. til þess. Verð ég þá að minnst með örfáum orðum á raðu hv. þm. A.-Húnv. hér í dag, og þá líka vegna þess, að hann beinlínis beindi fyrir-

spurn til mín og annars hv. þm. Framsfl. um það, hvort við virkilega værum með þessu frv. Mér virtist helzt hv. þm. A.-Húnv. stefna okkur þessum tveimur þm. fyrir rétt, þar sem hann væri dómsforseti, og vilja láta okkur skrifta fyrir sér þann glep, að við skulum vera fylgjandi þessu frv., sem hér liggur fyrir. Ég ætla nú ekki að standa frammi fyrir hv. þm. A.-Húnv. sem sakborningur eða skrifta fyrir honum. En ég ætla að segja honum ásamt öllum þingmeim, að ég fylgi þessu frv. — ekki af því, að ég telji, að hlutur landbúnaðarins sé fullkomlega tryggður með því; ég tel, að það sé hæpið. Ég vil segja það líka, út af ummælum hv. þm. Seyðf., þar sem hann eiginlega þóttist hafa uppgötvað það fyrirbrigði, að Framsfl. hefði ekki verið með lögfestingu afurðaverðsins í vor af því að þá hefði okkur þótt verið vera of lágt, og hann skaut því fram, að við værum nú með lögfestingu þess af því að verðið væri betra, — að ég játa, að það kom alls ekki til mála að lögfasta verðið á landbúnaðarafurðunum í vor; landbúnaðurinn hefði blátt áfram verið drepinn með því. — Það varð hér í Reykjavík ekki svo lítið uppnám, þegar vantaði mjólk í nokkra daga. Var sagt, að konurnar hefðu þá slegið við mjólkurbúðirnar. Og hvernig mundi þá fara, ef svo væri búð að mjólkurframleiðslunni, að hún gæti hvergi nærri fullnægt þörfinni á þessum landbúnaðarvörum, mjólkurafurðunum? Ef það hlutfall, sem var í vor á milli verðs á mjólk og annars verðlags og kaupgjalds í landinu yfirleitt, hefði verið lögfest, þá væri nú búð að skera mörg þúsund kýr í landinu, og þá hefði ekki verið mikil mjólk nú í höfuðstaðnum. En okkur finnst hlutfallið milli afurðaverðsins og kaupgjaldsins miklu betra og réttara nú en það var í vor, þó að öllu athuguðu afurðaverðið sé raunverulega lægra heldur en kaupgjaldið.

Af hverju er þá ekki hægt að fá betra hlutfall en þetta? Hv. þm. A.-Húnv. gasprar um það, að verðlagið skuli vera sem hæst, og er þar með yfirboð, sem eru langt fram yfir það, sem vit er í. Og að hann er með slík yfirboð kemur til af því, að hann veit, að hann hefur svo lítinn stuðning í flokki sínum við þær kröfur, sem hann hefur, að ekki er hægt að koma því fram. Það hefur nú verið sannað hér í dag af hæstv. forsrh. (sem er landbrh.), að það fékkst ekki samþ. í ríkisstj. að lofa því að leggja fyrir þing-ið till. um, að það fengist uppbót á útflutt kjöti, sem nauðsynlega yrði að fletja út úr landinu. Til jafns við það verð, sem kjötverðlagsn. ákvað í haust. Þetta strandaði á ráðh. Sjálfstfl., af því að þeir töldu, að verðið, sem kjötverðlagsn. ákvað, væri of hátt. Það er því ekki vilji fyrir því í flokki hv. þm. A.-Húnv. að skapa eðlilegt samræmi þarna á milli. En þá segir ég óhikað, að ég tel það ráð vænst í þessu máli hvað verðlag þessara afurða snertir, að fara svo langt sem unnt er að komast, sem ég tel, að væri gert með því að samþ. það, sem við Framsfl.-menn leggjum til að gert verði í málinu. Og það er ekki um það að deila, að það hlutfall, sem nú ríkir í þessu efni, er miklu betra heldur en áður, þó að það sé ekki gott. Og það er af þeim ástæðum, sem ég hef nú talið, að ég er með frv.,

af því að ég vænti ekki þess stuðnings úr flokki hv. þm. A.-Húnv., að frekari stuðningur fáiast þar en komið hefur í ljós til þessa, vegna þess, sem reynslan hefur ótvírett leitt í ljós í þeim efnum.

Skal ég nú snúa mér ofurlítið að vissum atriðum í ræðu hv. þm. Seyðf., sem talaði hér alllangt mál í dag. Hann er að vísu ekki hér viðstaðdur í hv. d., en af því að ljúka á 1. umr. málsins hér í kvöld, tel ég nauðsynlegt að segja nú það, sem ég segi út af hans ræðu. Hann talaði mikið um orsakir dýrtíðarinnar, og hann beinlínis tók fram, að hann teldi, að höfuðorsök dýrtíðarinnar væri það, hversu landbúnaðarafurðirnar hefðu hækkað í verði, og hafði hann sem grundvöll fyrir þeirri skoðun sinni ástandið 1939 og bar saman verkalaunin þá annars vegar og hins vegar afurðaverð landbúnaðarins. Að vísu skaut hann því einhvern tíma inn í, hv. þm., síðar, að hann hefði ekkert að athuga við það, þó að verðið á landbúnaðarafurðunum hækkaði fremur en visitalan. En tónninn var sá í ræðu hans, að það hefði verið rangt að hverfa frá því hlutfalli, sem þá (1939) var á milli kaupgjalds verkafélagsins annars vegar og afurðaverðs landbúnaðarins. En það er rangt að miða við þetta.

Það kaupgjald, sem var hér 1939, var miðað við það að miklu leyti, að verkamenn væru atvinnulitlir vísu tíma af árinu. Og það er vist, að ef — sem ég hygg, að ekki sé fjarri lagi — meðal-bændur og fátækari hluti bændna hafa í þessu tilliti verið árið 1939 svipað staddir og verkamenn með því lélega afurðaverði, sem bændur höfðu við að búa þá, þá sjá allir menn, hve ólíku er saman að jafna nú um kjör þessara tveggja stétta og það, sem þær hafa fyrir vinnu sína yfir árið. Nú geta verkamenn haft vinnu hvern dag, og þeir, sem vilja leggja það á sig, geta haft eftirvinnu og helgidagavinnu líka, sem cykur árskaupið stórkostlega. Það liggur alveg í augum uppi, að ef halda hefði átt nokkru jafnvægi milli þessara tveggja langstærstu stétta þjóðfélagsins um árstekjurnar, þá hefði orðið að hækka afurðaverðið miklu meira en visitölunni nemur. Þetta verður útkoman, ef maður lítur á þetta út af fyrir sig. Svo ber að athuga, hvíllk feikna nauðsyn það er þjóðfélaginu, að fólk fái til þess að vinna að landbúnaðarframleiðslunni áfram. Það er bein þjóðarnauðsyn, að svo sé bú-ið að þeim, sem að landbúnaðarframleiðslunni starfa, að þeir, sem hafa unnið við hana, fari ekki frá henni til þess að vinna hjá setuliðinu.

Hv. þm. Seyðf. sagði, að það væri sorglegt, og hann sagði, að það væri smán, að ekki væru til framleiðsluskýrslur, sem sýndu framleiðslukostnað landbúnaðarvара. svo að hægt væri að ákveða verðlag á þeim vörum eftir þeim. Var sá hv. þm. mjög stórvörður um þetta. Nú er tvennt um þetta að segja. Fyrst og fremst vildi ég leyfa mér að spyrja — ég get nú ekki spurt hv. þm. sjálfan beinlínis, því að hann er ekki hér viðstaðdur —: Hvar liggja yfirleitt fyrir opinberar skýrslur um það, hvað sé réttur framleiðslukostnaður hjá þeim, sem stunda t. d. útgerð eða iðnað? Mér er spurn. Hvers eiga þá bændur að gjalda, ef bændur eiga að leggja fram skýrslur — og líklega vottfestar af yfirvöldum — um það, hver framleiðslukostnaður þeirra sé

hvers fyrir sig? Það er beinlinis hlægilegt, að hv. þm. Seyðf. skuli kasta fram hlut eins og þessu og þvílíku. Í öðru lagi er það að segja, að í mjög verulegum atriðum liggja nú fyrir skýrslur um framleiðslukostnað bænda. Búreikningar hafa verið haldnir, og unnið hefur verið úr búreikningum nokkuð margra mann hér á landi. Það liggja því fyrir nokkrar hagfræðilegar skýrslur um þetta mál. En þær síðustu eru frá 1939, því að það verður að vinna úr þessum skýrslum eftir á. Og þegar verið var að úthluta fé úr Bretasjóði, þá voru lagðar fyrir þá n., sem með þá mál hafði að gera, mjög ýtarlegar búnaðarskýrslur um framleiðslukostnað landbúnaðarins frá búreikningaskrifstofunni, svo nákvæmar skýrslur, sem hægt var þá að leggja fram. Þessi ummæli hv. þm. Seyðf. voru því ekki á neinum rökum reist að nokkru leyti. Því að það mun nú vera tilfellið, að frá landbúnaðinum munu liggja fyrir betri upplýsingar um þessa hluti heldur en frá nokkrum atvinnuvegi öðrum. A. m. k. er mér ekki kunnugt um, að opinber starfræksla hafi verið um slíkt hjá öðrum atvinnuvegi en þeim.

En um orðið „framleiðslukostnaður“ er það annars að segja, að það er orð, sem auðvelt er að hafa í munni sér og koma með í tíma og ótíma. En hitt er þó betra, að geta sagt, hver framleiðslukostnaðurinn er við einhverja framleiðslu. Allir, sem við landbúnað hafa fengizt, vita, að framleiðslukostnaðurinn við hann er stórkostlega breytilegur; ræður t. d. árferði þar mjög miklu um. Framleiðslukostnaður á kartöflum var t. d. í fyrra gífurlegur, af því, hve sprettan var slæm, en hefur farið mikið niður í ár vegna góðs árferðis. Það getur einnig verið fjórum til fimm sinnum dýrara að framleiða kjöt í einum stað heldur en öðrum. Þar kemur margt til greina, auk árferðis, því að jarðir eru svo mjög mismunandi góðar. Það er því erfitt að gera samanburð á þessu, þó að ýmsar mikilsvarðandi bendingar megí fá um framleiðslukostnaðinn á ýmsan hátt.

Ég tók fram áðan, að ég teldi, að með því nákvæmlega væri farið í sakirnar. Ég tek hér sem hefði skapazt það hlutfall, sem við væri hlitárið. Svo tek ég meðalþú af handahófi, en þá er hefur 24 kr. á dag, sem verður þá 7200 kr. yfir eru svo margvíslegar. En það má taka sem dæmi kaup verkamannsins; tölurnar um tekjur bænda á móti þessum verkamanni, sem hefur 7200 kr. lagt að ákveða eins og maður getur vitað um sem maður ætti þá að taka, er ekki eins þægi-
auðvitað vandratað meðalhófið, því að tölurnar andi. En ég skal færa rök að því, að hlutur hlutfalli, sem nú er á milli verðlags landbúnaðar-2.40, — eða líklega upp undir kr. 2.50 — á tímanum afurða annars vegar og kaupgjaldsins hins vegar, og vinnur, skulum við segja, í 300 daga á ári og dæmi verkamann hér í Rvík, sem mun hafa kr. bænda er nú fyrir borð borinn í þessu efni, ef á ári, bónda, sem hefur 75 ær; gerum ráð fyrir, að hann fái 75 dika af þessum ám, sem maður geri á 60 kr. að meðtalinni ullinni af ánum; tekjur alls af ánum 4500 kr. Svo gerir maður ráð fyrir, að þessi bóndi hafi t. d. 3 kýr, sem mjólki hver 2500 kg á ári, alls 7500 kg. Ég miða mjólkurverðið við 40 aura, og gerir þá mjólkinn

samtals 3000 kr. Svo skulum við gera ráð fyrir, að þessi bóndi hafi einhverjar aðrar tekjur, einhver hross t. d. og garðávexti o. fl., sem ég geri 1000 kr. Á þennan hátt fæ ég út, að þetta bú, sem nálgast að vera meðalþú á landinu, veiti bóndanum 8500 kr. í tekjur, þar sem verkamaðurinn hefur 7200 kr. yfir árið. En af þessu verður svo bóndinn að greiða framleiðslukostnað. Nú er þetta svo stórt bú, að ef bóndinn ætti að vinna einn að því með konu sinni, án þess að taka fólk, þá yrðu þau að vinna nótt með degi. Bóndinn mundi blátt áfram drepa sig á því. Útkoman verður því sú, að bóndinn þarf að kaupa vinnu og auk þess að standa straum af búinu og af öllu því, sem til framleiðslunnar heyrir við búreksturinn.

Vitanlegt er það, að þegar búnaðarframleiðsla er rekin fyrir eigin reikning, þá veitir það alltaf nokkra möguleika til þess, að það sé hægt fyrir þá fjölskyldu að vissu leyti að komast af með litlið. En þessar tölur sýna þó greinilega, hvað tekjuhluftallið er milli þess manns annars vegar, sem vinnur sem verkamaður allt árið, og bóndans hins vegar, og að það er ekki réttlátt. Hlutur bóndans er ekki enn jafnhár hlut hins, samkv. þessu dæmi. Ég vil taka þetta skýrt fram, af því að ýmsir hv. þm. hafa talað hér eins og þetta mál sé borið fram fyrir landbúnaðinn sem slíkan. Það er hin mesta fjarstæða, að svo sé. Ég tel, að þetta mál sé borið fram af hendi Framsfl. vegna þess, að flokkurinn lítur svo á, að hér sé um þjóðarnauðsyn að ræða, jafnvel þó að hann telji hæpið, að hér sé vel séð fyrir hlut þeirra manna, sem hann er fyrir hér á læstvi. Alb. En það hefur þó fengizt sú leiðrétting í þessu efni hvað snertir hlutfallið milli kaupgjalds og afurðaverðs, að við teljum, að við það sé hlítandi, af því að lítil von sé að komast lærra með landbúnaðarframleiðsluna í því sambandi. (Eol: Hvað reiknar þm., að þyrfti mikinn vinnukraft aðkeyptan í þetta bú?) Það þyrfti ekki mikinn slíkan vinnukraft, einn mann yfir sumarið, og mundi mega bjargast við ungling. Ef ung börn væru á heimilinu, þyrfti að hafa meiri hjálp, og ýmislegt fleira er, sem þar kæmi til greina.

Ég skal viðurkenna eitt, sem hv. þm. A.-Húnv. sagði, er hann talaði um hættu í sambandi við þetta mál. Hann áleit, sem ég er einnig hræddur um, að hámarksákvæðið um kaup, sem bændur greiða, mundi ekki halda. Mér er tjáð, að bændur hér í nærsveitunum verði að borga karlmanninum nú 400 kr. í kaup á mánuði, og að þeir, sem uppi í sveit vilji fá menn í vinnu, verði að yfirborga taxa verklyðsfélaga kaupstaðanna, og svo allt frítt, — fæði þjónusta og annað, sem maður þarf að hafa, sem má gera 200 og á þriðja hundrad kr. á mánuði.

Þetta skal viðurkennt, en þó að þetta væri ekki lögbóðið, er hættan sú sama, svo að það hefur engin áhrif. En það verður að ná þeim samningum við brezka setuliðið, að það hafi ekki fleira fólk í vinnu en svo, að við getum sinnt okkar framleiðslustörfum.

Ég öfundast ekki yfir velgengni verkamanna. Síður en svo. Ég gleðst yfir henni, en óttast, að sú velgengni geti orðið svo mikil, að hún

sporðreisi okkar þjóðfélag, en á því græðir enginn til lengdar. Það verður að tryggja það, að fólk fái starf til starfa í sveitunum. Í því sambandi má líka benda á það atriði, að margir óttast, að umgengni okkar við setuliðið geti orðið hættuleg þjóðinni. En það er víst, að fólk í sveitum verður fyrir minnstum áhrifum í þá átt, svo að einnig þess vegna þarf að stuðla að því, að fólk fái starf í sveitirnar.

Ég skal geta þess, að ég óttast mjög, að á næsta ári kunni svo að fara, að allhættulegur samdráttur verði í landbúnaðarframleiðslunni. Tíðarfarið í sumar bjargaði miklu. Ef tíðin verður slæm að sumri, verður ekki glæsilegt ástandið í sveitunum, en við getum ekki vænti þess, að tíðarfarið bjargi okkur eftirleiðis.

Að lokum vil ég segja það við hv. þm. A.-hlúv., að ég geri ekki ráð fyrir, að það sé nein áhætta fyrir hann að koma með umboð til Framsfl. til samninga um, að hlutur sveitanna verði réttur, og ég vænti, að hann komi sem fyrst með slíkt umboð frá flokki sínum í heild. Við erum til viðtals.

*Jón Pálmason: Ég atla ekki að syra hæstv. viðskmrh., en það voru nokkur atriði í ræðu hv. 2. þm. Skagf., sem komu mér til að standa upp. Ég atla samt fyrst að vikja örfáum orðum að hæstv. viðskmrh.

Hæstv. ráðh. sagði, að ég hefði viðhaft svigurmæli í garð Framsfl. Það er ekki rétt. Ég lýsti alkunnri staðreynd, að það eru framsóknarmenn, sem hafa rofið stjórnmálssamvinnuna, af því að þeir fá ekki frv. sitt gert að stífrv. Allt annað hverfur fyrir þeirri staðreynd.

Hæstv. ráðh. sagði, að ég vildi ekkert gera til að stöðva dýrtíðina. Það er líka rangt. Ég hef lýst hér ákvæðinni skoðun, sem hefur ekki breytt, þeirri, að ríkissjóður verður að greiða mismuninn á útsöluverði og framleiðsluverði. Það er opin leið og sú eina, sem er fær. Eins og fjárhagsástandur eru nú, eru það engin vandræði. En það frv., sem fyrir liggur, er allt of mikill gallagripur til þess, að ég fái til að samþ. það.

Ráðh. sagði, að afstaða mín líktist því, að ef maður dytti ofan í dý, vildi ég ekkert gera til að koma í veg fyrir, að hann sykki lengra og lengra. En ef maður er dottinn í dý, verður ævin ekki álitleg, ef hann á að vera þar til langframa, og ekki mikill munurinn, hvort hann stendur í mitti eða upp undir hendur. Við getum ekki sagt um það, hve langt vísitalan fer, ef engar ráðstafanir eru gerðar, en ég hygg, að höfuðskriðan sé fallin.

Hæstv. ráðh. sagði, að mér fundist óþarft að setja l. um útflutning landbúnaðarafurða. Það er rétt, að ég tel ekki nauðsynlegt að gera það nú, því að það eru nóg tækifæri að koma því í l. á næsta reglulegu þingi. Framsfl. er búinn að leggja fram till. um þetta, og Sjálfstfl. búinn að lýsa sig samþykkan þeim.

Hv. 2. þm. Skagf. byrjaði á að geta þess, að ég hefði kallað hann og fleiri þm. Framsfl. sakborninga. Það er misskilningur, og þarf ekki annað en sjá ræðu mína úr höndum skrifara. Ég sagði bara, að ég vildi naumast gera ráð

fyrir, að hann né nokkrir fleiri þm. væru samþykkir því að lögfesta verðið sem tilkostnaðarverð, — eins og hæstv. viðskmrh. lýsti því, — miðað við, að bændur fengju svipað kaup og verkamenn. En mínar efasemdir hafa reynzt á fullum rökum byggðar, því að hv. þm. staðfesti þá skoðun mína, að það er rangt, að þetta verð sé tilkostnaðarverð.

Hv. þm. sagði, að ég talaði mest um það, hver þörf væri fyrir bændur að fá hátt verð. Ég vil biðja hv. þm. að lýsa yfirboðum mínum á þessu sviði. Hann mun komast að þeirri niðurstöðu, að ég hef ekki gert önnur boð en þau, sem hann hefur viljað gera, nefnilega kr. 3.40 kg. af fyrsta flokks dillkakjöti og 50—60 auru fyrir lítrann af mjólk, en nú á að lögfesta 40 aur. eða rúmlega það. Ég held því, að honum farist ekki að vera að tala um yfirboð frá mér. Að visu mætti ég sem fulltrúi á búnaðarþingi í sumar og samþ. 10 aur. hærri kröfu á dillkakjöti en við urðum sammála um. Það er það eina, sem hann getur fram fært.

Hv. þm. tók dæmi um bóndann og verkamanninn. Brúttótekjur bóndans væru 8500 kr., en kaup verkamannsins 7200 kr., en í dæmi hans var stór villa, sem dregur brúttótekjur bóndans niður. Hann talaði um 70 aur. og 70 lömb til innleggs. Það er stórkostlega villandi, því að hér um bil fimmta hlutann af lömbunum þarf til viðhalds ánum. Hér er miðað við ósýkt fé, en ef féð er sýkt, getur þurft upp í 50% af lömbunum til að halda við ærstofninum. Þá sjá allir, hvernig sténzt reikningurinn um tekjur bóndans.

Það kom fram í ræðu hv. þm., eins og vænta nátti, að með þessum ákvæðum er hlutur bændna ölls ekki tryggður. Það kom líka fram hjá hæstv. viðskmrh., þegar hann var að svara hv. þm. Seyðf., að hann játaði, að bændur gætu ekki keppt við kaupstaðina um vinnukraftinn. Og það er aðalatriðið í mínum skoðunum á móti þessu frv.

Um ásakana hv. 2. þm. Skagf. út af afstöðu míns flokks til þessa máls skal ég ekki segja mörg orð, því að sjónarmiðin eru margvísleg. Formaður Sjálfstfl., hæstv. atvmrh., hefur oft lýst yfir því, að hann telji, að með frv. þessu sé gengið lengra á rétt bændna en góðu hófi gegni, og áhætla meiri fyrir þá en verkamenn. Og ég get gjarnan sagt það, að ég varð fyrstur manna til þess að lýsa yfir því, nú í október, að slíkum till. sem þessum gæti ég ekki fylgt. En af því að hv. 2. þm. Skagf. er oddviti okkar búnaðarsamtaka og sá, sem bændastéttin á heimtingu á, að gangi bezt fram í því að vinna að hennar hag, tel ég hann hafa stigið mikið víxlspor, ef hann ætlar að samþ. þetta frv., sem aðrir menn úr öðrum flokkum verða að koma í veg fyrir, að nái lögfestingu. Ég segi þetta í fullri vinsemd og vænti þess, að hv. þm. sýni lipurð í samvinnu um þetta og annað á komandi aðalþingi. Þá verður líka búnaðarþing, og þá fær hv. þm. að vita, að það eru fleiri bændur en ég, sem telja verðið ekki aðgengilegt, enda skauzt út úr honum sú játning, að hann óttadist, að framleiðslan mundi dragast saman næsta ár.

Ég vil lýsa ánægju minni yfir því, að báðir raðumenn Framsfl. hafa staðfest þá skoðun, að ekki sé tryggður hlutur íslenzkra bænda svo sem æskilegt væri, en það er um leið staðfesting á því, að það var flán af ráðh. þessa flokks að leggja svo mikið kapp á framgang þessa máls að stökka úr ríkisstj., þegar verst gegndi.

***Steingrímur Steinþórsson:** Ég skal vera fæðurður, en ég verð að segja það við hv. þm. A.-Húnv., að ég tók það skýrt fram í minni raðu, að hlutur bænda hlýti að versna með auknu verðfalli, en hv. þm. sneiddi hjá að tala um það. Hvernig fer, ef vísitalan hækkar? Þetta er svo mikið atriði, að ekki er hægt að ganga fram hjá því. En hv. þm. er svo léttúðugur, að hann flýtur sofandi hvað þetta snertir, þó að afkoma bænda velti svo mjög á því.

Hv. þm. endaði raðu sína með því að segja, að það yrðu aðrir að verða til þess að fella þetta frv., til þess að bjarga bændum. Hverjir eru þessir nýju vinir bændanna og sveitanna? Ég vil ekki tala neitt illa um þá. Það eru sósíalistar og kommúnistar. Þeir þurfa að tala máli sinna umhjóðenda, en það hefur ekki hingað til heyrzt, að þeirra áhugamál væri að vinna fyrir sveitirnar. Ég óska hv. þm. til hamingju með þessa nýju vini, jafnvel þó að ég hafi aldrei heyrt neinn snoppunga sjálfan sig eins áþreifanlega og hann nú.

***Sveinbjörn Högnason:** Ég skal ekki lengja umr. mjög, en það eru nokkur atriði, sem ég tel, að þurfi að koma fram.

Það hefur komið í ljós, að allir telja mikla nauðsyn þess að gera ráðstafanir til að stöðva dýrtíðina, en lítið bólar samt á vilja til að koma slíkum ráðstöfunum áleiðis. Þetta strandar aðallega á hræðslu við lögfestingu kaupgjaldsins.

Þetta þarf að koma alveg ljóst fram, vegna þess að þessir sömu flokkar hafa hvor um sig ekkert talið athugasemdir við það að lögfesta afurðaverð bænda, nema þessi eina hjáróma rödd í Sjálfstfl., sem talin er nauðsynleg til þess að geta haldið uppi tvíöngnum, því ef það vantaði, þá gæti verið, að stefnan væri of klár í flokknum. Þá hefur þetta og komið greinilega fram meðal annars hjá hæstv. atvmrh. Hann taldi, að ef hægt væri að áfella ríkisstj. fyrir nokkuð, þá væri það fyrir það að hafa ekki fest verðið á landbúnaðarafurðunum. Allir hafa heyrt, hvernig hv. þm. Seyðf. talar, sömuleiðis hæstv. félmrh., þar sem alltaf er að heyra sama sönginn um það, að öll dýrtíð stafi af því, hvernig verðið sé á landbúnaðarafurðum. Og það er vitanlegt, að hæstv. atvmrh. hefur verið miklum tíma til þess í blaðaskrifum að reyna að sýna fram á það, að milljónagróði eimskipafélaganna á flutningsgjöldunum hækkaði vísitöluna ekki nema um brot úr stigi, en aftur á móti segir blað sama ráðh., að aðeins fárra ára hækkun á mjólkinni hafi valdið 6 stiga hækkun vísitölnunnar. Þó vita allir, að gróði Eimskipafélags Íslands var á síðasta ári eins mikill og allt verð mjólkurinnar það ár. Menn liti á það, að þetta er bara gróði eins skipafélags. Og svo á að telja mönnum trú um, að nokkurra ára hækkun á

mjólkurverði valdi allri hækkun vísitölnunnar. Þeir, sem kryfja málin ekki dýpra en þetta, eru ekki líklegir til að hafa nokkurn vilja til þess að vinna gegn dýrtíðinni. Það er yfirleitt viðurkennt af þeim aðilum, sem andvígir eru þeirri leið, sem frv. gerir ráð fyrir, að ekki sé mikil tilhneiging til þess hjá verkamönnum að hækka grunnkaupið, enda eigi þeir ekki svo mikið á hættu, þó kaupið væri lögfest. Ég tók sérstaklega eftir því, hvað hæstv. félmrh. sagði um þetta í dag. Hann sagði: „Ég veit, að það er yfirleitt ekki nokkur tilhneiging hjá verkamönnum til þess að hækka grunnkaupið. Þeir munu yfirleitt una við að hafa það eins og það nú er.“ Hæstv. atvmrh. hefur haldið hinu sama fram. En hvernig geta þá þessir sömu aðilar verið svona andvígir því að lögfesta kaupið. Aftur á móti bændur eiga meira á hættu vegna lögfestingar kaupgjaldsins, vegna þess að það er ekki hægt að tryggja það, að hægt sé að halda sama kaupgjaldi við landbúnaðinn þrátt fyrir þessu ákvæði. Það, sem veldur því, að Alþ. er óstarfhæft til þess að afgreiða eitt mesta nauðsynjamál þjóðarinnar, eru viss „princip“ gagnvart einni stétt þjóðfélagsins, sem hefur enga fjárhagslega þýðingu fyrir hana. Og svo viðkvæmir eru menn fyrir þessum „principum“, að menn þora ekki, þrátt fyrir þann voða, sem við blasir þjóðinni, að hreyfa við þeim. En er ekki einkennilegt, að menn skuli allt í einu verða svona viðkvæmir fyrir þessum „principum“, og það þeir sömu hv. þm., sem ekki hafa verið hræddir við að fresta framkvæmd stjórnarskránnar? Ég er ekkert að áfella þá fyrir það. Ég tel sjálfur, að það hafi verið þjóðarnauðsyn. En ef engin sérstök áhætta fylgir því, þá get ég ekki skilið, að þeir þínir sömu skuli ekki samviku sinnar vegna geta vikið til hliðar svona „principi“, þegar viðurkennt er, að þjóðarnauðsyn krefjist þess. Það var talið nauðsynlegt að víkja ákvæðum stjórnarskránnar til hliðar til þess að tryggja samstarf og vinnufríð í landinu, en vegna þessa máls má allt fara í bál. Mér finnst, að þjóðin hafi þörf fyrir að velta því fyrir sér og ekki sízt hv. þm. sjálfir, í hvaða aðstöðu þeir eru komnir gagnvart sjálfum sér og þjóðinni. Hv. þm. A.-Húnv. sagði, að frv. væri svo meingallað, að ekki væri hægt að fylgja því. Nú veit hv. þm. það, að í till. um hina frjálsu leið er farið fram á sömu leiðir, aðeins sleppt því aðhaldi, sem lögfesting veitir. Er það allra meina bót að sleppa tryggingunni fyrir því, að till. verði framkvæmdar? Ég held, að það sé varla hægt að bera þetta fram fyrir nokkurn mann.

Hv. 4. þm. Reykv. var að tala um það, að hann hafi viljað ákveða vissa styrki til bændna til þess að halda dýrtíðinni niðri. Ég geri ráð fyrir, að hv. þm. A.-Húnv. sé hér á sama máli, því ekki virðist bera mikið í milli nú um skoðanir þessara tveggja hv. þm. Ég vil ekki ganga inn á það fyrir hönd bændna, að það sé farið að veita þeim þessa styrki til þess að halda niðri afurðaverðinu. Mér virðist það vera miklu meiri skerðing á þeirra rétti heldur en lögfesting kaupans gagnvart verkamönnum. Ég held, að það væri rangt að nefna slíkt styrki til bændna,

heldur ætti að kalla slíkt styrki til neytenda. Bændur þurfa áreiðanlega enga styrki. Þeirra afurðir standa áreiðanlega fyrir sínu verði og eru seljanlegri en flest annað á þeim tímum, sem nú ganga yfir. Ef veittir verða einhverjir styrkir til þess að halda niðri dýrtíðinni, þá eru það styrkir til neytenda, en ekki til bændna.

***Einar Olgeirsson:** Ég skil ekkert í því, hvað hv. 1. þm. Rang. er allt í einu orðinn viðkvæmur. Ég veit ekki betur en að það hafi oft og tíðum verið talið sjálfsagt að veita alls konar styrki til bændna og að það hafi aldrei þótt annað en heiðarlegt að styrkja bændur til að halda uppi landbúnaðinum. Ég veit ekki til þess, að nokkrum manni hafi dottið í hug að niðra bændum fyrir þetta, heldur hafi allir þvert á móti skoðað það svo, að þjóðinni bæri að gera þetta. Og það, sem við lögðum til í okkar þáttill, var einmitt, að bændur væru styrktir til að geta keppt um vinnuaflið.

Annars var það aðallega út af einu atriði, sem mig langaði til að segja nokkur orð. Það var út af umr., sem fram hafa farið milli bændafulltrúanna. Þeir hafa verið að tala um það sín á milli, ýmist hvað það væri óréttlátt og ópraktískt að lögfesta afurðaverðið. Þeir hafa verið meira og minna að kýta um það, hvert hlutfallið væri milli tekna bændna og verkamanna. En mig langar til að vekja eftirtekt á einu einasta atriði í þessu sambandi. Samkv. útreikningi hv. 2. þm. Skagf. mætti ætla, að tekjur bændastéttarinnar væru eitthvað milli 55 og 60 millj. kr. í ár. Við skulum nú segja, að bændur með sínu búaliði, sem ég hygg, að muni vera um 30 þús., muni hafa 60 þús. kr. tekjur, og við skulum segja, að verkamenn, með sínu skylduliði, sem mun vera um helmingur þjóðarinnar, við skulum gizka á, að það séu um 60 þús. manns, — það er auðvitað ekki gott að gizka á það, en við skulum segja, að þeir hafi 100 millj. kr. í tekjur, en ég geng út frá, að það séu allt að því þrefaldar tekjur miðað við það, sem er í normalári. Ef svo þessar tvær stéttir, sem telja um 90 þús. manns, hafa 160 millj. kr. í árstekjur, hvað er það þá mikill hluti af þjóðartekjum Íslendinga? Ég gizka á, að þjóðartekjurnar muni vera um 360 millj. króna. Hvert fara þá hinar 200 millj. kr.? Það fara í mesta lagi 30 millj. til millistéttanna í kaupstöðunum. En það, sem eftir er, hvert fer það? Það eru þarna bátt á annað hundrað millj. kr., sem fer til á annað hundrað manna á landinu. Mig furðar á því, að það skuli vera verið að ræða um vandamál þjóðarinnar og ekki skuli vera minnst einu orði á þetta. Ég held, að það væri nær fyrir fulltrúa bændastéttarinnar, í staðinn fyrir að vera alltaf að vitna í það, að verkamannastéttin hafi eitt einasta ár komið upp í meðaltekjur fyrir vinnandi menn, að snúa sér að stórgróðamönnum. Það er lausnin, ekki einasta á afkomu þjóðarinnar yfirleitt, heldur líka dýrtíðarmálunum sérstaklega. En hvernig stendur á því, að það er alltaf sneitt fram hjá þessu í öllum umr., sem hér fara fram um þetta mál? Ég held, að það væri gott að fara að athuga þá hlíð málsins ofurlítið betur. Ég reyndi að vekja

máls á þessu í upphafi umr., og ég vildi reyna að minna hv. þm. enn á að athuga þetta betur.

***Haraldur Guðmundsson:** Ég var ekki viðstaddur, þegar hæstv. viðskmrh. flutti sína ræðu, en ég hef fengið hjá öðrum hv. þm. frásögn um þau atriði í henni, sem sérstaklega lutu að ræðu minni fyrr í kvöld.

Hæstv. ráðh. virðist halda fast við það enn, að vísitölufyrirkomulagið út af fyrir sig sé orsök sívaxandi dýrtíðar. Ég reyndi nú lítilliga í dag að sýna honum með dæmum, að þetta væri fjarri sanni. Ég sé ekki, að hann hafi viljað nema þá lærdóma, sem ég reyndi að flytja, og skal þá til viðbótar koma með nokkur atriði úr tiltölulega nýrri reynslu okkar sjálfra, sem ég hygg, að taki af tvímæli í þessu efni.

Í fyrri styrjöldinni var ekkert vísitölufyrirkomulag, og kaupgjaldið hækkaði þá langt á eftir dýrtíðinni og komst allt stríðið ekki í námunda við aukinn framfærslukostnað, en dýrtíðaraukningin var þá, engu síður en nú, gífurlega hröð, þótt vísitölufyrirkomulagið gæti engan þátt átt þar í. Ég athugaði þessar tölur eftir að hæstv. viðskmrh. flutti sína ræðu. Ef kaup og framfærslukostnaður hér í Reykjavík er hvort tveggja táknad með 100 1914, sýnir það sig, að kaupíð er 1915 komið upp í 107, en vöruverðið upp í 123, 1916 er kaupgjaldið 125, en vöruverðið 155, og 1918 er kaupgjaldið 214, en vöruverðið komið upp í 333, og vöruverðið heldur enn áfram að hækka, og árið 1920 er það komið upp í 446. Þar var ekki um neitt vísitölufyrirkomulag að ræða. Verkalýðsfélögin fengu þetta fram með samningum. Þá var engin löggjöf, sem tryggði kauphækkun í ákveðnu hlutfalli við aukna dýrtíð. Hæstv. félmrh. sýndi fram á það í gær, að árið 1940, þegar kauphækkun mátti ekki fara fram úr 75%, hefði hækkun verðlagsins verið a. m. k. jafnör. ef ekki örari en nú, þegar kaupuppbótin er 100% af dýrtíðinni. Ég álit þetta sanna, að vísitölufyrirkomulagið út af fyrir sig sé engin ástæða til verðhækkunar. Ef verðhækkunarorsakirnar sjálfar eru burtu numdar, þá hættir áhrifa vísitölufyrirkomulagsins algerlega að gæta á mjög skömmum tíma, alveg eins og þegar steini er kastað í vatn, koma að vísu bringir á vatnið, en þegar komið er í vísu fjarlægð frá því, sem steininum er kastað, kennir gáranna ekki lengur. Ég bæti þessu við skjald-bókusöguna, ef hún hefur ekki verkað út af fyrir sig.

Þá gat hæstv. ráðh. þess, að Alþfl. hafi verið með kaupbindingunni 1939 og beri honum engu að síður að vera með henni nú. Hæstv. félmrh. svaraði þessu í gær í ræðu sinni, og get ég að mestu látið mér nægja að vísa til þess. Hæstv. félmrh. sýndi fram á, að ef um sjúkdóm er talad í þessu sambandi, þá eru sjúkdómseinkennin nú öll andstæð því, sem þau voru 1939. Þá voru atvinnufyrirtækin rekin með tapi, en nú til þessa með stórgróða. Þá voru bankarnir skuldum vafðir erlendis, en nú eiga þeir þar inni töluvert á annað hundrað millj. króna. Þá var atvinnuleysi, en nú er nóg atvinnu. Þá var peningaleysi, en nú höfum við meiri peninga en við vitum, hvað við eigum við að gera. Fyrr má nú vera trúin á

patentlyfin, ef menn eru sannfærðir um, að það lyf, sem átti við 1939, hljóti að eiga við þennan sjúkuleika, sem nú er, þar sem einkennin eru gersamlega andstæð því, sem þá var. En auk þess er þess að gæta, að l. frá 1939 voru öll önnur en það frv., sem hér er til umr. Í l. frá 1939, 2. gr., eru ákvæði um, að kaupgjald þeirra, sem l. ná til, sem eru verkamenn, iðnaðarmenn og sjómenn og yfirleitt þeir, sem hafa félagssamninga um kaup og kjör, skuli hækka um ákveðna hundradstölu af dýrtíðinni á hverjum tíma. Það var beinlínis lögbundin kauphækkun, sem atvinnurekendur urðu að beygja sig undir. Og í þessu var vitanlega mikill styrkur fyrir hin smærri félög sérstaklega, sem höfðu vonda aðstöðu til að geta knúð fram kauphækkun. Félagin á hinum stærri stöðum hefðu vafalaust getað knúð þetta fram, en annars staðar víða hefði orðið mjög torsótt að fá þetta fram. Í 3. gr. eru svo ákvæði um kaupbindinguna almennt. Gegn þessari gr. greiddi ég atkv.; um það sagði ég þá í umr. þá, sem nú skal greina:

„Um einstök atriði frv. mun ég ræða nokkuð við 2. umr. Þá verða væntanlega komnar fram brtt., sem ég hef lagt fram, en um 3. gr. vil ég segja strax, að ég get alls ekki greitt henni atkv. Ég tel ekki vera nægilega ríka ástæðu til að gera svo stórfelldar ráðstafanir sem þar er gert ráð fyrir, þ. e. a. s. að svipta verkalyðsfélög og atvinnurekendur gersamlega rétti til samninga í heilt ár. Á síðasta ári var samþ. vinnulöggjöf. Þessum l. var ætlað — og ég hygg, að þau muni að miklu leyti ná þeim tilgangi, — að fella í ákveðið form meðferð deilumála milli atvinnurekenda og verkamanna, og ég tel enga ástæðu til að ætla, þótt þetta frv. yrði að l., að til svo stórfelldra vinnudeilna muni leiða, að það réttlæti, löngu fyrir en nokkuð slíkt sýnir sig, að banna með l. alla viðleitni atvinnurekenda og verkalyðsfélaga til að semja sín á milli um kaup og kjör. Við afgreiðslu vinnulöggjafarinnar var lögd á það rík áherzla að skerða í engu samningsrétt aðila sjálfrá.“

Þetta var mín afstaða til þessa máls þá, og hún er óbreytt enn. Þó má segja, að þá hafi verið enn ríkari ástæða til slíks, eins og ég áðan sagði, þar sem aðstæðurnar voru þá gersamlega andstæðar því, sem nú er.

Þá virtist mér, að hæstv. viðskmrh. héldi því fram í ræðu sinni, að Alþfl. vildi lögbinda verð á íslenskum afurðum, en ekki leggja neinar hömlur á hækkun kaupgjaldsins.

Ég sagði ekkert það í minni ræðu, sem gæti gefið honum tilefni til slíkra fullyrðinga, enda er þessi fullyrðing röng. Hitt er rétt, að Alþfl. samþ. á sínum tíma með Framsfl. l. um afurðasölu landbúnaðarins, kjöt- og mjólkurl., — það er rétt, að hann gerði það að tilmælum og til stuðnings bændastéttinni í landinu í heild sinni. Og það mætti Framsfl. vel muna, að setning þessara l. og framkvæmd hefði ekki náð tilgangi sínum án stuðnings Alþfl. Þessi l. voru sett af okkar hálfu af fullum skilningi á hag bændna og af fullum skilningi á þeirri nauðsyn, að bændur flosnuðu ekki upp af búum sínum og bættust í hóp hinna atvinnulausu verkamanna við sjávarstöðuna. Og það er rétt að segja það hér, að það

var mjög reynt að nota þessa afstöðu Alþfl. honum til ófrægingar í bæjunum, þegar til kosninga kom, og sagt, að hann hefði hugsað minna en skyldi um hag verkamanna við setningu þessarar löggjafar. En nú eru aðstæður allar aðrar en þegar þessi löggjöf var sett. Það var ekki ætlunin, þegar þessi löggjöf var sett, að hún yrði notuð til þess að draga fram hlut framleiðenda umfram það, að til jafns og samræmis væri við hag annarra yfirstétta landsins. Ef nú á að lögfesta það verð, sem orðið er á landbúnaðarafurðum fyrir aðgerðir þeirra verka, sem enginn vill bera ábyrgð á, þá er ekki hægt að neita því, að við ákvörðun verðlagsins nú er tekið tillit til eins sérstaks sjónarmiðs, þ. e. a. s. hins óvenjulega ástands — þúsundir erlends setuliðs í landinu — og hinnar stórkostlega auknu eftirspurnar eftir landbúnaðarafurðum af þeim sökum. Það getur að vissu leyti átt rétt á sér, að tekið sé tillit til hins óvenjulega ástands við ákvörðun verðs á landbúnaðarafurðum, en þá fellur líka niður nauðsyn sérstakrar verðuppbótar. Það er ranglátt að vilja bæði tryggja hesta verð á vörðunni og þar að auki verðuppbætur. En þetta er það, sem gert er með þessu frv.

Ég vil taka það fram út af því, sem hæstv. viðskmrh. sagði, að ef það á að tryggja það, að ein stétt landsins, bændastéttin, fái nákvæmlega sömu tekjur næstu 12 mánuði eins og síðustu 12 mán., þá er sjálfsagt, að verkamönnum verði einnig tryggðar sömu tekjur næstu 12 mán. eins og síðustu 12 mán. Hæstv. ráðh. sagði, að verkamönnum væri tryggð vinna á næsta ári, en þar hygg ég, að hann hafi sagt meira en hann er maður til að standa við. Ef gerbreyting yrði í þessu efni og öll vinna hjá setuliðinu fælli niður, þá er hætt við, að verkamenn hefðu ekki 300 vinnudaga á næstu 12 mán.

Samkv. frv. viðskmrh. er hagur atvinnurekenda tryggður, jafnvel þó að dýrtíðin vaxi. Áftur á móti má kaup verklyðsins ekki vera hærri en eftir okt.-vísitölunni 1941. Það er ekki nægilegt, að ráðh. tali um að bera fram till. um stríðsgróðaskatt, — það hefði verið eðlilegra, að slíkar till. hefðu fylgt þessu frv.

Hv. 2. þm. Skagf. taldi meginorsök dýrtíðarinnar vera hækkun erlendra vöru og hækkun flutningsgjalda. Það er að visu rétt, að mikil hækkun stafar frá erlendra vöru, en hún er ekki hægt að neita, að af þeim 72 stigum, sem vísitalan hefur hækkað, er meira en helmingur hækkun á landbúnaðarafurðum. — Nú er það að visu rétt, að atvinna er næg handa hverjum, sem hafa vill, og yfirvinna og helgidagavinna með mesta móti. En ég hygg, að við getum allir verið sammála um það, að þó að það geti stundum verið nauðsynlegt fyrir verkalyðinn að vinna 4—6 tíma í yfirvinnu á dag og alla sunnudaga, þá er það meiri áreynsla en svo, að það geti gengið til lengdar. Enda hygg ég, að hv. þm. sé það kunnugt, að félagsmálagöggjöfin leggur hann við slíkri vinnu. Annars verð ég að segja það, að mér er erfitt um að skilja þá menn, sem sjá ofsönnum yfir því, þó að verkamenn auki tekjur sínar með því að vinna 4—5 tíma í eftirvinnu á dag og helgidagavinnu marga

mánuði ársins. Ég hygg, að mörgum mundi ekki finnast þetta auðfenginn gróði, — hvert á móti mikið á sig lagt til að ná honum. En þegar á þetta er minnst, má ekki gleyma því, að bændur hafa fengið mjög verulega tekjuaukningu umfram það, sem nefnt var um einstakar tegundir afurða. Til dæmis hafa selzt út úr landinu undanfarin ár 3 þús. tonn af kjöti, sem hefur þurft að verðuppbæta með því kjöti, sem hefur selzt innanlands. Á s. l. ári var útflutt kjöt meira en 1100 tonn, eða $\frac{1}{2}$ af því, sem áður var. Hefur því útflutningurinn minnkað um $\frac{1}{2}$ hluta, og þar af leiðandi hefur það kjöt, sem selt hefur verið með hærri verðinu, vaxið allverulega. Hið sama er að segja um mjólkurframleiðsluna; sá hluti mjólkurinnar, sem selst beinlínis við háa verðinu, hefur vaxið nokkuð, en sá hluti mjólkurinnar, sem seldur er til vinnslu, hefur að sama skapi minnkað. — Ég skal ekki fullyrða, hvort afkoma bændu stendur betur en afkoma verkamanna, en vil þó benda á það, að þetta er þýðingarmikið atriði í afkomu og tekjuöflun bændu á þessu tímabili.

Þá undraðist hæstv. viðskmrh. það, að eg spurði eftir þeim skýrslum, sem sýndu hið rétta verð á landbúnaðarafurðum. Ég vil benda hv. þm. á það, að í því frv., sem hér liggur fyrir, eru ákvæði um það, að það skuli greiða úr ríkissjóði uppbætur til bændu á það kjöt, sem flutt er út úr landinu, og tryggja það, að bændur fái sama verð og þeir fengu fyrir síðasta árs framleiðslu. Fyndist nú hv. þm. það mikil goðgá, þó að spurt væri um skýrslur, þar sem gert er ráð fyrir sama söluverði og í fyrra, og þó er gert ráð fyrir að greiða verðuppbætur, sem nemur 5 millj. kr.? Þá spurði hv. þm., hvar væru skýrslur frá útgerðarmönnum og verkamönnum. Mér finnst hv. þm. spyrja fávíslega. Það má benda á skýrslur um breyt. á framfærslukostnaði hér í Reykjavík með sundurliðuðum útgjöldum, sem sýna breyt. frá manni til manns. Þegar nauðsynlegt þótti að hlaupa undir bagga með útgerðinni, voru heimtaðar skýrslur af fyrirtækjunum um það, sem mestu máli skiptir. En hér ber svo bráðan að, að ekki er hægt að safna skýrslum, en það mun vera venja í flestum síðuðum löndum, að til séu glöggar skýrslur um rekstrarafkomu bændu. Það er ekki hægt að sjá, hvers vegna ekki er aflað slíkra skýrslu hér á landi, nema ef vera kynni vegna þess, að þeir, sem bera fram þessar till., séu hræddir um, að slíkar tölur, ef til væru, sýndu, að till. þeirra væru ekki á rökum reistar.

Ég fullyrði, að því er snertir hækkunina á kjötinu, að ekki er hægt að bera fram nein rök fyrir því, að sú hækkun sé rétt, hvort sem miðað er við framleiðslukostnað bændu og breyt. á honum frá því, sem áður var, eða hlutdeild hliðstæðra stétta í heildartekjum þjóðarinnar. Enda sér það hver maður, að þetta liggur í augum uppi. Ég veit ekki betur en að gert sé ráð fyrir því, að út verði flutt 1100 tonn af kjöti, en með því að lækka kjötverðið mætti fá markað fyrir allt kjöt í landinu sjálft, og væri með því hægt að losna við að borga þá uppbót, sem gert er ráð fyrir í frv. Mér þykir annars rétt að taka það fram, að ég álit það illa farið,

að farið yrði að auka meting milli verkamanna og bændu um það, hvor stéttin hafi betri kjör við að búa. Ég geri ráð fyrir því, að flestir séu á einu máli um það, að þessum stéttum beri að styðja hvor aðra í því að skapa sem lífvænlegust kjör hvor fyrir aðra. Það er því ákaflega leitt, að þeir, sem telja sig forsvarsmenn bændu, skuli nota aðstöðu sína til þess að hækka verðið á afurðum þeirra eins gifurlega og raun er á, án þess að rökstyðja þær hækkunir, samtímis því, sem hækkun á kaupgjaldi hefur ekki orðið nema rétt um helming á við hækkun á afurðum bændu. Að þessir sömu menn skuli nú snúast þannig við verkamannastéttinni í landinu, að þeir vilji láta lögbinda kaupgjald þeirra, einmitt þeirrar stéttarinnar, sem mestan þeguskað sýndi í sambandi við dýrtíðarmálin. Verkamannastéttin reyndi ekki að nota aðstöðu sína til þess að knýja fram kauphækkun, aðstöðu, sem var betri en undanfarin ár. Það er einmitt þetta fólk, sem hefur gert sér það ljóst, hvaða hætta stafar af dýrtíðinni, ef hún magnast. En viðurkenningin til verklýðsins á að vera sú, að taka af honum réttinn til þess að semja um kaup og kjör. Ég held, að það væri sámilegra verkefni fyrir fulltrúa bændu og verkamanna að koma sér saman um það að taka af stríðsgróðanum, sem einmitt er eina meginorsök dýrtíðarinnar, svo að nægi til ráðstafana gegn henni og til að draga úr þeirri verðbólguhættu, sem stríðsgróðinn er að skapa í landinu.

Skúli Guðmundsson: Hv. þm. Seyðf. las hér upp í dag kafla úr ræðu, sem ég flutti á þinginu 1939, þegar gengismálið var til meðferðar. Mér er ekki ljóst, í hvaða tilgangi hann gerði það, en ég held, að það verði alls ekki um það deilt, að þau ummæli, sem hann hafði þar réttlæga eftir mér, hafi haft við fyllstu rök að styðjast. En ég held, að þau séu ekki á nokkurn hátt viðkomandi frv. því, sem hér er til umr., og þess vegna er mér ekki ljóst, í hvaða tilgangi hann las þau upp, nema ef vera kynni, að hann hafi viljað veita mér og öðrum viðstöddum þá ánægju að heyra hann fara með góðan kafla úr ræðu, sem ég flutti fyrir $2\frac{1}{2}$ ári síðan.

Hv. þm. Seyðf. vildi telja það óhæfu, að ekki væru til hagfræðilegir útreikningar um framleiðslukostnað landbúnaðarins. Og í þeirri ræðu, er hann flutti áðan, þá veik hann enn að þessu. Hv. þm. henti á, hvílk nauðsyn það væri, að til væru glöggar skýrslur um afkomu landbúnaðarins hér á landi, eins og í öðrum síðuðum löndum. Ég skal ekki um það segja, hvaða lönd það eru, sem þm. kallar síðuð, þó tel ég líklegt, að hann telji nágrannalöndin Noreg og Danmörku síðuð lönd. En ég get upplýst hv. þm. um það, að búreikningafærsla er tiltölulega miklu meiri hér á landi heldur en í þessum nágrannaríkjum okkar; þannig að búreikningar þeir, sem hér liggja fyrir, gefa fullkomnari upplýsingar um afkomu landbúnaðarins heldur en í þeim löndum. En í sambandi við þetta vil ég spyrja hv. þm. Seyðf.: Hvar eru opinberar skýrslur um tekjur verkamanna í þessu landi? Sjá þó væntanlega flestir aðrir en þessi hv. þm., að það er

tvennt ólíkt, að safna skýrslum um tekjur verkamanna eða um tekjur bænda. Það er auðvelt að fá skýrslur um tekjur daglaunamanna saman borið við það að fá glögga útreikninga um afkomu bænda, og meðan þeir menn, sem telja sig fulltrúa verkamannastéttarinnar, leggja ekki fram glöggar skýrslur um tekjur verkamanna, geta þeir ekki reist sig hátt út af því, að ekki skuli vera til enn fullkomnari skýrslur um afkomu landbúnaðarins heldur en til eru hér.

Hv. þm. Seyðf. segir, að verkamenn vinni nú oft 4—6 klst. fram yfir dagvinnutíma og einnig á sunnudögum. Hann segir — sem rétt er — að þeir leggi mikið á sig til þess að afla sér tekna. En er hv. þm. Seyðf. svo ókunnugur hér á landi, að hann viti ekki, að það eru fleiri en verkamenn, daglaunamenn í kaupstöðum, sem vinna meira en 10 klst. á degi hverjum? Bændur komast alls ekki af með að vinna aðeins 10 klst., og ekki aðeins núna, heldur var það einnig svo áður en stríðið hófst. Þeim þykir ekki mikið að þurfa að vinna í 14—15 klst. og alla sunnudaga vetrarins líka við skepnuhirðingu. Og vor, sumar og haust þurfa þeir einnig oft að nota sunnudagana til þess að geta afkastað sínum skyldustörfum. Mér finnst því ekki mikið, þó verkamenn vinni nú stundum 14—16 klst. á dag og hreyfi hönd til einhvers á sunnudögum.

Hv. þm. fannst ekki viðeigandi að fara í meting um, hvor stéttin bæri meira úr býtum eða hvorri liði betur. Það er dómur allra, að gera þurfi ráðstafanir gegn dýrtíðinni og áframhaldandi verðhruni peninga, en hv. þm. eru ekki sammála um það, á hvern hátt þetta verði bezt gert.

Hv. þm. A.-Húnv. flutti hér allanga ræðu í dag. Ég mun ekki gera mörg atriði hennar að umtalsefni, en vil minnast lítils háttar á eitt eða tvö. Hv. þm. hélt því fram í dag, að hann hefði álitit rangt að ákveða með 1. verðlagsuppbót á laun embættismanna. Þetta er ekki rétt, því á síðasta Alþ. var frv. þetta borið fram af fjmrh., og hv. þm. A.-Húnv. var í þeirri n., sem fékk frv. til meðferðar, nefnilega fjhn., og hann skrifaði atvugasemdalaust undir nál. fjhn., þar sem lagt var til, að frv. yrði samþ. með umræddri verðlagsuppbót. Þetta sýnir aðeins, að það, sem hv. þm. hélt fram í ræðu sinni í dag, hefur ekki við rök að styðjast. Hv. þm. vill kenna ráðh. Framsfl. um samvinnuslitin í ríkisstj. og segir, að þeir hafi valdið því, að stjórnin sagði af sér. Þetta er ekki rétt, og ég get bent á í þessu sambandi, að það voru ekki ráðh. Framsfl., sem stóðu gegn því, að dýrtíðarl. frá því í vor yrðu framkvæmd samkv. vilja Alþ., heldur voru það aðrir, sem færust undan að gera ráðstafanir í þeim efnum.

Hv. þm. A.-Húnv. segir, að vel sé mögulegt að afla ríkissjóði tekna. Um þetta er ég honum sammála, og vænti ég þess vegna, að hann styðji að því, að slíkt verði gert, þegar till. koma fram í þá átt, þó ég því miður geti ekki treyst hans flokk til þess, því að þótt menn lesi ræður hv. þm. A.-Húnv. í Morgunbl., eru þeir litlu nær um vilja eða viljaleysi Sjálfstfl. í þeim málum, er þar um ræðir.

Jón Pálmason: Ég ætla að segja hér örfá orð út af því, sem hv. 2. þm. Skagf. sagði. Hann

sagði, að þess væri enginn kostur að fá verðuppbót á landbúnaðarafurðir. Ég lét í ljós álit mitt á þessu í dag og mun ekki endurtaka það, en þegar þessi hv. þm. segir, að ráðh. Sjálfstfl. hafi neitað að gera samþykkt um, að verðuppbót kæmi á kjöt, þá get ég upplýst hv. þm. um það, að það er rangt, og samkv. upplýsingum frá Sjálfstfl., þá eru engin vandkvæði á að fá samþ. verðuppbót á kjöt. Ég mun svo ekki svara þessu meira.

Hv. 2. þm. Skagf. talaði um, að ég sé kominn í vöðva félagsskap, þar sem séu Alþfl.-menn og kommúnistar, og ég dreg ekkert undan, að ég sé í samvinnu við þá, þegar þeir eru sammála mér um eitthvað, hvort sem þeir eru Alþfl.-menn eða kommúnistar, og finnst engin minnkun að því. Það er eins og dálitil afbrýðisemi komi fram í orðum þessa hv. þm., rétt eins og það væri verið að taka af honum gamla kærustu, og er það ekki nema von, því þeir hafa unnið saman í tvo áratugi, og vitað er, að margir framsóknarþm. hafa oftast en einu sinni flotið inn á atkvæðum kommúnista.

Ég mun ekki svara neinu þeim hv. 1. þm. Rang. né heldur hv. þm. Seyðf., enda þótt ég sé þeim ósammála um margt, því þar sem ég er í þeirri n. með þeim, sem fær þetta frv. til meðferðar, þá gefst alltaf tækifæri til að ræða þetta þar. En viðvikjandi ræðu hv. þm. V.-Húnv. vil ég segja það, að mér finnst undarlegt, að hann skuli leyfa sér að segja það, að ráðh. Framsfl. hafi ekki rofið stjórnarsamvinnuna, því allir vita, að þeir hafa gert það, því þeir gera þetta frv. að kappmáli, og um það risu deilurnar. En það virðist svo sem hv. þm. Framsfl. hagi orðum sínum eins og þeir séu að hefja kosningabaráttu.

*Haraldur Guðmundsson: Hv. þm. V.-Húnv. sagðist ekki skilja, hvers vegna ég væri að lesa kafla úr ræðu frá 1939, nema ef ég gerði það til að skemmta hv. þm. Því er til að svara, að ég gerði það til að lofa mönnum að heyra falleg loforð, sem ekki hefðu verið efnd. Enn fremur sagði hann, að til væru skýrslur yfir framleiðslu landbúnaðarins. en ég hef nú hvergi orðið þeirra var enn þá.

Svo vék hv. þm. að því, að bændur vinni svo mikla yfirvinnu alltaf, og fannst ekki ástæða til að hafa orð á því, þótt verkamenn ynnu nú stundum yfirvinnu og hreyfðu hönd til einhvers á sunnudögum. Ég veit vel, að bændur leggja mikið á sig við vinnu, en hv. þm. veit, að annað er að vinna hjá sjálfum sér heldur en öðrum. Vinnan verður léttari og öðruvísi háttad. Þegar hann segir, að bændur vinni allt of mikið, 14—15 klst. í sólarhring árið út, þá nær það engri átt, því enginn maður mundi halda slíkt út. Enn fremur er það mjög misjafnt með bændur, hvað þeir vinna mikið, því það fer auðvitað eftir efnum og ástæðum. Mér finnst ekkert athuga-vert, þó verkamenn vinni stundum fram yfir, en ef þeir ofbjóða sér með vinnu, þá er hætta fólgin í því, ekki aðeins fyrir verkamennina sjálfa, heldur þjóðfélagið í heild.

Svo ég viki lítilsháttar að landbúnaðinum, þá eru afurðir hans alltaf að hækka, svo óeðlilega

mikið, að ekki er við unandi. Hækkunin nemur nú meira en því, sem kaupgjald er í landinu. Ég segi þetta ekki til þess að koma á metingi milli verkamanna og bændu, um hvor stéttin hafi við betri kjör að búa, en mér finnst ekki rétt, þegar talsmenn bændu og hækkunar landbúnaðarafurða gerast einnig flm. að því að lögbinda kaup verkalýðsins, þegar hann hefur ekki hækkað kaup sitt nema það, sem eðlilegt er.

***Skúli Guðmundsson:** Ég skal byrja á því að hrekja það, sem hv. þm. Seyðf. sagði. Í þeim ræðukafla, sem hann las upp, eru engin loforð gefin, sem ekki hafa verið efnd. Sami hv. þm. segist ekki hafa orðið var við skýrslur yfir afkomu landbúnaðarins. Hefur hv. þm. aldrei heyrt getið um búreikningaskrifstofu ríkisins, og aldrei litið í skýrslur hennar? Þar er hægt að fá upplýsingar um þetta, sem hann minnstist á. En nú vil ég spyrja hv. þm. að því, hvar til séu skýrslur um tekjur verkamanna. Ég hef alls ekki orðið var við þær. Svo vil ég að endingu segja það, að ekki er meiri árás á verkamenn að binda kaupið með l. heldur en á bændur að binda afurðaverðið.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 8. fundi í Nd., 29. okt., var enn fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 13:5 atkv. og til fjhn. með 18 shlj. atkv.

Á 11. fundi í Nd., 3. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 9, n. 18, 19 og 20).

Frsm. 3. minni hl. (Stefán Stefánsson): Herra forseti! Á fundum fjhn. þessarar d. náðist eigi samkomulag um afgreiðslu þess frv., er hér liggur fyrir til 2. umræðu.

Hv. 1. þm. Rang. og hv. þm. V.-Húnv. vildu samþykkja frv. óbreytt, en hv. þm. A.-Húnv. og hv. þm. Seyðf. vildu fella það.

Enda þótt ég teldi frv. allathugavert og að dýrtiðarmálið þyrfti að leysa á víðara grundvelli, vildi ég eigi snúast með öllu gegn frv., heldur freista þess að fá á því gerðar nokkrar breyt., svo að við það væri unandi, enda er fylgi mitt við frv. bundið því skilyrði, að þær verði samþykktar.

Mun ég síðar ræða brtt. nánar.

Allt frá því ófriðurinn hófst og fram til þessa dags hefur mikið verið um það rætt, bæði utan þings og innan, að ráða þyrfti niðurlögum dýrtiðarinnar. En þegar eftir ófriðarbyrjun tók hún að segja til sín og hefur síðan farið ört vaxandi.

En orðin ein um þessi efni orka litlu, ef eigi fylgja athafnir.

Á síðasta regulegu Alp. voru þessi mál allmikið rædd, en þó meira af stjórnarflokkunum bak við tjöldin.

Ávöxtur allra þeirra umræðna voru 1. um heimild fyrir ríkisstj. til ráðstafana og tekjuöflunar vegna dýrtiðar og erfiðleika atvinnuveganna. En þrátt fyrir alla þá vinnu, sem lögð

var í að undirbúa þau l. og ná um þau samkomulagi, og þá fyrst og fremst af ríkisstj., eru þau nú talin ónothæf og til einskis nýt. Ráðh. hafa í umræðum um þetta mál talið þau ýmist óframkvæmanleg eða ófullnægjandi. Það eitt vitum við, að l. hafa eigi verið látnar koma til framkvæmda nema að litlu leyti, — hvaða orsakir sem til þess liggja.

Ég tel, að ef um fullan samstarfsvilja hefði verið að ræða hjá ríkisstj. og þor til framkvæmda, þá hefði mátt verða mikið gagn að nefndum lögum.

Hvers vegna hafa t. d. eigi tollar verið lækkaðir eða niður felldir af nauðsynjavörum? Hvers vegna eigi hækkadir tollar á tóbaki, vinum og innlendum tollvörutegundum?

Hvers vegna eigi lagt eitthvert litið gjald á útluttar afurðir?

Allt þetta er ríkisstj. heimilað í lögnum.

Hverjar séu hinar helztu orsakir dýrtiðarinnar, skal eigi rakið hér. Mörgum hættir við að líta um of einhliða á það mál. Einn kennir um aukinni kaupgetu, annar kauphækkun, þriðji háu verði á afurðum landbúnaðarins, fjórði hinu mikla seðlafið, sem nú er í umferð, o. s. frv.

Allar þessar orsakir, og margar fleiri, hjálpaðast að því að skapa dýrtiðina.

Allir erum við sammála um, að stöðva þurfi dýrtiðina, að sívaxandi dýrtið sé stórhættuleg fyrir allt fjárhags- og atvinnulíf þjóðarinnar í framtíðinni. Sú er reynsla okkar frá síðustu styrjöld. Sú er einnig reynsla annarra þjóða.

Vegna þeirrar reynslu gera þær sér allt far um að halda dýrtiðinni niðri. Þjóðirnar eru þess minnugar, hversu gjaldmiðill þeirra rýrnaði, að hann varð jafnvel einskis virði.

En okkur greinir á um leiðir að markinu. Ágreiningur þessi byggist oft á hinum eigingjörnustu einka- eða flokkssjónarmiðum. Foringjar sósíalistaflokkanna t. d. telja launastéttunum trú um, að frv. þetta sé hatröm árás, — að því er virðist, allt að því morðtilraun við stéttina. Þeir hrópa um þræla og þrælahald. Það er talinn glæpur að lögfesta kaup um eitt ár eða til 1. sept. 1942, og það jafnvel þó tryggt sé, eða reynt að tryggja svo sem verða má, að kaupmáttur krónunnar verði hinn sami og áður.

Væri okkur eigi sæmra, og þá fyrst og fremst háttv. alþm., að leggja stóyrðin, eiginhagsmunina og flokkssjónarmiðin til hliðar, helzt fyrir fullt og allt, eða a. m. k. um tíma, meðan við erum að koma fyrir þeim draug, sem dýrtið nefnist? Sá draugur er erfiður viðfangs. Hann verður eigi unninn með orðum einum. Hann ógnar engum einstaklingi eða einstökum pólitískum flokki, hann ógnar sérstaklega allri þjóðinni.

Allir þeir einstaklingar eða flokkar, sem ala á sundrung í þessu máli og koma þannig í veg fyrir allar aðgerðir, sem líklegar væru til úrbóta, þeir vinna landi og þjóð hið mesta ógagn, einnig þeim hluta þjóðarinnar, sem þeir þykjast berjast fyrir.

Ég er þeirrar skoðunar, að forðast beri, svo sem auðið er, af hálfu þjóðfélagsins að takmarka frelsi manna til orða og athafna. En þar með er eigi sagt, að þeir tímar geti eigi

skapast, að gera verði á þessu takmarkanir um skemmri eða lengri tíma.

Naumast getur hjá því farið, að slíkar takmarkanir skerði rétt eða frelsi fleiri eða færri einstaklinga, frelsi, sem hvert þjóðfélag á að veita þegnum á venjulegum tímum.

En tímar þeir, er við nú lifum á, eru óvenjulegir, og því getur verið, að nauðsynlegt sé að gera einhverjar þær ráðstafanir, sem við kunnum illa, miðað við venjulega tíma.

Ein slík ráðstöfun er sú, sem gera á með frv. þessu til stöðvunar á dýrtíðinni. Ásamt brtt. mínum og ýmsum aðgerðum af hálfu ríkisstj. má vænta þess, að það fái einhverju áorkað.

Ein þeirra aðgerða, er ríkisstj. þarf að gera fremur öllu öðru, hvort sem frv. þetta verður að l. eða eigi, það er að ná samkomulagi við setulið Breta og Bandaríkjamanna um þann íslenska vinnukraft, er þeir þurfa til framkvæmda hér á landi, og um kaupgjald við þá vinnu. Ef vel hefði verið, þurfti slíkur samningsgrundvöllur að liggja fyrir áður en frv. þetta var borið fram. Því frv. þetta, þó að l. yrði, verður óframkvæmanlegt, ef þeir samningar verða okkur óhagstæðir.

Enginn veit, hvaða verklegar framkvæmdir setuliðin kunna að gera hér. Hvað þeir þurfa til þeirra af íslenskum verkamönnum, hvaða kaup þeir greiða o. s. frv.

Við vitum hins vegar, að brezkka setuliðið hefur tekið og tekur vinnukraft frá framleiðslunni, og er sízt ástæða til að ætla annað en svo verði framvegis, og jafnvel geti það orðið í svo stórum stíl, að framleiðslan líði við það stórhnekki.

Hátt kaup, eftirvinna, helgidagavinna, létt og lítillfjörleg vinnubrögð —, slíkt er freistandi. Yfirleitt er ég því mótfallinn að lögfesta kaup og afurðaverð, en eins og nú er ástatt, þegar allt er að komast í öngþveiti út af úrlausn dýrtíðarmálanna, þá tel ég þetta eins konar neyðarráðstöfun, er menn verði eftir atvikum að setta sig við.

Slík lögfesting var framkvæmd hér árið 1939. og þá gekk allt þrýðilega. Þá var haft hátt, eigi síður en nú. Talað var mikið um árásir á samningafrelsi og sjálfsákvörðunarrétt, þrælalög, glæpi og margt fleira. — Það var reitt hátt til høggs, en höggið missti marks. Svo mun enn verða, nái þetta frv. ásamt brtt. mínum samþ. þingsins.

Þá vil ég minnst á l. brtt. mína á þskj. 20. er svo hljóðar: „Þó er heimilt að hækka kaup í sveitum, ef nauðsynlegt er til að halda við framleiðslunni.“

Í niðurlagi 2. gr. frv. segir: „Kaupgjald það, sem greitt er án þess að beint sé miðað við verðlagsuppbót, skal ekki hækka frá því, sem það var fyrir gildistöku l. miðað við sama stað og sama árstíma árið á undan gildistöku þeirra.“

Nokkuð er í óvissu um, hvað átt er við með orðunum „á sama stað“. Hvort þar er átt við sama heimilið, sama hreppinn eða ef til vill stærra svæði. Ég geri ráð fyrir, að flm. frv. hafi ef til vill eigi gert sér þetta ljóst, en naumast mun vera hægt að túlka þetta rýmra en svo, að um sama hrepp sé að ræða.

En hvornig sem þetta kann að verða túlkað, tel ég þessa lögfestingu á kaup til sveita stórhættulega, — svo hættulega, að lögfestingin, ásamt ýmsum öðrum öflum, sem fyrir hendi eru og skapast kunna, geti tæmt sveitirnar af fólki enn þá meir en orðið er, og vænti ég þess, að hv. flm. geti orðið mér sammála um, að engiu spor megi stíga, er að því geti stuðlað, hvorki með löggjöf eða á annan hátt.

Svo sem alkunna er, hefur fólkið flúið landbúnaðinn og sveitirnar undanfarandi ár. Skal það eigi rakið nánar. Flóttinn er áframhaldandi.

Þrátt fyrir allt „afarverð“ og „okur“ á landbúnaðarafurðum, sem nú er mikið talað um, meðal annars af skriffinnum Alþýðublaðsins og fleirum, þá er landbúnaðurinn eigi samkeppnisfær um kaupgreiðslur við aðrar atvinnugreinar. Meðan svo er heldur flóttinn áfram.

Í sveitum er nú meira fólksleysi en nokkru sinni fyrr.

Horfir víða til stórvandræða, og þá einkum á þessum árstíma, um mjaltir og hirðingu búfjár.

Samdráttur sá, sem full ástæða er til að óttast, að verði á framleiðslu landbúnaðarins á næsta ári, kemur fyrst og fremst niður á mjólkurframleiðslunni.

Yrði þetta frv. óbreytt að l., þá er öll kauphækkun bönnuð í sveitum; skiptir þar eigi máli. Hvort hún er meiri eða minni, hvort hún er 10% eða 100%.

Kaup verkafólks í sveitum hefur undanfarið verið til muna lægra en kaup verkafólks annars staðar, enda þótt það hafi hækkað mjög hin síðustu ár og þá einkum á yfirstandandi ári.

Ég óttast það mjög, að kaupgjald til sveita hækki allverulega á næsta ári frá því, sem nú er, enda þótt kaup annars staðar hækki ekki, hvort sem það verður lögfest eða ekki. Nú þurfa sveitirnar eigi aðeins að keppa við timakaupið, heldur einnig við eftirvinnu- og helgidagakaup, sem nú er orðið almennt og er mjög stór liður í tekjum margra verkamanna.

Er það virkilega meining hv. flm. að banna bændunum að hækka kaup verkafólksins og stofna þannig framleiðslu landbúnaðarins í voða?

Hugsum okkur t. d. bónda, sem hefur tvo vinnumenn. Hann greiðir hvorum um sig kr. 2000.00 í árskaup. Mönnum þessum býðst „Bretavinna“, en segja þó bóndanum, að ef þeir fái kauphækkun um 25%, — eða kr. 2500.00 hvor —, þá skuli þeir vera hjá honum áfram. Bóndinn vill ráða mennina, en frv. þetta, ef að l. yrði óbreytt, bannar honum það, að viðlagðri allt að 50 þús. króna sekt.

Mennirnir fara. Bóndinn fær eigi annað fólk og búskapur hans fellur í rústir.

Ég vænti þess, að hv. þm. sjái af þessu eina dæmi, að það, að banna með l. hækkun á kaup til sveita, er með öllu óverjandi, svo ekki sé kveðið sterkar af orði, eins og nú er ástatt.

Það væri ef til vill ekkert undarlegt, þótt hv. flm., sem lítið mun þekkja til staðhátta í sveitum, beri slíkt fram, en það verður að teljast undarlegra, að bændurnir í Framsfl., með hæstv. landbrh. í broddi fylkingar, skuli vera í vitorði með flm.

Allt frá byrjun þessa ófriðar hefur þjóðinni verið það ljóst, að þeir tímar gætu verið skammt fram undan, að allar siglingar til og frá landinu stöðvuðust að mestu eða öllu. Íslendingar yrðu því að vera við því búnir að geta búið sem mest að sínu. Allt kapp yrði því að leggja á að viðhalda og efla framleiðsluna og þá einkum framleiðslu landbúnaðarins. Þetta hefur þjóðinni verið sagt í blöðum, í ræðum og í útvarpi af sjálfum hæstv. landbrh. og nokkrum hv. alþm.

En nú heyrast engar hvatningar meir, hvorki frá hæstv. landbrh. né öðrum.

Er þá eigi lengur þörf á því að viðhalda og efla framleiðslu landbúnaðarins?

Jú, vissulega, fremur en nokkru sinni fyrr. Þær hættur, sem hafa ógnað landi og þjóð, ógna henni enn, og það í ríkara mæli en nokkru sinni áður.

Hæstv. landbrh. væri vissulega sæmra að hvetja þjóðina til viðhalds og eflingar á framleiðslu landbúnaðararfurða, svo sem hann hefur áður gert, heldur en vera í vitorði um flutning frv., sem, ef að l. yrði óbreytt, gæti haft stórlamandi áhrif á alla framleiðslu landbúnaðarins.

Þing og stjórn verður að gæta þess að aðhafast ekkert, hvorki með löggjöf eða á annan hátt, er haft getur lamandi áhrif á landbúnaðinn. Nógir eru hans erfiðleikar samt.

Sökum þeirra árása, sem hefur verið og er haldið uppi á afurðaverð landbúnaðarvara, og meðal annars var haldið uppi við 1. umr. þessa máls af forseta sameinaðs þings, hv. þm. Seyðf., vil ég fara um það nokkrum orðum.

Allt frá því heimsstríðinu lauk 1918 hefur landbúnaðurinn átt næsta erfitt uppdráttar. Jafnvægi það, er skapast hafði fyrir stríðið milli afurðaverðs og kaupgjalds, raskaðist. Þetta jafnvægi hefur eigi náðst aftur, enda þótt mikið hafi miðað í þær áttir nú allra síðustu ár.

Kaupgjald hér í Reykjavík er enn þá hlutfallslega miklu herra en verð á kjöti og mjólk, sé miðað við verðlag og kauplag árið 1914.

Það ár var kaup verkamanna kr. 0.40 um klukkustund. Heildsöluverð á dillakjöti var þá kr. 0.58 kg, og verð á mjólk kr. 0.22 hver lítri.

Verkamaðurinn var því tæplega $1\frac{1}{2}$ klst. að vinna fyrir 1 kg að kjöti, en rúmlega $\frac{1}{2}$ stund að vinna fyrir 1 lítra af mjólk.

Nú er verkamannskaup í Reykjavík kr. 2.49 á klst. Heildsöluverð á dillakjöti er kr. 3.20 hvert kg, og verð á mjólk kr. 0.80 hver lítri.

Nú er verkamaðurinn 1 klst. og 17 mínútur að vinna fyrir 1 kg af kjöti, eða nokkru skemmri tíma en áður. Hins vegar er hann aðeins rúmar 19 mínútur að vinna fyrir 1 lítra af mjólk, eða meira en $\frac{1}{3}$ skemmri tíma en árið 1914.

Frá 1914 til 1941 hefur heildsöluverð á dillakjöti hækkað úr kr. 0.58 kg í kr. 3.20 kg, eða um 552%.

Á sama tíma hefur útsöluverð mjólkur hækkað úr kr. 0.22 í kr. 0.80 hver lítri, eða um 364%.

Kaup verkamanns í Reykjavík hefur hins vegar hækkað úr kr. 0.40 á klst. árið 1914 í kr. 2.49 á klst. árið 1941, eða um 623%.

Verðlag á mjólk og kjöti í Reykjavík á árunum 1914—1941 hefur því eigi hækkað til jafns við kaup verkamanna á sama tíma.

Alþt. 1941. C. (58. löggjafarþing).

Hefði heildsöluverð á dillakjöti og útsöluverð mjólkur hækkað hlutfallslega jafnmikið og kaupð, væri verð þessara vara nú:

Heildsöluverð á dillakjöti kr. 3.61 hvert kg, í stað kr. 3.20, og útsöluverð mjólkur kr. 1.37 hver lítri, í stað kr. 0.80.

Bændur hafa eigi enn þá fengið leiðréttta þá röskun, er varð á kauplagi og verðlagi eftir 1914. Þeir eiga kröfur á því að fá þá röskun leiðréttta. Meðan það hefur eigi verið gert, situr illa á hv. þm. Seyðf. að vera að kvarta yfir verðlagi þessara vara.

Hvers mátti vænta frá honum, ef hlutur bænda væri leiðréttur til jafns við hlut verkamanna?

Ég hef þegar rætt um fyrri hluta brtt. minnar við 2. gr. Síðari hluti hennar hljóðar svo:

„Ríkisstj. er heimilt að banna verkföll, verkbönn eða önnur samtök, sem miða að því að stöðva eða leggja niður vinnu.“

Ýmsir foringjar launastéttanna, þar á meðal ýmsir hv. alþm., hafa gengið mjög rösklega fram í því undanfarið að æsa fólkið gegn þessu frv. Mótmæli hafa verið póntuð frá félögum verkamanna og launamanna og þau lögð fram á Alþingi.

Er fullkomin ástæða til að ætla, ef frv. þetta verður að l., að þá muni menn þessir halda æsingastarfi sínu áfram og egna til verkfalla og upphlaupa, og gæti vel komið til verkfalla eða verkfalla í því sambandi. Þykir því sjálfsagt að veita ríkisstj. þá heimild, sem brtt. gerir ráð fyrir.

Það er ekki nóg að stíga sporið hálft, það verður að stíga það fullt.

Ef gerð verður tilraun til að koma í veg fyrir framkvæmd l., þá verður að veita ríkisstj. þær heimildir, sem ætla má, að komi að gagni.

Fyrri hluta brtt. við 3. gr. má nánast skoða sem leiðréttingu. Síðari hluti till. hljóðar svo:

„Engar slíkar árstíðarverðbreyt. séu látnar hafa áhrif til breyt. á verðvísitöluna.“

Á s. l. sumri kom það fyrir, að er þessa árs framleiðsla af kartöflum kom fyrst á markaðinn, þá hækkaði vísitalan vegna hins háa verðlags á þeim um tæp 5 stig.

Verður að telja rétt að koma í veg fyrir, að snöggar verðsveiflur á einstökum vörutegundum, sem jafnvel lítið er til af og vara um skamman tíma, geti haft störfellð áhrif til hækunar á allt kaupgjald í landinu.

Er brtt. ætlað að koma í veg fyrir þetta.

Þá er lagt til, að við úthlutun verðlagsuppbótar skuli leggja til grundvallar útflutningsverð varanna samkv. útreikningi Hagstofu Íslands, en eigi útflutningsleyfi S. Í. S., svo sem fyrir er mælt í frv.

Enda þótt S. Í. S. sé langstærsti útflutjandi varanna, er það eigi hinn einasti, og virðist því eðlilegra, að meðalútflutningsverð allra útflutjenda varanna sé lagt til grundvallar fremur en útflutningsverð einstaks fyrirtækis.

Síðasta brtt. er svo hljóðandi:

„Nú telja verðlagsnefndir landbúnaðararfurða nauðsynlegt að hækka verðlag á mjólk og kjöti vegna hækkaðs kaupgjalds samkv. 2. gr., og er þeim þá heimilt að hækka vöruna að sama skapi.“

Verðvísitala þeirra má þó eigi verða hærri en vísitala kaupgjalds, hvort tveggja miðað við 1914.

Greiðist hækkan þessi úr dýrtiðarsjóði, sbr. 7. og 8. gr.“

Brtt. þessi gerir ráð fyrir, að verði bændur að hækka kaupgjald á árinu 1942 frá því, sem það var 1941, þá verði hækkunin greidd úr dýrtiðarsjóði, en hann á að stofna með framlagi ríkissjóðs. Það er þá lagt á vald verðlagsnefndar að meta, hvenær bændur eiga kröfu á þessum bóttum.

Nokkur vandkvæði geta verið á framkvæmd þessarar till., en að sjálfsögðu er ætlað til, að í reglugerð séu sett nánari ákvæði um framkvæmd hennar.

Fleiri brtt. hefði ef til vill verið ástæða til að bera fram við frumv., t. d. við 1. gr. þess, og þá þess efnis, að við útreikning framfærslukostnaðar sé aðeins tekið tillit til almennra lífsnaðsýnja.

Við útreikning framfærslukostnaðar mun nú vera tekið með vín, tóbak, bioferðir o. fl. af líku lagi. Hvort sem þetta verkar til hækkunar eða lækkunar á vísitöluna, verðist með öllu óviðeigandi að taka tillit til annars en brýnustu lífsnaðsýnja við útreikning framfærslukostnaðar.

Ríkisstj. ætti að geta hlutast til um það við kauplagsnefnd, að þessu yrði breytt, og eru lagafrumræði um það því ef til vill ekki nauðsynleg.

Enn fremur hefði ef til vill þótt rétt að hækka framlag ríkissjóðs til dýrtiðarsjóðs vegna aukinna útgjalda, er síðasta brtt. mín kann að hafa í för með sér. Í því sambandi vil ég benda á, að ólíklegt má telja, að 8 millj. þurfi til uppþóta samkv. 8. gr., þar sem full ástæða er til þess að ætla, að einhver eða mestur hluti þeirra verðupphóta, er þar er gert ráð fyrir, verði greiddur af Bretum.

Svo sem kunnugt er, greiddu þeir okkur 5 millj. til verðupphóta á útflutningsvörur okkar árið 1940, og var það byggt á þeim markaðstöpum, er við höfðum orðið fyrir.

Hin sömu skilyrði eru nú fyrir hendi að því er markaðstöp snertir. Legg ég mikla áherzlu á, að ríkisstj. geri kröfur til Breta um verðupphætur á framleiðslu ársins 1941 vegna markaðstapa, svo sem gert var fyrir árið 1940.

Samkv. yfirlýsingu hæstv. forsrh. hefur hann sagt af sér fyrir sig og ráðuneyti sitt vegna ósamkomulags innan ríkisstj. um úrlausn dýrtiðarmálanna, eða nánar tiltekið vegna þess, að frv. þetta fékk eigi fylgi ríkisstj. eða meiri hl. hennar.

Það verður að teljast illa farið, hvaða álit sem menn annars kunna að hafa á ríkisstj., að samkomulag náðist eigi um þessi mál.

Hér eru fjölmennir herir í landi. Við þykj- umst verða þess varir, að ihlutun þeirra um okkar mál fari eigi minnkandi.

Þegar þeir sjá, að hér er hver höndin upp á móti annarri, einnig á Alþ. eins og í ríkisstj., að við eigi getum staðið saman á þessum háskatímum, er þá eigi nokkur ástæða til að kviða vaxandi ihlutun þeirra?

Ef dæma má af okkar og annarra þjóða sögu, er sundrung þjóðarinnar tilvaldið tækifæri.

Frsm. 1. minni hl. (Skúli Guðmundsson): Eins og hv. þdm. sjá af þessum 3 þskj., hefur fjhn. ekki orðið sammála um afgreiðslu frv. Tveir nm., hv. þm. A-Húnv. og hv. þm. Seyðf., leggja til, að það verði fellt. Einn nm., 3. landsk. þm. telur sig geta fallið á það, ef brtt. hans á þskj. 20 verða samþ. En ég og hv. 1. þm. Rang. viljum samþ. frv. — Eins og venja er til við 2. umr., vil ég víkja að einstökum gr. þess.

1. gr. fjallar um skipun kauplagsnefndar, og er svo ráð fyrir gert, að hún skuli framvegis vera skipuð 5 mönnum, í stað þriggja. Í n. eiga sem sé að bætast 2 fulltrúar, annar tilnefndur af Bandalagi opinberra starfsmanna, en hinn af Búnaðarfélagi Íslands. Við teljum, að rétt sé að fjölga mönnum í nefndinni, svo að fleiri sjónarmið komi til greina við útreikning verðvísitölnunnar. Öllum er kunnugt um það, hve mikil áhrif vísitöluútreikningurinn hefur á fjármál okkar nú.

Í 2. gr. frv. er fram tekið, að til 1. sept. 1942 sé óheimilt að hækka grunnkaup launþega, og enn fremur, að verðlagsupphót, sem greidd er á slíkt grunnkaup, megí ekki fara fram úr upphót þeirri, sem greiðist samkv. þeirri vísitölu, sem byggð er á framfærslukostnaði 1. okt. 1941.

Í fjhn. kom fram, einkum hjá einum nm., nokkur ótti um það, að ákvæði þessarar gr., ef að 1. yrði, gætu hindrað það, að bændur fengju fólk til vinnu að búrekstrinum, og gæti það leitt til þess, að bændur yrðu að brjóta l. eða hætta búskap að öðrum kosti. Það er kunnugt, að kaupgjald við sveitastörf er afar misjafnt á hinum ýmsu stöðum. Því þyrfti e. t. v. að setja í frv. nánari skýringar á því, hvað við er átt í frvgr. með því að kaupgjald það, sem greitt er án þess að beint sé miðað við verðlagsupphót, skuli ekki hækka frá því, sem það var fyrir gildistöku l., miðað við sama stað og sama árstíma árið á undan gildistöku þeirra. Ef það gæti haft úrslitaáhrif á framgang málsins, erum við, sem stöndum að nál. á þskj. 18, fúsir til samvinnu um þetta sérstaka atriði. En við, sem viljum samþ. frv., viljum taka það fram, að okkur er vel ljóst, að samhliða ráðstöfunum í þá átt er óhjákvæmilegt að gera fleira, sem sé að takmarka vinnu íslenzkra manna hjá setuliðinu, eða reyna að koma í veg fyrir, að svo mikil vinna fari í þágu setuliðsins, að ekki fáiast nægilegt vinnuafli til framleiðslustarfanna. Enn fremur er sjálfsagt að draga úr opinberum framkvæmdum, ef þörf krefur, t. d. um heyskapar- tímum. Við getum ekki fallið á, að rétt sé að samþ. brtt. hv. 3. landsk. þm. Hv. þm. telur, að samþykkt frv. geti haft lamandi áhrif á landbúnaðinn, því að ekki muni fást hið nauðsynlega vinnuafli. En hvað má þá segja um kauphækkunina í sveitum landsins? Það er langt frá því að vera nokkur lækning, að kaup hækki í sveitum og afurðaverð þá líka. En með því hins vegar að gera jafnhliða öðrum ákvæðum frv. ráðstafanir til að stemma stigu fyrir óeðlilega miklum straumi vinnuafis að öðrum störfum, tel ég, að mætti að miklu leyti koma í veg fyrir þá hættu, að vinnuaflið hverfi úr sveitunum.

Í 3. gr. eru ákvæði um, að óheimilt sé að hækka útsöluverð á innlendum afurðum á inn-

anlandsmarkaði. Að vísu er heimilt að hækka verð á einstökum vörutegundum eftir árstíðum, og er ljóst, að það er nauðsynlegt, til þess að framleiðendur geti fengið jafnhátt verð fyrir þær vörur, sem þarf að geyma.

4. gr. veitir ríkisstj. aukíð vald til að ákveða hámarksálagningu á vörur, enda hafi áður verið leitað tillagna verðlagsnefndar.

5. gr. er um taknörkum á flutningsgjöldum með íslenskum skipum eða skipum, sem leigð eru af íslenskum aðilum.

6. gr. er um, að óheimil sé frekari hækkun húsaleigu en samkv. gildandi l.

7. og 8. gr. eru um stofnun og verkefni dýrtíðarsjóðs. Til er ætlað, að verulegt fjármagn verði til umráða til þess að koma í veg fyrir hækkun á verðlagi nauðsynja til neyzlu og framleiðslu innlendra vara, og er ljóst, að það mundi draga mjög mikið úr þeirri hættu, sem annars gæti verið á verðhækkun þeirra.

9. og 10. gr. eru um það, að með reglugerð sé heimilt að setja nánari ákvæði um framkvæmd l. og um sektarákvæði.

Þetta aukahing hefur nú setið í 3 vikur. Ríkisstj. var sammála um það að kalla þingið saman, og var talið, að það væri kvatt saman fyrst og fremst vegna dýrtíðarmálsins. Við, sem höfðum lesið greinar um þetta mál í blöðum stjórnar-flokkanna, fengum þá hugmynd, að nýjar og áhrifameiri till. væru á ferðinni, og af ummælum blaðanna var ekki hægt að álykta annað en að sterkar líkur væru fyrir því, að samkomulag næðist um málið. Það gat að vísu svo farið, að Alþfl. skærst úr leik, en það átti ekki að þurfa að hindra framgang málsins, þar sem svo var að heyra, að tveir stærstu flokkarnir, Framsfl. og Sjálfstfl., væru sammála um þá nýju leið, sem till. voru komnar fram um, lögfestingu kaupsins og innanlandsverðlagsins. Þessir tveir flokkar höfðu nægan styrk til að koma till. fram og nægan styrk til stjórnarmyndunar, þó að Alþfl. skærst úr leik.

En nú hefur svo farið, að Sjálfstfl. hefur horfið frá að fylgja málinu, og er ýmsu horið við. M. a. er því haldið fram, að lögfesting á kaupinu sé óþörf, en að sama marki sé hægt að ná eftir hinni svo kölluðu frjálsu leið. En þetta er blekking. Kaup hækkar, ef ekkert er að gert. Nokkur verklýðsfélög hafa þegar sagt upp samningum í því skyni að fá fram kauphækkun, og ekki hefur heyrzt, að þessi félög hafi horfið frá slíkum kröfum. Það er viðurkennt í mál-gögnum Alþfl. og Sjálfstfl., að einstök verklýðsfélög þurfi að fá einhverja leiðréttingu, en það hefur áhrif á dýrtíðina til hækkunar. Allt talið um hina frjálsu leið er því tilraun til að verja undanslátt í þessu máli.

Ein skýringin á undanslátti Sjálfstfl. í þessu máli kom fram í aðalmálgagni hans, Morgunbl., fyrir nokkrum dögum. Einn af forvígismönnum flokksins í Rvík heldur því þar fram, að Sjálfstfl. geti ekki samþ. að ákveða kaupíð með l., vegna þess að hann sé orðinn stærsti verkamannaflokkurinn í landinu, en frv. sé áráð á verkamannastéttina. Þetta sýnir, að sem verkamannaflokkur er Sjálfstfl. á sömu leið og Alþfl. og kommúnistar. Blekkingarnar eru af sömu

legund. Í stað þess að reyna að skýra málið fyrir verkamönnum og halda því fram, sem rétt er, að í frv. felst engin áráð á þá, er reynt að skapa óánægju í von um pólitískan yl af heim eldi.

Ög nú rignir samþykktunum yfir Alþingi frá stéttarfélögum verkamanna víðsvegar um landið. Allar eru þær með sama svip, hvort sem þær eru úr tillögusmiðjum kommúnista, jafnaðar-eða sjálfstæðismanna.

Því er haldið fram, að frv. sé áráð á verkamenn og aðra launþega, en hins er að engu getið, að í frv. er lagt til, að komið verði í veg fyrir hækkun á kaupí bændna með því að setja fast verð á þeirra vörur. Samt senda bændur engin mótmæli til þingsins. Það sýnir mismuninn á skilningi hinna ýmsu stétta á vandamálum þjóðfélagsins.

Stöðvun dýrtíðarinnar er hagsmunamál allra stétta, en ekki áráð á neina stétt, hvorki launþega eða aðra, og þær ráðstafanir, sem þarf að gera, verða ekki framkvæmdar fyrr en sá skilningur er orðinn nægilega almennur hjá þjóð og þingi.

Pm. Alþfl. vilja, að verkamenn í kaupstöðum og kaupsýnum geti fengið hækkað sitt kaup, en bændur ekki. Þeir halda því fram, að hækkun á verði landbúnaðarafurða sé orðin meiri en hækkun á kaupþóxtum verðlýðsfélaganna. Þar með er ekki nema hálfsgögð sagan. Ef fram kæmi í dagsins ljós hið raunverulega kaup verkamanna annars vegar og bændna hins vegar, þ. e. skýrslur um tekjur verkamanna og bændna fyrir og eftir styrkjöldina, grunar mig, að Alþfl.-menn mundu sækja litlu stuðning í þann samanburð. Þannig gæti vitanlega verið ástátt, að ein stétt ætti rétt á launabót, en önnur ekki. En þessu mun ekki til að dreifa eins og nú er, og síst á þann veg, sem Alþfl.-menn vilja vera láta, og ég vil fullyrða, að það er ekki hægt að stöðva dýrtíðina með því að taka stóran hóp manna út úr og láta hann leika lausum hala. Það er þýðingarlaust fál. Skiptir ekki máli í því sambandi, hvort það eru verkamenn einir, sem eiga að hafa rétt til að hækka sitt kaup, eins og Alþfl. vill, eða bændurnir einir, eins og fulltrúi Bændafll. vill vera láta.

Eins og ég hef getið um, eru litlar horfur á, að frv. verði samþ. Ég minntist á, að fulltrúar Alþfl. væru mjög einsýnir í þessu máli. Við höfðum búist við, að ekki væri eins um Sjálfstfl. En það er komið á daginn, að vart er hægt að gera upp á milli þessara flokka. Þeir eru sammála um að leggja til, að frv. verði felld. Því eru ekki horfur á, að samkomulag geti orðið um stöðvun dýrtíðarinnar fyrst um sinn. Það verður haldið áfram að elta seðlavofuna, og það er þá ekki í fyrsta sinn, sem menn elta vofur hér á landi. Margar sagnir eru um svipi, sem villtu vegfarendur í dimmu á fjallvegum. Ef fleiri voru á ferð saman, komu stundum upp deilur um það, hvaða stefnu bæri að taka. Sumir töldu sig sjá mann á ferð skammt frá, sem í rauninni var aðeins svipur framliðsins, og vildu elta hann. Aðrir vildu taka aðra stefnu.

Þessi gamla og þekkta saga er hér að endurtaka sig. Sjálfstæðismenn og Alþfl.-menn ætla að halda áfram að elta vofuna, og þeir gera óþ

að þeim samferðamönnum, sem vilja taka aðra stefnu, í áttina til byggða.

Sennilega verður ekki við þetta ráðið í þetta sinn. Þeir verða að fá að elta vofuna áfram eitt-hvað lengur. Spurningin er aðeins um það, hve lengi þessir ferðamenn, sem allir kalla sig forvarsmenn verkamanna, halda áfram að elta vofuna. Elta þeir hana alla leið ofan í gilið, þar sem tortímingin bíður, eða opnast augu þeirra áður en það er orðið of seint?

Jón Pálmason: Við 1. umr. þessa máls gerði ég ýtarlega grein fyrir afstöðu minni til þessa frv. Ég tók þá fram, að ég væri ekki fánægur til að samþ. það í þeirri mynd, sem það nú er. Meðal annars tók ég fram, að ég gæti ekki heldur lagt í að gera brtt. við frv., vegna þeirrar forsögu, sem það hefur haft. En eins og kunnugt er, hefur það orðið til þess að sundra ríkisstj. að fá þetta frv. í gegn. Og í fjhn. hafa fulltrúar Framsfl. lagt til, að frv. yrði samþ. óbreytt. Af þessu hefur mér ekki þótt ástæða til að fara að gera tilraunir í þá átt að tæta það í sundur með brtt. og fá á því umbætur, svo að ég gæti fylgt því. Enda skilst mér, að engar líkur séu fyrir, að samkomulag geti orðið um afgreiðslu þess.

Við 1. umr. fór ég svo rækilega út í afstöðu mína til þessa máls, að ég get nú verið fáðurur um, hvers vegna ég er ekki fánægur til að fara inn á þær brautir, sem hér er verið að stefna að. Ég vil þó stikla á því í aðalatriðum.

Aðalatriðið er lögfesting kaupgjalds. Í öðru lagi er það lögfesting afurðaverðs og stofnun dýrtíðarsjóðs.

Þessi 3 atriði eru náttúrliga mjög óskyld, og ég skal hvað dýrtíðarsjóðinn snertir geta þess, að í meginatriðum er ég því samþykkur, að farið verði inn á þá braut, sem þar er lögð til. En á lögfestingu kaupgjalds og afurðaverðs eru svo miklir annmarkar, að ég get ekki samþ. l., sem fela það í sér.

Um kaupgjaldið er það að segja, að það heppnaðist vel að lögfesta árið 1937 ákveðnar till. í vinnudeilum. Og einnig heppnaðist 1939 að lögfesta kaup, sem samningar voru um til ákveðins tíma, en menn verða bara að gæta þess, að það ástand, sem nú er, er ósambærilegt við það, sem þá var. Það, sem mestum erfiðleikum veldur, er sú mikla vinna, sem skapast hefur hjá hinu útlenda setuliði. Þar er að finna höfuðorsök þess, hve straumur verkafólksins úr sveitunum hefur verið mikill á síðasta ári. Ég tel því, að fyrsta skilyrðið til verulegra breyt. og hagsbóta á þessu sviði sé það, að fá fasta samninga viðvikjandi þessari vinnu hjá hinum útlendu mönnum. Hæstv. ríkisstj. virðist ekki hafa gert þær athuganir og þær tilraunir til samninga á þessu sviði, sem nauðsynlegar eru. Og ég held, að það hafi verið ástæða til að draga það að stofna til stjórnarskipta út af þessu, þangað til ríkisstj. var búin að þrautreyna að fá einhvern grundvöll á þessu sviði. Þá fyrst var hægt að komast að einhverri niðurstöðu, því það er ekki nóg, að í setuliðsvinnunni sé borgað hátt kaup, heldur er þar líka um að ræða þau vinnubrögð, að öllum heiðarlegum mönnum ofbýður.

Viðvikjandi sveitavinnunni tók ég fram við fyrstu umr.. að ég teldi í sjálfu sér, að verið væri að setja l. út í hött með því að ætla sér að lögfesta kaupgjald í sveitum eins og nú er háttað. Hv. 3. landsk. vék lítils háttar að þessu, og það hefur komið í ljós, að ekki er hægt að framkvæma þann lið frv., sem um þetta fjallar. — Ég skal svo ekki fara út í deilur um það, hvað að öðru leyti kann að mæla með því að lögfesta það kaupgjald, sem samningsbundnir laxtar eru um. En út af því, sem hv. þm. V.-Húnv. var að tala um, að það væri að koma í ljós, að það væru sömu aðstæður að skapast hjá 3 flokkum þessa þings, Alþfl., Kommfl. og Sjálfstfl., um að æsa verkamenn upp til að fá hækkað kaup sitt, vil ég segja það, að þetta eru ákaflega undarleg og ómakleg ummæli. Ég vil í þessu sambandi víkja að því, að á tímabilinu síðan fyrir stríð, þegar núverandi stjórnarfl. tóku höndum saman, hefur verið miklu minna um deilur en áður hefur þekkt, og tel ég það sönnun fyrir því, hve gersamlega ástæðulausar þessar ásakanir eru. Þá má nefna það, að þau ábrif, sem Sjálfstfl. hefur á verkalýðinn, eru fyrst og fremst bundin við stærstu verkalýðsfélögin í Reykjavík og Hafnarfirði, verkalýðsfélögin Dagsbrún og Hlíf. Og það er nú komið í ljós, að engin þörf var á öllu þessu brótti til að koma í veg fyrir, að þau hækkuðu sitt grunnkaup, því að þau hafa lýst yfir, að þau ætli ekki að segja upp sínum samningum.

Ég skal ekki fara mikið út í að svara því, sem hv. síðasti ræðumaður sagði um þessi atriði. En ég held, að ég megi fullyrða það, að mikil alúð hafi verið við það lið í Sjálfstfl. að hafa sem bezt samtök milli stéttanna, en ekki reynt að stofna til átaka, sem að sjálfsgöðu yrðu til að asa upp, eins og ef þetta frv. næði fram að ganga. Ég tel því rétt, eins og Sjálfstfl. hefur lagt til, að halda kaupgreiðslum í sem föstustum skorðum, eins og þær nú eru, með frjálsu samkomulagi. Hvað verkalýðinn snertir er það ekkert sérstakt, að það hafi verið ákveðið í samningum og með l., að þeir fái verðlagsuppbót í samræmi við dýrtíðina. Þetta er leið, sem allir gengu inn á á síðasta þingi, vegna þess, hve langt var komið inn á þá braut. En ég held, að þar hafi verið of langt gengið, og heppilegra hefði verið að hafa þar takmörk á. En úr því að þessi l. og samningar komust á og ekki virðast líkur fyrir, að hægt sé að breyta þeim, þá verður að miða að því, — ekki sérstaklega að breyta grunnlauninum, heldur hinu, að koma, eftir því sem unnt er, í veg fyrir, að vísitalan hækki, og þá með öðrum ráðum en þetta frv. gerir ráð fyrir.

Þá er annað atriðið. Það er lögfesting afurðaverðsins. Það er í raun og veru aðalatriði frv., og það er gagnslaust að samþ. það, nema það nái fram yfir stríð, af því að öll þessi ákvæði verða þýðingarlitil og jafnvel stórlega til ills, ef ætti að raska þeim á hverju ári meðan stríðið stendur. Nú er afurðaverðið greinilega fyrir neðan framleiðsluverð henda, og að ætla sér að fara að lögfesta það, — ekki aðeins um 1 ár, heldur lengri tíma —, það er atriði, sem ég sem bændafulltrúi get með engu móti samþ., því ég

tel, að með því væri því eina vopni, sem sú stétt hefur til að ákveða verð framleiðsluvaranna, kippt í burtu. Einu líkurnar fyrir, að afkoma bændanna verði nokkurn veginn tryggð, eru, að vegna vaxandi eftirspurnar og verðhækkunar sé hægt að selja þær í samræmi við þann tilkostnað, sem við þær er.

Þriðja aðalatriðið, sem ég minntist á um myndun dýrtíðarsjóðs, er, út af fyrir sig, gott. Þau 1., sem ég tel rétt, að sett verði um þetta, eiga, að minnu álit, að fela í sér, að myndaður verði nægilega öflugur sjóður til að varna því með ráðstöfunum, eins og byrjað var á í vor, að dýrtíðin aukist frá því, sem nú er. Ef von er um að koma þessum kafla í gegn, þá er ekkert nema gott um það segja, og ég bauð þeim mönnum í fjhn., sem fylgja þessu frv., að sníða frv. þannig, að felldar yrðu úr því 2. og 3. gr., en samtök virtust engin fáanleg á þessum grundvelli.

Annars er það að segja um önnur minni atriði, sem í frv. eru, svo sem um húsaleigu og fragt og hámarksverð á erlendum vörum, að þau atriði eru í dýrtíðarl. frá í vor, og ríkisstj. hafi í því efni, áður en þetta aukahæing var kallað saman, frjálssar hendur til að gera þær ráðstafanir, sem nauðsynlegar voru, og hefur að sumu leyti notað þær heimildir, þó að minna sé en skyldi. Þetta er því óþarft inn í þessi 1., því að það eru engin ákvæði í þessu frv. hæstv. viðskmrh. um, að þau 1. eigi að fella úr gildi.

Viðvíkjandi einstaka atriði, sem minnt hefur verið hér á í sambandi við þetta mál, skal ég ekki fara mikið inn á það að svara þeim atriðum, sem fram hafa komið í ræðum hv. samnu. minna, umfram það, sem ég hef gert. Um brtt. hv. 3. landsk. vil ég þó segja það, að þær eru sumar þannig vaxnar, að ég get fylgt þeim og tel þær til bóta. Hins vegar eru þær ekki svo róttækar, að líklegt sé, að þær geri það að verkum, að leitt geti til þeirrar niðurstöðu, sem ælæzt er til. Um það, hvað gera eigi í þessu sambandi, skal ég ekki frekar koma inn á heldur en ég gerði við 1. umr.

Það eru ekki miklar líkur fyrir, að samkomulag geti náðst um slíkar ráðstafanir sem þessar, þó það sé engin veginn reynt til hlítar. Og þó við fellum þetta frv., þá er komið hér fram annað frv., sem hægt er að gera brtt. við.

Ég skal að lokum aðeins víkja að því síðasta í ræðu hv. þm. V.-Húnv., frsm. fyrsta minni hl., þar sem hann var að tala um, að það liti út fyrir, að sumir vildu ekkert gera, að þeir láti dýrtíðarvofuna villa sér sýn og geri ekki neitt í þessu sambandi. Ég held, að þetta sé öfugt, því að ég held, að vilji allra, sem hér á þingi eru, sé að reyna að koma í veg fyrir, að þetta haldi áfram óbreytt, þó enn hafi ekki náðst samkomulag um leiðir í þessu efni. En ég verð að segja það, að þó það sé raunalegt að ná ekki samkomulagi um leiðir í þessu máli, þá sé þó betra að setja ekki 1. um róttækar ráðstafanir heldur en að samþ. 1., sem fyrirjæðanlegt væri, að kæmu ekki að haldi og mundu kannske verða stórklega til ills frá því, sem nú er.

Viðvíkjandi því, sem hv. þm. V.-Húnv. var að tala um, að við sjálfstæðismenn og Alþl.-

menn ætluðum að elta dýrtíðarvofuna út í þokuna, en þeir væru að stefna til byggða, vil ég segja það, að á undanförunum árum hefur það verið svo, að Framsfl. er búinn að stjórna hér í nálega 14 ár, og okkur virðist mörgum meðal þessara þjóðar, að hann hafi meira gert að því að elta vofur en leiða á réttar brautir í okkar þjóðlífi yfirleitt. Og ég held, að það, sem hv. þm. V.-Húnv. var að tala um, — að það séu þeir, sem ætli að leiða inn á réttar brautir, — komi gersamlega í mótsögn við það, sem reynslan hefur sýnt að undanförunu. Og ég tel, að eins og sakir standa sé það vissulega ekki vegurinn til að leiða almenning og þjóðina alla að kasta inn í þingið meingölluðu og vanhugsuðu frv. og heimta, að það skuli samþ., ella muni þeir ekki starfa í samvinnu við aðra menn, heldur sé það beint að fara öfuga leið.

***Haraldur Guðmundsson:** Ég held, að ekki sé ástæða til að fara mörgum orðum um þetta frv. nú. Ég ræddi allýtarlega um það við 1. umr. og hef ekki miklu við það að bæta.

Hv. þm. V.-Húnv. lét í ljós, að litlar horfur væru á, að það yrði samþ., og allir hv. þdm. vita, að hæstv. viðskmrh. var vonlaus um, að það gengi fram, og því er nú orðið sem er á kærleiksheimilinu.

Það er samt rétt að segja örfá orð við þessa umr., en þó vil ég láta mér nægja að vísa að mestu leyti til þess, sem ég sagði við 1. umr.

Ég legg til á þskj. 19, ásamt hv. þm. A.-Húnv., að frv. verði fellt. Og ástæðurnar til þess eru þær, að ég álit hvort tveggja: Að frv. sé byggt á misskilningi á orsökum dýrtíðarinnar, og þar af leiðandi ekki líklegt til að ná tilgangi sínum, þótt að 1. yrði, og í öðru lagi, að þó frv. yrði samþ., væri það beint ranglæti í garð ákveðinnar stéttar fullkomlega að tilefnislausu.

Ég skal með örfáum orðum rökstyðja þessi 2 atriði. Er þá fyrst það, að frv. virðist vera byggt á því, að vísitölufyrirkomulagið sé orsök dýrtíðarinnar. Ég fyrir mitt leyti er viss um, að þetta er alveg rangt. Hækkun kaupgjalds er bein afleiðing af dýrtíðinni. Orsakir dýrtíðarinnar eru aðrar, eins og fram hefur komið hér í umr. og ég fæ nægileg tækifæri til að gera grein fyrir. Í öðru lagi er það sýnilegt, verði frv. samþ., að meginhluti þess kostnaðar og áhættan, sem þessum ráðstöfunum fylgir, fer á verkamenn og launastéttirnar. Aftur á móti er ekki gert ráð fyrir í þessu frv., að aðrar stéttir og aðrar tekjur þjóðarinnar mæti þessu, og er það þó miklu eðlilegra, því að tekjuskiptingin er ein af aðalástæðunum til dýrtíðarinnar.

Ég skal þá fyrst drepa örfáum orðum á brtt. hv. 3. landsk. á þskj. 20. Um fyrstu brtt. vil ég segja það, að ég er algerlega andvígur henni. Hún fer fram á það, að heimilað verði að hækka kaup í sveitum, ef nauðsynlegt er til þess að halda við framleiðslunni. og í öðru lagi, að ríkisstj. skuli heimilað að banna verkföll, verkbönn eða önnur samtök, sem miða að því að stöðva eða leggja niður vinnu. Um fyrri liðinn vil ég segja það, að ég sé ekki, að það hafi neina þýðingu að setja það ákvæði inn eins og sakir standa nú. Um síðari liðinn vil ég segja það,

að með því ákvæði er verklýðsfélögum í rauninni barnað að ná nokkurri hækkun á kaupum. Hins vegar er ekki ástæða til þess að búast við verkþönnun eins og nú er.

Þá er 2. brtt. á sama þskj., b-liður, um það, að engar slíkar árstíðarverðbreyt. séu látnar hafa áhrif til breyt. á verðlagsvísitölunni. Þetta á að gilda, að mér skilst, jafnvel þó að um jafnstórfelldar verðlagsbreyt. yrði að ræða og kartöfluhækkunina á s. l. sumri. Það sér hver heilvita maður, hversu mikil fjarstæða og ranglæti slíkt væri, ef það kæmi til framkvæmda. Hv. þm. V.-Húnv. var að ásaka kauplagsn. fyrir það, að hún hefði látið kartöflurnar hafa áhrif á verðlagsvísitöluna. Um þetta atriði vil ég segja það, að það liggur í augum uppi hverjum manni, sem vill kynna sér það, hvernig vísitalan er reiknuð út, að það væri hrein folsun, ef þetta væri ekki gert. Ég veit ekki, hvernig ætti að reikna út vísitölu, ef það ætti að loka augunum fyrir jafnbýðingarmikilli nauðsynjavörutegund og kartöflurnar eru. Ef þannig væri farið að, mundi vísitalan ekki gefa neina rétta hugmynd um framfærslukostnaðinn.

Um 3. brtt. (a-lið) vil ég segja það, að það atriði skiptir í rauninni engu máli.

Þá leggur hv. þm. til, að ákvæðin um hækkun kaupsins nái ekki til fólks, sem ræður sig hjá bændum. En margt bendir til þess, að afleiðing þess gæti orðið sú, að bændur fengju alls ekki fólk til þess að vinna nauðsynlegustu störf, og þá væri verr farið en heima setið.

Ég benti á það við 1. umr. málsins, að þetta frv. væri ekki líklegt til þess að rétta hlut bænda, og er ég í verulegum atriðum sammála hv. 3. landsk. um það efni. Ég mun þó ekki greiða atkv. með þessum brtt., því að ég er á móti frv. Ég geri ráð fyrir því, að ekki verði frekar hægt að banna hækkun á kaupgjaldi í sveitum heldur en annars staðar, en úr því að hv. þm. sér svo vel, hvað þetta getur komið sér illa hjá einni stétt, bændum, þá finnst mér, að hann mætti einnig renna huganum til þess, að svipuð áhrif gæti þetta einnig haft annars staðar. Ég hygg, að blátt bann við öllum breyt. á kaupum til hækkunar gæti orðið til þess viðar en í sveitunum að þrengja kost ákveðinna atvinnustétta. Ég tók eftir því, að hv. þm. V.-Húnv. drap á það í ræðu sinni, að hið eina félag, sem hefði sagt upp samningum, væri Iðja, og hygg ég, að það sé rétt hjá hv. þm. En ég veit ekki betur en að svo sé komið hjá atvinnurekendum, að þeir verði að borga fólkinu, sem vinnur í Iðju, herra kaup en samningar s. l. árs standa til, vegna þess að fólkið, sem er ráðið upp á mánaðarkaup, hefur getað fengið meiri tekjur annars staðar. Ef þessum félögum yrði bannað að hækka kaup við sitt starfsfólk, þá er líklegt, að það yrði til þess, að mikill hluti þess (þ. e. starfsfólksins) mundi leita eftir annarri atvinnu. Ég segi því hið sama og hv. 3. landsk., að ég óttast, að svo gæti farið, að öll lagaboð um takmörkun á kaupgreiðslum kæmu að engu haldi, þar sem menn mundu bjóða aukavinnu og alls konar friðindi til þess að fá fólkið.

Að lokum leggur þessi hv. þm. til, að til við-

bótar við hækkunina á landbúnaðarafurðum verði greidd uppbót úr ríkissjóði. Ætlun hans er sú, að þessi hækkun nemi því, að hlutfallið milli kaups og afurðaverðs verði hið sama eins og árið 1914, og fylgja nokkrar tölur, sem sýna breyt. á hlutfalli afurðaverðs og kaups frá þeim tíma. Mér er ekki vel ljóst, hvað fyrir hv. þm. vakir með því að slá því fram, að verðlagið frá 1914 sé það eina rétta. Ég fyrir mitt leyti verð að vefengja, að svo sé. Síðan árið 1914 hefur verið varið stórfé af sameiginlegum tekjum þjóðarinnar til þess að bæta aðstöðu bænda. Það hefur verið lagt fram stórfé til jarðræktar, til vélakaupa, til bygginga í sveitum og yfirleitt til að skapa hentugri aðstöðu til þess að reka landbúnaðarstarfseminna. Í stað þess að slá með orfi og ljá, reiða heyið heim á klökkum er nú víða unnið á ræktuðum túnum og vélar notaðar við heyvinnu; einnig er heyið flutt heim með öðrum hætti, og yfirleitt annað snið en var á öllum starfsaðferðum. Enda sýnir það sig, að á þessu tímabili hefur landbúnaðarframleiðslan stóruaúkt þrátt fyrir það, að fólk hefur heldur fækkað. Það er enginn vafi á því, að landbúnaðarframleiðslan er stórum mun ódýrari nú en þá, annars hefði verið ómögulegt fyrir bændur að reka búskap með þeim árangri, sem verið hefur undanfarin ár. Þess vegna er það fullkomið óvít að slá því föstu, að hægt sé að miða við það verðlag, sem var 1914. Mig undrar það, að maður eins og hv. 3. landsk. skuli fara með slíkar fullyrðingar sem þessar, án þess að færa fyrir þeim nokkurn rökstuðning.

Ég skal þá víkja örfáum orðum að ræðu hv. þm. V.-Húnv., frsm. 1. minni hl. Hann taldi nauðsyn til bera að gera breyt. á skipun kauplagsn. Hv. þm. fann grundvelli n. það til foráttu. að kartöfluhækkunin s. l. sumar skyldi verka á vísitöluna. Ég get ekki ráðlagt þessum hv. þm. annað betra en að kynna sér grundvöll þann, sem útreikningar n. byggjast á, því að ég er ekki í neinum vafa um það, að ef hann kynnir sér hann, þá muni hv. þm. sannfærast um, að það er ekki hægt að komast öllu nær því rétta í þessu efni heldur en þar er gert. Ég mun að sjálfsögðu ekkert hafa á móti því, þó að manni verði aukíð í n., en ég mótmæli því, að nokkuð hafi fram komið, sem gæti gefið tilefni til þess að breyta grundvelli nefndarinnar.

Hv. þm. kvaðist hafa búizt við því, að Alþfl. færi úr stj. út af þessu frv., en hins vegar var á honum að heyra, að hann hefði búizt við því, að Sjálfstfl. mundi samþ. frv. með Framsfl. Ég get ekki annað en samhryggzt hv. þm. að hafa orðið fyrir þessum vonbrigðum, en ég ráðlegg honum samt að bera harm sinn í hljóði. Það má vel fara svo, að einhver hluti af draumum hv. þm. kynni að ræstast, þó að nokkuð blási á móti í þessum umr.

Hv. þm. sagði það bersýnilegt, að kaupið haldi áfram að hækka, og benti í því sambandi á samninga Iðju og annarra félaga. Ég vil harðlega mótmæla því, að nokkuð gefi tilefni til að ætla slíkt. En ástæðuna til þess, að búast mætti við þessu, kvað hann vera hækkun vísitölunnar. Ég hef áður sýnt fram á það, að verklýðsfélögin hafa sýnt fullan þegnskap í þessum málum og

hafa ekki notað sér þá aðstöðu, sem þau höfðu til þess að fá hækkun á kaupi meðlima sinna.

Eftir að hv. þm. hafði lýst vonbrigðum sínum yfir því, að ekki skyldi nást samkomulag við Sjálfstfl. um afgreiðslu málsins, var hann fljótur að afgr. þessa flokka, sem eru á móti frv., með því að segja, að þeir væru í rauninni kommúnistar. Hv. þm. taldi það mjög óeðlilegt, að verklýðsfélögin úti um land skyldu vera að senda mótmæli gegn þessu frv. Ég vil nú spyrja hv. þm., hvað honum finnst óeðlilegt við það, að félög utan af landi láti hv. Alp. vita um vilja sinn í þessu máli. Því að það getur enginn neitad því, að málið snertir ákaflega mikið hag og afkomu meðlima þessara félaga. Enda held ég. að hv. þm. ætti að láta til sinna manna í þessu efni. Ég man ekki betur en að fyrir fáum dögum birtist auglýsing um það í útvarpinu, að framsóknarfélögin á Akureyri boðuðu til fundar um þessu mál. Mér finnst einmitt, að þessar áskoranir, sem hv. Alp. eru að berast, sýni það, sem ég hef verið að halda fram um þetta mál, að það sé líklegt til þess að vekja megna andúð hjá þeim fjölmennu stéttum þjóðarinnar, sem eru beinlínis ranglæti beittar með frv., ef að l. yrði. Ég er hins vegar sammála hv. þm. um það, að stöðva beri dýrtíðina, það er hagsmunamál, sem alla þjóðina varðar. En þá verður að sjálf-sögðu að gera það á þann hátt, að þeir beri þyngru byrðarnar, sem breiðust hafa bókinn.

Þá sagði hv. þm., að Alþfl. hefði verið mjög einsýnn í sínum kröfum um þetta mál. Ég vil nú segja við þennan hv. þm.: Það má vera, að öðrum farist, en alls ekki þér! — Hann sjálfur og hans flokkur hafa nú stöðugt síðan í ársbyrjun 1939 flutt hér á Alp. sífelldan söng um hölvun dýrtíðarinnar og nauðsyn þess að rísa gegn henni, og látið svo sem ekki skyldi á þeim standa að bera sinn hlut af fórnunum. En samtímis öllu þessu skrafi hafa þeir stig af stigi með opinberum ráðstöfunum hækkað verðlag á landbúnaðarafurðum svo, að hækkun á þeim hefur orðið tvisvar sinnum meiri en hækkun kaupsins. Svo gersamlega starblindir hafa þeir verið á allt annað en hagsmuni sinna umbjóðenda í þessu efni. — Ég verð að harma það mjög, að ekki skuli vera til neinar skýrslur, sem sýna það svart á hvítu, hvað framleiðslukostnaður henda hefur verið mikill undangengin ár. — Það gengur fram af mér, þegar umbjóðendur þeirra manna, sem hafa hækkað tekjur sínar um 124%, flytja till. um það að banna með l. alla hækkun á kaupi hjá öðrum stéttum í landinu. Ég verð að segja, að mér þykir illt, að menn skuli gefa sig til slíks málflutnings sem þessi hv. þm. hefur gert.

Ég hef drepið á það hér áður, að ég tel það óeðlilegt, að bændastéttin fái aukningu á sínum tekjum í fullkomnu samræmi við það, sem tekjur þjóðarinnar í heild sinni hafa aukizt. Þess vegna er það undarlegt, að þeir menn, sem telja sig fulltrúa þeirrar stéttar, skuli ekki bera það við að sýna fram á, hver þörf þeim sé nú til tekjuaukningar samanborið við það, sem var í upphafi dýrtíðarinnar.

Ég hef ekki getað komizt hjá því að benda á það misræmi, sem fram hefur komið hjá flm.

og forsvarsmönnum þessa frv. Ef það er rétt að tala um einsýni í sambandi við þetta mál hér á hv. Alp., þá verður aldrei hjá því komizt, að það eru flm. þessa frv., sem hafa gersamlega gengið framhjá því að líta á hag annarra stétta þjóðfélagsins en þeirra, sem þeir eru umboðsmenn fyrir.

Hv. þm. talaði mikið um seðlaveltuna sem uokkurs konar vofu. Ég hef hingað til haldið, að hér væri ekki um neina vofu að ræða. Seðlaaukningin er vel lifandi enn þá, og það lítur ekki út fyrir, að henni verði nokkuð að fjörtjóni, a. m. k. ekki þetta frv., og ekki virðast framsóknarmenn eða hv. þm. V.-Húnv. skoða þá seðla sem drauga, sem þeir vilja, að renni til bændanna. Þessi hv. þm. býður okkur upp á að vera fylgdarmaður í þessu gerningaveðri í dýrtíðarmálunum og að leiða okkur til byggða. Ég er hv. þm. þakklátur fyrir boðið, en öttast, að hann hafi ekki áttavitanir í lagi. Ég veit að visu um marga Íslendinga, sem hafa villzt og ratað út úr ögöngunum án nokkurs áttavita. (SvbH: Hv. þm. Seyðf. er líklega ekki einn af þeim!). Nei, ég get ekki talizt það, en svo ég víki aftur að efninu, þá vildi ég heldur hafa áttavita heldur en hv. þm. V.-Húnv. og hans brjóstvit.

Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég stend hér upp fyrst og fremst til þess að vikja lítils háttar að orðum hv. 3. landsk., en áður en ég geri það, þá get ég ekki stillt mig um að minnst nokkrum orðum á ummæli hv. síðasta ræðumanns. Hann sagði, að ekki væri furða, þótt ályktanir kæmu um þetta mál frá þeim félögum, sem fyndust þau vera rangsleitni beitt, og þar mun hann hafa átt við ályktanir, er komið hafa frá verkalýðsfélögum. Hv. þm. veit, að öll þau mótmæli, er horizt hafa, hafa komið samkv. pöntun. Svo óslega létu menn sér í þessu, að tekið var trúnaðarskjal fyrr en heimilt var, og þetta skjal svo sent til verkalýðsfélaga viðs vegar um landið, og því fylgdi svo grg., sem sendendurnir sömdu eftir eigin geðþótta. Þannig eru nú vinnubrögðin, og þetta er nú aðalafrekið, sem hv. þm. Seyðf. getur stært sig af í dýrtíðarmálunum. Það er því augljóst, að það er aðeins af pólitískum ótta, sem þessi hv. þm. og hans flokkur fylgir ekki málinu. Þeir hafa áður verið með því að lögbinda kaupgjald, — það var árið 1939. Þá var hægt að tala um fórnir, en hér er ekki farið fram á neinar fórnir, og ég skil ekki, hvernig hv. þm. Seyðf. getur kallað þetta rangsleitni. Hér er gert ráð fyrir að reyna að halda dýrtíðinni niðri með sameiginlegu átaki allrar þjóðarinnar. Nú er hv. þm. að reyna að gera sig að miklum forsvarsmanni verklýðsins og talar um það sem hreina goðgá að lögbinda kaupið, en hann ætti aðeins að svípast um aftur til ársins 1939 og athuga, hvað það var, sem hann vildi þá. Svo talar hv. þm. um, að þetta frv. sé árás á einstakar stéttir. Hvaða rök getur hann fært fyrir því? Þá er það broglegt, að hv. þm. og aðrir mótstöðumenn málsins telja hina svo nefndu „frjálsu leið“ rétta, og lá stefnir hún að einu og sama marki og sú leið, sem felst í þessu frv. Við göngum inn á, að hækkun erlendra vara komi jafnt á alla lands-

menn, allar stéttir þjóðfélagsins, og svo er hv. þm. að breiða sig út um hið hróplega ranglæti í öðru orðinu, en í hinu er talað um, að grunnkaup eigi að standa í stað.

Þá vil ég víkja nokkrum orðum að því, sem hv. þm. Seyðf. sagði um tekjur bændastéttarinnar. — Hann spyr, hvar fyrir liggja skýrslur um tekjubörf eða verðbörf bændanna. — En eg vil spyrja: Hvar eru yfirleitt til skýrslur um kaupbörf verkamanna? Eru það tekjur bændanna, sem eiga að byggjast á slíkum skýrslum? Eiga þær skýrslur að vera til þess að fyrirbyggja það, að bændur geti nokkru sinni notið hærri tekna en þeir þurfa til þess að draga fram lífið? Treysta hv. fulltrúar þjóðarinnar hér á Alp. sér ekki til þess að fylgja þessu frv. af því, að hér sé farið fram á að lögfesta of hátt verð á landbúnaðarvörum? Hvers vegna fara menn ekki upp í sveitirnar, ef gróðinn er svo mikill þar sem hv. þm. Seyðf. virðist halda? Ekki ber samt á því, að straumur dóls úr sveitunum í kaupstaðina minnki, heldur virðist hann aukast einmitt núna, og ekki bendir það til þess, að betra sé að lifa í sveitunum heldur en í kaupstöðunum. Heldur hv. þm., að mögulegt sé að binda bændurnar við jarðirnar? Ef hv. þm. vill enn halda sér við það, að tekjur bændastéttarinnar séu of háar, þá þætti mér vænt um, að hann vildi skýra það fyrir mér, hvers vegna straumurinn úr sveitum í kaupstaði eykst í stað þess að minnka, eins og hann ætti að gera, ef eitt-hvað væri til í því, sem hann segir. Það ber ekki vott um skilning á því vandamáli, sem fyrir liggur, að vera að metast um tekjur bændanna og verkamanna. Þessar stéttir hafa haft frjálshendur undanfarið, og tekjur þeirra hafa batnað, en nú er eina ráðið að festa allt verðlag og kaupgjald, því að þá fyrst er einhver von um að stöðva dýrtiðina.

Þá sagði hv. þm. Seyðf., að sér fyndist gæta mikillar óskammfeilni hjá framsóknarmönnum, þar sem þeir bæru öðrum á brún einsýni, en væru sjálfir einsýnir og jafnvel alveg staurblindir. Mér skildist, að hv. þm. ætti með þessum ummælum við þetta frv. og að lausnin, sem þar er um að ræða, væri einhliða. Ég vil leggja áherzlu á, að frv. þetta er ekki einhliða, heldur þvert á móti. Þar er lagt til, að jafnt gangi yfir alla og almannafé notað til þess að halda niðri dýrtiðinni að því leyti, sem verðfesting innlendra vara og kaupbinding dugir ekki til þess að stöðva dýrtiðina. Þetta kallar hv. þm. einhliða, en hann kallar ekki þeirra eigin till., Alþflfrv., einhliða, sem stefna að því að binda verð á afurðum bændanna, en láta allt kaupgjald í landinu óbundið. Pólitíska valdið á eftir hans kenningum að segja til um afurðaverð bændastéttarinnar, en verkalýðurinn má gera hvað sem honum þóknast. Er þetta fyrirmyndin, sem hv. þm. berst fyrir? Eru það þessar tillögur, sem gefa honum rétt til þess að ásaka mig um blindu og jafnvel rangsleitni? Er þetta hin alhliða og réttláta lausn á dýrtiðarmálunum?

Ég sé svo ekki ástæðu til að víkja frekar að ræðu hv. þm. Seyðf. Ég stóð upp í þeim tilgangi aðallega að minnast nokkrum orðum á brtt. hv. 3. landsk. Hann bendir á það, að land-

búnaðinum sé hættu búin, ef þetta frv. verður samþ., vegna þess, að svo geti farið, að fólk fái ekki fyrir það kaupgjald, sem leyft sé að borga. Ég veit ekki, hvort hv. þm. hefur athugað, að líku má halda fram um aðrar atvinnugreinar, bæði iðnað, sjávarútveg o. s. frv. Út af þessu vil ég minna á það, sem ég hef haldið fram, að þetta frv. standist ekki í framkvæmd, nema gerðar séu ráðstafanir til þess að skapa nokkurn vinnu jafnvægi milli framboðs og eftirspurnar á vinnuafli í landinu; og sama máli gegnir um „frjálsu leiðina“. Þetta verður að framkvæmast fyrst og fremst með því að takmarka hið íslenska vinnuafli, sem erlenda setuliðið hefur hér í sinni þjónustu. Þeir, sem þar ráða fyrir, munu skilja það vel, að þjóðin má ekki við því að missa vinnuafli sitt í þágu erlends setuliðs, nema mjög takmarkað. Hins vegar skal ég taka það fram út af niðurlagi 2. gr., sem hv. 3. landsk. minntist á, að við, sem að frv. stöndum, ihuguðum gaumgæfilega, hvort þessi málsg. skyldi tekin í frv. Okkur fannst hún alltaf of einstrengingsleg, af því að jafnvel þó jafnvægi væri fyrir hendi í þessum málum, þá væri erfitt að hnitta kaup í kaupvinnu í sveitum t. d. Okkur fannst þó rétt að hafa þetta ákvæði í frv. Aftl. uðum okkur að endurskoða það við meðferð málsins.

Þeir hv. þm. A.-Húnv. og hv. 3. landsk. hafa í sambandi við þetta ákvæði verið að tala um, að ég hefði litið verið við búskap, — væri þeim málum ókunnugur, og þar mundi liggja skýringin á þessu ákvæði. — Sei, sei. — Hvað sem um mína þekkingu á búskap er að segja, þá get ég sagt hv. þm. það, að þetta ákvæði var sett á flot með frv. með ráði þeirra manna, sem ekki hafa minna fengizt við búskap en þeir. — Annars á ég erfitt með að sjá, hvað þetta kemur búskaparþekkingu við.

En ég get vel fallizt á að athuga, hvort óhætt mundi að fella þessa málsg. niður og treysta á, að kaupgjald í lausavinnu lagi sig eftir kaupgjaldi í landinu, og sé þetta gert, þá eru þessi l. hvað þetta atriði snertir byggð á sama grundvelli og kaupbindingarl. frá 1939. Ég sé þó ekki ástæðu til að breyta þessu, nema ég viti, að það geti haft þýðingu fyrir afstöðu þm. til málsins.

Hv. 3. landsk. segist þó jafnvel ekki geta fallizt á að fylgja þessu frv., þótt þessu atriði væri breytt. Finnst mér það mjög óeðlilegt eftir því, sem hann tekur í málið að öðru leyti.

Að lokum vil ég benda á enn eitt atriði í þessu máli, út af þeim umm., sem hér hafa átt sér stað.

Ýmsir hv. þm., sem cru á móti þessu frv., hafa talað um nauðsyn þess að takmarka þátttöku Íslendinga í Bretavinnu. Mér finnst ekki ástæða til þess að vera allt of hjartstýnn eða vongóður um það, að samkomulag náist um það við þá flokka, sem eru á móti frv., að takmarka tölu Íslendinga í þeirri vinnu. Það eru hins vegar ákaflega miklu meiri líkur fyrir því, að þátttaka Íslendinga í Bretavinnu yrði hæfilega takmörkuð, ef frv. yrði samþ., því þá yrðu menn bókstaflega að keppa að því, að framleiðendur innlendra vara gætu framleitt áfram án þess að greiða verulegum mun herra kaup en greitt er nú í landinu. Menn gætu þá ekki farið þá leið-

ina að hækka kaupgjaldið og verðlagið, og takmörkunin yrði knúin fram.

Verði þetta frv. ekki samþ., er hætt við, að menn hugsi fremur sem svo: Það er alltaf hægt að yfirhjóða Bretavinnuna og hækka verðlagið, og þá er ég ákaflega hræddur um, að erfitt muni verða að fá menn til þess að sinna því máli svo sem þörf er fyrir. Þetta tek ég hér fram til athugunar fyrir þá menn, sem sjá nauðsyn þess að takmarka vinnu Íslendinga hjá Bretum.

Umr. frestað.

Á 12. fundi í Nd., 4. nóv., var fram haldið 2. umr. um frv.

*Einar Olgeirsson: Herra forseti! Mér þykir nú orðið heldur þokkalegt ástandið í þjóðstjórnarflokkunum hér á Alp. Þeir byrjuðu með því, þegar þeir mynduðu sína þjóðstjórn, að strengja þess heit og lofa því að bjarga þjóðinni frá kommúnismanum, og nú þykir mér nokkuð ljólar upplýsingar koma upp um það allt saman. Hv. þm. V.-Húnv. var að lýsa því, hvernig kommúnistarnir stjórnðu Alpfl. og Alpfl. svo stjórnadi Sjálfstfl.; og er þá engu líkara en að Alpfl. sé eins konar miðill fyrir Sósíalistafl. til að stjórna Sjálfstfl. í gegnum. Og í blaði hv. þm. V.-Húnv. er látið í veðri vaka, að Alpfl. og Sjálfstfl. séu báðir á bandi kommúnista. Eitt-hvað svipað mun vera sagt í Sjálfstfl. um Framsfl. Mér sýnist ekki betur en að því sé haldið fram, að eftir tveggja og hálfis árs starf, þá hafi uppeldið ekki tekizt betur í þjóðstjórnarflokkunum en svo, að nú stjórn kommúnistar Alpfl. og Sjálfstfl. með annarri hendinni, en Framsfl. með hinn. (Viðskmrh.: En hvað finnst hv. þm. sjálfum?) Ég kem að því síðar, hvað afleysið er orðið mikið í þessum flokkum. En þegar fer að nálgast kosningar, þá þykir þessum flokkum betra að vera nokkuð róttækir. Verkamenn og bændur eru um fjórir fimmtu hlutar þjóðarinnar, og þegar fer að nálgast kosningar, þykir þjóðstjórnarflokkunum betra að fara að sýna á sér rauðu hliðina. Í blaði Framsfl. kom fram, út af grein Bjarna Benediktssonar, þar sem hann sýndi fram á, að Framsfl. væri flokkur þeirra ríku, að Timinn heldur því fram, að ekki reyndi mikið á þá ríku með lögfestingarfrv., heldur með skattafrv. Það var eins og Framsfl. hefði það á samvirkunni, að með lögfestingarfrv. væri hann að niðast á þeim fátæku. Það virðist vera svo, að þegar þessir flokkar búast við kosningum, þá þyki þeim betra að vera með verkamanna- og bændastéttinni.

Hv. þm. V.-Húnv. var að furða sig á því og taldi það einkennilegt, að það skyldi drífa að mótmæli frá verklýðsfélögum úti á landi gegn þessu frv. (SkG: Ég sagði ekki, að það væri einkennilegt, heldur, að það hefði verið pantað að fá þessi mótmæli.) Það hefur ekki þurft að panta þessi mótmæli frá þessum félögum, þegar hagsmunir þeirra hafa verið í veði. Eða hvað heldur þessi hv. þm., að kaupfélögin hér á landi, sem vinna að því að hafa sem lægst verð á vörum til sinna viðskiptamanna, hefðu gert, ef hér á hestv. Alp. lægi fyrir frv. um að banna þessum félögum að lækka verð á sínum vörum?

Alpfl. 1911. C. 158. löggjafarþing.

Því að það að lækka vöruverð hefur sömu útkomu eins og að hækka kaup. Heldur þessi hv. þm., að það hefði þurft að „panta“ mótmæli frá kaupfélögum gegn slíku? Ég held, að kaupfélögin hefðu mótmælt því án þess að Samband íslenskra samvinnufélaga hefði þurft að panta slík mótmæli. Við slíku hefðu komið mótmæli frá kaupfélögum; þau hefðu sagt: Nei takk! Við erum að bæta kjör okkar með því að lækka vöruverðið og með því rétta hlut þeirra manna, sem í kaupfélögum eru. Og alveg eins eru verklýðsfélögin að rétta hlut þeirra manna, sem í þeim eru, með því að hækka kaupið.

Það hefur nú í sambandi við þetta mál verið rætt mikið um þá lögfestingu kaupgjalds, sem gerð var 1939, til samanhurðar við það, sem nú er lagt til um slíkt. Árið 1939 var verið að lögfesta kaupið til þess að skuldakóngarnir gætu orðið ríkir, en það var kallað að „koma atvinnuvegunum á réttan kjöl“. Nú, árið 1941, á að lögfesta kaupið til þess að milljónamæringarnir geti haldið áfram að græða; það er auðsjáanlega tilgangurinn með því, sem hér kemur fram.

Hæstv. viðskmrh. sagði, að það væru engar förnir lagðar á herðar verkamanna með þessu frv., en það er verið að hindra þá í því að bæta sinn hlut, — að geta fengið meiri arð af vinnu sinni en þeir hafa notið fram að þessu. Hins vegar eru engar kvaðir lagðar á hina nýju milljónamæringa, sem hafa grætt fé sitt á síðustu tveimur árum.

Árið 1939 var hægt að koma við þeirri lögfestingu kaupgjaldsins, sem þá var gerð, vegna þess, að verkamannastéttin var beygð og brotin vegna langvarandi atvinnuleysis og hungurs og treysti sér því ekki til þess að risa gegn lögfestingunni. Núna er það raunverulega staðfest hér í þinginu, að ekki sé hægt að framkvæma þetta frv., þótt það yrði að l., nema jafnframt sé fullnægt öðru skilyrði, þ. e. að samkomulag náist við setuliðið, sem dvelur í landinu, um að það taki ekki íslenska verkamenn í vinnu nema að litlu leyti, til þess að íslenskir atvinnurekendur geti haldið kaupinu niðri. Núna eru verkamenn ekki beygðir af atvinnuleysi, og þess vegna er ekki hægt að þvinga þá undir sömu kjör og árið 1939. Árið 1939 gátu þeir, sem beittu sér fyrir kaupbindingunni, treyst á það, að atvinnuveitendur mundu nota aðstöðu sína til þess að hindra, að verkamenn fengju hærri kaup en l. ákváðu. Þetta var hægt vegna þess að vinna var takmörkuð og verkamenn urðu öllu fegnir. Nú er þetta á annan veg. Nú er ekki lengur hægt að treysta því, að atvinnurekendurnir fari að vilja Alp. og bjóði ekki hærri kaup en lögákveðið er. Þess vegna vill viðskmrh. hafa samvinnu við herina, sem hér eru, til þess að hægt sé að framfylgja þessum l., og ráðh. hefur beinlínis lýst yfir því, að l. séu óframkvæmanleg án samvinnu við setuliðið. Þetta frv., sem við erum að ræða hér, ætti því í raun og veru alls ekki að liggja hér fyrir, þar sem því er lýst yfir af flm. þess og fleirum, að ómögulegt sé að framkvæma l. Þau yrðu því þýðingarlaust pappírslað, sem ekkert gildi hefði. Það er undarlegt að flytja hér mál, sem menn jafnframt

lýsa yfir, að hafi enga þýðingu að samþykka. Til þess að l. yrðu framkvæmd, þyrfti að ná samkomulagi við hið erlenda setulið um að taka ekki fleiri menn í vinnu en svo, að atvinnurekendurnir íslenzku gætu ráðið við hinn hlutann og skapað honum það knöpp kjör, að kaupgjaldið hækkaði ekki upp úr öllu valdi. Mér finnst eðlilegra, að hæstv. viðskmrh. flytti hér till. um. að Alþ. heimilaði honum að gera einhvers konar samkomulag við erlenda setuliðið í landinu, ef hann ætlar endilega að þrælbinda verkamenn með þess aðstoð, heldur en að flytja þetta frv.

Ekkert liggur fyrir um það, að þeir erlendu herir, sem í landinu dvelja, muni ganga að þess háttar samningum, sem ráðh. hefur minnst á, og það er ekki heldur farið að leita samþykkis eða álits alm. um það, hvort þeir óski eftir slíkum aðförum gagnvart verkalyð landsins. Það er vafalaust margt, sem kemur til greina í þessu sambandi. Við skulum gera okkur alveg ljóst, að í vetur verður að vinna að hernaðaraðgerðum hér á landi, — eftir því sem maður heyrir útundan sér, t. d. um horfurnar á því, að orustan um Atlantshafið muni verða miklu alvarlegri næsta sumar en nú, og meiri líkur þá en nokkru sinni fyrir innrás af hendi hvors stríðs- aðila um sig í land hins. Það er því líklegt, að Ísland færist enn nær hernaðarvettvanginum en áður. Þess vegna er ekki sannilegt, að setuliðsmenn verði fúsir til þess að fella niður svo og svo mikið af vinnu sinni hér, þótt íslenska ríkisstj. óski eftir því, að þeir hafi ekki nema takmarkaða tölu Íslendinga í vinnu, — nema þá að gripið verði til þess að flytja inn erlenda verkamenn, og má þó telja vafasamt, að því verði við komið. Við sjáum, að Ameríkumönnum gengur mjög seint að flytja hingað sitt lið. Eru þá líkur fyrir því, að betur gangi að koma hingað verkamönnum, sem ekki hafa einu sinni þak yfir höfuðið, þegar hingað kemur?

En ég kem þá að öðru atriði í þessu máli, sem er afstaða verkamannastéttarinnar til þess, að ríkisstj. hérna á Íslandi fari að semja við erlenda heri um það, hvar verkamenn megi ráða sig til vinnu, til þess að geta fengið aðstöðu til að knýja niður kaupgjald þeirra. Verkamannastéttin er um helmingur þjóðarinnar, og ef lýðræðið á að ríkja, er ekki nema eðlilegt, að þessi helmingur þjóðarinnar krefjist þess, að fullt tillit sé tekið til hagsmuna hans, og meira tillit en til hagsmuna 200 manna hérna í Reykjavík, sem grætt hafa milljónir á tveimur síðustu árum. Það er ekki hægt að framkvæma þetta frv., þótt það verði samþ. hér, nema með aðstoð erlends hers, m. ö. o. ekki nema með því að koma á þrælhaldi verkalyðsins á Íslandi. Það á ekki einungis að svipta þá réttinum til þess að ráða kaupgjaldinu, heldur einnig réttinum til þess að ráða sig í vinnu.

Það væri freistandi að athuga ýmsar fullyrðingar, sem fram hafa komið hér í sambandi við þetta mál. Því hefur verið haldið fram, að verkamenn hafi bætt svo kjör sín, að raunverulega geti þeir vel við unað og látið við svo húi standa. Ég vil leyfa mér að upplýsa hér um eitt atriði í sambandi við grunnkaup verkalyðsins í Reykjavík, og það er kaup verkakvenna. —

Ég hef áður upplýst um kjör t. d. kennara og fleiri stétta, og hafa ekki komið fram nein mótmæli gegn því, að raunverulega bæri fremur að hækka grunnkaup þessara manna en lækka. — Ef ég man rétt, er kaupgjald margra verkakvenna innan við 200 kr. á mánuði, að meðtalinni verðlagsuppbót. Þetta ástand hefur skapað vegna þess, að á atvinnuleysis- og erfiðleikatínum unnu stúlkur og verkamenn reyndar líka fyrir kaupgjald, sem naumast var hægt að draga fram lífið af. Það, sem menn vilja nú með þessu frv., er að festa kaupgjaldið í þessum skörðum, sem það komst í vegna langvarandi erfiðleika- ástands. Þegar verkamenn og verkakonur hafa nú loksins tekið færi til þess að gera kjör sín lífvænleg, þá á að meina þeim það með lögum. Allan þann tíma, sem atvinnuleysi þjáir verkalyðinn, situr Alþ. aðgerðalaust, en loksins þegar atvinnuleysið er úr sögunni, þá hefst það handa og vill láta að óskum milljónamæringanna um það, að verkalyðurinn fái engar kjarabætur. Það á að banna alla kauphækkun til vinnandi fólksins, og ekki láta það nægja, heldur leita í því skyni til erlendra herja, sem dvelja í landinu, til þess að unnt verði að framfylgja þessu ákvæði.

Það er eftirtektarvert í þessu sambandi, að mjög er kytt hér um verðlag á landbúnaðarafurðum, og Framsfl. leggur megináherzlu á að sýna fram á, að í raun og veru sé verkamannakaupið allt of hátt. En það er eins og alveg sé gengið fram hjá því að athuga, hvort hagar verkamannastéttarinnar og hagar bændastéttarinnar hefur batnað í hlutfalli við batnandi hag þjóðarinnar sem heildar. Þetta er þó aðalatriðið. En þrátt fyrir það er eins og menn geti ómögulega áttað sig á þessu grundvallaratriði í málinu. Er afstaða verkamannastéttarinnar orðin svo góð innan þjóðfélagsins, að hún megi ekki batna? Er afstaða bændna orðin það góð, að hún megi ekki batna? Það hafa ekki verið bornar bríður á þær tölur, sem ég hef sett hér fram um heildartekjur þjóðarinnar, en þær tölur sýna, að verkamannastéttin, sem er um helmingur þjóðarinnar, og bændastéttin, sem er um $\frac{1}{3}$ til $\frac{1}{4}$ hluti þjóðarinnar, hafa báðar skarðan hlut frá borði. Þessar stéttir eiga heimtingu á því að fá hlut sinn réttan, — ekki á kostnað hvorrar annarrar, heldur á kostnað stríðsgróðamannanna, — þessara 200—300 manna í Reykjavík, sem hafa rakað saman um 100 milljónum króna á tveimur s. l. árum. En á þetta má ekki minnast. Það má ekki minnast á það, að verkamannastéttin eigi að hækka sitt kaupgjald eins og hún hefur kraftana til, til þess að hafa í fullu tré við dýrtíðinni, og að bændastéttin eigi að gera slíkt hið sama. Það er bezt að segja það hérna, að úr því verður ekkert nema glundroðavitleysa, ef þær stéttir í þjóðfélaginu, verkamenn og bændur, sem eru meginstöðir þess, færu að slást. Verkamenn, bændur og millistéttin í bæjunum, þessir menn verða að vinna saman. — Við skulum taka eitt sjónarmið. — Það er viðurkennt hér í þinginu, að ekki sé unnt að framkvæma lögfestingu kaupgjaldsins nema gripið sé til alveg sérstakra þvingunarráðstafana í samráði við erlenda setuliðið. En það má líka benda á það, að ekkert þýðir að setja hámarksverð á land-

Lúnaðarafurðir. Eftirspurnin eftir mjólkurafurðum og fleiru slíku er það mikil, að ef ætti að fara að þvinga verðið niður, þá leiddi það til þess, að vörurnar fengjust ekki. Menn yrðu að bjóða meira en hið lögskipaða verð til þess að ná í vörurnar. En það er önnur leið í málinu. Hún er sú, að verkamenn semji við bændur um að tryggja matvælaframleiðsluna á Íslandi, semji við bændastéttina um að hún taki þetta að sér, og gefi henni svo góð kjör, að hún uni við þau, og sjái um, að hún fái þann vinnukraft, sem til þarf. Það er ekki verkamanna og millistéttanna í bæjunum að ákveða eitthvert hámarksverð á þessum vörum, sem svo hefur það e. t. v. í för með sér, að þessar vörur fást bara ekki á eftir. Það er ekki hægt nema með samvinnu þessara stétta að komast út úr ógöngunum í þessu máli. Grundvöllurinn að samvinnu þessara stétta hlýtur að verða sá, að nota þann stríðsgróða, sem safnað hefur í landinu, til þess að bæta aðstöðu vinnandi stéttanna sjálfra. Þetta frv. fer fram á að rýra aðstöðu þessara stétta. Það fer fram á, að í fyrsta skipti í sögu Íslands, sem verkamenn hafa haft aðstöðu til að bæta kjör sín verulega, skuli þeir sviptir möguleikanum til þess. Það, sem verkamenn, millistéttir bæjanna og bændur geta gert til þess að vinna gegn dýrtíðinni, er í fyrsta lagi að hagnýta stríðsgróðann fyrir sjálfa sig og þar með þjóðina í heild, en taka hann af stríðsgróðamönnum. Það er stríðsgróðinn, sem skapar allt öngþveitið í landinu. Hér er veitt inn nýrri kaupgetu einhvers staðar á milli 100—150 millj. kr. á tveimur árum, sem ekkert verðmæti er um leið skapað fyrir, þannig að þetta fé fer í brask. Gamlar eignir eru keyptar uppsprengdu verði, og þar af leiðandi vaxa kröfurnar um arð af þeim o. s. frv.

Stríðsgróðann á að nota til þess að vinna gegn dýrtíðinni, móti verðhækkun og því, að peningarnir falli í verði. Stríðsgróðann má nota til þess að bæta hag ríkissjóðs og þó lækka tolla á nauðsynjavörum. Allt þetta er hægt að gera á kostnað milljónamæringanna í landinu. Það er þetta, sem raunverulega skiptir máli, að gert verði. Ég held, að hin fáemna auðmanna-stétt hér í Reykjavík hafi fengið meira í sinn hlut af þjóðarauðinum þessi síðustu tvö ár heldur en verkamanna- og bændastéttin. Og ef enginn treystir sér til þess að mótmæla þessari staðhæfingu, þá finnst mér næsta fátækt að sitja hér og deila um það, hvort verkamenn og bændur hafi of mikið eða lítið í sinn hlut. Það er hægt að deila um hækkun á landbúnaðarafurðum og hækkun verkalauna, en það er bezt að gera það með það fyrir augum, að þessar stéttir vinni saman og snúi sínum geiri þangað, sem þær eiga að gera, gegn milljónamæringunum hér í Reykjavík, en láti ekki æsa sig upp hvora gegn annarri.

Ég vil því minnst á það, sem ég hef sagt hérna áður, að það er undarlegt, þegar koma fram till. frá viðskmrh., sem eiga að sporna við dýrtíðinni, og lýst er yfir, að ekki verði gert á annan hátt en þann að lögfesta kaupgjaldið og hafa samvinnu við erlent setulið til að halda kaupgjaldinu niðri. Það er undarlegt, að engum

skuli hafa dottið í hug, að unnt væri að fara aðrar leiðir. Hvers vegna samninga við erlenda setuliðið? Hvers vegna ekki samninga við verkamenn um að tryggja framleiðsluna? Hvers konar hugsunarháttur er það hjá þessum ráðh., sem málið flytur, að honum skuli fyrst af öllu detta í hug að hafa samvinnu við erlendan her í landinu til þess að beygja verkamenn? Hitt ætti þó ekki að vera útilokað, að hafa samvinnu við verkamennina sjálfa um að tryggja framleiðslu nauðsynlegra hluta. Ég held, að það sé engin ástæða til að efast um, að verkamenn mundu tilleiðanlegir til slíkrar samvinnu. Ég veit ekki betur en að frá okkar flokki, sem talinn er allra flokka ábyrgðarlausastur, hafi komið fram till., áður en nokkur hinna flokkanna rumskaði, um að fara þessa leið. Það hafa komið frá okkar hendi till. um að tryggja matvælaframleiðsluna, og það mundi ekki standa á verkamönnum í því sambandi. En verkalýðssamtökin láta ekki kúga sig til þess að láta vera að bæta aðstöðu sína, á sama tíma sem verið er að henda tugum milljóna í fáeina menn hér í Reykjavík, — og það er þetta, sem menn verða að skilja. — Það er ekki rétt að draga úr þeirri hættu, sem er framundan. Mér finnst fremur of lítið en of mikið úr henni gert. Það er verið að taka vinnuaflið frá framleiðslustörfunum til hergagnsmíði. Í Ameríku er það nú framundan, að mestur hluti vinnuaflsins verði í þjónustu hergagnaframleiðslunnar. Það er nú þegar hungur á meginlandi Evrópu og yfirvofandi hungur á Englandi. Getum við verið viss um að fá nægan mat, þegar fram líða stundir? Vofir ekki hungrið yfir flestum löndum hnattarins? Það er rétt fyrir okkur að gera ráðstafanir til þess strax, að við getum framleitt nógan mat. Það er sjálfsagt að horfast í augu við þetta. Ég býst við, að bæði verkamenn og bændur sjái þessa alvöru framundan, þótt þeir neiti því að láta nota sig til þess að gera milljónamæringana í Reykjavík enn ríkari en þeir eru þegar orðnir.

Það er í sjálfu sér þýðingarlítið að koma hér með hugleiðingar um það, hvað frv. eins og þetta táknar í sjálfu sér. Það skipulag, sem við höfum við, lætur reka framleiðsluna með það eitt fyrir augum, að af henni sé gróði. Þessi gróði fæst ekki til atvinnurekendanna undir öðrum kringumstæðum en þeim, að þeir geti tekið af verkamönnum svo og svo mikið af andvirði vinnuafls þeirra. Það er aðeins eftir tveimur leiðum hægt að halda þessu áfram fyrir atvinnurekendurna: Annaðhvort eftir hinum frjálsu samningaleiðum, sem svo eru nefndar, — sem nota bene byggjast á því, að alltaf sé það mikið atvinnuleysi í þjóðfélaginu, að verkamenn séu nauðþeygðir til þess að semja þannig, að atvinnurekendurnir græði á því að kaupa vinnuaflið, — eða þá, — eins og yfirlýsing hæstv. ráðh. sannar, — að það verður að svipta verkamennina réttinum til þess að ráða sjálfir nokkru um kaup sitt og kjör, — gera þá að þrælum. Og eftir ummælum ráðh. er það ekki einu sinni hægt nema með aðstoð erlends hervalds. Það er sama skipulagið og Hitler kom á í Þýskalandi, — sama skipulagið og auðmanna-stéttin verður að koma á hjá sér hvarvetna, ef

hún hefur ekki atvinnuleysið til að styðjast við. Ef hún hefur ekki atvinnuleyssisvípuna til þess að þína verkamenn, þá þarf að koma á reglulegum þrældómi. — Samvinna bænda, verkamanna og millistétta bæjanna yrði aftur á móti á kostnað auðmannanna. Leiðirnar út úr öngþveitinu eru aðeins tvær: Þrælalög, sem leiða til fasisma, og svo hið raunverulega lýðræði vinnandi stéttanna gegn auðvaldi þjóðfélaganna.

Það hefur verið talað hér mikið um alls konar þokur, villugötur, villuráfandi menn o. s. frv. í sambandi við þetta frv., sem hér er til umr. Menn hafa látið eins og þetta væri einhver náttúruleg þoka, sem menn væru að villast í, eins og þoka uppi á heiðum. Min skoðun er nú sú, að þetta sé nokkurs konar gerningapoka, sem menn hér eru að villast í, gerð af milljónamæringunum í Reykjavík, þeim mönnum, sem hefur tekizt að galdra til sín allverulegan hluta þjóðarteknanna, og þeim tekst merkilega vel að seiða hv. þm. til sín, þegar á því þarf að halda. Ég veit að visu ekki, hvort alþm. hafa verið að villast viljandi eða óviljandi í þessari þoku, en ég vil samt ráðleggja þeim að reyna að hætta þessu ráfi og komast út úr þokunni. Þeir viðurkenna alveg, að frv. sé ekki til neins, heldur sé það allt annað skilyrði, sem þurfi að koma hér fram: Samvinna við hina erlendu heri.

Svo vil ég segja að lokum viðvíkjandi afgreiðslu þessa máls, að ég álit, að afstaðan til dýrtíðarmálanna komi fram hér á hestv. Alþ. aðeins að litlu leyti í sambandi við þetta mál, sem hér er um að ræða. En það er komið fram frv. um breyt. á skattal., og ég álit, að það frv., með hugsanlegum breyt. á því að því er snertir dýrtíðarmálin o. fl., sé að sinu takmarkaða leyti þó miklu meiri lausn á dýrtíðarmálinu heldur en frv., sem hér liggur fyrir til umr. Hins vegar er það ekki fullnægjandi. Það er margt, sem þyrfi að tengja þarna saman. En það er til lítills að ræða þau mál; þau liggja ljóst fyrir. Spursmálið er bara það, hvort á að framkvæma lausn dýrtíðarmálsins. Það er spursmál pólitískra hagsmuna. Það er spursmál stéttabaráttu.

Brtt. á þskj. 20 eru frá hv. 3. landsk. Það er í raun og veru gaman að því, þegar einhver kemur með eitthvað krasst fram. Þar stendur m. a.: „Ríkisstj. er heimilt að banna verkföll, verkbönn eða önnur samtök, sem miða að því að stöðva eða leggja niður vinnu.“ Það er ekkert smáráði, sem hér er farið fram á, að gefa ríkisstj. heimild til að brjóta stjórnarskrána eins og henni þóknast. Það lítur út fyrir, að þessum hv. þm. hafi verið svo mikið niðri fyrir, að honum hafi verið af þeim sökum varnað að geta hugsað rétta hugsun, því að hér stendur í hans till.: „að banna verkföll, verkbönn eða önnur samtök“. Verkföll og verkbönn eru ekki samtök, heldur afleiðingar samtakanna.

Ég minnstist á það í sambandi við 1. umr. þessa máls, að það, sem fyrst og fremst hefði átt að liggja fyrir hv. þm., þegar rætt er svona mál, væru fullkomnar skýrslur um þjóðartekjurnar. Ekkert af þessum skýrslum liggur fyrir enn. Enn þá verða þm. að gizka á, hvað miklar séu tekjur hinna einstöku stétta þjóðfélagsins, t. d. hvað verkamenn eða bændur hafa í tekjur. Eng-

inn hv. þm. hefur minnst á skoðun sína um það, hvernig tekjurnar skiptist milli stétta. Ég vil skora á hv. þm., og sérstaklega á hestv. ríkisstj., sem ég veit, að hefur þessar tölur handbærar, að koma fram með þær, ef á að ræða þetta mál eins og eitthvert mál, sem á að leita lausnar á; annars er sýnt, að hér er aðeins eitt mál á ferð, að svipta verkamenn réttinum til þess að bæta sín kjör, á sama tíma sem hinir ríku í þjóðfélaginu hafa orðið svo margfalt ríkari, að slíkt hefur aldrei þekkt hér á landi.

***Sveinbjörn Högnason:** Ég hafði ekki atlað mér að taka þátt í þessum umr., sem hér fara fram. En það er bara vegna upphrópana hv. þm. Seyðf., sem ég vildi segja nokkur orð. Þegar málið var hér síðast til umr., það ég um orðið. En nú finn ég, að þessar upphrópanir hafa ekki verið haldbetri heldur en svo, að ég er búinn að gleyma sumum af þeim. Og ég veit, að svipaðar verkanir hafa þær haft á suma aðra hv. þm., svo að það er kannske þýðingarlitlið að benda á veilur þær, sem í þessum upphrópunum voru. Tel ég þó rétt að benda á örlítið af þessu, sem mig rámar þó í enn þá, eftir þennan tíma, af því, sem hv. þm. Seyðf. hefur haldið hér fram, vegna þess að mér fannst, þegar hann hélt þessa ræðu, að það vekja hjá mér talsvert einkennilegar kenndir. Það var ekki ósvipað því, að einhver starblindur frambjóðandi einhvers kosningaflokks væri á framboðsfundi, þar sem öllu væri snúið öfugt við það, sem rétt er, og því haldið fram blákalt. Og hv. þm. Seyðf., sem annars er skýr í ræðum sínum, sló upp svo miklu moldviðri fullyrðinga eins og hann treysti því, að hv. þm. og aðrir áheyrendur vissu alls ekki, hvað um væri að ræða, þar sem þó staðreyndin er viðvíkjandi þessu frv., sem fyrir liggur, að það segir skýrt til um það, hvernig þessu máli er háttað, sem hv. þm. Seyðf. kastaði hér fram fullyrðingum um.

Það má svipað segja um það, sem hv. 4. þm. Reykv. hefur reynt að snúa hlutunum öfugt í þessu máli. En þessi mállutningur þess hv. þm. var þó það skárri, að hann gerði þó tilraun til að koma með röksemdir fyrir sínu máli, og auk þess var sums staðar í hans ræðu farið nálægt frv., þar sem hvergi var farið nálægt frv. í fullyrðingum hv. þm. Seyðf.

Allar fullyrðingar hv. þm. Seyðf. hnigu að þessu tvennu, fyrst og fremst að því, að veitzi væri að launastéttunum með þessu frv., og í öðru lagi, að stéttarhagsmunum bænda væri verið að halda fram og reyna að hlúa að þeim sem mest með þessu frv. Fullyrðingar hv. þm. Seyðf. beindust allar að þessu.

Nú er það vitað, að ef þessi 1. koma til framkvæmda, þá er afurðaverð bænda sett fast eins og það er nú, en hins vegar er eftirspurnin eftir afurðum þeirra engu minni heldur en eftir vinnuafli verkafólksins. Það væri leikur einn að selja sumar landbúnaðarafurðir í frjálsri sölu miklu herra verði en því, sem þær eru nú seldar fyrir. Og það er í frv. lagt til að setja fast þetta núverandi verð landbúnaðarafurðanna. Og það er alveg gefið, að sú lögbinding heldur, vegna þess að þar er hægt að koma við full-

komnu eftirliti. Þetta er viðurkennt af öllum. (Eol: Varan bara fæst ekki.) En um lögfestingu grunnkaups verkamanna er það að segja, að í mörgum tilfellum yrði það lekt, því að það er ekki aðeins grunnkaup í dagvinnu, sem verkamenn hafa, heldur einnig í mörgum tilfellum eftirvinna og sunnudagavinna; og menn fá suma þessa vinnu auk þess greidda, í sumum tilfellum, án þess að vinna hana. Hvor er þá í meiri hættu, ef kaup og afurðaverð er lögfest, eins og gert er ráð fyrir í þessu frv., bóndinn eða verkamaðurinn? Hver dorfist að halda því fram við menn með fullu viti, að það sé verið með þessu frv. að halda fram hagsmunum þeirra, sem ekki geta bætt hag sinn, bændanna, þar sem verkamenn hafa aðferðir til þess að bæta sín kjör, í sumum tilfellum, utan við ákvæði þessara l., þó að frv. væri samþ. Ég hef aldrei heyrt öðrum eins rakalausum fullyrðingum haldið fram fyrr af nokkrum heilvita manni hér á hæstv. Alþ. og þeim, sem hv. þm. Seyðf. hélt hér fram viðkomandi afurðaverði bændastéttarinnar í landinu, þar sem hann hélt því fram, að þetta frv. væri flutt til þess að bæta þeirra hag.

Þá sagði hv. 4. þm. Reykv., að það, sem hér væri verið að gera með þessu frv., ef að l. verður — því að „allaf er söngurinn sami“ (en ég get ekki bætt við áframhaldinu í því kvæði), — sé allt gert vegna vissra manna, hér eigi að sleppa alveg stríðsgróðamönnum. Hefur hv. 4. þm. Reykv. ekki lesið það í frv., að það á að ganga svo langt sem hægt er í því að taka stríðsgróðann til þess að halda niðri verði útlendra vara og styrkja framleiðendur til að framleiða í landinu? Það getur vel verið, að það sé ekki gengið nógu langt í þessu efni með frv. En það má þá koma með brtt. við það, og það skal ekki standa á okkur að fylgja öllum slíkum brtt., ef hægt er að koma þeim fram í þinginu. — Það er verið að þyrlla upp rakaleysu til þess að reyna að stöðva þær ráðstafanir í dýrtíðarmálunum, sem þarf að gera. Menn eru að toga í viss atriði málsins til þess að reyna að afflytja það sem mest. Ég get fullvissað þá hv. þm., sem þetta gera, um það, að almenn-ingur í landinu er ekki svo skyni skroppinn, að hann sjái ekki í gegnum þessa „gerningaboku“, sem Sjálfstfl. sérstaklega hefur þyrllað hér upp. Það er nógu gott að tala og skrifa um það, að það sé nauðsynlegt að stöðva dýrtíðina og að það sé höfuðnauðsyn, en vilja svo ekkert til þess gera. Ef slíkt tal og slík skrif væru í alvöru fram sett, hvers vegna koma menn þá ekki með brtt. við frv., sem hægt er að fallast á? Í fjhn. kom ekki fram viðleitni hjá nokkrum flokki til þess svo mikið sem að fara yfir frv. til þess að gera brtt. við það, nema hjá hv. 3. landsk. Þetta sýnir vilja flokkanna á að leysa málið. Hann er ekki til. Menn eru margir ánægðir með að láta það ganga áfram eins og það nú er; menn vilja hafa heimild til þess að tala um málið, en vilja svo ekki gera neitt. Þetta er sannleikurinn í málinu.

Hv. þm. Seyðf. hafði það held ég í einni af upphrópunum sínum hér á síðasta þingfund, að um leið og verkakaup hefði hækkað um 66%,

þá hefði afurðaverð bændna hækkað um 124%, minnir mig að hann segði. Þetta eiga vitanlega að vera sambærilegar tölur, að áliti hv. þm. Seyðf. Á þessu eiga menn svo að sjá, hve miklu meira bóndinn fær nú heldur en verkamaðurinn, miðað við það hlutfall, sem áður var þar á milli, a. m. k. voru engar skýringar látnar fylgja þessum tölum hjá hv. þm. Seyðf. Hvers konar málflutningur er þetta? Verð ég að segja. Veit hv. þm. ekki, að það fer ekki allt í vasa bóndans, sem hann fær fyrir afurðir sínar? Veit hann ekki, að framleiðslukostnaður bóndans hefur hækkað á öllum sviðum, og að bóndinn verður að greiða, ekki aðeins 66% kauphækkun, heldur yfir 100% og líklega nú orðið yfir 200% hækkun á kaupi fyrir sitt aðkeypta vinnuafli? Ef koma á fram með sambærilegar tölur í þessu efni, þarf að draga það fram, hve mikið kostnaðurinn við framleiðsluna hefur aukizt, og reikna út, hve mikið fjölskyldan þarf til að lifa af. Ég veit ekki, hvað slíkar blekkingar eiga að þýða, sem hv. þm. Seyðf. er með hér. Þeim skjátlast, sem halda, að alþýða manna sé svo skyni skroppin að sjá ekki í gegnum slíkar blekkingar. Það getur verið, að það sé búið að ala upp hjá vissum hópi manna, sem hefur lifað á snöpum í Alþfl. og víðar, þann hugsunarhátt, sem samsvarar þeirri dómgreind, sem þarf til þess að taka sem góð og gild rök það, sem hv. þm. Seyðf. hefur haldið fram í þessu máli. En það er háski fyrir þjóðfélagið, ef slíkur hópur á að fá að ráða aðgerðum þjóðarinnar í jafnmiklu vandamáli og því, sem hér er um að ræða. En ég þori að treysta á það, að dómgreind almennings er enn svo mikil í landinu, að almenn-ingur veit fullvel, hvað hér er að gerast, og veit, að það verður ekki við dýrtíðina ráðið með öðru móti en því, eða svipuðu því, sem farið er fram á í frv., sem fyrir liggur, að gert verði. Við getum verið með því að breyta frv. í ýmsum atriðum. T. d. ef hv. 4. þm. Reykv. þykir ekki nógu langt gengið í því að taka stríðsgróðann með sköttum, skal ekki standa á mér að taka svo mikið af honum sem mögulegt er og þingið veitir frekast heimildir til. Og komið gæti til mála að breyta frv. í fleiri atriðum.

Hér hefur verið talað um þrælalald. Það er náttúrlega þægilegt að nota slíkt orð. Einu sinni þótti það þrælalald, þegar menn voru teknir í herþjónustu. Nú er talað um, að það sé þrælalald, ef hanna á íslenzkum þegnum að ganga í þjónustu erlendra herja, til þess að þjóðin geti þrífzt með tilliti til framleiðslu sinnar. Ég sé ekki, hvað það er meira t. d. að hanna mönnum að taka vissa vinnu hjá erlendu setuliði — sem er hreinasta neyð og smán, að það skuli þurfa og vilja vinna jafnmargir Íslendingar hjá erlendu setuliði eins og nú vinna þar —, ég sé ekki, hvað meira er að vilja banna mönnum slíka vinnu heldur en að menn vilja sumir heimta það af bændum, að þeir banni að selja afurðir sínar til setuliðsins. Hvað er verkkaup bændanna annað en afurðirnar? Og vitanlega er undir vissum kringumstæðum, með því að selja þessar afurðir til erlendra manna, hægt að fá hærri verð fyrir landbúnaðarafurðirnar. En ég sé ekki svo mikinn mun á því að selja íslenzkar

afurðir til setuliðsins og hinu, að selja því íslenzkan vinnukraft. Það er það sama í báðum tilfellum, að öðru leyti en því, að hættan er meiri fyrir okkur í sambandi við það að selja þessum erlendu mönnum vinnukraftinn, þar sem stærri og stærri straumar vinnandi manna fara til þess að vinna hjá þessu erlenda setuliði, sem í upphafi kom hingað í okkar óþökk, og liggur hættan í því, þjóðfélagslega séð, að með því dregst of mikill vinnukraftur frá okkar framleiðslu. Það er hreinasta furða, að það skuli heyrast, að þeir sömu menn, sem í blöðum sínum hafa skrifað um það og bæði hér á hæstv. Alþ. og annars staðar í allt haust hafa talað um það, að það ætti ekki að selja neinar afurðir, sem framleiddar eru hér, til setuliðsins, og jafnvel telja næstum föðurlandssvik að gera það, skuli nú leyfa sér að nota orðið þrælalald um það, þó að talað sé um, að nauðsynlegt sé að losa eitthvað af íslenzku vinnuafli frá því að vera notað af erlendu setuliði, sem með erlendu valdi hefur tekið okkar land hernámi.

Það kom greinilega fram í ræðu hv. þm. Seyðf., sem stendur hér skjalfest í frv. þeirra Alþfl.-manna um breyt. á og viðauka við l. nr. 98 9. júlí 1941, um heimild fyrir ríkisstj. til ráðstafana og tekjuöflunar vegna dýrtíðar og erfiðleika atvinnuveganna, að þeim er alvara, þegar þeir tala um afurðaverð bændanna, þar sem segir svo í grg. frv. — með leyfi hæstv. forseta: „Það er því hætt á, að enginn vilji byrja á nauðsynlegu aðhaldi og verðlagseftirlitið snúist upp í það að tryggja ákveðnum stéttum ekki lakari kjör en öðrum tilteknum stéttum“, ... Þetta er aðalþættinn í augum hv. þm., sem tala um, að verð afurða landbúnaðarins sé hátt, að frv. geti orðið til þess, ef að l. verður, að tryggja það, að ákveðin stétt manna, bændastéttin, fái að hafa ekki lakari kjör en önnur stétt manna í þessu þjóðfélagi, nefnilega verkamenn. Það hefur komið svo greinilega fram í upphrópunum hv. þm. Seyðf., að þetta er hjartanleg alvara þeirra, að þetta sé aðalþættinn.

Hv. þm. Seyðf. talaði allmikið um það að lokum í ræðu sinni, að hann hefði tapað einhverjum kompás eða áttavita, heyrðist mér. En það þurfti náttúrlega engar sérstakar upplýsingar að gefa hæstv. Alþ. um það, að einhver ruglingur var í útreikningunum hjá honum, þannig að þingheimur veit, að hann hefur misst sinn áttavita. Og hann vill einnig stuðla að því, að sem flestir aðrir missi líka sína áttavita, þ. e. a. s. dómgreindina til þess að líta rétt og óhlutdrægt á málið. En þessi hv. þm. má vita, að fjöldi hv. þm. og kjósenda í landinu gerir ekki annað en að brosa í kampinn að því, sem þessi hv. þm. heldur fram í þessu máli, líkt og brosað er stundum að áttavilltum mönnum, sem eru orðnir svo villtir, — sem við, sem höfum verið í fjallleitum, þekkjum, að getur komið fyrir, — að þeir halda því fram í fullri alvöru, að árnar hljóti að renna upp í móti. Þetta hefur nú hent hv. þm. Seyðf., að því er virðist, að verða svona rammáttavilltur í þessu máli, og sumir aðrir virðast vera komnir inn á svipaðar leiðir. En þessi öfugmæli þessa hv. þm. og annarra gera bara ekkert annað en að hjálpa hinum, sem vita,

hvað hér er að gerast, að halda rétta leið þangað, sem þeir ætla sér. Þegar húíð er að þyrlla upp svo miklum rökvillum og vitleysum, sem hv. þm. Seyðf. hefur gert hér, þá er ég sannfærður um, að fleiri og fleiri sjá, hver er hin rétta stefna, sem fara þarf í þessu máli.

***Haraldur Guðmundsson:** Ég get ekki alveg látið vera að vikja nokkrum orðum að hv. síðasta ræðumanni, hv. 1. þm. Rang., þó að það sé óþarft með tilliti til þess, að hann kom ekki nærri kjarna málsins, sem hér liggur fyrir, og að ákaflega litlu leyti nálægt nokkrum atriðum í minni ræðu.

Hv. 1. þm. Rang. sakaði mig um að hafa flutt hér upphrópanir eins og ég væri á þingmálafundi. Ég get ekki neitað því, að ég tala hér í hv. d. oft eins og á þingmálafundi, því að ég álit, að það eigi að tala við fólk flest eins og hv. þm., þó að hv. 1. þm. Rang. móðgaðist af því, að ég talaði við hv. þm. eins og fólk úti um land.

Þá sagði þessi hv. þm., að sumt í minni ræðu hefði vakið hjá sér mjög einkennilegar kenndir. Ég verð þá að segja það, að mín ræða hefur haft áhrif jafnvel á þeim stöðum, sem ég bjóst sízt við. Ég hélt, að þessi hv. þm. væri svo forstokkaður, að ekki væri hægt að hafa áhrif á hann. En þó held ég, að það sé of mikil hjart-sýni að gera sér von um afturhvarf hjá honum.

Um það, að hv. 4. þm. Reykv. hafi beitt meiri röksemdum í sinni ræðu og komið nær frv. en ég, skal ég ekki deila. Hv. þm. verður að meta það eins og honum sýnist. Annars furðar mig ekki á þessari skoðun hv. þm. Ég býst við, að hann og hv. 4. þm. Reykv. eigi margt sameiginlegt, og er ekki nema þakkarverð sú einlægni hv. þm. að viðurkenna það.

Það er rétt hjá hv. þm., að ég tel, að með samþykkt frv. sé unnið gegn hagsmunum verkamanna, en hins vegar sýnd viðleitni til að draga taum bændna. En hv. þm. segir, að hér sé mikill kross lagður á bændur. Ég vil ekki fullyrða, að það sé ekki rétt, að bændur gætu sett vörur sínar í enn herra verð, ef engin ákvæði væru í l. gegn slíku, en hitt er annað mál, hvort skynsamlegt væri að gera það. En hitt er líka víst, að verklýðsfélögin hefðu getað hækkað sitt kaupgjald, ef þau hefðu talið rétt gagnvart þjóðfélagsheildinni að gera það. Skilningur stéttanna á nauðsyn þjóðfélagsins er misjafn. Verkalýðurinn hefur ekki knúið fram hækkun á sínu kaupum, en miklar hækkanir hafa orðið á afurðum bændna, án þess að sýnt væri, að til þess lægju eðlilegar orsakir. Hv. 1. þm. Rang. segir, að ekki sé rétt að bera saman vísitölhækkunina og afurðaverðshækkunina. Það er rétt, enda barnabókarlærdómur, og það hef ég ekki gert. Hv. þm. á sæti í mjólkurverðlagsn, í hvert sinn, sem kaup verkalýðsins breytist, eru færðar fram fullnægjandi skýringar á því, hvers vegna það er nauðsynlegt. En það er ekki gert, þegar mjólkurverðið breytist. Hækkun mjólkurinnar er þó nær sanni en hækkunin á kjötinu. Ég fullyrði, að það nær engri átt, að hækkan tilkostnaðar við kjötframleiðslu hafi neitt nálgast verðhækkunina. Ég hika ekki við að fullyrða, að með verðhækkun

á kjöti mætti tryggja sömu sölu innanlands, og verðbætur fást úr Bretasjóði fyrir það kjöt, sem flutt er til Englands. Ég verð því að halda því fram, að það er fjarri því, að með frv. sé gengið á hlut bænda. Frv. ber einmitt vott um einhliða hagnunastreitu af hálfu fulltrúa bænda og fullkominn skort á skilningi á aðstöðu annarra stétta. Ég skil það, að eins og ástandið er nú, skuli koma fram tilhneiging til að selja afurðirnar sem hæstu verði, en ég átmæli aðallega því, að sömu mennirnir, sem hafa knúið fram þessar hækkanir, skuli gerast til þess að vilja láta lögbanna tekjuaukningu annarra stétta. Það er óverjandi. Þegar þeir eru búnir að hækka afurðaverð bænda um upp undir 130%, þá á að leggja blátt bann við meiru en 70% dýrtíðaruppbót, jafnvel þó að dýrtíðin kynni að aukast. Hér er ójafnt skipt sól og vindi.

Hv. þm. sagði, að í frv. væri ákvæði um að skattleggja stríðsgróðann, og að ekki stæði á sér og sínum mönnum, en þetta er ekki rétt. Frv. um það kom fram síðar, eftir að umr. byrjuðu um þetta mál. Það er vissulega í rétta átt, en kemur ekki þessu frv. við, nema það sé ætluð framsóknarmanna að falla frá þessu frv. og taka hitt upp.

Hv. þm. sagði, að vissir menn vildu tala sem mest, en gera ekkert. Þeir eiga ekki að kasta grjóti, sem búa í glerhúsi, því að fæstir hafa talað meira, en gert minna en einmitt þessi hv. þm. Það þýðir ekki að beina slíku að Alþfl., því að hann hefur gert sínar till.

Ég vil þá vikja að ræðu hæstv. viðskmrh. Hann byrjaði á að fordæma aðferð Alþfl., sem hefði „pantað“ mótmæli gegn frv. og framið trúnaðarbrot, því að hann hefði haft skjal til umráða, sem ekki hefði mátt birta. Ég vil vísa því á bug, því að í 2—3 blöðum Tímans var skýrt frá öllu aðalefni frv., áður en það kom fram á Alþfl., svo að allur þorri manna vissi, hvert var aðalefni þess. Ég mótmæli því, að framið hafi verið nokkurt trúnaðarbrot, en að sjálfsgöfu var skylt, að félögin fengu að vita sem gleggst um málið, áður en þau tóku afstöðu sína.

Hæstv. ráðh. sagði, að þeir, sem væru á móti frv., væru það af pólitískri hræðslu, og að andstæðingar þess vildu nota tækifærið til að afla sér kjósendafylgis. Ég fæ ekki séð, að það sé neitt ljótt í því, þó að þm. vilji vera í samræmi við óskir kjósenda sinna. Ég tel mér skylt að fylgja fram þeirri stefnu, sem er yfirlýst meginstefna Alþfl. Vitanlega geta komið fyrir þær aðstæður, að þm. flokks greini á, en í öllum meginatriðum eiga þeir auðvitað að fylgja stefnu sinn flokks á meðan þeir sitja á þingi. En ummæli hæstv. viðskmrh. bera vott um, að honum finnst, að um leið og landsmenn fá að vita, hvernig frv. er, hljóti þeir að vera á móti því.

Hæstv. ráðh. spurði mig, hvar væri rangsleitnin í garð verkalýðsins, og hvar væri áhætta hans. Það er tvímælalaus réttur verkalýðsfélaganna að semja um verkakaupið. Það er yfirlýst af öllum, að svo eigi það að vera, að atvinnurekendur og verkamenn geri sjálfir út um sín áætlumál. En í frv. er þetta allt á annan veg. Svo fylgja fögur orð stjórnarinnar og yfirlýstur

vilji, en það hefur þekkt fyrr, að slíkt hefur ekki verið efnt.

Ráðh. spurði, hvernig stæði á því, úr því að bændur fengu svona hátt verð fyrir vörur sínar, að fólkið flytti ekki í sveitirnar. En allir vita, að miklir örðugleikar eru á að fá jarðnæði, og ekki gerir það aðgengilegra að fá jarðnæði, að stógróðamenn kaupa upp jarðir í stórum stíl.

Ráðh. sagði, að ég væri að ala á meting á milli bænda og verkamanna, en sökin á því, hvernig umr. hér hafa orðið, liggur hjá aðstandendum frv.

Ég vil spyrja hæstv. ráðh., hvernig hann mundi líta á það, ef hér væri opinber n., sem ákvæði kaupgjald og verðlag og væri skipuð fulltrúum verkamanna. Nú ákvæði hún, að kaup hér skyldi vera kr. 3.40 á tímunn, en kjöt mætti ekki kosta nema kr. 2.40 kílóíð. Hvað mundi hæstv. ráðh. svo hafa sagt, ef við þetta hefði batzt, að sömu menn hefðu lagt lögbann við nokkurri frekari hækku á kjöti? Ég er ekki í vafa um, að hæstv. viðskmrh. mundi hafa talið það mestu ósanngirni í garð hinna stéttanna, og ég er sammála honum um, að svo hefði verið.

Þá sagði hæstv. ráðh., og það hefur reyndar komið fram undir umr. hjá fleiri hv. þm., að Alþfl. vilji binda verð landbúnaðarafurðanna, en hafa kaupgjaldið óbundið. Ég verð að vikja hér nokkrum orðum að þessari fullyrðingu hæstv. ráðh. um þetta, þótt hún hafi margsinnis komið hér fram. Ég vil þá fyrst taka fram, að Alþfl. hefur ekki borið fram neinar till. um að taka upp bindingu á afurðaverði. Í lögunum um kjöt- og mjólkursölu eru ákvæði, sem leggja það á vald sérstakra nefnda að ákveða verð þessara vara. Þessi löggjöf var sett að ósk bænda sjálfra og þeim til hagsbóta, fyrir tilstilli Alþfl., sem studdi Framsfl. í þessu. Í till. Alþfl. er ekki gert ráð fyrir neinni nýrri bindingu á þessu vöruverði. Þar er aðeins gert ráð fyrir því, að störfum nefndanna sé öðruvísi háttað, en bindingin er sú sama og áður.

Þó að ekki sé á þetta lítið, er hverjum manni ljóst, að samanburður á milli kaupgjalds og afurðaverðs í þessu efni er varla gerlegur. Kaupgjaldið er ekki ákveðið af verkalýðsfélögunum einum, heldur er það atriði, sem venjulega er útkljáð með samningum milli atvinnurekenda og þeirra. Það er ekki annar aðilinn, sem segir, að svona eigi þetta að vera. Heldur er um þetta deilt, og venjulega takast um þetta samningar hjá þessum 2 aðilum, sem hvor hefur sinna hagsmuna að gæta. Það er ekkert sambærilegt til hvað snertir verðlag innlendrar afurða. Þó segja meg, að til sé félagsskapur framleiðenda, þá eru engin neytendafélög til. Til viðbótar þessu er svo það, að kaupgjald er venjulega bundið ekki skemur en eitt ár, og þeim samningum er ekki hægt að segja upp nema með ákveðnum fresti. Og fyrir fáum árum var sett löggjöf um stéttarfélag og vinnudeilur einmitt til þess að reyna að koma í veg fyrir, að nokkur ljóðarhætta stafaði af þessum deilum. Það er því mesta fásinna að leyfa sér að halda því fram, að sambærilegt sé, hvernig verkakaup er ákveðið, við það sem væri, ef hver bóndi réði, hvað hann seldi sínar vörur fyrir. Ég sagði áðan

í minni ræðu, að ég skyldi viðurkenna, að því er snertir einstakar íslenzkar afurðir, að það væri hugsanlegt að fá hærri verð fyrir þær en ákveðið er af þessum nefndum. En ég hygg, að það, sem því veldur, sé, að með afurðasölul. er bændum veitt trygging, sem er þeim ómetanleg. En hver maður skilur, að ef á að nota þá sölumöguleika, sem nú eru, út í yztu æsar á einstöku framleiðsluvörum landbúnaðarins, þá nær engri átt, að samtímis sé bætt upp verð á öðrum afurðum, sem í raun og veru eru lág-gengisvörur. Það, sem er meiningin með þessu, er, að ef menn telja rétt að nota út í yztu æsar möguleikana á að selja kjöt og smjör fyrir hæsta verð, sem mögulegt er á hverjum tíma, þá geti menn ekki ætlað til, að aðrar afurðir séu bættar upp af ríkissjóði, heldur verði há-gengisvörurnar sjálfar að jafna upp verðið á lág-gengisvörum. En einmitt með afurðasölul. er það tryggt, að verðlaginu sé hagað svo, að hægt sé að bæta upp þann hluta afurðanna, sem fluttar eru út og seljast lágu verði. Ef heimtað er hæsta fánlegt verð innanlands, finnst mér rökrétt afleiðing af því vera sú, að ekki komi til mála að bæta upp útflutningsvörurnar. Þá ætti og að fella niður upphót á aðrar afurðir bænda en afurðasölul. ná til, og einnig að fella þau úr gildi. Ef menn ætla sér að nota há-, konjunktur- á einu sviði, verða þeir að geta mætt lág-, konjunktur- á öðru sviði. En ég vil fullyrða, að ef breyt. verður þar á, yrði það ómetanlegt tjón fyrir bændur. Ég veit það vel, að það má færa ýmsar ástæður fram, sem gera það skiljanlegt. að þessar nefndir hafa ákveðið verðið svona hátt. Fyrst og fremst þær, sem ég vék að áðan. að tilhneiging er hjá fulltrúum bænda í þessum verðlagsnefndum til að miða tekjur bænda, sem þeir vinna sjálfir fyrir, við tekjur gróðastéttanna í landinu. Og þeir segja sem svo: Verkamannastéttin hefur grætt stórfé, — hvi mætti bændastéttin ekki græða líka? Þetta er bara of mikil skammssýni, of þröngt sjónarmið. Ég get líka skilið, að það sjónarmið komi hér fram, að brezkka setuliðið kaupir hér mikið af afurðum og það sé um að gera að láta þá borga sem hæst fyrir þær. Eins gætu verkamenn líka hugsað.

Í þriðja lagi gerir aukin kaupgeta innanlands það mögulegt að fá hærri verð fyrir afurðirnar hér. En af þessu leiðir, að meginorsök dýrtíðarinnar er sú mikla hækkun á landbúnaðarafurðum umfram það, sem tilkostnaðurinn hefur aukizt.

Ég vil að lokum aðeins benda á eitt atriði í þessu sambandi, og það er það, að ég sé ekki betur, ef þetta frv. yrði samþ. og gert yrði ráð fyrir, að kaup haldi áfram að breytast eftir vísitölunni, en að afleiðingin af því yrði sú, að festa hlutfallið milli afurðaverðs og kaupgjalds, en af því leiddi, að kaupgjaldið yrði hærri en ella. Þegar svo straumurinn snerist við og útflutningsafurðirnar lækkuðu í verði, þá kæmi, af þeim sökum, fyrr að því marki, sem hæstv. atvnrh. gerði grein fyrir í frumræðu sinni, að taprekstur byrjaði hjá atvinnuvegunum við sjóinn. Þá mundu atvinnurekendur verða að draga saman seglin. eða jafnvel stöðva atvinnurekstur sinn. með þeim afleiðingum, að verkamenn yrðu

hópum saman atvinnulausir. Það er bersýnilegt, að hátt verð á innanlandsafurðum hlýtur að skapa hærri kaupgjald hjá verkamönnum við sjóinn.

Ég skal að lokum, í sambandi við það, sem hæstv. ráðh. og hv. fyrri þm. Rang. sögðu, geta þess, að þau frv., sem hér hafa komið fram frá Framsfl. undir umr. um þetta mál, — um breyt. á skattal. og stofnun sérstaks dýrtíðarsjóðs —, eru réttilega sett í samband við þetta frv., sem hér liggur fyrir, og í þeim eru ýmis atriði, sem Alþfl. líkar vel. En mest væri þó um það vert, ef Framsfl. vildi fella niður þetta frv., sem nú er til umr., og snúa sér að því að afla tekna eftir þeim leiðum, sem bent er á í frv. okkar. og láta þannig þær stéttir þjóðfélagsins, sem mestan gróða hafa fengið af þessu ástandi, bera kostnaðinn af því, sem nú þarf að gera til að stemma stigu fyrir sívaxandi dýrtíð.

Frsm. 1. minni hl. (Skúli Guðmundsson): Ég vil byrja á að svara fyrirspurn, sem hv. 4. þm. Reykv. beindi til mín áðan. Hann spurði um það, hvað forráðamenn kaupfélaganna segðu um það, ef bannað væri að lækka vöruverð.

Þessi spurning er svo barnaleg, að það er óþarft að ómaka sig að svara henni. Alþ. hefur sett lög um verðlagseftirlit, sem miðar að því að koma í veg fyrir óeðlilega hátt vöruverð. Það væri því spor í öfuga átt, ef Alþ. bannaði að selja vörur fyrir lágt verð. Til viðbótar vil ég segja það, að ég geri ekki ráð fyrir, að forráðamenn kaupfélaganna hefðu ástæðu til að mótmæla. Eins og rekstri kaupfélaganna er hátt-að, mundi það verða til þess, að kaupfélagsmenn fengju þeim mun meiri tekjuafgang, þegar reikningar þeirra væru að fullu gerðir upp. — Ég sé svo ekki ástæðu til að hafa fleiri orð út af ræðu þessa hv. þm. Hann er haldinn af þeirri sömu villu, sem margir aðrir hv. þdm., að frv. þetta sé árás á vissa stétt þjóðfélagsins.

En fyrst ég kvaddi mér hljóðs, vil ég ekki láta hjá líða að gera nokkrar aths. við það, sem fram kom hjá hv. þm. Seyðf., og er það fyrir það, að hann virðist hafa trú á því, að það komi að gagni að endurtaka nógu oft í ræðum sínum hér á Alþ. sömu vitleysurnar, sem margsinnis er búið að reka ofan í hann.

Í ræðu sinni hér í gær sagði hv. þm. Seyðf., — og hann endurtók það einnig í ræðu, sem hann var að enda við að flytja, — að með samþykkt þessa frv. væri megináhættan lögð á verkamenn og launastéttirnar í landinu.

Um þetta er það í fyrsta lagi að segja, að sú áhætta, sem lögð er á landsmenn með þessu, er hverfandi lítil, þegar allt er bundið með l. nema verð á aðflutnum vörum, og þegar gert er ráð fyrir að verja allmikilli fjárhæð til að koma í veg fyrir hækkun á útsöluverði þeirra. Að öðru leyti er þessi fullyrðing hans alröng, eins og ég nú mun sýna. Ef menn gera ráð fyrir, að þeir, sem kaupa aðfluttar vörur, muni þurfa að taka á sig verðhækkun á þeim, án þess að fá til-svarandi hækkun á tekjum sínum, þá er það rangt, að hætta sé meiri fyrir launastéttirnar heldur en fyrir framleiðendurna. Framleiðendur við sjó og í sveitum þurfa ekki síður að kaupa inn vörur til neyzlu fyrir sín heimili. Auk þess

kaupa þeir mikið til sinnar framleiðslu, svo að áhættan, sem á þá er lögð, er vitanlega meiri heldur en á þá, sem aðeins eru neytendur. Þetta ættu allir að sjá, þó hv. þm. Seyðf. sjái það ekki eða vilji ekki sjá það.

Þá sagði hv. þm. Seyðf. að hækkun á verði landbúnaðarafurða væri tvöfalt meiri en hækkun kaupgjalds. Hann heldur því einnig fram, og margendurtekur það, að verkamenn hafi ekki knúið fram hækkunir á sínu kaupi. Hvort tveggja er rangt. Ég veit að visu, að 2 stór verkálýðsfélög hafa ekki, enn sem komið er, heimtað hækkunir. En hitt veit ég og hann líka, að fjölmörg félög fengu hækkunir á kaupum um s. l. áramót. Þessi fullyrðing hans er því alveg út í loftið. — Um hitt atriðið vil ég segja það, að tímakaupið eitt og hækkun á því segir ekkert til um tekjur verkamanna. Og það er vitað, að tekjur þeirra hafa, vegna aukinnar atvinnu, aukizt hlutfallslega miklu meira en svarar hækkun tímakaups.

Til þess að hægt sé að gera samanburð á afkomu verkamanna og bænda, vantar skýrslur um tekjur verkamanna, sem sýna, hvað meðaltekjur þeirra eru nú samanborið við það, sem þær áður voru, og ef til vill fullkomnari skýrslur um búrekstur hjá bændum. Ég hef áður bent á, að þær skýrslur væru til í búreikningum, þó það sé minni þátttaka í því en skyldi. Hv. þm. Seyðf. talaði um það af þjósti miklum, hver óhæfa það sé, að ekki skuli liggja fyrir skýrslur um framleiðslukostnað hjá landbúnaðinum. Í sambandi við það vil ég endurtaka þessa spurningu: Hvar eru skýrslur um tekjur verkamanna, og vill hv. þm. Seyðf. enn þá leyfa sér að halda því fram, að tekjur verkamanna hafi ekki hækkað meira en sem nemur tímakaupshækkuninni frá því fyrir styrjöldina?

Þá heldur hv. þm. Seyðf. því fram, að með þessu frv., ef að l. yrði, væri bændum tryggðar sömu tekjur næstu 12 mánuði eins og þeir höfðu á síðasta ári. Þetta er alrangt og sýnir, að annaðhvort hefur hann ekki lesið frv. eða hann fer með visvitandi ósannindi. Í frv. er gert ráð fyrir því, að úr dýrtíðarsjóði verði hætt upp verð á útfluttum landbúnaðarafurðum, ef þörf er á, til þess að bændur fái sama verð fyrir þær sauðfjárafurðir, sem fluttar verða út af framleiðslu ársins 1941, eins og þeir fengu fyrir þær 1940. En það er ekkert um það í frv. að tryggja bændum ákveðið verð fyrir afurðir af sauðfjárbúum fyrir árið 1942. Allt skraf hans um það, að verið sér að tryggja bændum ákveðnar tekjur að því er snertir verð fyrir sauðfjárafurðir næstu 12 mán., er blekking.

Hv. þm. Seyðf. talaði um það, að hæstv. viðskmrh. mundi óttast, ef landsmenn kynntust þessu frv., að þeir mundu snúast gegn því. Ekki mun þetta réttara vera en margt annað, sem þessi hv. þm. hefur haldið hér fram. En af rök-villum hans og málsmeðferð geta menn gert sér hugmynd um, hversu heppilegur hann er til þess að skýra þetta mál óhlutdrægt fyrir kjósendum landsins.

Ég vildi nú vænta þess, að hann gerði tilraun til þess, áður en langt um liður, að fá einhverjar upplýsingar um meðaltekjur verkamanna og

reyna að gera samanburð á tekjum þeirra nú og fyrir stríðið, til þess að hann þurfi ekki að hafa brjóstvitið eitt við að styðjast í kröfum sínum fyrir hönd þeirrar stéttar, þar sem hann hefur um það stór orð, hvað óviðeigandi sé að hafa ekki hagfræðilegar upplýsingar í þessu máli.

Það má segja, að hann sé þrautseigur maður, hv. þm. Seyðf., því að hann heldur fram sömu staðleysunum, þó að margbúið sé að reka þær ofan í hann. Ég get vel húzt við, ef hann tekur til máls aftur, að hann haldi því enn fram, að meiri áhætta sé lögð á launastéttirnar heldur en bændastéttina og að engir verkamenn hafi fengið meiri hækkun á sínum tekjum en þau 66 eða 72%, sem uppbótin nemur á tímakaupið, og að húið sé að tryggja bændum sömu tekjur 1942 eins og þeir hafa 1941. Svo þykist þessi hv. þm. vera fær um að tala um skilningsleysi annarra á þessum málum, og telur sig geta borið öðrum á brýn, að þeir hafi hér þröngt sjónarmið.

Umr. frestað.

Á 13. fundi í Nd., 5. nóv., var enn fram haldið 2. umr. um frv.

Pétur Ottesen: Það hafa, sem reyndar eðlilegt er, orðið allmiklar umr. um þetta mál, og langar mig til að bæta þar litlu við. Ég tel, að það sé rétt af mér að gera það, sérstaklega með tilliti til þess, að það virðist, eftir þeirri almennu skoðun, sem fram hefur komið bæði í umr. um þetta mál hér á þingi nú og líka í blöðum, að ég hafi nokkra sérstöðu að því er snertir trú manna á árangur af þessum ráðstöfunum til þess að halda niðri dýrtíðinni. Sú skoðun hefur komið fram hjá öllum flokkum, að ráð muni vera fyrir hendi til þess að hafa áhrif á gang þeirra mála. Þó að þeir hinir sömu menn hafi hins vegar ekki orðið sammála um það, eftir hvaða leiðum eigi að fara til þess að ná þessu takmarki.

Ég verð að segja það, að ég er mikið veikari í trúnni á það, að þetta megi takast, eins og nú er komið þessum málum hér hjá okkur, heldur en almennt virðist vera skoðun manna hér á Alþ. Ég er t. d. afar veiktrúður á það, að sú leið muni draga okkur langt á götu í þessu efni eða þera tilætlaðan árangur, að fara að leggja fram mjög mikið fé úr ríkissjóði, eins og frv. fer fram á og samþ. hafa verið l. um, þótt nú sé lengra gengið heldur en áður var í þeim till. Ég er líka veiktrúður á það, að leggja mikið fé fram til þess að borga með dýrtíðina, eða eins og það er orðað, til þess að halda niðri verði á ýmsum vörum. Ég er ákaflega hræddur um, að þótt sú leið sé farin að afla fjár með nýjum sköttum í þessu augnamiði, — sem þá m. a. byggðist á því, að þeir, sem slíka skatta greiða, geta ekki ráðstafað því fé og koma þannig í veg fyrir, að það verði til þess að auka kaupgetu eða verðbólgu í landinu, — að það bæri ákaflega mikið að sama brunni með því að setja þetta fé inn í veltuna, eins og ætlað er til í þessu frv. Ég hefði talið miklu heppilegra að því er þetta snertir að búa sig undir þá erfiðleika, sem er alveg fyrirsjáanlegt, að muni mæta okkur í

ákaflega ríkið mæli, þegar sú breyt. verður hér í þessu þjóðfélagi, að það skeður hvort tveggja í senn, að sú vinna, sem setuliðið hér hefur stofnað til meðal landsmanna, hverfur úr sögunni, og verðfall verður á afurðum landsmanna, að það fé, sem við með slíkum hætti gætum aflað, sem ég er ekki á móti að gert sé, og að það fé, sem kann að vera afgangi í rekstri ríkisins nú, verði lagt í sjóð og geymt til þess tíma og notað til að mæta þeim erfiðleikum. sem koma fram þegar þessi breyt. verður.

Ég sé ekki, að með þeirri ráðstöfun, sem þetta frv. eitt út af fyrir sig felur í sér, sé hægt að ná þeim tilgangi, sem ætlað er til af hv. flm. þessa frv. Enda hefur það nú komið fram á síðara stigi umr. um þetta mál, að bæði aðalfm. þessa frv., hæstv. viðskmrh., og hinir flm. þess hafa viðurkennt það alveg fullum fetum hér í umr. í gær eða fyrradag, að það séu engar líkur til þess, að frv. nái tilgangi sínum, ef ekki verði samtímis gerðar aðrar ráðstafanir, sem sé þær, að það takist að sporna við því, sem nú virðist blasa við okkur, að setuliðið, sem hér er að draga til sín, og það í auknum mæli, allan vinnukraft, sem til er í landinu.

Mér finnst þess vegna, að það, sem fyrst hefði átt að snúa sér að, áður en nokkrum slíkum tilögum, sem í frv. felast, var hreyft, að leita hófanna um samkomulag við setuliðið um hagnýtingu á vinnuaflinu í landinu. Haldi setuliðið áfram að draga til sín vinnuaflið, er samþ. þessa frv. gersamlega gagnslaust.

Ég er dálítið undrandi yfir því, að þeir menn, sem höfðu trú á þessari leið, skyldu ekki hafa leitað fyrir sér um þessa lausn, sem allur árangur samþ. þessa frv. hvílir á. Það virðist hafa legið svo opið fyrir, að hæstv. ríkisstj., sem vitanlega er sá aðiliinn, sem þarna er um að ræða, hefði reynt að semja um þetta atriði, — því að þessu takmarki var ekki hægt að ná eftir öðrum leiðum en þeim, að samkomulag hefði fengið um það hjá ríkisstj., sem hefur á hendi fyrir Alþ. og landið allt allan málarekstur vegna samninga við setuliðið. Það er alveg augljóst, að á meðan slíku fram vindur eins og nú er í þessum efnum, þá stefnir það til algerðrar upplausnar í þessu þjóðfélagi, en það kalla ég fullkomna upplausn í þjóðfélaginu, ef landbúnaður og sjávarútvegur biðu þann hnekk, sem virðist blasa við, þar sem vinnuaflið er að tapast frá þeim atvinnuvegum og yfir til setuliðsins. Það er alveg augljóst öllum og vitað, að allar þær ráðstafanir og þau verk, sem setuliðið vinnur eða lætur vinna hér, eru öll unnin með það fyrir augum að koma að liði í þeirri alheimsbaráttu, sem nú er verið að heyja, en fela hins vegar ekki í sér uppfyllingu á neinum venjulegum lífsskilyrðum þessarar þjóðar.

Ég hef heyrt í tvö eða þrjú skipti, að lesin hefur verið upp auglýsing í útvarpinu, — það er víst frá manni, sem hefur tekið að sér á-ákvæðisvinnu fyrir setuliðið hér í Reykjavík, — um það, að smiðir og verkamenn geti fengið vinnu hjá setuliðinu í nánd við Reykjavík, og kaup sé miðað við Dagsbrúnartaxta, mikil eftirvinna og sunnudagavinna, og þar að auki frítt húsnæði. Þessi boð er útvarpið látið flytja út

um landsbyggðina. Það má því nærri geta, hvaða vonir geta vaknað í brjósti þeirra, sem heyra þessi boð til sín í gegnum útvarpið, og þá ekki sízt þegar þeim erfiðleika er hrundið úr vegi, sem hindraði margan mann utan af landi frá því að leita til þessarar vinnu hér í Reykjavík, en sá mikli erfiðleiki var húsnæðisleysið, sem hér hefur verið mjög mikið, og þeir þurftu þar að auki að borga það húsnæði dýrum dómum. Nú er þeim boðið frítt húsnæði ofan á Dagsbrúnartaxta, en samkv. honum er borgað um tímann 2.49 í dagvinnu, 3.70 í eftirvinnu, og 4.64 í helgidagavinnu. Það er því augljóst mál, að það er gersamlega vonlaust að ná nokkrum árangri með slíkum ráðstöfunum sem þessum í baráttunni við dýrtíðina á meðan svona kapphlaup er með tilboðum í verkafólkið í landinu til þess að vinna hér að óarðgæfum verkefnum, en einungis til þess að kalla á nýja hættu fyrir þjóðfélagið.

En þetta mál er algerlega óleyst enn, og við vitum ekki, hvernig gengur að fá lausn á því, þar sem hér er líka um að ræða samninga við erlendar þjóðir, sem hér hafa sett að.

Ég verð að segja það, að það eru einhver hin mestu öfugmæli, sem ég hef heyrt lengi, þegar því var varpað hér fram, að þetta frv. sé að draga fram stéttarhagsmunum bænda. Ég held, að þessi ummæli hafi fallið hjá hv. þm. Seyðf. og jafnvel að hann hafi endurtekið þau oft en einu sinni. Ég get ekki betur séð en að þarna sé sannleikanum svo gersamlega snúið við, að það sé ekki hægt að gera það öllu freklegar.

Nú er talað mikið um það, og það liggja hér fyrir útreikningar um það, — því að það virðist að nú eigi að leysa allar þrautir með útreikningum, — að verð á landbúnaðarafurðum virðist hafa stigið um 124% síðan fyrir stríð.

Verð á mjólk virðist hafa hækkað um 100%, en nú er náttúrulega við þetta það að athuga, að þarna er miðað við útsöluverð þeirra vara á þeim stöðum, þar sem þær eru seldar. Og þess vegna gefur þetta alveg ranga hugmynd um það í raun og veru, hver hækkingin er heim til bænda sjálfra. En ef hér er um samanburð á verðlagi og kaupgjaldi að ræða, kemur margt til frádráttar í þessu efni, þannig að hækking á afurðum, sem væri sambærileg við hækkingu kaupgjalds, gefur engan veginn rétta hugmynd um það raunverulega í þessu. T. d. mun kaupvinnukaup á s. l. sumri a. m. k. hér á þessum slóðum hafa hækkað um 100%, og sums staðar nokkuð meir. Það mætti þess vegna segja, að kaupvinnukaup væri ekki í mjög óeðlilegu hlutfalli við hækkinguna á mjólkinni, sem hefur hækkað um 100% í útsölu, en þá verður þessi hækking samt sem áður til óhagræðis fyrir bændur, því að þeir fá vitanlega ekki nema hluta af útsöluverði afurðanna.

En þó að þessi kauphækking á s. l. sumri væri mikil, þá hefur hún þó orðið mun meiri í haust, t. d. hvað snertir vetrarmenn í sveitum. Sú hækking mun nema um 300%. Mér er kunnugt um það, — bæði af eigin reynslu og annarra bænda, sem hafa verið að reyna að fá vetrarmenn.

Það eru engar líkur til, að þegar þarf að fara

að ráða fólk til vor- og sumarverka á næsta ári, að kauphækkunin verði minni þá en hún er nú orðin hjá vetrarmönnum, ef þá á annað borð verður hægt að fá nokkurt fólk til að sinna sveitavinnu, — og þá leiðir það af sjálfu sér, hver aðstaða bændur verður til þess, með því verði á afurðum, sem nú er og á samkv. þessu frv. að haldast óbreytt, að standa straum af slíku kaupgjaldi. Nú kann að vera, að einhver mundi svara sem svo, að þessi kauphækkun tæki ekki til nema þess vinnukraftar, sem þyrfti að sækja annars staðar að í sveitirnar. En þeim, sem svo hugsa, sést yfir það, að ógerningur er að halda því folkki kyrru í sveitum, sem þar er enn, t. d. uppkomnum börnum hjá foreldrum, nema því aðeins að það beri líkt úr býtum og annað vinnandi fólk í landinu. En það er loka fyrir það skotið, að svo geti orðið með því að halda afurðaverðinu óbreytt eins og lögbinda á með þessu frv. Að því leyti er þetta frv. stórhættulegt fyrir framleiðsluna, stefnir beinlínis að því að leggja hana í rústir.

Nú á að ákvæða samkv. þessu frv., að ekki megi ráða menn fyrir herra kaup en var árið áður en þessi l. öðluðust gildi. Það á sem sé ekki að miða við það, sem var í haust, heldur haustið 1940, eða er það ekki rétt, hæstv. viðskmrh.? (Viðskmrh.: Ég hef lýst yfir því, að ég sé reiðubúinn til þess að taka það atriði til athugunar.) En þó að svona ákvæði yrðu sett í l., þá verður um tvennt að ræða, taka folkið fyrir það, sem upp er sett, eða að fá ekkert fólk, því að það, sem kemur til með að ráða hér, er framboð og eftirspurn, og eftir því markast kaupgjaldið, eins og yfirleitt verður á hverju sem er. Þess vegna er augljóst, að þó að svona ákvæði verði sett í l., kemur það ekki að neinum notum, er gersamlega gagnslaut. Annaðhvort er að ráða fólk fyrir það kaupgjald, sem almennt er gildið, t. d. í Bretavinnu, eða að fá ekkert fólk.

Ekkert bendir til annars en að setuliðsvinnan verði áfram með svipuðum hætti og hingað til, máske stórum vaxandi, og verði jafnvel enn meiri hækkun næsta sumar, og sjá þá allir, hvert stefnir fyrir bændur og aðra framleiðendur.

Mér virðist þess vegna, að með samþ. þessa frv. sé svo sorfið að bændum, að engar líkur séu til, að þeir fái rönd við reist. Það er augljóst mál, að það verði mjög mikill hnekkir fyrir búrekstur þeirra, að slíkt sé í l. tekið. Hjá því getur ekki farið. Með því skipulagi, sem er nú á sölu á aðalframleiðsluvörum landsmanna, þá er alveg víst, að þar yrðu uppfyllt ákvæði l., en við hitt verði ekki ráðið, sem á að koma þar á móti bændum til léttis, þ. e. ákvörðun um kaupgjaldið.

Hv. þm. V.-Húnv. flutti hér í fyrradag mjög skáldlega ræðu, a. m. k. var síðari hlutinn þannig, — hann er hagyrðingur eins og kunnugt er. Hann talaði um verðbólguna og seðlavofuna, eins og hann orðaði það, og sagði, að þeir menn, sem vildu ekki samþ. þetta frv., þeir eltu seðlavofuna út í þoku, jafnvel ofan í gljúfur og jökulsprungur og annað það, sem felur í sér dauða og tortímingu. En ég vil í þessu sambandi benda á, hvort þeir, sem trúa á þetta frv.

eins og það liggur fyrir, án þess að nokkur úrlausn fáið önnur, því að það liggja ekki fyrir neinar till. um aðra úrlausn nú, t. d. samkomulag um setuliðsvinnu, þegar verði er að knýja fram atkvgr. um þetta frv., — hvort þeir elta ekki seðlavofuna út í þoku, ofan í gjár og jökulsprungur og þar bíði þeirra þau forlög, sem þeir segja, að þeir stefni að, sem vilja ekki samþ. þetta frv.

Það er vitað, að seðlaveltan hefur aukizt gifurlega. Í byrjun stríðsins mun hún hafa verið 10 — 12 millj. Nú mun hún vera komin upp í 40 — 44 millj. Þetta er geysileg breyt., og menn eru hræddir við þessa gifurlegu seðlaveltu, þessa miklu breyt. En af hverju eru menn hræddir við þessa aukningu? Seðlarnir eru eins og kunnugt er ávisun á verðmæti, þau verðmæti, sem til eru og arðgæfi í þessu þjóðfélagi. Nú eru menn að mestu horfnir frá að miða seðlaveltuna við ákvæðna fúlgulls, sem geymt sé í kjöllumur bankanna, og seðlaveltan fari ekki fram úr vissu hlutfalli af þeirri gulltryggingu. Það, sem liggur bak við seðlana nú, er hið raunverulega verðmæti í landinu. Hvers vegna eru menn þá hræddir við þessa miklu veltu? Af því að menn líta svo á, að þau arðgæfu verðmæti, sem til eru í landinu, séu ekki nægileg trygging fyrir henni. Við þetta mætti bæta hluta af stríðsgróðanum, sem geymdur er úti í Englandi, sem mun vera um 130—140 millj. kr. En þetta fé er bundið þar, og má líta á það sem vaxtalaust stríðslán til Englendinga, og þó að ég villji ekki leggja dóm á það öryggi, sem felst í að hafa þetta fé geymt þar, þá hygg ég, að allir geti verið sammála um, að heppilegra hefði verið fyrir þjóðfélagið að geta flutt fyrir það inn í landið efnivörur til að byggja skip eða getað varið því til jarðræktarframkvæmda og annars þess, sem nauðsynlegt er til að vernda og styðja og halda við lífi og afkomu þessarar þjóðar. Það, sem er því aðallega hér um að ræða, eru þau arðgæfu verðmæti, sem eru til í landinu sjálfu. Og ég er ákaflega hræddur um, eins og sakir standa hjá okkur nú, að ef þetta frv. verður samþ. eins og það liggur fyrir, þá verði gengið ákaflega nærri þeim arðgæfu verðmætum, sem sú framleiðsla byggist á, sem mestu varðar til að viðhalda lífi þjóðarinnar, sem sé landbúnaðarframleiðslan, og gæti það mjög auðveldlega orðið til þess að draga úr, jafnvel í stórum stíl, þeirri nauðsynlegu framleiðslu, og þá erum við að koma inn á það atriði í þessum dýrtíðarmálum, sem er hættulegasta sporið, sem við getum stigið, hvað sem segja má um skiptar skoðanir manna um lausn þessara dýrtíðarmála. Frv. stefnir að því að draga úr framleiðslu og verndun þeirra verðmæta, sem ein geta veitt nokkurt öryggi gegn vaxandi seðlaveltu. Með frv. er því stefnt út í ófæru, gjár og gljúfur, eins og hv. þm. V.-Húnv. orðaði það. Það er því út frá þessu sjónarmiði, sem ég hef lýst hér, að ég treysti mér ekki til að samþ. þetta frv. Ég skal fullkomlega viðurkenna, að ef við getum fengið þá lausn á samningum við forráðamenn þess erlenda herliðs, sem hér er, að mjög verði dregið úr vinnu íslenzkra verkamanna hjá því, og að atvinnuvegirnir geti

fengið nóg fólk fyrir það kaup, sem þeir gætu borgað, miðað við það verðlag, sem hér ætti að lögfesta, þá horfir málið talsvert öðruvísi við, en fyrir þessu höfum við nú enga vissu, þegar við eigum að greiða atkv. um þetta frv. og byggja vonir á þeirri lausn á þessum vandræðum þjóðfélagsins. Þar er við að eiga tvo hernaðaraðila, sem við vitum, að hafa í samningum svo oft reynzt okkur harla þungir í skauti og ekki ævinlega, að því er okkur hefur virzt, tekið nægilegt tillit til þeirrar nauðsynjar, sem fyrir hendi hefur verið um að fá viðunandi lausn í málum okkar.

Þetta, sem ég hef nú sagt, á við þann kafla þessa frv., sem stefnir að því að binda fast verð landbúnaðarafurða í nærri því heilt ár, eða 11 mánuði.

Hinu atriðinu í þessu frv., að afla fjár til þess að forða okkur frá skakkaföllum, eftir því sem hægt er, því get ég verið fullkomlega samþykkur, því ég verð að segja, að ég er ákaflega vonlitill um árangur, ef á að nota féð með þeim hætti, sem lagt er til í þessu frv. og öðru frv., sem lagt hefur verið hér fram. Hitt tel ég líklegra til góðs árangurs, að afla fjár, sem við gætum gripið til í þeim erfiðleikum, sem fram undan eru og ógna okkur nú, þegar þeir dynja á okkur og við verðum að horfast í augu við það erfiðleikaástand, sem við öttumst, að fram undan sé. Ég vil í því sambandi skjóta fram til athugunar í sambandi við þá hugmynd að safna fé til að gripa til á erfiðum tímum, að mér finnst, að til viðbótar því fé, sem við söfnum hjá islenzkum þegnum, þá ættum við samkv. öllum málavöxtum að hafa sterka aðstöðu gagnvart þeim erlendu hernaðaraðilum, sem hér eru, að fara fram á, að þeir leggi með okkur í slíkan sjóð með tilliti til þeirrar geysilegu þjóðfélagslegu röskunar, sem þeir hafa stofnað til og eru enn að gera í vaxandi mæli, því að það er vitanlegt, að afleiðingin af því er þegar orðin geysilega mikil, og þó að tækist að fá samninga um að draga eitthvað úr þeim bersýnilega voða, sem af því stafar, að þeir erlendu herir sópi meir og meir til sín vinnandi fólk í landinu, þá finnst mér við hafa eigi að síður sterka aðstöðu til þess að gera kröfu til, að þeir leggi fram fé til þess með okkur að mæta þeim erfiðleikum, sem vitað er að verða á leið okkar, þegar aftur þrengir að. Ég vil skjóta þessu fram til athugunar, bæði fyrir Alþingi og ekki síður fyrir ríkisstj., því að mér finnst, að eftir öllum málavöxtum geti enginn sanngjarn maður algerlega skellt skollaeyrunum við því, að hér höfum við réttmæta kröfu fram að bera, og það vitanlega því fremur sem annar þessara aðila bindur fyrir okkur aflafé þjóðarinnar í jafnríkum mæli og nú á sér stað.

Ég skal svo ekki lengja meira umr. um þetta mál. Ég vildi aðeins láta þau orð falla, sem ég hef nú gert. Ég vil ekki upp á nokkurn máta gera lítið úr vilja og tillögum, sem fram eru bornar í því augnamiði að draga úr erfiðleikum og fyrirbyggja hættu. En slíkar tillögur koma því aðeins að haldi, að þær séu á skynsamlegu viti byggðar, en það verður ekki sagt um þetta frv.

***Forsrh. (Hermann Jónasson):** Það, sem sagt er um þetta dýrtiðarmál, er orðið mikið endurtekningar, enda voru fluttar við 1. umr. að mörgu leyti tæmandi ræður um hin mismunandi sjónarmið í þessu máli. En það hefur komið fram hjá hv. þm. Borgf. sjónarmið, sem hann hefur sett fram eins og það væri eitthvað alveg nýtt í þessu máli, og það er viðkomandi fólksaldi Bretar hér á landi og annarra þeirra erlendu herja, sem hér eru.

Það hefur vitanlega aldrei komið nokkrum manni til hugar, að þetta dýrtiðarmál væri aðeins bundið við þennan eina þátt, sem er órjúfanlega snúinn saman við aðra þætti, sem bornir eru fram í því frv., sem ræðir um verðfestingu kaupgjalds, afurðaverðs og ýmissa annarra útgjaldaliða fyrir almenning. Annar þáttur í þessu máli eru skattal. og sjóðsöfnun til þess að standast erfiðleikana eftir styrjöldina. Það var ákaflega ánægjulegt að heyra í ræðu hv. þm. Borgf., að hann lýsti því yfir, að hann teldi nauðsynlega sjóðsöfnun, sem væri hægt að gripa til til framkvæmda eftir þessa styrjöld, og þar með fylgja breyt. á skattal., sem vitanlega væri nauðsynleg til þess að slík sjóðsöfnun gæti átt sér stað.

Þessir tveir þættir, skattal. og sjóðsöfnun og dýrtiðarfrv., sem fyrst eru bornir fram hér á þingi, eru ein órjúfanleg heild, og vitanlega dettur engum í hug, að ekki hafi jafnframt verið hugsað fyrir því, að takmarkað verði það fólksald, sem Bretar hafa hér á landi. Það er hægt að upplýsa það hér, að þær skoðanir, sem hv. þm. setti fram um þetta atriði, eru byggðar á aðalatriðunum á misskilningi, að því er það snertir, að ekki verði hægt að koma á samningum um þetta mál. Mér þykir leitt, að hæstv. atvmrh. er hér ekki viðstaddur, því að þetta er málaflokkur, sem heyrir undir hans stjórnardeild, þó að stj. beri vitanlega allri að fylgjast með þessum málum og gera þær ráðstafanir, sem gera þarf. Það var að skilja á þessum hv. þm., að vegna þess að ekki hafi enn verið gerðar ráðstafanir til, að Bretar takmarki fólksald sitt hér á landi, þá væri þýðingarlaust að gera þær ráðstafanir, sem gerðar verða, ef þetta frv. verður að 1. En vitanlega kemst maður aldrei neitt með nokkurt mál, sem ofið er úr mörgum þáttum, ef alltaf er hugsað sem svo, þegar byrja á á einhverjum hluta málsins, að ekki megi gera þetta, af því að ekki sé búið að gera fyrst eitthvað annað. Sama hefði mátt segja, ef átt hefði að byrja á að semja við Bretar um að takmarka við sig vinnuafll hérlandra manna, að það væri þýðingarlaust, af því að ekki væri búið að gera ráðstafanir til þess, að húsaleigan hækkaði ekki eða landbúnaðarafurðirnar o. s. frv. En til þess að eyða þessum misskilningi, sem hér hefur komið fram frá upphafi um það, að Bretar takmörkuðu fólksald hér á landi, þá vil ég geta þess, að áður en hv. alþm. komu til þessa bæjar nú, átti ég tal um það við brezka sendiherrann ásamt þeim mönnum, sem aðallega hafa séð um ráðningar manna, og virtust þeir fúsir til, að teknir yrðu upp samningar um málið innan skamms. Ég gerði það, þó að málið heyrði í raun og veru ekki undir mína stjórnardeild. Fyrir

hálfum mánuði síðan átti ég samtál við sendiherra Breta ásamt utanríkisráðgjafi, sem er nú staddur hér í d., þá endurtók ég þá á ný, að ekki mætti lengur dragast að taka upp samninga á því, að þeir takmörkuðu tölu á því fólki, sem þeir tækju í vinnu vegna ýmissa framkvæmda. Við áttum þá að visu stutt samtál um þetta mál, en þó nægilega mikið til þess, að báðir skildu, að sendiherrann tjáði sig fúsan til þess að taka upp samninga um þessi atriði.

En það má vitanlega segja með nokkrum rétti, að ríkisstj. hefði undanfarna daga átt að hefja samninga um þetta. Því er til að svara, að það hefur stöðugt verið spurning um daginn í dag eða daginn á morgun, hvenær ríkisstj. færi frá völdum, og í mörgu að snúast í sambandi við þá stjórnskipun, sem nú er, og þess vegna orðið minna úr aðgerðum í málinu en hefði átt að vera.

Ég veit ekki, hvort hv. þm. er það kunnugt, að snemma s.l. sumar, rétt eftir að Alb. var slitið, gerði ríkisstj. samning við brezkustjórnina og brezkustj. sendiherrann um að takmarka tölu þeirra verkamanna, sem ynnu á vegum setuliðsins um samartimann. Ráðgjafi hafði verið, að þeir yrðu hátt á 4. þús., en sú tala var með samningum lækkuð um 17—18 hundruð manns. Ég hef orð þeirra manna, sem um þessi mál fjalla, þ. á m. Jens Hólmgeirssonar, fyrir því, að þetta samningsatriði hafi verið haldið svo að segja út í æsar. Þegar við ræddum þessi mál við sendiherra Breta í vor og við herstjórnina, kom það skýrt fram, að þeir skildu fyllilega okkar afstöðu og lýstu yfir því, að tilgangur sinn væri engan veginn að binda hjá sér meira vinnuafli en atvinnuvegir landsins mættu missa. Í viðtölum við sendiherrann í haust hefur það komið skýrt fram, að hann er reiðubúinn hvenær sem er að taka upp samninga um málið. Þessum fulltrúum Breta er það engu síður ljóst en okkur, að dragist framleiðsla landsins saman, eykst það vörumagn, sem þeir verða samkv. samningi að lá skiprúm til að flytja hingað til lands. Þeir vilja líka gjarnan fá hédan fisk, en það er auðsætt, að með því að draga fólk frá útveginum eru þeir stöðugt að rýra framleiðslugetu hans og það vörumagn, sem þeir fá þaðan. Ef ekki gefur á sjó nokkra daga, hafa menn á bátum krafizt þess sums staðar að lá 25—30 kr. biðpeninga á dag, ella færu þeir í Bretavinnu. Áframhald þeirrar þróunar verður eyðilegging til lands og sjávar, og það hygg ég hínir erlendu fulltrúar kæri sig ekki um að horfa upp á. Það mætti vel fresta þessum umr. um málið nokkra daga, meðan leitað væri samninga við þá um þetta mikilsverða atriði, ef hv. þm. er alvara, að málið horfði að því búnu miklu betur við til framkvæmda. Sama gildir Bandaríkjamenn. Í sambandi við samninga, sem verið er að gera í Bandaríkjunum, spurðu þeir nýlega, hvort þeir mættu fá í sex mánuði í vetur 400 manns. Þeir virðast skilja afstöðuna þannig, að þeir megi ekki taka íslenzkan vinnukraft án leyfis.

Þótt samið væri um takmörkun í sumar, var hún engan veginn svo mikil, að hún snerti þá

hagsmunir, ég vil segja ímynduðu hagsmunir, sem verklýðsfélög viðs vegar um landið telja sig eiga að gæta í þessu máli. En það hefur ekki farið fram hjá okkur, að verklýðsflokkarnir, a. m. k. Sósíalistafl., telja ekki fært að gera neitt verulegt til að takmarka fjölda þeirra, er vinna í þjónustu erlendra herja í landinu. Þá dylst mér ekki, að raddir muni heyrast um það nú, að ekki megi ganga ýkjálengt í takmörkuninni, því að hugsanlegt sé, að það gæti þrengt atvinnumöguleika verkamanna þeim til tjóns. Það er því ekki ósennilegt, að ráðstöfun í þessu efni yrði látin stranda á sama skeri og lögfesting kaupgjalds (PO; Við skulum bara reyna það). Já, við skulum víst reyna það. Ég ætla að taka mér þessa leyfi til að skýra frá því, að Framsfl. skipaði snemma á þinginu nefnd manna til að rannsaka þetta mál, til þess að hægt yrði að flytja um það þáttill. og freista að fá staðfestan hinn eindregna vilja Alb., sem ég veit, að er að vakna í þessu máli. Mun ekki langt að biða þess, að nefndin leiti samstarfs við þm. í öðrum flokkum um að koma slíkri þáttill. á framfæri. Ég vil vonast eftir því, að henni verði vel tekið.

Eins og ljóst er af því, sem ég hef sagt frá samtölum mínum við sendiherra Breta og frá undirbúningi Framsfl. í málinu, hefur flokknum og okkur fulltrúum hans í ríkisstj. verið annit um að finna lausn þess, og tel ég takmörkun á vinnuafli til setuliðsins vera eitt af fjórum höfuðatriðum dýrtíðarmálanna og sannarlega ekki það, sem láta mætti eftir liggja. — Ég vona, að orð hv. þm. Borgf. megi taka sem vott þess, að hans flokkur munu fús til að standa að þessum þætti málsins, þótt hinir þættirnir hafi strandað á því skeri, sem okkur er kunnugt.

Ég tók fram í upphafi, að ég ætlaði aðeins að ræða um þessa sérstöku þætti málsins. En viðvíkjandi þeirri útvarpsauglýsing, sem mér var skýrt frá og miðaði að því að hana fólk utan af landi til vinnu í þágu hinna erlendu herja við Reykjavík, get ég tekið það fram, að daglegur útvarpsrekstur fellur ekki beint undir valdssvið ríkisstj., heldur 5 manna nefndar, útvarpsráðs. Það var Morgunblaðið, sem spurði, hverju það sætti, að ríkisútvarpið væri notað til þessa. Spyr sá, sem ekki veit. Höfuðritstjóri þess blaðs er fulltrúi flokks síns í útvarpsráðinu, og lá næst að spyrja hann sjálfan. Eftir að farið var að finna að þessu í blaði hans, lét hann, útvarpsráðsmaðurinn, það enn við gangast, að fluttar voru í útvarpi fleiri slíkar auglýsingar. Þó að þess konar atvinnumál tilheyri ekki fyrst og fremst minni stjórnardeild, þótti mér ekki mega láta það afskiptalaust lengur og skrifaði útvarpsstjóra bréf og bannaði framhald á slíkum auglýsingum. Þó að ég geri ekki ráð fyrir að gegna ráðherrastarfi lengi úr þessu, vil ég sjá til þess, að á næstunni birtist í útvarpi yfirlýsing, þar sem fólk sé varað við því að koma hingað til Reykjavíkur í atvinnuleit. — Samhliða því, sem samningar munu verða teknir upp um takmörkun á fjölda þeirra, er vinna Bretavinnu.

Ég vona, að þeim flokkum, sem skilja, að þarna er um að ræða einn mikilvægasta þátt dýrtíðarmálanna, gefist brátt tækifæri til að

sýna, hve fast þeir vilja standa í ístaðinu. Sé það gert, vonast ég eftir skilningi á málinu hjá Bretum og ekki síður Bandaríkjamönnum, svo að samningar hljóti að takast.

Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson): Aðeins örfá orð. Mér skilst menn færast undan fylgi við þetta mál af hinum ólíkustu ástæðum. Fyrst telja andstæðingar þessa frv. það óþarft, því að ná megil tilgangi þess eftir hinni „frjálsu leið“. Þessu var haldið allra fastast fram í ríkisstj. af þeim ráðherrum, sem treystust ekki til að fylgja frv. í einni eða neinni mynd. Í öðru lagi eru nú andstæðingar frv. teknir að farest yfir, að það sé því miður óframkvæmanlegt og raunar ekkert hægt að gera, sem um munar, til að stöðva dýrtiðina, hvorki með þessu né eftir frjálsu leiðinni, og það fyrst og fremst vegna Bretavinnunnar. — Hvor undanfærslan er meiri alvara þeirra?

Ég hef talið það nauðsynlegt frá upphafi, að samið yrði um takmörkun á því vinnuafli, sem hinir erlendu herir mega á hverjum tíma taka frá atvinnuvegunum. Þeir, sem eru því máli kunnugastir, fullyrða, að ekki sé ástæða til að vantreysta því, að þeir samningar takist. Þannig var samið s. l. vor. Sá samningur náði aðeins fram í sept. s.l., og ef nokkurn ber að ásaka fyrir það, að hann gildi ekki lengur, er það íslenska ríkisstj., sem sá ekki ástæðu til að óska eftir, að hann gildi lengur, meðan ókunnugt var um atvinnuþörf hausts og vetrar og fólksþörf ýmissa atvinnuvega, eða kannske heldur þá ráðherra, sem sýnt hafa mest tómlæti í þessu í haust.

Sé það virkilega svo, sem fram kom hjá hv. þm. Borgf. og allt að því einnig hjá hv. þm. A.-Húnv., að þeir og þeirra flokkur mundi vilja fylgja þessu máli, ef tryggt væri, að samningar næðust um, að Bretar og Bandaríkjamenn tækju ekki fleiri menn í vinnu en íslenska ríkisstj. óskar eftir á hverjum tíma, vil ég óska eftir uppástungu frá þeim um, að umr. sé frestað, til þess að hægt sé að ganga úr skugga um, hvernig þeir samningar ganga. Það ætti að vera hægt á stuttum tíma. Í öðru lagi óska ég þess, ef þeir eru með sjálfu málinu, en vilja ekki æskja eftir frestun á afgreiðslu þess, að þeir gefi þá bendingu um, að þeir samþ. frv., að þeim fyrirvara viðbættum, að það komi ekki til framkvæmda, nema unnræddir samningar takist. Geri þeir hvorugt þetta, tel ég, að hér sé aðeins um ný undanbrögð að ræða í máli þessu.

Eins og hæstv. forsrh. tók fram, er hér um keðju ráðstafana að ræða og hægt að segja, að allt sé óvíst um árangur, ef einn hlekkur bilar. En á einhverjum hlekknum verður að byrja. ef keðjan á að skapast, og vilji menn engan hlekk hennar fullgera, fyrr en þeir eru allir, þá verður keðjan aldrei smíðuð. Málin er hins vegar hægt að samþ. með fyrirvara að einhverju leyti, þar til sést, hverju fram vindur, ef menn vilja eitt-hvað nýtilegt gera.

Er það ósk hv. frsm. Sjálfstfl., þm. A.-Húnv. og hv. þm. Borgf., að umr. um frv. verði frestað út af því, sem hér hefur komið fram um Bretavinnuna?

Félmrh. (Stefán Jóh. Stefánsson): Ég vildi segja örfá orð út af ræðum kollega minna. Ég er alveg sömu skoðunar og þeir í því, að það má ekki láta það alveg afskiptalaust, hvort að því stefnir, að allt vinnuafli atvinnuveganna leiti hingað til Reykjavíkur og þá beint eða óbeint í vinnu hjá hinum erlendu herjum. Samningur sá, er ríkisstj. stóð að í sumar um takmörkun þess vinnuaflds, bygg ég hafi verið fyllilega haldinn af Breta hálfu og gafst vel; ekki bar á atvinnuleysi, en á hinn bóginn varð samningurinn til þess, að sveitunum hélzt eitthvað betur á vinnukrafti sínum en ella mundi. Með allri gát virðist óhætt að endurnýja slíkan samning og reyna að miðla þar svo málum, að allir aðilar megil við una.

Ég tel talsverða hættu stafa af því, ef menn halda áfram að flytjast hingað til Reykjavíkur með þá eina atvinnu fram undan, sem erlendar herstjórnir veita um stundar sakir, og taka upp húsnæði fyrir bæjarbúum, þótt hin nýju húsa-leigul. komi nokkuð í veg fyrir það. Ég álit rétt að tryggja með samningum, að í Bretavinnunni verði aðeins þeir menn, sem afgangs eru frá atvinnuvegum landsmanna á hverjum tíma og mundu eiga á hættu atvinnuleysi að öðrum kosti. Það er sagt, að fjöldi bænda og bændasona sé nú kominn í Bretavinnu, svo að búrekstur hljóti víða að biðja stórfelld tjón af, og ekki sé dæmalaust, að svo margir menn séu komnir í Bretavinnu úr sjávarplássum, að útvegur geti ekki gengið þar eins og venjulega. Þar þarf stöðvunar við.

Af ræðum manna hér hefur mátt skilja, að yrðu ráðstafanir gerðar í þessa átt, kæmi til mála, að hv. þm. Borgf. og jafnvel Sjálfstfl. yfirleitt yrði frv. fylgjandi. Slíkt mundi engu breyta um afstöðu Alþfl. til málsins.

Frá sjónarhól Alþfl. get ég lýst yfir því, að þetta breytir á engan hátt afstöðu hans til lögfestingar kaupgjaldsins, og skil ég ekki, að það geti haft nokkur áhrif á þá menn, sem eru á móti lögfestingu kaupgjaldsins, þótt samið væri um Bretavinnuna á þennan hátt. En að sjálf-sögðu get ég ekki talað hér fyrir munn annarra en Alþfl.-manna hvað þetta snertir.

Ég tel eðlilegt að reyna að ná samningum við Breta um það, að vinnuaflið yrði ekki frá okkur tekið frá nauðsynlegum framleiðslustörfum, en þó þannig, að hér skapaðist ekki atvinnuleysi á ný. Eftir reynslunni frá síðastl. sumri ætla ég, að ef vel væri á þessum málum haldið, mætti ná góðum árangri. Að öðru leyti er flokkur minn andvígur frv. hæstv. viðskmrh., hvað sem þessu atriði liður.

Forseti (JörB): Það er sýnilegt, þar sem margir eru á mælendaskrá, að umr. um mál þetta verður ekki lokið fyrir kl. 4. En svo stendur á, að fyrir liggur mál, sem hæstv. ríkisstj. óskar, að fái fljóta afgreiðslu, en það er frv. til l. um útgáfu krónuseðla. Mun ég því fresta umr. nú og taka málið af dagskrá ásamt öðrum dagskrár-málum.

Umr. frestað.

Á 16. fundi í Nd., s. d., var enn fram haldið 2. umr. um frv.

*Sveinbjörn Högnason: Hv. þm. Seyðf. talaði svo sem hann hefði gleymt í fyrri ræðu sinni undirstöðuatriðum þessa máls. Ég vil þakka honum, að það hefur nú komið í ljós, að hann hefur haft gott af, að þau væru rifjuð lítils háttar upp fyrir honum, því að það sýnir, að hann er þó ekki gersneyddur öllu nami til þess að skilja, hvað um er rætt. Það er vitanlegt, að ef menn gleyma undirstöðuatriðunum, verða allir útreikningar rangir. Útreikningar hv. þm. Seyðf. urðu líka mjög athyglisverðir, og það svo, að hann sá sér þann kost vænstan að strika nú yfir ýmislegt, sem hann hafði áður sagt. Eins og hv. þdm. muna, vildi hann halda því fram, að með þessu frv. væri á ósamilegan hátt verið að draga fram hlut bænda. Hins vegar virðist sem hv. þm. hafi ekki fengið nægan tíma til þess að rifja upp fyrir sér undirstöðuatriði frv., og vil ég því hjálpa honum dálítið að því er snertir eitt þeirra. Hv. þm. hélt því fram í sinni fyrri ræðu, að um leið og kaupgjaldið hefði hækkað um 66% s.l. ár hefði afurðaverðið hækkað um 124%. Nú féllst hv. þm. þó á, að þetta væri ekki sambærilegt, þar sem fleira en verkalaun til bænda fælist í þessari 124% hækkun, eins og hann vildi láta skína í í fyrri ræðu sinni. En hann vill skáka í því skjóli, að þar sem ekki séu fyrir hendi skýrslur um, hve framleiðslukostnaður bænda sé hár, sé leyfilegt að bera þessar tvær tölur saman.

En nú vil ég spyrja hv. þm.: Hvar hafa verið lagðar fram skýrslur um hækkun á árstekjum verkamanna? Ég veit, að hv. þm. dettur ekki í hug að halda því fram, að þær hafi ekki hækkað meira en um þau 66%, sem vísitalan sýnir. Þar koma ýmis atriði til greina og þá fyrst og fremst hækkun á grunnkaupi, sem mjög víða hefur átt sér stað, t. d. hjá því opinbera. Í vegavinnu hefur kaupíð ekki aðeins hækkað um 66%, heldur 162%, eða þar sem grunnkaupið hækkaði úr 90 aur. í kr. 152, en víða hækkaði það úr 90 aur. í kr. 130, og þar nemur hækkunin 140%. Samsvarandi hækkun hefur mjög víða átt sér stað, svo að það er ekki minnst fótur fyrir þeirri fullyrðingu hv. þm. Seyðf., að kaupíð hafi ekki hækkað nema um 66%. Auk grunnkaupshækkunar hefur hækkun á kaupi einnig komið fram í meiri eftirvinnu og sunnudagavinnu og ýmsum öðrum friðindum, þar sem eftirspurn eftir vinnuafli hefur verið mjög mikil.

Ég held, að réttara væri áður en bændur eru krafðir um skýrslur um framleiðslukostnað sinn, að lagðar væru fram opinberar skýrslur, er sýndu hækkun á kaupi verkamanna umfram það, sem vísitalan sýnir. Þetta væri auðvelt verk, þyrfti aðeins að snúa sér til opinberra stofnana, t. d. vegagerðar ríkissjóðs. Þessari hækkun á kaupi verkamanna á að leyndu, en því er óspart baldið á lofti, að afurðaverð bænda hafi hækkað um 124%.

Þá kemst hv. þm. Seyðf. að þeirri niðurstöðu, að þeir, sem hafi hækkað afurðaverð bænda svona takmarkalaust, vilji nú leggja hann við því, að aðrar stéttir geti hækkað sitt kaup, alveg eins og eigi ekki líka að stöðva hækkun á afurðaverðinu. — Þarna gleymir hv. þm. alveg annarri undirstöðu frv.! En sú hætta er auk þess

fyrir hendi, að þrátt fyrir ákvæði frv. eru enn þá möguleikar fyrir því, að verkakaup hækki í landinu, eins og bezt sést til sveita, en það er alveg hægt að girða fyrir það, að afurðaverðið hækki. Svo er sí og æ klifað á því, að frv. sé áráð á launastéttirnar, en að það séu bændur, sem eigi að hafa gott af frv., þótt þeir séu í mestri hættu, að þeirra hlutur verði fyrir borð borinn með samþykkt þess. Flm. frv. vita hins vegar, að bændur eru það skilningsgóðir og þjóðhollir menn, að óhætt er að ætla, að þeir vilji fara nokkrar fórnir, þegar um almenningsheill er að ræða.

Ég held, að ekki sé ástæða til þess að taka fleira fram í þessu efni, enda eru umr. nú orðnar allangar. Ég álit einnig, að fullyrðingum hv. þm. Seyðf. sé að fullu hrundið. En þegar hv. þm. talaði um, að ég hafi móðgast af því, að hann talaði við okkur þdm. eins og kjósendur, fékk hann sams konar vísbendingu og góðir kjósendur gefa frambjóðendum sínum, er þeir verða of ofstækisfullir: — að það sé betra að halda sér að rökunum.

*Eiríkur Einarsson: Það kann að þykja óþarfi, að ég taki til máls um frv. þetta, sem svo mjög hefur verið rætt af forráðamönnum flokkanna, hæstv. ráðh. og n. þeirri, er hafði það til meðferðar. Þrátt fyrir það vil ég láta skoðun mína koma fram, og skal ég reyna að gera það í sem fæstum orðum.

Eins og kunnugt er, hefur lagafrv. þetta vakið mikið umtal; það hefur vakið áhuga margra, en jafnframt nokkurn óroa. Hvort tveggja er af eðlilegum ástæðum. Í fyrsta lagi er málefnið harla mikilvægt, og í öðru lagi hefur frv. komið á nokkurri ringulreið innan ríkisstj., sem leitt hefur til lausnarbeiðni hennar.

Ég verð að segja, að mér finnst ágreiningur sá, sem risið hefur í ríkisstj. um þetta mál, ekki svara til þess, sem mér finnst máli skipta. — Það er að visu svo, að formið fyrir viðleitninni til að sporna á móti dýrtíðinni er sitt hvort, lögfesting skv. frv. eða frjáls aðferð, — en markmiðið er eitt og hið sama.

Í fljótu bragði virðist frv. að því leyti líklegra en hin frjálsa aðferð, að ef annað hvort ákvæðið er svo styrkt, að það fái staðigt reynsluna, er lagaákvæði ávallt fyllri leið en samningaleiðin. En vegna þess að mig brestur trú á styrkleik ákvæðanna, álit ég, að frv. sé lakara en frjálsa leiðin. — Það er ávallt óheppilegt, að það verði að l., sem ekki fær staðigt. Finnst mér það höfuðeinkenni á frv., að yfirbygging þess sé meiri en svo, að grunnurinn þoli hana.

Ég vil ekki, sjálfum mér og öðrum til leiðinda, vera að taka fram þær ástæður, sem réttléga hefur verið bent á um það öryggisleysi, sem mér finnst vera á því, að unnt sé að stöðva kaupíð með hámarki eins og það nú er. Þetta mundi að sjálfsögðu vera auðvelt með fastráðna starfsmenn, eins og til dæmis opinbera starfsmenn. Það er alltaf hægt að segja við þessa menn: Þetta hafa þeir og þetta er af þeim að taka. — En að því er aðra launþega snertir er allt öðru máli að gegna. Hér er talað um grunnkaup. En við hvað er átt með því? Til hvaða

launa á þetta að ná? Þó að hægt væri að komast fyrir það, hvað daglaun væru á hugsanlegum staðfestingartíma, þá er ekki öll sagan sögð með því, því í þeim kaupgreiðsluelg, sem nú er hér á landi, er þetta ákaflega misjafnt. Við hvað á t. d. að miða hjá bændum? Ég er líka hræddur um, ef þetta ráð yrði tekið, þá mundi það leiða til þess, að það yrði reynt að fara í kringum l., eins og oft vill verða, þegar beita á þvingunum. Ég er hræddur um, að gripið yrði til hinnar alkunnu verktökuaðferðar, sem nefnd er akkorð. Hvernig á þar að finna út grunnkaupið? Ég nefndi áðan kaupið í sveitinni. Hvernig ætti að finna þar grunnkaupið? Það er misjafnt eftir árstíðum, eftir því, hvort vinnan er á þessum stað eða hinum, og eftir því, hver er húsbóndinn. Mér er sem ég sjái, þegar ætti að fara að vinna úr þeim glundroða. Enda verð ég að segja það, að ef lögfesta ætti það, að bændur sættu l. skv. þeim launataxta, sem nú er, þá dreg ég það mjög í efa, að þeir mundu standast það. Ég efast hins vegar ekki um, ef skirskotað væri til þegnskapar þeirra, þá megi fyllilega treysta á hann í þessu efni, en ég efast um, að þeirra fjárhagslega burðarmagn þoli það.

Það er annars einkennilegt, ekki síst frá sjónarmiði þeirra, sem hlustað hafa á umr. um þetta mál hér á Alþ., hvað mikið er gert úr þeim málefnaágreiningi, sem fram er kominn og hefur valdið heilli stjórnafrásoð. Við vitum allir, að stj. var skipuð með tilliti til þess, að takast ætti að hafa almennan sameiginlegan frið um málefni landsmanna á örlagaríki og viðsjárverðum tímum. Og ég býst við, að öllum hv. þm. sé það fullljóst, að þetta er vilji Íslendinga yfirleitt, að meginflokkar þingsins standi saman um nauðsynjamál og þarfir þjóðfélagsins og standi þar sameiginlega á varðbergi án þess að hnifurinn gangi á milli.

En ég vil nú spyrja: Ef þetta er rétt hjá mér, er það þá með fullri ábyrgðartilfinningu? Er það ekki fljótræði að hlaupa í þessa afsögn eins og málín horfa við, — því hvenær hafa þau horft alvarlegar við? Og þau, horfa vitanlega því alvarlegar við eftir því, sem lengra liður. Það hefur líka verið látið skina í það hjá flm. frv., hæstv. viðskmrh., að ef eitthvert samkomulag væri áanlegt um frv., þá væri möguleiki á því að fá umr. frestað. Því hefur verið bætt við, að jafnvel þó að slíkt samkomulag hefði í för með sér frestun á frv. til næsta þings, þá væri slíkt ekki útilokað. Eitthvað á þessa leið var það, sem hæstv. ráðh. sagði. En úr því að möguleiki er á því að fresta umr. og slá ýmsa varnagla á þennan hátt, hvaða nauðsyn var þá á því að vera að kalla saman aukabing til þess að hespa þessi l. af, þegar von er á, að reglulegt Alþ. komi saman eftir 3½ mánuð, þing, sem mundi hafa betra næði til þess að taka ákvarðanir sínar en hægt er nú á þessari samkomu. 3—4 mánuðir ættu að geta leitt margt í ljós í þessu máli, jafnvel á við 3—4 ár áður fyrr, vegna þess hve viðburðarásin er orðin ör nú á tímum.

Ég vildi nú gera það að till. minni, að þessu spánskt fyrir, að vísa málinu til stj., sem er að einhverjum, sem mál mitt heyrir, komi þetta frv. verði vísað til stj. Það kaun að vera, að

segja af sér af ágreiningi um málið. En þeim hinum sömu vil ég segja það, að það getur ekki verið meiningin, að á næstu mánuðum verði Ísland stjórnlást. Ég þykist þess fullviss, að Alþ. slítur ekki þessum fundum án þess að skipuð verði ný stj., annaðhvort sú, sem nú er, eða önnur, sem verður ábyrgð gerða sinna á stjórnskipulegan hátt. Ég álit þetta nægileg rök fyrir því, að það sé ekki úr vegi að vísa málinu til ríkisstj. En mér finnst, að ríkisstj., hvort sem það verða þessir menn eða aðrir, ætti að fá að vita það, ef þessi meðferð málsins væri höfð, að Alþ. ætlaðist til þess, að stj. undirbyggi heilsteypt og ágreiningslaust þetta málefni í hendur þingsins. Ég teldi þessa lausn heppilegri en að afgr. málið nú í flaustri á þeim upplausnartíma, sem nú er hér á Alþ. Auk þess gæti stj. þá hagnýtt sér þá reynslu, sem fæst fram til næsta þings.

Ég verð að undra mig á einu, sem hefur verið margrætt hér við umr. Það hefur verið talað um, að samninga hafi verið leitað við fjölda þeirra manna, sem vinna hjá setuliðinu. Ég legg engan dóm á það, hvort þetta er framkvæmanlegt eða ekki, en annað atriði, sem ekki skiptir minna máli í þessu sambandi, er það, hvort ekki væri hægt að fá samræmt kaupgjald við þessa vinnu og aðra vinnu landsmanna, því það virðist ekki minna um vert til þess yfirleitt, að hægt sé að koma nokkurri skipan á þessi mál.

En eitt er vist, eins og ég hef tekið fram, að engin laus þessa máls verður trygg, nema bak við hana standi einhuga vilji fulltrúa þjóðarinnar með almenningsálitið að baki sér. Ástandið ber þess öll merki, að það verður ekki læknað með lagasetningu, sem til er orðin í fullum ágreiningi á tvisringartímum íslensks þjóðskipulags, liggur mér við að segja.

Ég veit, að það er mikilsvert að halda verðgildi peninganna við, og þess vegna verður að leggja mikla alúð við það að reyna að tryggja þetta. En þótt gildi íslensku krónunnar sé mikilsvert, þá er annað enn þá mikilsverðara fyrir þjóðina. Við verðum að láta það fréttast bæði inn á við og út á við til alls heimsins, að íslenska þjóðin standi saman sem einn maður á sínum örlagaríki tímum. Og það á enginn maður að vera feiminn við að láta það álit sitt í ljós, að það sé hið mikilsverðasta.

Ég vil svo að lokum snúa máli mínu til hæstv. forseta og gera það að till. minni, að frv. því, sem hér er til umr., verði vísað til ríkisstj.

Umr. frestað.

Á 17. fundi í Nd., 6. nóv., var enn fram haldið 2. umr. um frv.

Jón Pálmason: Ég hef hlustað með athygli á allar þær löngu umræður, sem fram hafa farið um þetta mál hér í hv. deild. Þær hafa að sumu leyti verið athyglisverðar, en að sumu leyti þannig, að ekki er ástæða til að bæta þar miklu við.

Síðan ég talaði hér síðast, hafa litlar athugasemdir komið fram gegn þeim rökum, sem ég færði gegn þessu frumvarpi. Ég hef sýnt fram á, að það muni alls ekki ná tilgangi sínum í

framkvæmdinni, og mun örðugt að mótmæla þeim rökum, sem ég hef fært fyrir þeirri skoðun. Ég skal nú drepa á fácin atriði í ræðum þeirra manna, sem talað hafa, til að vekja athygli á þeim stuðningi, sem mínar skoðanir hafa fengið. Hv. þm. Seyðf. (HG) hefur flutt hér nokkrar ræður, og mun ég ekki svara þeim sérstaklega, enda hafa formælendur þessa máls gert það að verulegu leyti. Ýmis hans ummæli sýndu undra mikinn skilningsskort á því ástandi, sem nú ríkir í sveitum landsins. Ef hann þekkti það eins vel og við, sem í sveitunum búum, þá mundi hann vafalaust tala mjög á annan veg. En þær öfgafullu skoðanir, sem fram hafa komið hjá þessum hv. þm. og fleirum, hafa gert það gagn, að fylgismenn þessa frv. hafa í svörum sínum játað heint og óbeint ýmislegt af því, sem ég hef fært fram gegn þessu frv. — Sá maður hér á þingi, sem hefur mestar skyldur við bændastétt landsins og stöðu sinnar vegna ætti að hafa viðtækasta þekkingu á högum landbúnaðarins, er auðvitað búnaðarmálastjórninn, hv. 2. þm. Skagf. (StgrSt). Þessi þm. lýsti því yfir í umræðum um þetta frv., að bændur gætu nú ekki staðizt samkeppnina um vinnuaflið og að hann óttaðist, að framleiðsla sveitanna mundi mjög dragast saman, hvort sem þetta frv. verður samþ. eða ekki. Ég minni ekki á þetta til að andmæla því, heldur til að undirstrika það. Þessi ummæli falla saman við þær staðhæfingar, sem ég hef flutt um þetta efni. Hv. 1. þm. Rang. (SvbH) lagði á það ríka áherzlu hvað eftir annað, að ef þetta frv. yrði samþ., þá fylgdi því meiri áhætta fyrir bændastéttina en aðrar stéttir þjóðfélagsins. Þetta er líka rétt. Jafnvel hv. þm. V.-Húnv. (SkG) hefur þrátt fyrir alla sína villu játað, að áhættan, sem stafar af lögfestingu þessa frv., væri mest fyrir bændur. Þessir menn allir vilja samt samþykkja þetta frv. og leggja á það svo mikið kapp, að þeir vilja slíta stjórnsamvinnu, ef það fæst ekki fram. Hæstv. viðskmrh. (EystJ) hefur í tveimur síðustu ræðum talað af nokkru meiri sagnirni um málið en áður. Hann hefur nú játað hreinskilnislega, að framkvæmd þessa máls mundi ekki verða eins einföld og þægileg eins og á honum var að beyra í upphafi. Ráðherrann gat þess nú, að lögfesting kaupgjalds væri óframkvæmanleg, ef ekki yrðu stórfelldar breytingar á allri aðstöðu gagnvart Bretavinnunni og ekki tækist að semja um þau atriði. Hann bauðst nú líka til að taka aftur þá grein í frv., sem fjallar um lögfestingu kaupgjalds í sveitum, og játaði jafnframt, að framkvæmd þess mundi ekki verða fær. Þetta tvennt voru höfuðrök in í upphafi frá minni hendi gegn lögfestingu kaupgjalds, og mun ég víkja nánar að því síðar.

Þá hv. þm., sem hér hafa talað, greinir mjög á um það, hver sé höfuðorsök dýrtíðarinnar. Hv. þm. Seyðf. taldi aðalorsökina verðhækkun á landbúnaðarvörum. Hv. 4. þm. Reykv. (EO) taldi aðalorsökina gróða auðmannanna hér í Reykjavík og þann aukna kaupmátt, sem af honum stafar. Hæstv. viðskmrh. hefur bent á visítlufyrirkomulagið sem eina hina hættulegustu orsök, sem leiði af sér þær örðugu aðstæð-

Alpt. 1941. C. (58. löggjafarþing).

ur, sem nú blasa við. Allt þetta hefur nokkur áhrif í þessu efni, en aðalorsakir eru það ekki. Ég hygg, að aðalorsök þess, að hér hefur orðið meiri dýrtíð en í nálægum löndum, stafi fyrst og fremst af hertöku landsins og þeim mikla peningastraum, sem hefur verið settur af stað í sambandi við hana. Mér er sagt, að nú sé greitt mánaðarlega fyrir vinnu innlendra manna hjá herliðinu um 3 milljónir kr., og annað eins eða meira til annarra þarfa setuliðsins. Hver borgar svo allt þetta mikla fé? Það er allt borgað með íslenskum seðlum, sem gefnir eru út meira og meira eftir því, sem þörfin vex. Upphæðirnar eru svo greiddar með innskrift í viðskiptareikning Íslands í Bretlandi vaxtalaust og tryggingarlaus. Við vonum að visu, að þetta fé fáiist einhvern tíma greitt, en fyrir því er ekki meiri víska en almennt gerist um stríðslán. Hvernig getum við svo búizt við að stöðva dýrtíðina, þegar tugum millj. er ausið út á þennan hátt? Við getum ekki búizt við öðru en þetta hafi mikil áhrif til lækkunar á kaupmátt okkar krónu. Og á meðan engar breytingar fást, þarf enginn að ætla, að lögfesting á kaupgjaldi og afurðaverði komi að haldi. Hæstv. ráðherra, bæði viðskmrh. og forsrh., lýstu því yfir, að það hefði komið í ljós, að hinir útlendu menn hefðu góðan skilning á okkar málum. Þetta kann að vera rétt innan vissra takmarka. En mér virðist, að sú mikla smölun, sem hefur farið fram á vinnandi fólki frá atvinnuvegum landsins til hernaðarvinnu og fleira, bendi ekki í þá átt. Ella hefur okkar ríkisstjórn mjög alvarlega vanrækt sitt hlutverk á þessu sviði. Hæstv. viðskmrh. ræddi um, að breytinga væri þörf í þessu efni. Það er nokkuð seint séð, en vissulega er betra seint en aldrei. Í því efni og fleiru varðandi afstöðuna til útlendinganna hér hafa vonir mínar orðið fyrir miklu áfalli, síðan við komum hér saman í haust. Ég hafði talsverða ástæðu til að ætla, að hæstv. stjórn og ekki sízt hæstv. forsætisráðherra legði í það metnað sinn og manndóm að ganga fastlega eftir því, að hin erlendu stórveldi og þeirra menn héldu loford sín að fullu við okkur, bæði í fjármálum og á annan hátt. Að tryggja hagsmuni þjóðarinnar á því sviði fjárhagslega, siðferðislega og menningarlega hlýtur líka eins og nú stendur að vera höfuðverkefni ríkisstjórnar, hver sem hún er. Og hún hefur ekki annað frekar að vopni en að leggja við stöðu sína og starf. En þegar það kemur svo fyrir, að okkar stjórnarformaður kastar frá sér því vopni fyrir lítils háttar ágreining um innanlandsmál, áður en vitað er um úrlausn margra þýðingarmikilla atriða varðandi okkar atvinnulíf og viðskiptasamninga, þá tel ég illa farið. Það er líka víst, að þó frumvarp slíkt sem það, sem hér er til umræðu, ætti fullan rétt á sér, þá var það ótímabært með öllu, meðan ekki hafa farið fram samningar um setuliðsvinnuna og fleira í því sambandi. Ef stjórnin hefði byrjað þar, þá var hún á réttri leið.

Sú till. hæstv. viðskmrh. að fresta afgreiðslu þessa máls þar til séð verður um samninga við setuliðið, hefði verið réttmæt, ef stjórnin hefði líka frestað því að segja af sér, en nú er þetta um seinnan fyrir þetta þing. En viðurkenning er

hún á vanrækslum, sem hér hafa átt sér stað. Enda er það víst, að undirstaða þess, að nokkrar aðrar ráðstafanir komi að haldi eins og nú stendur, er að hægt verði að koma í veg fyrir, að atvinnuvegir landsins séu eyðilagðir með því að taka vinnuafli landsmanna til hernaðaraðgerða, sem sennilega koma að engu gagni fyrir þjóðina. Ég tel, að um þetta hefði átt að vera búð að semja fyrir löngu, og hverjir sem hér fara með völd framvegis, þá verða þeir að neyta ýtrustu ráða í því efni. Að ætla sér að fara að lögfesta kaupgjald meðan stendur eins og nú er á þessu sviði, til ég bæði óviturlegt og lítt eða ekki framkvæmanlegt. Við verðum að láta okkur lynda að leitast við með samkomulagi að halda kaupgjaldi í sem föstustum skorðum, enda ekki útlit fyrir neinar stórdeilur á því sviði. Hins vegar ber að grípa til þess, ef á þarf að halda, að láta ríkisstj. hafa heimild til þess að lögfesta með gerðardómi miðlunartillögur sáttasemjara í vinnudeilum líkt og árið 1937. Nú sem stendur eru ekki líkur fyrir verkföllum, og því er sú ráðstöfun ekki aðkallandi. Hæstv. viðskmrh. gerði tilboð um að taka út úr þessu frv. greinina um lögfestingu á sveitakaupi, og mundi í því sú ein bót, að þá þyrftu bændur ekki að gerast lögbrjótar í hvert sinn, sem þeir ráða til sín fólk, því enginn þarf að ætla, að það fáið fyrir sama kaup næsta ár eins og þetta, ef Bretavinnan heldur áfram. Ráðh. veit að þessi grein er óframkvæmanleg og viðurkennir það með tilboði sínu, en hann vill lögfesta afurðaverðið hjá bændunum, þó að þeir verði varnarlausir fyrir auknum tilkostnaði. Hæstv. forsrh. gat þess meðal annars í sinni ræðu, að þetta frv. eitt væri ekki aðalatriði í dýrtíðarmálunum, og benti á, að hér væru komin fram nokkur önnur frv., ef fjölluðu um þau. Vildi hann telja að þau væru ekki síður aðalatriði. Hæstv. ráðh. hefur nú sagt af sér út af þessu frv. einu, en ekki hinum, sem engir vissu um þá. En þegar hann er farinn að sjá, hve vanhugsuð öll framkoman er, þá vill hann eðlilega fara að blanda inn í þeim ágreiningi, sem út lítur fyrir um önnur mál. Hann hefur flanað út í að rjúfa samvinnuna út af þessu máli einu, en sér að hann er kominn í ógöngur. — Hæstv. viðskmrh. hefur nú viðurkennt, að lögfesting kaupgjalds kæmi að engu haldi, ef ekki tekst að semja um setuliðsvinnuna. Og hann hefur viðurkennt, að lögbinding á sveitakaupi væri vanhugsuð tillaga. Það er nú í sjálfu sér aldrei annað en drengilegt að viðurkenna það, sem rétt er. Að viðurkenna sínar yfirsjónir er alltaf drengilegra en að viðurkenna þær ekki. Ég held nú að það væri drengilegast af hæstv. ráðh. að viðurkenna það hreinlega, að þetta frv. sé í aðalatriðum vanhugsuð, og taka það aftur. Þá ætti hann líka að taka aftur sína lausnarbeiðni.

Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég vil leyfa mér að svara hv. þm. A.-Húnv. nokkrum orðum, þó að ég hafi reyndar haldið, að ég hefði áður tekið allt fram, sem nauðsynlegt var, og nógu skýrt.

Hv. þm. talaði um það sem eitthvert nýmáli, að ég hefði játað, viðurkennt og gengið inn á

(hann hafði um það öll þessi orð, að því er ég held), að Bretavinnan væri mikið atriði að því er snerti lausn dýrtíðarmálsins. Ég skaut fram í þeirri spurningu, hvort hann hefði ekki heyrt framsöguræðu mína og það, sem ég sagði þar um þetta. Ég vil hér, með leyfi hæstv. forseta, lesa nokkur orð úr henni, til þess að hv. þm. megi sjá, hvort sú skoðun mín er ný, að það sé stórt atriði, að hægt sé að hafa hemil á Bretavinnunni:

„Bændur hafa svipaða áhættu í sambandi við verðhækkun erlendra vara og launamenn og áður er á minnst. Hef ég bent á, að sú hættu er mjög lítil. En jafnframt munu aðrir vilja benda á, að bændur hafi einnig aðra áhættu í sambandi við þetta mál og hana nokkuð sérstaks eðlis. Er borinn kvíðhugi fyrir því, að vegna þess, hversu eftirspurnin er nú mikil eftir vinnuafli í bæjunum, þá muni svo geta farið, að fólk fáið ekki til starfa í sveitunum fyrir það kaupgjald, sem leyfilegt væri að greiða samkv. l. og miðast ætti við kaupgjald yfirstandandi árs. Óttast menn, að um tvennt geti þá orðið að velja: Að greiða herra kaup en l. leyfa eða vera án aðkeyptrar hjálpar, sem þýðir sama og stórfelldan samdrátt framleiðslunnar.

Ef kaupgjaldið hækkaði þrátt fyrir l., mundi það samræmi raskast, sem löggjöfin er reist á. Ef þetta ætti sér stað í ríku mæli, gæti löggjöfin ekki staðizt til frambúðar, þar sem hún megnaði ekki að skapa varanlegt jafnvægi í verðlagsmálunum. Nauðsynlega undirstöðu að framkvæmd l. verður því að skapa með því að koma á hæfilegu jafnvægi milli eftirspurnar og framboðs á vinnuaflinu. Þetta ætti að vera framkvæmanlegt með samvinnu við þá erlendu heri, sem í landinu dvelja. Ákveða verður í samningum við þá, hversu mikinn mannfjölda þeir geti fengið til starfa. Verður ekki dregið í efa, að slíkt samkomulag muni nást. Styður reynslan frá síðast liðnu vori og sumri þetta eindregið. Enn fremur væri nauðsynlegt að haga opinberum framkvæmdum algerlega eftir því, hversu hagar til um atvinnu almennt í landinu. — draga verður úr slíkum framkvæmdum, ef nauðsyn krefur, til þess að atvinnuvegirnir geti fengið nauðsynlegan vinnukraft. Jafnframt yrði þó vandlega að gæta þess að skapa ekki atvinnuleysi með þessum ráðstöfunum, enda ætti að vera auðvelt, eins og nú er háttað peningamálum þjóðarinnar, að koma í veg fyrir slíkt.“ Ég veit ekki, hvað hv. þm. vill hafa þetta skýrara, en ég ætla, að það sé fullgreinilegt.

Þá vil ég upplýsa það, að ekki er það mín sök, að ekki var endurnýjaður samningur sá, sem gerður var við Breta í fyrrasumar um notkun vinnuaflsins, en það er kunnugt, að Bretar voru þá mjög liprir í samningum við ríkisstj. um það efni. Ætla ég, að ekki sé vanþörf að ýta við sumum þeim mönnum hérlandum, sem hlut eiga að máli um Bretavinnuna. Ég spurði í gær hv. þm. A.-Húnv., hvort hann vildi ekki, þar eð hann teldi Bretavinnuna svo mikilvægt atriði í þessu máli, beita sér fyrir því, að málinu yrði frestað, þangað til vitað væri, hvort ekki tækjust samningar við Breta, eða leggja til, að bætt yrði inn í frv. ákvæði um það, að l. skyldu ekki

öðlast gildi fyrr en komið hefði verið að samningum við þá. Þetta gerði ég vegna þess, að svo hefur verið helzt að skilja annað veiði á sjálfstæðismönnum, að ekkert væri til fyrirstöðu því, að frv. fengi fylgi þeirra, annað en Bretavinnan. Þetta hefur hv. þm. ekki viljað, og sýnir það, eins og mig grunaði, að sumir hv. þm. eru einungis að reyna að finna sér afsakanir til þess að geta verið á móti frv. —, eru að reyna að svæfa samvirkuna.

Það er nú orðin tízka hjá Sjálfstfl. að kalla þetta „hið vanhugsaða frv.“. Við höfum nú heyrt slíkt fyrr, og er þess t. d. skammt að minnst, að í fyrra hafði Sjálfstfl. heitið stuðningi sínum till., sem í undirbúningi voru, en lagðist á móti þeim, er þær komu fram, og kallaði þær „vanhugsaðar“. Sama var um dýrtíðarl. frá síðasta þingi. Fyrst voru þau góð, síðan urðu þau „vanhugsuð“ og nú eru þau orðin góð aftur. Fyrir nokkrum vikum — jafnvel dögum — voru þær till., sem hér liggja fyrir, sagðar ágætar og keppzt um að koma því svo fyrir, að mér væru þær ekki eignaðar! Nú eru þær orðnar vanhugsaðar og jafnvel þjóðhættulegar. Ég hlýt að segja, að mér liggur héðan af í léttu rúmi, hvað þeir menn segja, sem telja það virðingu sinni samboðið að koma þannig fram. Ég er búinn að heyra nógu mikið af þessu skrafi til þess að virða það einskis.

*Einar Olgeirsson: Ég ætla að gera nokkrar aths. við það, sem hæstv. forsrh. sagði hér í ger. Hann minntist á það í sinni ræðu, að Sósíalistafll. væri andvígur því að takmarka vinnuna hjá Bretum. Ég vil nú í því sambandi benda á, að það er alveg nauðsynlegt, að við komum okkur niður á það, hvaða afstöðu taka þessi í þessu máli. Ég þarf ekki að ræða hér afstöðu og hagsmuni verkalýðsins í þessu sambandi, því að það hefur verið rætt hér ýtarlega áður. En við verðum að koma okkur niður á það, hvaða afstöðu taka þessi í málinu frá sjónarmiði ríkisins og hagsmuna landsins í heild, hvort við viljum, að hernaðaraðgerðir fari hér fram eða ekki.

Hv. þm. Borgf. sagði hér í gær, að í hernaðaraðgerðum þessum fælist hætta fyrir þjóðina, og hv. þm. A.-Húnv. sagði, að þjóðinni stafaði ekkert gott af þessum hernaðaraðgerðum. Ég verð nú að segja, að æðimikil breyt. hefur orðið á afstöðu hv. þm. til hernaðaraðgerðanna síðan í vor, er samningurinn var gerður við Bandaríkjaþj. um hvernd landsins og hernaðaraðgerðir hér á landi. Ríkisstj. mótmælti að visu í fyrra hernaði landsins af hálfu Bretav. en nú í sumar gerir hún svo samning við annað stórveldi um, að það skuli vernda landið fyrir hernaðarárás. Það er tekið fram, að samningarnir séu gerðir af Íslandi sem frjálsu ríki. Þetta þýðir, að við höfum gert skuldbindingu samninga við erlent ríki um, að það veiti okkur eins mikið öryggi og framast er unnt, að hér séu hafðar eins margar flugvélar og hægt er að koma við o. s. frv. Og það er tekið fram, að Bretaher skuli vera hér kyrr, þar til hitt ríkið sé tilbúið að taka eitt að sér hvernd landsins.

Hví hefur nú ríkisstj. gert þennan samning? Vegna þess, að búist var við árás á landið. —

Við erum hér að ræða um dýrtíðina. Af henni getur, eins og öllum er ljóst, stafað mikið rask á ýmsan hátt, en ekki beinlínis eyðing verðmæta. Það getur raskast hlutfall milli eigna landsmanna, og af þessu getur stafað mikið óréttlæti, en hin efnalegu verðmæti eru þó jafnmikil í heild sinni eftir sem áður. Hins vegar hefur ríkisstj. hér gert samning til að forða því, að líf manna og eignir eyðist af völdum árása, og samkv. honum eiga Bandaríkin að verja landið fyrir þessu. Hvernig ætlar nú þetta stórveldi að framkvæma þessar varnir? Hér er ekki um að ræða, hvort rétt var eða rangt að gangast undir þessa samninga. Það er nú búist að gera þá, og úr því verður að líta á málin með raunsýni. Það verður að leggja á það alla áherzlu, að landið verði eins vel varið og frekast er kostur. Við höfum séð, hvernig hver þjóðin eftir aðra í Evrópu hefur verið harin niður, og okkur getur ekkert forðað frá sömu örlögum nema sterkar hervarnir. Og ef Íslendingar litu með raunsýni á þetta, mundu þá ekki koma frá þeim kröfur um meiri hervarnir en þegar hafa farið fram? Það er eins og hv. þm. hafi ekki gert sér grein fyrir því, um hvað var samið, er þeir segja, að hervarnirnar kalli yfir landið hættu, enda þótt þeir hafi sjálfir orðið til þess að biðja um þær. Væri nær að segja, að of litlar hervarnir kölluðu yfir okkur hættu.

Hvernig er nú hægt að framkvæma slíkar hervarnir? Aðeins með vinnuafli. Spurningin er þá þessi: Er okkur áhugamál, að mikið verði flutt inn af erlendum verkamönnum, og þótt svo væri, hefðum við þá tryggingu fyrir því, að það yrði gert í vetur, eða svo snemma, að koma mætti að fullu gagni?

Ég sé ekki annað en hv. Alp. verði að koma sér niður á það, svo að öyggjandi sé, hvar það vill skipa hervörnum þessum. Við þurfum að framleiða mat og flytja vörur á erlendamarkað, en við verðum líka að krefjast þess af valdi því, er tekið hefur að sér vernd okkar, að hún sé rækt á fullkominn hátt. Við verðum nú að beina vinnuaflinu fyrst og fremst til þeirra hluta, sem mest er talin þörfin á. Hvar standa hervarnirnar þar í röð? Ég tel, að þær eigi að standa í fremstu röð ásamt aðalatvinnugreinum okkar, landbúnaði og fiskiveiðum. Við verðum að horfast í augu við það, að við erum í stríði, þó að ekki hafi verið lýst yfir því, og við verðum að gera ráð fyrir, að fyrir kunnig að koma, að hér verði barizt. Það er kunnugt, að í Englandi hefur verið mikil vinnufólksekla í landbúnaðinum, svo að skera hefur orðið upp herör til að fá fólk til vinnu úti í sveitunum, en ekki hefur af þeim ástæðum verið hætt við að efla hervarnir landsins sem mest. Mér virðist hafa orðið mikil breyt. á afstöðu margra hv. þm. síðan í fyrra að því er þetta mál snertir.

Í fyrra var hér innrásarher, sem hafði hernaðið okkar land móti vilja þjóðarinnar og undir mótmælum ríkisstj. Þá minntist ég á það við 1. umr. fjárl., að við ættum helzt ekki að láta svo mikið vinnuafll fara í þessar hernaðaraðgerðir eins og fór þá. Þá svaraði hæstv. forsrh. því, að það væri ágætt, að þessir menn, sem unnu þá hjá Bretum, hefðu vinnu hjá þessum

innrásarher. Í fyrri, þegar þetta var ópatriotískt, þá fannst fulltrúum ríkisstj. það sjálfsagt, að menn ynnu hjá þessum erlenda her miklu frekar heldur en að vinna einhverja gagnlega vinnu. Núna, þegar Ísland er búið að gera samning við erlent ríki um hvernd þessa lands, þegar Alþ. er í raun og veru búið að löghelga þann her, sem í landinu er, sem nokkurs konar bandamann sinn til þess að vernda landið gegn árás. Þá líta hv. þm. á það kannske ekki aðeins sem föðurlandssvik að vinna hjá erlenda setuliðinu, heldur einnig jafnvel á hernaðaraðgerðirnar sem eitthvað, sem sé hættulegt þjóðinni. Ef Ísland gerir aðrar eins ákvarðanir eins og að semja við Bandaríkin í sumar, þá verður að taka afstöðu eftir þeim gerðum. Það hins vegar afstýrir ekki því, að við verðum að sjá um, að matvæli verði framleidd hér á landi. Það er jafnbryn nauðsyn á því fyrir því, að landbúnaðurinn geti haldið áfram framleiðslu sinni og aukizt og sjávarútvegurinn geti verið rekinn. En ég verð að spyrja hæstv. Alþ.: Það er sagt, að 3300 manns sé nú í vinnu við hernaðaraðgerðir. Dettur ykkur í hug, hv. alþm., að 3300 manns sé svo mikill hluti vinnuafslsins í landinu, að ekki sé hægt að spara í þess stað vinnuafli, sem nú fer til þess að vinna ónauðsynlega vinnu, þar sem vinnuaflið fer til einskis? Mér dettur það ekki í hug. Ef við álitum hernaðaraðgerðir nauðsynlegar fyrir okkur, þá getum við séð af þessu vinnuafli. Ég veit, að 2000—3000 menn eru atvinnulausir í landinu á venjulegum tímum, en þá hefur ekki verið kvartað af þeim mönnum, sem nú vilja takmarka vinnu Íslendinga hjá setuliðinu. Nei, það er annað, sem liggur þarna á bak við; það eru hagsmunir stóratvinnurekendanna og þeirra, sem með þeim vilja drottna yfir landinu í sambandi við þá. Þeir vilja hafa svo litla vinnu í landinu og takmarka hana eins og hægt er, til þess að geta knúð það fram, að verkamennirnir í landinu vinni fyrir þessa menn sjálfa, sem vilja drottna yfir verkalýðnum í skjóli atvinnuleysisins. En hvernig á annars að framkvæma þá ráðstöfun á vinnuaflinu í landinu, sem þarf til þess, að unnið sé að nauðsynlegri framleiðslu nægilega mikið? Er hægt að gera það með þvingunaraðferðinni? Nei, en það á að gera það með þeirri fjármálapolitik að sjá um, að menn hafi mestan hag af því að vinna það, sem helzt þarf að vinna. Það þarf að framkvæma þær ráðstafanir með styrk til henda, svo að landbúnaðurinn geti staðizt. Framleiðendur landbúnaðarafurða þurfa að hafa þá fjárhagslegu getu, sem þarf til þess að landbúnaðurinn geti verið rekinn að fullu gagni. Sjái menn, að það borgi sig betur að vinna að þeirri framleiðslu heldur en að stunda brask í kaupstöðunum, þá er þannig hægt með fjármálastjórninni að koma því til vegar, að það borgi sig ekki bezt að vera braskari hér í Reykjavík. Það þýðir að uppræta möguleikana til stríðsgróða, þannig að bændur og verkamenn í landinu hafi eins góð kjör eins og hverjir aðrir menn í landinu. Með því móti, með því að hafa slíka fjármálapolitik, er hægt að tryggja það, að unnið sé að þeirri framleiðslu í landinu, sem nauðsynleg er, og að það sé látið vinnuafli til hernaðaraðgerða út frá því sjónar-

miði, að þær séu oss líka nauðsynlegar. Ég held, að það sé full þörf á að gera sér grein fyrir þessu öllu og ræða það, þ. e. skipulagninguna á okkar vinnuafli, skipulagningu á því án þess að heita þrælalhaldi. Það er nauðsynlegt að skipuleggja notkun vinnuafslsins í landinu án þess að koma á þrælalhaldi og án þess að lögfesta kaup verkalýðsins til hagsmuna fyrir stríðsgróðamennina. En sú skipulagning verður að fara fram með slíkri skipun á okkar fjármálalífi, að vinnuaflið leiti þangað, sem þjóðin þarf mest að láta vinna, en að ekki sé í fjármálastjórninni allt svo frjálst og óbundið, að menn leiti þangað, sem ónauðsynlegt er að vinna, af því að þar borgi vinnan sig bezt. Þetta þýðir m. a. mjög skarpan skatt á stríðsgróða o. þ. h. — Þetta tek ég fram aðallega út af því, sem hæstv. forsrh. minntist á í sambandi við hernaðaraðgerðirnar o. fl.

Það eru annars farnar að ske nokkuð margar mótsagnir í ræðum hv. framsóknarmanna, sem hér hafa verið að verja þetta frv. Hv. 1. þm. Rang. sagði, að verkamenn gætu bætt hag sinn á eftir, þó að kaupið væri lögfest, og sagði, að verkamönnum væri borguð eftirvinna og næturvinna, sem þeir ekki ynnu. Hæstv. viðskmrh. hefur hins vegar hvað eftir annað verið að i-treka það, að tilgangi þessa frv. verði ekki náð, nema jafnframt væri komið á jafnvægi milli framboðs og eftirspurnar um vinnuaflið og það hindrað, að eftirspurnin eftir vinnunni sé meiri en framboðið, þannig að ástandið í atvinnumálum nálgist það, að menn verði að búa við atvinnuleysi. Og ég veit, að ef eitthvað væri gert í því efni að koma á þessu jafnvægi, leiddi sú framkvæmd af sér það, að eitthvert atvinnuleysi yrði í landinu, því að þeim, sem vilja láta verkalýðinn vinna að framleiðslunni, finnst, að þeir þurfi þann pisk á verkalýðinn, sem atvinnuleysið er. Annar þessara hv. þm., hv. 1. þm. Rang., segir, að verkamenn geti bætt sinn hag án þess að tímakaupið hækki, með því að taka kaup fyrir eftirvinna og næturvinna, sem þeir alls ekki vinna. En hverjum dettur í hug, að atvinnurekendur borgi verkamönnum kaup fyrir það, sem þeir ekki vinna, þegar jafnvægi er komið á milli framboðs og eftirspurnar á vinnuaflinu? Þessa óyndisúrræðis, að borga vinnu, sem ekki er unnin, er gripið til, þegar ójafnvægi er á milli framboðs og eftirspurnar á vinnuaflinu, til þess að fá menn í vinnu. Ef hins vegar jafnvægi kemist á milli framboðs og eftirspurnar vinnuafslsins, þá mundu atvinnurekendur fá þá aðstöðu, sem þeir alltaf eru að leita eftir, til þess að geta knúð fram kauplekkun hjá verkalýðnum í skjóli atvinnuleysisins.

Svo vildi ég líka minnst á það, að það er talað um það af hv. framsóknarmönnum, að aðstaða verkamanna hafi batnað svo mikið. Nú vil ég biðja hv. þm. að athuga þetta nánar, og í því sambandi vil ég heina þeirri spurningu til þeirra hv. þm., sem halda slíku fram: Halda þeir hv. þm., að það hafi orðið einhver breyt. t. d. á eignahlutföllum manna hér á Íslandi, þegar lítið er til stéttanna sem slíkra, verkamannastéttinni í hag? Halda þeir, að verkamannastéttin hafi eignazt meira eignahlutfall í húsum,

fyrirtækjum eða framleiðslutækjum eða öðru slíku, það sem af er þessu verðhækkunartímabili, og nú sérstaklega þann tíma, sem hún hefur haft svona nokkurn veginn samsílega atvinnu? Nei. Það er svo langt frá því, að svo sé. Það gengur í reyndinni í öfuga átt við þetta nú sem stendur. Stríðsgróðinn hefur orðið til þess einmitt, að meiri og meiri eignir hafa færzt yfir á hendur stríðsgróðamannanna. Millistéttn hefur misst til þeirra miklar eignir í jörðum og sveitum og húsum í kaupstöðum og fjöldann allan af framleiðslutækjum. Það er svo langt frá því, að verkamannastéttn hafi fyrir þessa vinnu, sem hún hefur haft, orðið efnalega séð hlutfallslega sjálfstæðari í þjóðfélaginu. Hún hefur alls ekki getað einu sinni fengið aðstöðu til þess, vegna þess að braskararnir, sem hafa setið inni með tugi millj. króna, hafa sprengt upp í verði öll hús og annað, þannig að það hefur gersamlega verið óhugsandi fyrir verkamenn að ná í það. Það er rétt einstaka tilfelli, að menn í verkamannastétt hafa treyst sér til og fengið tækifæri til að ráðast í slíkt. Það er því afar langt frá því, að verkamannastéttn hafi haft slíkan hagnað af þeirri atvinnu, sem undanfarið hefur verið, að hún hafi nokkuð verulega getað breytt sinni afstöðu í þjóðfélaginu að því er þetta snertir. Það, sem hún hefur getað gert, er að bæta sér upp sárasta skort undanfarinna atvinnuleysisára, með því að kaupa sér fót og það nauðsynlegasta í íbúðir sínar og bæta þannig eitthvað ofurlítið úr allra sárustu fátæktinni. Og það er þetta, sem stríðsgróðamennirnir í landinu eru nú að sjá ofsjónum yfir og heim finnst hættulegt.

Hv. 1. þm. Rang. sagði, að það skyldi ekki standa á Framsfl. með að taka stríðsgróðann af auðmönnum. Mér er nú sem ég sjái þann flokk standa við þau stórmæli. Því í ósköpunum hefur hæstv. forsrh. þá ekki gert skattafrv. sitt fyrst og fremst nokkuð róttækara úr garði, og í öðru lagi, hvers vegna hefur sá hæstv. ráðh. ekki gert skattamálin að fráfararatriði ríkisstj., heldur þessa árás á verkalýðinn, sem hér kemur fram í þessu frv.? Mér sýnist, að það hafi staðið alla tíma á Framsfl. um að gera nokkuð í þessu máli. Framsfl. hjálpaði til þess, að stórgróðinn yrði skattfrjáls og til þess að gera skuldakóngana að milljónamæringum og að setja á alþýðuna hærri tolla heldur en nokkurn tíma hafa verið hér á landi. Mér sýnist, að það hafi staðið einmitt á Framsfl. og standi á honum enn þá með þetta mál.

Ég ætla svo ekki að orðlengja um þetta frv. frekar. Ég sé líka, að það er kominn hér fram till. til þál., sem, ef hún kemur á dagskrá, mundi gefa tilfæni til þess að ræða ákveðin atriði þessa máls nánar, — enda hygg ég ekki vanþörf á því.

*Finnur Jónsson: Allmikið af þeim tíma, sem þetta frv. hefur verið rætt hér í hv. d., hefur farið í karp á milli fulltrúa bændanna annars vegar og fulltrúa verkamanna hins vegar um það, hvor þessara stétta hafi borið meira úr býtum. Mér hefur, satt að segja, hálfleiðzt þetta að mörgu leyti, vegna þess að sá stríðsgróði, sem runnið hefur hér inn í landið, hefur hvorki

farið til bændna né heldur til verkamanna. Það er að visu rétt, að afurðir bændna hafa hækkað mikið í verði og að verkamenn hafa bætt nokkuð sinn hag frá því, sem áður var. En þó mun alveg fjarri sanni að tala um stríðsgróða hjá þessum stéttum hvorri fyrir sig. Það, sem hér er um að ræða, er þess vegna ekki það, hvernig stríðsgróðanum er skipt á milli þessara tveggja stétta, heldur, hvor þessara stétta kann að hafa linað nokkuð sína fátækt frá því, sem var fyrir stríð. Þetta hygg ég þó ekki, að eigi að vera neitt ádeiluefni milli bændna og verkamanna. Ég hygg ekki, að bændur geti nokkurn tíma bætt verulega sinn hag með því að halda niðri verkaupinu. Ég hygg ekki heldur, að verkamenn geti nokkurn tíma bætt verulega sinn hag með því að standa á móti því, að bændur fái sæmilegt verð fyrir sínar afurðir. Deilur á milli bændna og verkamanna í þessum efnum eru til þess eins fallnar, að þúkinn á fjósbitanum fitni.

Þetta frv., sem hér liggur fyrir, hefur miðað að því að skerða mjög rétt verkamanna, fyrst og fremst til þess að fá hækkað sitt grunnkaup og í öðru lagi til þess að fá dýrtíðaruppbót samkv. vísitölunni, ef dýrtíðin skyldi halda áfram að vaxa þrátt fyrir ákvæði frv. Auk þess hefur Framsfl. boðað sókn gegn verkamönnum á þann hátt að gera sérstakar ráðslafanir, með samþykki Alþ., um að takmarka tölu þeirra manna, sem vinna í svo nefndri Bretavinnu, í því skyni, að því er virðist, að halda niðri kaupgjaldi á þann hátt. Ef hvort tveggja væri gert í senn, bannað að hækka kaupði, bæði grunnkaupið og dýrtíðaruppbótina, og bannað að vinna Bretavinnu, með það fyrir augum að halda niðri kaupgjaldi í landinu, þá virðist mér, að menn með þessu vildu sýna verkamönnum alveg óverjandi yfirgang, sem ekki með neinu móti verður þolað. Annað mál er það, að það hefur sýnt sig, að það verður nauðsynlegt að takmarka nokkuð tölu þeirra manna, sem eru hér í þjófnustu erlendra manna. Og það hefur verið gert með samningum milli her stjórnaninnar og íslenzku ríkisstj., og það alveg á þessu.

Hafi verið að hafa nokkur áhrif á kaupgjaldið í landinu. Til þess að tryggja það eftirléiðis, að menn vinni hér nægilega að framleiðslunni, er sjálfsagt að fara þessa leið, sem drepið hefur verið á, að semja á einn eða annan hátt um tölu þeirra íslenzkra manna, sem vinna í Bretavinnu.

Nú hefur metingur á milli bændna og verkamanna gengið svo langt hér í hv. d., að einn af fulltrúum bændna, hv. 1. þm. Rang., talaði um í því sambandi, hve tekjur verkamanna hefðu hækkað gífurlega, að þeir hefðu, auk þess að geta unnið alla venjulega vinnudaga, næturvinnu eins og þeir vildu, og auk þess sunnudaga- og helgidagavinnu og ýmis önnur friðindi. Það eru orðin á máli þessa hv. þm. „friðindi“, ef verkamenn, til þess að bæta sinn hag, þurfa að vinna ekki aðeins alla virka daga, heldur líka sunnudagavinnu og helgidagavinnu, vitandi það, að vinnuafli þjóðarinnar, heilbrigði og þroski er undir því komið, að vinnudagurinn þurfi ekki að vera allt of langur, að menn þurfi ekki að leggja saman daga og nætur, virka daga og helgi-

daga, til þess að framfleyta sér og sínum. Þetta ætti a. m. k. að vera þeim mönnum kunnugt, sem hafa það starf með höndum að boða mönnum kenningar heilagrar ritningar og þar á meðal það, að sjóunda daginn eigi menn að halda heilagan.

Nú hefur það verið svo, að vandræði verkamanna og bænda og þeirra hagsmunamál hafa hingað til, frá því að samvinna tókst á milli Alþfl. og Framsfl., verið leyst með samvinnu þessara stétta, en ekki með fjandskap þeirra. Og mín spá er nú sú, að ef á að leysa þetta mál, þá verði það ekki leyst með fjandskap milli bænda og verkamanna og milli fulltrúa þeirra, heldur með samvinnu fulltrúa þessara stétta hér á Alþ. Það er að visu svo, að okkur Alþfl.-mönnum hefur bætzt mikill liðstyrkur nú í þessu máli, þegar við viljum halda fram rétti verkamanna; og það er Sjálfstfl., sem er nú kallaður í blaði Sjálfstfl. „stærsti verkalyðsflokkur landsins“. En þó að svo sé, að Sjálfstfl. hafi á síðustu stundu lagzt á móti lagasetningu um kaupgjaldsbindingu varðandi kaup verkamanna, þá uggir mig, að það sé ekki af þeim heilindum gert, að verkamenn megi þaðan vænta mikils liðsinnis. Við vitum það, sem þátt tókum í umr. milli flokkanna um þessi dýrtiðarmál, að fulltrúar Sjálfstfl. í ríkisstj., sérstaklega hæstv. atvnrh., lagði mjög að Alþfl. um það að ganga inn á kaupgjaldsbindinguna. Og það eru ekki nema nokkrar mínútur síðan fulltrúi Sjálfstfl. í fjhn., sá, sem lagði á móti lögbindingu kaupgjaldsins ásamt fulltrúa Alþfl., og á ég þar við hv. þm. A.-Húnv., lét svo um mælt hér í þingræðu, að samhlíða hinna frjálsu leið þyrfti að lögfasta gerðardóm til þess að ákveða kaupgjald, ef kaupdeilur kæmu upp, og til þess að banna verkföll. Ég hygg, að þetta sé aðalefni þess, sem hv. þm. A.-Húnv. sagði, og vitna ég þar til annarra hv. þm., sem mál hans heyrðu. Og ef þetta er nú virkilega skoðun hv. þm. A.-Húnv., þá hygg ég, að það sé ekki rangt ályktað, að vandkvæði verkalyðsins verði ekki leyst til lengdar í samvinnu við Sjálfstfl. Ég hygg, að hitt muni öllu réttara, að ef þessi mál verða leyst, þá verði fulltrúar bænda og verkamanna innan Framsfl. og Alþfl. að taka um það nokkuð höndum saman, og hv. þm. verði þá að leggja niður þann ósíd að telja, að það séu sérstakir hagsmunir verkamanna að fá að þræla, ekki aðeins allan venjulegan vinnutíma hvern virkan dag, heldur leggja nótt með degi og leggja á sig auk þess helgidagavinnu, en í þess stað reyna heldur að ná verulegum tekjum af stríðsgróðanum, þar sem hann hefur fallið mönnum í skaut.

Það hefur verið bent á það af einum hv. þm., að aukning sú, sem orðið hefur á þjóðarauðnum, muni ekki vera nema að mjög litlu leyti hjá launastéttum þessa lands. Nú er vitanlegt, að launastéttir þessa lands hafa ekki borið allar jafnan hlut frá borði. T. d. hafa embættismenn landsins ekki svo menn viti bætt neitt sinn hag, — eða ég veit ekki til þess. Verkamenn hafa eitt hvað bætt sinn hag, ekki með hækkuðu kaup, heldur af því að dregið hefur úr atvinnuleysinu. En nokkrir launþegar, og þá helzt þeir, sem lagt hafa líf sitt í hættu, eins og sjómenn,

hafa borið einna beztan hlut frá borði af launamönnum. En um stríðsgróða er ekki að ræða hjá neinum launþegum landsins. Stríðsgróðinn er allur annars staðar; hann er hjá þeim, sem hafa eitthvað til að selja eða verzla með. Og m. a. er stríðsgróði hjá ýmsum, sem stundað hafa ýmsa fasteignasölu eða sölu skipa o. þ. h. Það hafa ekki enn á þingi komið fram neinar till. um það að reyna að ná í þann virkilega stríðsgróða. En ef svo kynni að fara, að eitthvað rofaði nú til í þessum metingi, sem nú er hér á milli fulltrúa bænda og verkamanna á þingi, þá mætti svo fara, að við færum að litast um eftir því að taka stríðsgróða þar, sem hann er í raun og veru, og reyna á þann hátt að búa okkur undir þau vandræði, sem eru fram undan og mæta okkur fyrr eða síðar. En það er ekki enn neitt það ástand í landinu, sem gerir nauðsynlegt, að gripið sé til neinna örþrifaráða, svipað eins og gert var árið 1939.

En ef við erum hyggjnr, þá gerum við ráð fyrir, að slíkt ástand skapist, og búum okkur undir að mæta því.

*Jón Pálmason: Það er aðeins örstutt aths. vegna rangfærslu, sem hér kom fram hjá hv. þm. Ísaf. Hann hafði eftir mér ummæli, sem voru ákaflega fjarri því, sem ég sagði, og þykir mér það undarlegt. Hv. þm. Ísaf. bar mig fyrir því, að jafnvel eftir „frjálsu leiðinni“ ætti að lögfasta kaupgjaldið með gerðardómi og banna verkföll.

Ég var einmitt að sýna fram á í minni ræðu, að ef þetta frv. ætti að vera framkvæmanlegt, mundi þurfa að banna verkföll, — en það var fjarri því, að ég vildi aðhyllast þá leið. Hitt er skoðun mín, að ef einhverjar róttækar ráðstafanir á að gera til þess að koma í veg fyrir vandræði út af vinnudeilum, þá eigi ríkisstj. að hafa heimild til þess að lögfasta miðlunartill. sátta-semjara ríkisins í vinnudeilum, — ef á þarf að halda. Það er mildari aðferð en lögfesting kaupgjaldsins. Þetta var gert árið 1937, og reyndist þá nauðsynlegt. Það getur verið nauðsynlegt að geta gripið til slíkrar heimildar.

Ég skal ekki blanda mér í friðmæli hv. þm. Ísaf. við Framsfl. og þær óskir, sem hann bar hér fram um góða samvinnu við hann framvegis. Það kann að vera, að ekki þurfi nú mjög á þeim hlíðmælum að halda, og vil ég á engan hátt spilla horfunum á því.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 18. fundi í Nd., 7. nóv., var enn fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Till. 8. landsk. þm. um að visa málinu til ríkisstj. felld með 14:9 atkv.

1. gr. felld með 14:12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BÅ, BJB, EystJ, HelgJ, JÍv, PHann, SkG, StSt, StgrSt, SvBH, ÞBr, JörB.

nei: EOL, EE, EmJ, FJ, HG, HV, ÍsIH, JakM, JGM, JPálm, ÓTh, PO, SEH, SK.

GSv greiddi ekki atkv.

4 þm. (ÁÁ, BJ, GP, GG) fjarstaddir.

Forseti (JörB): Þó að 1. gr. sé felld, er efni frv. óskert í öðrum gr. 2. gr. verður því borin upp. En verði hún samþ., breytist greinatalan samkv. því.

Héðinn Valdimarsson: Er það ekki óvenjulegt að halda áfram atkvgr. eftir að húið er að fella 1. gr.?

Forseti (JörB): Það er undir efni frv. komið. Það hefur komið fyrir, að 1. gr. hefur verið felld, en frv. síðan samþ. og orðið að lögum.

Brtt. 20,1, fyrri málsg. felld með 11:7 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: EOI, EE, ÍslH, JPálm, SK, StSt, ÞBr.

nei: EystJ,¹⁾ GG, HelgJ, JakM, JGM, ÓTh, PHann, SEH, SkG, StgrSt, JörB.

BÁ, BjB, EmJ, FJ, GP, GSv, HG, HV, JÍv, PO, SvBH greiddu ekki atkv.

2 þm. (ÁÁ, BJ) fjarstaddir.

***Stefán Stefánsson:** Þar sem brtt. mín hefur verið felld, er sjálffallinn b-liður síðari brtt. minnar, og mun ég því taka aftur 2. brtt. á þskj. 20.

2. gr. felld með 16:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BÁ, BjB, EystJ, GG, HelgJ, JÍv, PHann, SkG, StgrSt, SvBH, JörB.

nei: EOI, EE, EmJ, FJ, HG, HV, ÍslH, JakM, JGM, JPálm, ÓTh, PO, SEH, SK, StSt, ÞBr.

GP, GSv greiddu ekki atkv.

2 þm. (ÁÁ, BJ) fjarstaddir.

Frv. þar með fallið.

1) **Viðskmrh.:** Yrði þessi gr. samþ., mundi ég við 3. umr. beita mér fyrir því, að síðasti málsl. gr. félli niður, og með þeirri grg. segi ég nei.

Lagafrumvörp ekki útrædd.

1. Fiskveiðar í landhelgi.

Á 4. fundi i Sp., 18. okt., var útbýtt frá Nd.:
Frv. til l. um breyt. á l. nr. 4 4. maí 1925, um
viðauka við l. nr. 33 19. júní 1922, um fiskveiðar
í landhelgi (stjfrv., A. 4).

Á 4. fundi i Nd., 22. okt., var frv. tekið til l.
umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til
sjútvn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-
skrá tekið framur.

2. Dýrtiðarráðstafanir (frv. HG o. fl.).

Á 9. fundi i Nd., 31. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á og viðauka við l. nr. 98
9. júlí 1941, um heimild fyrir ríkisstjórnina til
ráðstafana og tekjuöflunar vegna dýrtiðar og
erfiðleika atvinnuveganna (bmfrv., A. 14).

Á sama fundi og á 11., 12., 13., 16. og 17. fundi
deildarinnar, 3., 4., 5. og 6. nóv., var frv. tekið
til l. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 18. fundi i Nd., 7. nóv., var frv. enn tekið
til l. umr.

***Flm. (Haraldur Guðmundsson):** Ég get verið
fáorður um þetta frv. nú af tveim ástæðum. Í
fyrsta lagi vegna þess, að því fylgir allýtarleg
grg., sem ég i verulegum atriðum get látið nægja
að vísa til, og i öðru lagi vegna þess, að i sam-
bandi við það frv., sem hér var áðan verið að
greiða atkv. um (frv. um ráðstafanir gegn dýr-
tiðinni), hafa farið fram miklar umr. um dýr-
tiðarmálin i heild. Í þeim umræðum hefur margt
komið fram, bæði frá mér og öðrum, sem ég
hefði gjarnan viljað láta fylgja i framsögu.

Eins og hv. þdm. sjá, er þetta frv. til breyt.
á og viðauka við l. frá síðasta Alþ. um ráðstaf-
anir vegna dýrtiðarinnar og tekjuöflunar i því
sambandi. Og við flm. þessa frv. litum svo á,

að það sé mjög miður farið, að heimildin til
þeirra l. skuli ekki hafa verið notuð. Eins og
fram hefur komið, hefur ekki náðst samkomulag
um það i ríkisstj. að heita þeim heimildum, sem
fyrir eru i téðum l. Í þessu frv., sem hér liggur
fyrir, er því gert ráð fyrir þeirri breyt. á l., að
i stað hinna ýmsu heimilda, sem þar eru gefnar,
komi nú þein fyrirmæli frá Alþ.

Þetta á sérstaklega við um lækkun tolla og
farmgjalda á vörum, sem fluttar eru til lands-
ins. Auk þess er nokkrum nýjum ákvæðum bætt
við i frv., sem flest eru i samræmi við það, sem
við flm. þessa frv. töldum, að hefði átt að taka
með i l., þegar þau voru afgr. s. l. vor.

Meginefni frv., auk þess sem ég áður hef
greint frá, er það, sem nú skal greina.

Í fyrsta lagi samræming alls verðlags i land-
inu og, að eftirlitið sé haft i höndum eins aðila
og sé tvímælalaust á ábyrgð ríkisstj. Það er ekki
ætlað til, að þær n., sem nú starfa, verði lagðar
niður, heldur leggi þær till. sínar fyrir sérstaka
ríkisverðlagsn. og verði henni til aðstoðar, en
sú n. hefði aftur á móti það vald, sem nú liggur
i höndum þessara mismunandi nefnda.

Tvær meginástæður liggja til þessarar mikil-
vægu breyt. Í fyrsta lagi sú, að við teljum sjálf-
sagt, að sami aðilinn beri ábyrgð á notkun þess
fjár, sem gert er ráð fyrir, að notað verði til að
halda dýrtiðinni niðri, því að það liggur i aug-
um uppi, að það má gera hvaða ráðstafanir sem
er til þess að halda dýrtiðinni niðri gagnslausar,
ef sjálfstæðar n. eru stofnaðar, sem eyða kann-
ske stórfé þannig, að það komi að engu gagni.

Ríkisstj. ætti með þessu frv. að fá mikið fé
til þess að halda verðlaginu niðri. Og við litum
svo á, að æðsta vald um verðlagsákvæði eigi að
vera i hennar höndum. N. þær, sem nú hafa
verðlagseftirlit með höndum, eru skipaðar með
sérstöku sjónarmiði fyrir augum og koma því
aldrei að þeim notum, sem æskilegt væri. Hér er
ekki gert ráð fyrir, að neitt sé vikað eða fært
út frá því, sem nú er, i að ákveða verðlag á vör-
um, hvort heldur eru innlendir eða útlendar
vörur. Við leggjum til, að sú n., sem fara ætti
með þessi mál, yrði skipuð af ríkisstj., en það
þýðir að sjálfsögðu það, að ef ekki næst sam-
komulag innan ríkisstj. um þessi mál, þá hlýtur
sá ráðh., sem með viðskiptamálin fer, að hafa
þar úrskurðarvald. Og ef þetta á að koma rétt-
látlega niður, verður hann að hafa vald til þess
að fyrirbyggja, að ráðstafanir verði gagnslausar
fyrir störf gagnslausra nefnda.

Þá er gert ráð fyrir því, að þessi n. ákveði einnig þau raunverulegu farmgjöld, sem ætlaðt er til, að skipa eigendur fá, af því að þótt ákveðið sé, að farmgjöld á vissum vörum megi ekki vera hærri en þau voru frá Kaupmannahöfn fyrir stríð, þá er ekki meiningin, að sá halli verði borinn uppi af skipafélögunum, heldur af dýrtiðarsjóði. Hins vegar yrði það að mestast í hverju einstöku tilfelli, hversu mikið bætti ástæða til að greiða eimskipafélögunum, og hafa til hliðsjónar þann hagnað, sem þau höfðu á s. l. ári.

Þá er einnig, nánar en nú er gert, ákveðið verkvið verðlagsn. Í staðinn fyrir, að í l. um verðlagseftirlit er ekki ákveðið, við hvað skuli miða í starfsemi n., þá er hér lagt til, að meginreglan verði sú, að ekki verði leyfð meiri álagning á hverja einingu en var fyrir stríð, að viðbættum þeim kostnaði, sem hækkad hefur. En þetta byggist á því, að við teljum óeðlilegt, að sama hundradsgjald sé lagt á vörur, hversu mikið sem þær hafa hækkad í verði. Það er fullvíst, að einn þörf er á að leggja á vöru, sem seld var á eina krónu fyrir stríð, sömu 30% nú og þá var gert, því að auk þeirrar miklu umsetningaraukningar, sem orðið hefur, hefur það bætzt við, að umsetningin hefur aukizt mjög að magni til, auk þess sem vörurnar hafa hækkad í verði.

Ég held, að eðlilegt sé í mörgum tilfellum að hafa álagninguna lægri en nú er til þess að draga úr dýrtiðinni.

Um skömmunarvörurnar er lagt til, að ekki verði hærri álagning á þessar vörur en 30% samanlagt, í heildsölu og smásölu. Nú mun þessi álagning vera um 40%. Ég hygg ég megi fullyrða, að þessi álagning sé óþarflega rúm. Mér er nokkuð kunnugt um venjulega álagningu á þessar vörur, að visu fyrir löngu síðan, 12 til 15 árum, og fullyrði hiklaust, að álagning á þessar vörur muni ekki hafa náð 30% þá. Það liggur í augum uppi, að það er eitthvað bogið við þetta fyrirkomulag, ef það þarf að kosta 41 krónu að skipta sundur og selja úr einum poka af hrisgrjónum t. d., en það er sú álagning, sem heimiluð er samkv. ákvörðun verðlagsn. Ég hef reynt að kynna mér, hvað fært muni að fara í þessu efni, og komizt að þeirri niðurstöðu, að ekki ætti að leyfa meiri álagningu en 25 til 30%. En með tilliti til aukinnar kaupgetu hjá öllum þorra manna og til þess að þrengja ekki kosti cinnar stéttar, höfum við sett hámarkið 30%. Og höfum við gert ráð fyrir, að hluti heildsalanna yrði ekki meiri en svo, að smásalarnir gætu haft sem næst 25%. Til samanhurðar vil ég geta þess, að hjá Kron hefur heildardreifingarkostnaður orðið 13.44 af útsöluverði. Ég veit ekki, hvað mikil álagning er á þessar vörur hjá þeim, en mér skilst, eftir því að dæma, að trulegt sé, að álagning á innkaupsverð þurfi ekki að fara yfir 19 eða 20%. Annars þykir mér ekki ósennilegt, að hæstv. viðskmrh. hafi af þessu eitthvað fyllri upplýsingar.

Þá er einnig lagt til, eins og ég hef áður getið um, að fella niður eða lækka ýmsa tolla, og þar með skuli fella niður — ekki hálfan sykurtollinn, heldur allan. Þessi till. er ekki byggð svo

Alþt. 1941. C. (58. löggjafarþing).

mjög á því, að ekki geti verið ástæða til, undir sérstökum kringumstæðum, að tolla kaffi og sykur. Heldur er hún byggð á því, að það er að okkar hyggju beinlínis óskynsamlegt að innheimta háa tolla af innkaupsverði nú, því að það kemur beint niður á vísitölunni og eykur dýrtiðina. Ætlun okkar með því að hafa bein fyrir mæli um afnám tolla og lækkun flutningsgjalda er sú, að einmitt með því að verja fé úr dýrtiðarsjóði til að lækka innkaupsverð varanna, kominna til kaupmanna og neytenda, sparast ekki aðeins hækkun flutningsgjalda og háir tollar, heldur einnig sú mikla álagning, sem nú er á þessar upphæðir, en sú álagning er nú 40 til 75%.

Þá er gert ráð fyrir því, að nú sé sett heimild til að innheimta útflutningsgjald af þeim vörum einum, sem seldar eru með stríðsgróða. En um það eru menn sammála, að ekki sé hægt að leggja útflutningsgjald á vörur, sem seldar eru með litlum hagnaði eða jafnvel tapi.

Þá er gert ráð fyrir því, að stofnaður verði sérstakur dýrtiðarsjóður til að mæta þeim útgjöldum, sem nauðsynlegt er að innna af hendi til þess að halda dýrtiðinni niðri eða minnka hana. Auk þess fjár, sem gert var ráð fyrir, að lagt yrði fram í þessu skyni úr ríkissjóði, sem voru 5 millj., er nú gert ráð fyrir, að ríkissjóður leggi einnig fram 3 millj., þannig að framlag hans verði 8 millj. kr. Þetta er lagt til með hliðsjón af hag ríkissjóðs, og að nokkru leyti er stuðzt við till. viðskmrh.

Þá er gert ráð fyrir, að aflað verði a. m. k. 3 millj. kr. með sérstökum stríðsgróðaskatti, og ef ekki er nokkurn veginn tryggt, að sú upphæð fáiist, teljum við óhjákvæmilegt, að á næsta þingi verði skattal. breytt í það horf, að a. m. k. sú upphæð fáiist í ríkissjóð.

Enn fremur er gert ráð fyrir, að sá skattauki, sem á er lagður á þessu ári, 10%, renni í dýrtiðarsjóð, og fer það þá eftir afgreiðslu tekjuskattl. á næsta þingi, hvort innheimtur verður sérstakur viðauki eða l. breytt. Auk þessa framlags úr ríkissjóði — stríðsgróðaskattsins og álags á tekjuskatt, sem gert er ráð fyrir að nemi samtals 4 millj., — er svo gert ráð fyrir, að fengin verði með sérstökum sköttum sú upphæð, að dýrtiðarsjóði séu tryggðar a. m. k. 14 millj. kr. tekjur á næstu 12 mánuðum, auk þeirra tekna, sem fengjust með útflutningsgjaldinu á stríðsgróðasölu.

Þegar athugað er, hvaða skattstofnar eru líklegastir í þessu skyni, virðist okkur flm. þessa frv., að eðlilegast sé að leita þangað, sem óeðlilegar tekjur berast mönnum vegna þess sérstaka ástands, sem nú er. Kosturinn við það, eins og ég sagði áðan, að lækka innkaupsverð skömmunarvara, er sá, að það kemur beint fram í verðlagi varanna og vísitölunni og kaupgjaldinu í landinu. Einnig er gert ráð fyrir því, að ofan á skemmtanaskattinn, sem kvikmyndahúsin nú greiða, sé lagt sérstakt gjald, sem nemi 25% af andvirði miðanna. Auk þessa er gert ráð fyrir að afla tekna í dýrtiðarsjóð með stríðsgróðasköttum, sem lagðir verði á sérstaklega. Einnig gæti ég hugsað mér fleiri tekjustofna í þessu skyni.

Ég lofaði því í upphafi að vera stutturður, og get ég því látið þetta nægja að sinni. Ég vil þó aðeins fara nokkrum orðum um 9. gr. Þar er gert ráð fyrir því, að ríkisstj. sé heimilt að kaupa birgðir af nauðsynjavörum og sjá um dreifingu á þeim. Nokkuð hefur þótt á skorta, þrátt fyrir góðan vilja, að þetta hafi tekizt, og þótti því ástæða til þess að tryggja það, að ætíð væru til nægar birgðir nauðsynjavöru í landinu. — Ég mun að þessu sinni láta máli mínu lokið og mun ekki taka til máls aftur við þessa umr. nema sérstakt tilefni verði til þess, en vil leggja það til, að málinu verði að lokinni umr. vísað til 2. umr. og fjhn.

***Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson):** Það er nú lúðið að ræða svo mikið dýrtiðarmálin, að það mundi vera að bera í bakkafullan lækinn að fara að ræða mikið um þau í sambandi við þetta frv., sem hér liggur fyrir. Flest þau atriði, sem um ræðir í þessu frv., eru uppsuða úr gildandi l. um þessi mál og því frv., sem flm. þessa máls voru nú að drepa hér í d. Þó er frá þessu ein mikilsverð undantekning, og vil ég minnst á hana sérstaklega. En hún er sú, að í þessu frv. er ekki gert ráð fyrir því, að ríkisvaldið fái neinu ráðið um kaupgjaldið í landinu, en hins vegar á það algerlega að ráða verðlagi landbúnaðarafurða. Við framsóknarmenn getum ekki fallist á þessa einhliða lausn málsins og erum þess vegna á móti frv. Hin smærri atriði frv. hirði ég ekki að rekja nánar, enda eru þau fá og ekki mikils virði. Hv. þm. Seyðf. minnst hér sérstaklega á álagningu á erlenda vöru og nefndi þar til, að gert væri ráð fyrir, að heildarálagningin á kornvöru færi ekki fram úr 30% af innkaupsverði. Þetta er ekki eins stórt atriði og hv. þm. vildi vera láta, og get ég upplýst það, að álagningin hefur verið milli 30—40% og a. m. k. undir 40%. Hér er því um svo lítills háttar breyt. að ræða, að hún hefur ekki nein veruleg áhrif á verðlagið í landinu.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fara að taka hér upp almennar umr. um málið, þar sem þær hafa nú staðið yfir í 7 daga samfleytt.

***Flm. (Haraldur Guðmundsson):** Ég ætla ekki að gefa tilefni til þess að deilur risi um þetta atriði, enda get ég upplýst hæstv. viðskmrh. um það, að þessi álagning er nú um 39%. — Hvað snertir fullryðingar hæstv. ráðh. um það, að hér sé verið að binda verð á landbúnaðarafurðum jafnframt því, sem verið sé að gefa laust kaupgjaldið, get ég upplýst það, að hér er ekki um neina bindingu að ræða. Eins og getið er um í þessu frv., getur ríkisstjórnin ráðið því, hvaða verð er á vörum, og svo er einnig í gildandi lögum.

Til viðbótar því, sem ég sagði áðan, skal ég geta þess, að það er nauðsynlegt fyrir störf n. að hafa eina sérstaka yfirstjórn, — það er veigamikilið atriði í mínum augum. Það er veigamikilið atriði, að sá aðili, sem er ábyrgð á því, að dýrtiðin vaxi ekki, hafi einnig vald til þess að fyrirbyggja, að verðlagsákvæðanir brjóti ekki í bága við aðgerðir ríkisstj. og geri að engu starfsemi ríkisstofnunarinnar.

ATKVRGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 16:1 atkv. og til fjhn. með 17 hlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

3. Framkvæmdasjóður ríkisins.

Á 9. fundi í Nd., 31. okt., var úthýtt:

Fr. til l. um framkvæmdasjóð ríkisins (þm-frv., A. 15).

Á 11., 12., 13., 16. og 17. fundi í Nd., 3., 4., 5. og 6. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 18. fundi í Nd., 7. nóv., var frv. enn tekið til 1. umr.

***Flm. (Steingrímur Steinþórsson):** Þetta frv., sem er á þskj. 15, er flutt af mér ásamt fjórum öðrum þm. úr Framsfl. og hefur verið nefnt frv. til l. um framkvæmdasjóð ríkisins. Frv. fylgir ýtarleg grg., og get ég af þeim ástæðum verið stutturður um efni þess. Höfuðtilgangur frv. er sá að nota þá möguleika, sem virðast nú vera á því að leggja til hliðar eitthvað af umframtekjum ríkissjóðs, til þess að geyma það, þangað til meiri þörf verður á því að nota þá til verklegra framkvæmda í landinu. Ég geri ráð fyrir því, að það sé ekki neinn meiningamunur um það meðal þm., að nauðsynlegt sé að geyma nokkuð af fé til þess að nota til verklegra framkvæmda, þegar atvinnulíf þjóðarinnar aftur dregst saman. Við höfum svo oft rekið okkur á það, hvað erfitt það hefur verið fyrir ríkið að halda uppi nauðsynlegum verklegum framkvæmdum, og við höfum þurft að fá til þess erlent lánsfé í miklu stærri stíl en hollt var. auk þess sem lánskjörin hafa oft verið mjög óhagstæð. Nú er það vitað, að það er miklu meiri peningavelta í landinu en nokkurn tíma hefur þekkt áður, og því betri aðstæður en nokkru sinni fyrr til þess að leggja einhverja fjárupphæð til hliðar. Þó að tekjustofnar ríkisins kunni að einhverju leyti að bregðast á þessu ári, er það samt von manna, að hægt verði að leggja fram nægilegt fé í þennan sjóð. Við flm. þessa frv. töldum ekki rétt að setja í frv. nákvæmar reglur um það, hvernig þessu fé skyldi varið, umfram það, sem tekið er fram í grg.

Ég skal geta þess, að þetta frv. er sem einn hluti af þeim frv., sem við framsóknarmenn berum fram hér á þinginu. Frv. það, sem áðan var felld, var sem einn liður af þeim ráðstöfunum, sem við teljum nauðsynlegar.

Það er enginn vafi á því, að það munu koma þeir tímar, að það verði nauðsynlegt að verja miklu fjármagni til þess að halda við atvinnulífi þjóðarinnar, og þau verkefni, sem biða óleyst, eru mörg og stór, og þau verður að leysa að styrjöldinni lokinni. Sá sjóður, sem hér er lagt til að verði stofnaður, ætti að geta orðið

til þess að halda uppi opinberum framkvæmdum að styrjöldinni lokinni.

Ég sé ekki ástæðu til þess að fara um frv. fleiri orðum, og nægir þar að vísa til grg. Ég legg til, að frv. verði að lokinni umr. vísað til fjhn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til fjhn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

4. Tekjuskattur og eignarskattur.

Á 9. fundi í Nd., 31. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 6 9. jan. 1935, um tekjuskatt og eignarskatt (þmfrv., A. 17).

Á 12., 13., 16. og 17. fundi í Nd., 4., 5. og 6. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 18. fundi í Nd., 7. nóv., var frv. enn tekið til 1. umr.

Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég vil fylgja þessu frv. úr hlaði með nokkrum orðum. Ég gat þess um leið og lagt var hér fyrir Alþ. frv. til l. um ráðstafanir gegn dýrtíðinni, að það frv. bæri að skoða og meta í sambandi við önnur frv., er kæmu hér fram af hálfu Framsfl., og get ég í því sambandi nefnt þetta frv. til l. um breyt. á skattal. og frv. um framkvæmdasjóð ríkisins, sem hefur nú verið vísað til fjhn. þessarar d. — Það frv., sem fellt hefur verið hér í dag, átti að vera meginþáttur í þessum dýrtíðarráðstöfunum, en aðrar þessar ráðstafanir, sem tilliggja fyrir um, áttu að vera því til stuðnings. Engum getur blandast hugur um, að jafnframt því, sem stöðva verður kapphlaupið milli kaupgjalds og afurðaverðs, er nauðsynlegt að draga úr kaupgetu í landinu með því fyrst og fremst að festa stórgróðann og draga verulegan hluta af honum til ríkisins. Nota hann síðan, þegar kreppan kemur, til þess að styðja og efla atvinnuvegina og standa undir nauðsynlegum framkvæmdum. Skattamálin eru mikilvægur þáttur í dýrtíðarmálunum, — annar veigamesti þátturinn. Ég vil taka fram það, sem ég hef þó þegar tekið fram áður, að ekki er einhlítt að gera skattaráðstafanir, eins og hitt er ekki heldur einhlítt, að lögbinda kaupgjald og afurðaverð. Þetta tvennt verður að styðja hvort annað. Það dregur ekki úr okkur kjarkinn að halda fram öðrum þáttum dýrtíðarmálanna, þótt fyrsta þættinum hafi verið vísað frá. Einmitt vegna þess er enn meiri nauðsyn að fá aðra þætti málsins leysta, svo eitthvað verði þó aðhafzt í þessum svo mjög aðkallandi vandamálum.

Á síðasta Alþ. voru skattamálin til meðferðar, og fjölluðu um afgreiðslu þeirra mála aðallega þeir flokkar, sem að þjóðstjórninni stóðu. Það

mun ekki vera hægt að segja: Þeir, sem standa að henni, eins og málum er nú komið. Þessir flokkar töldu nauðsynlegt, að þjóðstjórnarsamstarfið héldist, og við það var miðuð lausn skattamálna. Skattfrelsi útgerðarinnar var numið úr l. og stríðsgróðaskatturinn lagður á. Fulltrúar allra flokkanna lýstu yfir því, að þeir væru óánægðir með þessa lausn, enda þótt þeir mundu setta sig við hana á því þingi, til þess að samstarfið færi ekki út um þúfur. — Fulltrúar Sjálfstfl. lýstu yfir, að þeir teldu þessa lausn á skattamálnum ekki til frambúðar, af því að ekki væri víkið frá þeirri stefnu, er ríkt hefði áður og þeir teldu ranga. Frsm. Framsfl. lýstu yfir því, að þeir hefðu gert að stefnumáli að gera þá breyt. á skattal., að hætt væri að draga greiddan skatt og útsvar frá tekjunum, áður en skattur er reiknaður, en skattstíganum breytt í samræmi við það. Einnig var tekið fram, að Framsfl. mundi ekki þá að sinni halda fram þessu stefnumáli, þar eð hinir flokkarnir höfðu lýst yfir því, að þeir gætu ekki fallist á þessa breyt., en jafnframt, að þeir mundu berast fyrir þessu stefnumáli á næstu þingum, unz því yrði sigurs auðið. Enn fremur var tekið fram af hálfu Framsfl., að honum fyndist of langt gengið í hækkan skatta á miðlungstekjur og þar yfir, því að í löggjöfina var sett ný regla, svokallaður „umreikningur“, þannig að tekjur lækkuðu úr að vissu marki miðað við hækkan á framfærslukostnaði frá því fyrir stríð.

Í þessu frv. eru aðallega þrjár breyt. frá núgildandi skattalögum. Ég mun fyrst gera að umtalsefni veigamestu breyt. Það er sú breyt. á grundvelli skattalaganna, að horfið sé frá að draga greiddan skatt og útsvar frá tekjunum. áður en skattur er reiknaður, en í þess stað verði skattur lagður á nettótekjur manna eftir lagri skattstíga. Enda þótt ekki hafi komið fram till. í þessa átt hér á Alþ. á síðari árum, þá gerði ég þó grein fyrir þessum breyt. í sambandi við skattalagaumr. á Alþ. í vor, en þar sem ekki er von til þess, að hv. þm. minnst þeirra raka, er ég kom þá fram með, þá ætla ég að endurtaka þau að nokkru.

Eins og nú er ástatt, getur farið svo, að skattgjald manna verði mjög mismunandi frá ári til árs, þótt tekjur séu jafnar. Það getur og komið fyrir, að einstaklingur, sem hefur góðan hagnað í eitt ár, en lítinn sem engan hagnað önnur ár, greiði mestan hluta tekna sinna eða jafnvel allar tekjur sínar í skatta og útsvar gróðaárið, en njóti frádráttarins aldrei, vegna þess að hann hafi ekki nógu háar tekjur síðar til þess að fá notið frádráttarhlunnindanna. Þetta verður því þannig í framkvæmd, að þeir, sem hafa misjafnar tekjur, og þó einkum þeir, er stundum græða, en stundum tapa, greiða hærri skatta en hinir, sem jafnar hafa tekjur. Í þessu felst hið mesta ranglæti, og er brýn nauðsyn á að kippa þessu í lag, enda er það vel hægt. Það er sérstök ástæða til þess að hafa skattalöggjöfina ekki á þennan hátt hér á landi, vegna þess hve atvinnuvegir landsmanna eru áhættusamir og mikill munur á tekjum manna frá ári til árs. Það mun sennilega vera leitun á öðrum eins sveiflum í afkomu atvinnuveganna með öðrum

þjóðum og hér eiga sér stað. Það ætti því að vera augljóst, hversu nauðsynlegt er að fá þessu breytt.

Þá er annað veigamikilið atriði, sem ekki verður komið hjá að minnst á í þessu sambandi. Skattstíginn í nágildandi skattal. gefur ekki hugmynd um skattabyrðina eins og hún raunverulega er. Ef menn athuga skattstígann, komast menn í fljótu bragði að þeirri niðurstöðu, að skattar séu allt að 75% samanlagt (striðsgróðaskattur + tekjuskattur) af hæstu tekjum. — Við ályktum því þannig, að það þurfi að greiða 75% af gróðanum í skatt. Þessu er þó ekki þannig varið nema gróðinn sé aðeins í eitt ár, því ef gróðinn heldur áfram, þá kemur frádráttur til greina, svo eigi þarf að greiða skatta nema af þeim hluta gróðans, sem er umfram skatt og útsvar ársins á undan. Til þess að fá rétta hugmynd um þetta, þá verða menn að gera sér grein fyrir, hverju skattarnir nema yfir lengra tímabil en eitt ár. — Þessi staðreynd, að skattstíginn gefur ekki hugmynd um sjálfa skattabyrðina á atvinnutekjum manna, hefur orðið til þess að villa mönnum sýn, gera skattana, sem eru lagðir á þjóðina, miklu hærri í augum manna en þeir raunverulega eru, og auka andúðina á þeim sköttum, sem eru þó réttlátastir allra skatta. Menn hafa álitnið, að mestallar tekjur manna færu í skatta.

Hið eina rétta er því að leggja skatt á nettótekjur, þannig að mönnum beri að greiða jafnan skatt af jöfnum gróða, og það mundi verða gert, ef þær till. yrðu samþ., er hér liggja fyrir.

Þegar tekjuskattsl. voru sett fyrst 1921, þá var haft það fyrirkomulag, sem við förum hér fram á, að lögfest verði á ný, en þessu var breytt árið 1923 og það sett í staðinn, sem nú gildir. Til frekari skýringar því, sem ég hef hér sagt, þá vísa ég til grg. frv., þar sem sýnt er fram á með dæmum það, sem ég hef hér rakið með almennum orðum. Í fyrsta lagi, hversu skattafyrirkomulagið er ranglátt í garð þeirra, sem hafa misjafnar tekjur frá ári til árs. Í öðru lagi hina röngu hugmynd, sem nágildandi skattstigi gefur mönnum um skattabyrðina. Síðan er og sýnt með dæmum, hvernig verulegur hluti af striðsgróða félaga og einstaklinga fellur undan skatti með því fyrirkomulagi, sem nú er haft. Þó menn hafi sett l. um allháan skattstiga, þá verður það þannig í reyndinni, ef gróði heldur áfram, að þessi skattstigi nær ekki til teknanna annað gróðaárið nema að nokkru og í mörgum dæmum litlu leyti.

Önnur meginbreyt., sem frv. fer fram á, snertir þann hluta, sem skattfrjáls verður af varasjóðstillögum félaga. Það var tekið fram í umr. um skattal. í vor af hálfu Framsfl., að það væru af mikil hlunnindi til handa hlutfélögum, að helmingur af árlegu varasjóðstillagi væri skattfrjáls framvegis, með tilliti til þess, hve miklum varasjóði félög kæmu upp af gróða ársins 1940. Einnig með tilliti til þess, að hlunnindi þessi hefðu þau áhrif, að atvinnurekstur landsmanna væri rekin af hlutfélögum, í stað einstaklinga áður, og mörg þessara hlutfélaga stofnuð beinlínis í þeim tilgangi að njóta þeirra hlunninda, er skattal. þjóða. Flokkurinn gekk

inn á, að þessum ákvæðum yrði ekki breytt á síðasta þingi að öðru leyti en því, að skattfrjálst skyldi vera 40% af varasjóðstillagi annarra en útgerðarfélaga í stað 50% áður.

Í þessu frv. er nú lagt til, að í stað helmings, sem nú er skattfrjáls, verði aðeins þriðjungur skattfrjáls af því, sem lagt er í varasjóð, þó þannig, að þegar varasjóður félags, sem ekki hefur sjávarútveg sem aðalátvinnurekstur, er orðinn jafnhár innborguðu hlutfé eða stofnfé, þá sé aðeins fjórðungur þeirrar upphæðar, er félagið leggur í varasjóð af árstekjum sínum, skattfrjáls. Jafnframt er tekið fram í frv., að ef nokkurri fjárhæð úr varasjóði er síðar varið til úthlutunar til hluthafa, ráðstafað til einkabæra þeirra á beinan eða óbeinan hátt eða varið til annars en þess að mæta breinum rekstrarhalla fyrirtækisins, þá skuli telja helming þeirrar upphæðar til skattskyldra tekna á því ári, en áður voru 60% upphæðarinnar skattskyld.

Þá vil ég minnst á þriðju breyt., sem í frv. felst. Ég hef áður tekið þá fram, að í skattal. frá síðasta þingi var gert ráð fyrir svokölluðum „umreikningi“ á tekjum manna. Framsfl. var alltaf mjög óánægður með þetta fyrirkomulag, þótt hann yrði á því þingi að beygja sig, þar sem hinir stjórnarflokkarnir voru báðir sammála um að koma henni í framkvæmd. Við vildum heldur fara þá leið að hækka persónufrádráttinn. Það hefur sýnt sig, að „umreikningurinn“ hefur orðið til þess, að skattur þeirra, sem hafa miðlungstekjur og þar yfir, hefur lækkað ákaflega mikið frá því, sem áður var. Við álitum, að nú eigi að innheimta skatt af þeim, sem hafa góðar tekjur, og leggja þá fjármuni fyrir, og að þetta sé nauðsynlegur liður í dýrtíðarráðstöfununum. Við leggjum því til í þessu frv., að ákvæðið í l. frá í fyrra um „umreikninginn“ verði fellt niður, en í stað þess verði persónufrádrátturinn hækkaður verulega, eða upp í 1000 kr. á hvern mann, og hann hafður jafn fyrir fullorðna og börn. Þetta er algert nýmæli í íslenskri skattalöggjöf, og till. um þetta byggjast á þeirri skoðun flm. frv., að það hafi aldrei verið gerður nægilegur munur á skattgjöldum fjölskyldumanna og þeirra, sem ekki hafa fyrir neinum að sjá, og því sé réttlátt að hafa frádráttinn fyrir hvern einstakling í fjölskyldu jafnháan og fyrir skattgreiðanda sjálfan og konu hans. Í framkvæmd mundu þessi ákvæði verka þannig, eins og fram kemur í grg. frv., að skatturinn á einhleypum mönnum, sem hafa um 4000 kr. í tekjur og þar yfir, hækkar nokkuð, og mjög verulega þegar dregur upp að 12000 kr. tekjum og þar yfir, en skattur fjölskyldumanna, t. d. að taka meðalfjölskyldu, hjónum með 3 börnum, lækkar nokkuð á tekjum, sem eru undir 11000—12000 kr., en fer lítils háttar hækkingu úr því. Þetta teljum við á allan hátt eðlilegar till., eins og ég hef nú gert nokkra grein fyrir.

Við teljum, að þeir landsmenn, sem hafa mjög góðar ástæður og verulegar tekjur, og þá ekki sízt það fólk, sem ekki hefur fyrir neinum að sjá, geti og eigi nú að leggja talsvert af mörku- um til ríkisins, til þess að vinna að framfar- málum þjóðarinnar. Það væri mjög illa farið að

okkar dómi, ef ekki væri hægt að koma fram þessari hækkun á sköttum, því að hún hefur einnig þau áhrif að draga úr hættunni á áframhaldandi vexti dýrtíðarinnar.

Ég hef kannske ekki farið alls kostar rétt með áðan, þegar ég sagði, að breyt. með frv. væru þrjár, því að í raun og veru eru þær fjórar. En ein þeirra stendur mjög í sambandi við fyrstu aðalbreyt., sem ég taldi, og taldi ég hana því ekki sérstaklega áður. Ég á hér við breyt. á sjálfum skattstiganum, sem að mestu leyti er miðuð við, að samræmi skapist vegna þess að hætt verður að draga frá skatta og útsvör, ef frv. verður samþ. En þó er með skattstíga þessum ráðgerð nokkur hækkun á skatti. Skattstiginn er sem sé miðaður við, að skv. honum verði skattabyrðin mjög svipuð og hún var fyrir styrjöldina af jöfnum tekjum frá ári til árs, með þeim breyt. þó, sem leiðir af auknum persónufrádrætti og áður hefur verið sýnt fram á.

Frv. þetta fjallar eingöngu um hinn almenna tekjuskatt ríkisins. Í frv. eru engin ákvæði um stríðsgróðaskatt. Um þann skatt gilda sérstök l. frá síðasta þingi. Það vakir fyrir flm. þessa frv., að við meðferð málsins hér í þinginu, og þá sérstaklega í þeirri n., sem frv. yrði vísað til, færi fram sérstök athugun á l. um stríðsgróðaskatt og þau borin saman við það frv., sem hér er lagt fram. L. um stríðsgróðaskatt voru á sínu tíma miðuð við þá skattalöggjöf, sem hér var samþ. á síðasta þingi, og það fyrirkomulag, sem þar var ákveðið á skattgreiðslum manna fyrir árið 1940. Þess vegna fer vel á því, að sú löggjöf verði borin saman við frv. þetta við meðferð þess í þinginu og það athugað gaumgæfilega, hvort ástæða er til þess að breyta stríðsgróðaskattalöggjöfinni með tilliti til ákvæða, sem í þessu frv. felast. Við höfum ekki framkvæmt slíka endurskoðun né samanburð svo gaumgæfilega fyrir okkar leyti, að við viljum láta fylgja þessu frv. yfirlýsingu um, hvað við teljum rétt í þessu efni.

Að lokum vil ég svo minnst hér á eitt atriði, sem ekki eru neinartill. um í þessu skattafrv., en óneitanlega er þannig vaxið, að fullkomin ástæða er til þess fyrir þingið að taka sérstaklega til yfirvegunar í sambandi við þetta mál. Við vitum það vel, væntanlega allir, að það á sér stað ákaflega mikið „brask“ nú í landinu. Fasteignir, hlutabréf og annað lausafé gengur mjög kaupum og sölum með uppsprengdu verði. Hitt vita þeir einnig, sem kunnugir eru skattalöggjöfinni, að ekki er gert ráð fyrir, að menn greiði skatta af sölugróða fasteigna né lausafjár, ef þeir hafa átt fasteignina eða lausaféð í meira en 5 ár. Mér finnst fullkomin ástæða til þess að taka það til sérstakrar meðferðar í sambandi við mál það, er hér liggur fyrir, hvort ekki sé réttmætt að breyta þessu ákvæði eða jafnvel leggja sérstakan skatt á gróða af sölu fasteigna eða lausafjár. Þetta vildi ég láta koma hér fram til athugunar fyrir þá n., sem fær málið sérstaklega til meðferðar, og það jafnt fyrir því, þótt ekki séu í þessu frv. neinartill. um þetta mikilsverða atriði.

Sé ég svo ekki ástæðu til þess að fara um

þetta frv. fleiri orðum. En ég vil, fyrir hönd okkar flm., óska eftir því, að því verði vísað til 2. umr. og fjhn., að umr. lokinni.

*Fjmrh. (Jakob Möller): Ég skal ekki lengja mjög umr. um þetta mál, enda á það það ekki skilið. En ég vildi aðeins minnst á meðferð þessa máls á síðasta reglulega Alþ. og það samkomulag, sem þá varð um afgreiðslu þess.

Hæstv. viðskmrh. hefur bent á það að nokkru leyti. En mér fannst honum ekki vera fullkomlega ljóst, hvað í því fólst. Ég sé ekki betur heldur en með þessu frv. sé beinlínis gengið á gerða samninga milli flokkanna á aðalþinginu í vor s. l. Hæstv. viðskmrh. sagði, að í þeim samningum, sem þá fóru fram, hafi því verið haldið mjög eindregið fram af Framsfl., að hann vildi láta breyta til um skattaálagninguna í því efni að fella niður það ákvæði skattal. að draga frá tekjum skatt og útsvar. Sjálfstfl. vildi ekki ganga inn á þessa breyt., og niðurstaðan varð svo sú, að framkvæma ekki þessa breyt. Það, sem um var að velja, var annars vegar að lækka skattstigann allverulega, eða hámark skattþrósentunnar um nálega helming, og fella niður frádráttinn, eða hins vegar að hafa skattstigann þærri, en halda persónufrádrættinum. Úr því að Framsfl. gekk inn á þetta á síðasta þingi, þá liggur það í hlutarins eðli, að það hlaut að gilda um tekjur þess árs, sem þá átti að skattleggja, eða um skattinn af tekjunum árið 1941, og að það hefur almennt verið skilið þannig, sést m. a. á því, að tekjuskattur ársins, eða af tekjunum árið 1941, er áætlaður á fjárl. fyrir árið 1942 aðeins 3150000 kr., og þó er liðinn nálega helmingur ársins 1941, þegar gengið er frá fjárl. fyrir árið 1942. Og það var nákvæmlega yfirvegað, hvort fært væri að hækka áætlaðar tekjur ríkissjóðs af tekju- og eignarskatti 1942. Og þegar þessi liður var athugaður, þótti það ekki fært að hækka hann. Ef nokkrum manni hefði þá komið í hug, að á næsta þingi ætti að breyta til í þessu efni, þá lá ekkert beinna við heldur en að gera ráð fyrir því í fjárl. fyrir árið 1942.

Annað er líka, sem styður þetta, l. um stríðsgróðaskattinn. Skv. tekjuskattslöggjöfinni er hann frádráttarbær. Því var lýst yfir í þinginu, að hann væri ákveðinn með það fyrir augum. að hann ætti að vera frádráttarbær. Og ef ekki hefði verið gengið út frá því sem sjálfsögðu, þá er einnig hvað hann snertir alveg vafalaust, að það hefði þurft að ákveða hann öðruvísi en gert var, með tilliti til þess, að hann skyldi ekki vera frádráttarbær.

Með þeirri breyt. á skattal., sem hér er till. um í þessu frv., er tekjuskatturinn ekki frádráttarbær, sem á að byggjast á almennum skattal., en ekki á l. um stríðsgróðaskatt. Nú sagði hæstv. viðskmrh., að það þyrfti að athuga nánar, hvort rétt þætti að breyta l. um stríðsgróðaskatt, og gæti í því falizt, að þetta ákvæði yrði einnig tekið til athugunar í því sambandi. Sjálfstfl. hefur ekki haft þetta mál sérstaklega til athugunar eða umr. á sínu þingi. Enda var ekki gert ráð fyrir því, að þetta þing yrði svo langt, að líklegt væri, að afgr. yrðu á því ný tekjuskattslög. Og ég skal ekkert um það full-

yrða, hvaða afstöðu hann mundi taka til þess að hækka að einhverju leyti skatta. En ég þykist geta fullyrt, að hann geti ekki sætt sig við það, að gengið sé á þá samninga, sem ég hef lýst og voru gerðir á síðasta þingi, og ég verð að telja það alveg óviðurkvæmlegt. Hins vegar, um aðrar breyt, sem í frv. þessu felast, get ég ekkert fullyrt um afstöðu flokksins. Það er margt rétt í því, sem hæstv. viðskmrh. tók fram í því sambandi. Það er víða orðið mjög mikið álítamál um breyt. í því efni að hverfa frá því að hafa umreikning á tekjunum, en hækka í þess stað persónufrádráttinn. Það verður kannske ekki alveg eins þegar til framkvæmdarinnar kemur, þó að það hljómi nokkuð sanngjarnlega að tala um, að hár persónufrádráttur sé réttlátur, vegna þess að með því móti að hafa hann svo sé hægt að fá gerðan verulegan mun á einhleypum mönnum og fjölskyldumönnum. En á því máli eru vissulega fleiri hliðar heldur en í þeim orðum felst.

Ég hef ekkert á móti því, að þetta frv. fái fullkomlega þinglega meðferð og gangi til 2. umr. og til n. til athugunar. En ég áskil mér fullan rétt um afstöðu mína og Sjálfstfl. gagnvart því.

Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég vildi, út af því eina atriði, sem hæstv. fjmrh. gerði að umtalsefni, og þeim misskilningi, er kom fram hjá honum í því sambandi, segja örfá orð.

Hæstv. fjmrh. minntist á, að sér virtist það vera beinlinis gengið á gerða samninga um skattamálín á síðasta þingi, ef skattal. væri nú breytt á þann hátt, sem hér er lagt til, að gert verði. Ég vil leggja mig fram til þess að leiðrétta þennan misskilning á þessu fyrsta stigi málsins, um leið og hann kemur fram, og vil upplýsa eftirfarandi, til viðbótar því, sem ég tók fram um þetta í framsöguræðu minni.

Í öllum þeim samningum, sem áttu sér stað á þinginu í fyrra, höldum við því eindregið fram framsóknarmenn, að það bæri að breyta grundvellingnum fyrir skattaálagningunni á þann hátt, sem nú er gert ráð fyrir í þessu frv. Hið sama var gert í millþn. þeirri, sem starfaði um sömu mundir. Því var lýst yfir af hálfu fulltrúa Sjálfstfl. í samninganefndinni, að þeir vildu ekki fallast á þessa breyt. Því var einnig lýst yfir af fulltrúum Alþfl., að þeir vildu ekki, eins og þá staðu sakir, fallast á þessa breyt. Við marglýstum eftir því í samninganefndinni, hvort afstaða flokkanna væri óhagganleg eins og þá stöðu sakir, og fengum alltaf sömu svör. Við framsóknarmenn lýstum yfir því við alla þessa samninga, bæði seint og snemma, að Framsfl. hefði tekið þetta mál upp sem stefnumál sitt og mundi flytja það á Alþ., hvenær sem hann hefði tækifæri til, unz hann gæti komið því fram, ef hann gæti fengið fylgi fyrir því. Um leið og við gengum inn á það í samninganefndinni að flytja ekki á síðasta Alþ. till. um þessa breyt. á skattalögunum, sem lögð var talsverð áherzla á af hinum flokkunum, þá tókum við það fram, að við gengjum inn á það einungis af þeim ástæðum, að hinir flokkarnir hefðu lýst því skýrt yfir í samninganefndinni, að þeir ætl-

uðu ekki að fylgja slíkri breyt. og að við gerðum það til þess að vekja ekki óþarfar þrætur á því þingi, þar sem fyrirsjáanlegt var, að slíku breyt. væri ekki hægt að koma fram þá. En við tókum það einnig skýrt fram, einmitt til þess að fyrirbyggja allan misskilning, að við mundum fylgja þessu stefnumáli okkar fram, hvenær sem tækifæri gæfist, þangað til við fengjum því framgengt. Í umr., sem um skattamálín fóru fram hér á hæstv. Alþ., kom það fram, að hér var aðeins um bráðabirgðasamkomulag að ræða og um þetta atriði sérstaklega.

Um frádráttarregluna og hækkun á varasjóðshlunninum útgerðarinnar lét ég á því þingi falla eftirfarandi ummæli, eftir að ég hafði gert eins ýtarlega og mér var unnt grein fyrir þeirri stefnu, sem Framsfl. hafði tekið í þessu máli, — með leyfi hæstv. forseta: —

„Nú vil ég taka það fram, að enda þótt þetta hafi verið hér sagt um þessa breyt. og Framsfl. hafi ákveðið að beita sér fyrir því að koma henni á, hefur það þó verið gert til samkomulags að flytja ekki þessa breyt. eins og nú standa sakir. En ég verð þó að nota tækifærið til þess að lýsa yfir því, að við framsóknarmenn munum reyna að koma þessari breyt. fram seinna, enda þótt við flytjum ekki sérstaka till. að þessu sinni. Ég vil einnig geta þess um leið, af því að ég gleymdi að tala um það áðan, að við höfum fallist á að takmarka ekki árið 1940 þær upphæðir, sem aðilar mættu leggja til varasjóða. En eigi að síður teljum við, að þessar takmarkanir verði að setja, vegna þess að við álitum, að þessi varasjóðshlunnindi geti ekki náð lengra en að vissu marki.“

Í samninganefndinni var þetta tekið enn greinilegar fram af okkar hálfu, því að við óttuðumst það, sem hefur komið hér fram, að ef við legðum þetta mál ekki fram á þingi síðar, þá gæti það orðið misskilnið. Alveg sama mun hafa komið fram af okkar hálfu í þeim blaðamuræðum, sem um þetta mál hafa átt sér stað.

Skv. þeim skattal., sem voru samþ. hér á síðasta þingi, var frá því einu gengið, að greiddur skattur og útsvör á árinu 1940 skyldi dregið frá, en hitt var greinilega tekið fram í samningunum, að í framtíðinni færi um þetta eins og önnur atriði skattal., hvað Alþ. aðhylltist á hverjum tíma.

Ég vildi benda á, til þess að draga það enn greinilegar fram, að í öllum þeim samningum, sem áttu sér stað um skattamálín á síðasta Alþ., var aldrei að öðru vikið en að þar væri um bráðabirgðalausn að ræða. Það var öllum jafnmikið áhugamál, af skiljanlegum ástæðum. Þegar samningar stóðu yfir um þessi skattamál, þá stóðu kosningar fyrir dyrum, og ekki var farið að ræða kosningafrestun milli flokkanna. Flokkarnir vildu auðvitað hafa frjálsar hendur um að fylgja stefnu sinni í skattamálum, hvað sem bráðabirgðasamningum um þau liði. Má minna á í þessu sambandi, að ekki hefðu menn með neinum rétti getað talið, að Sjálfstfl., með því að ganga inn á þá skatta, sem samþ. voru í fyrravor, hafi skuldbundið sig til að láta þá baldast, ef hann hefði í kosningunum, sem þá voru framundan, fengið holmagn til þess að

breyta þeim. Engum hefði til hugar komið að ætlast til slíks. Þetta tek ég fram til þess að fyrirbyggja þann misskilning, sem kom fram hjá hæstv. fjmrh.

***Fjmrh. (Jakob Möller):** Ég vil aðeins út af því, sem hæstv. viðskmrh. svaraði mér áðan, endurtaka það, að af hálfu Sjálfstfl. var svo um samið, að tekjuskattur 1941 kæmi til frádráttar árið 1942. Þessu til frekari áréttingar vil ég vekja athygli á því, að sérstaklega var gerð fyrirspurn í báðum d. um stríðsgróðaskattinn, hvort hann væri frádráttarhæfur, af því að ekkert var fram tekið um það í frv. Ég bar mig þá saman um það við aðra ráðh., og um það var enginn ágreiningur, að ég lýsti því yfir í d., að hann yrði að sjálfsögðu frádráttarhæfur. Þessu lýsti ég yfir, án þess að nokkrum andmælum væri hreyft gegn því, en ef það hefði verið ætlunin að breyta því þegar á næsta þingi, var auðvitað skylt að vekja athygli á því, að það væri því aðeins gert, að tekju- og eignarskattsl. væri breytt. Fleira þarf ég svo ekki um það að segja.

Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson): Mér þykir miður, að hæstv. fjmrh. skuli taka fram nú, að hann liti svo á, að það hafi verið skoðað sem samningur af hálfu Sjálfstfl., að ekki yrði gerð sú grundvallarbreyt. á skattalögum, sem hér er lagt til, að gerð verði. Ég hef ekki enn þá skilið, hvað hæstv. ráðh. hefur fyrir sér í þessu, því að þær ástæður, sem hann færði hér fram, fá ekki staðizt. Ég hef gefið upplýsingar um það, sem fram fór við samningana, og væri gott að heyra, hvort þær væru vefngar. Hvort það er vefengt t. d., að í þeim samningum tókum við fulltrúar Framsfl. það fram, að við höldum fullum rétti til þess að leggja fram hvenær sem væri þá grundvallarbreyt., sem hér eru nú gerðar till. um. Þetta tókum við sérstaklega fram með tilliti til þess, að alveg væri öruggt, að það kæmi ekki í bága við það, sem þar var gert, þó að þessi breyt. yrði flutt á næsta þingi. Það er því fullkominn misskilningur, ef sjálfstæðismenn hafa staðið í þeirri meiningu, að með þessum samningum féllu framsóknarmenn frá þessu stefnumáli sínu til frambúðar. Það er álíka fjarstætt og það væri, ef við höldum fram, að það hefði komið í bága við þennan samning, þó sjálfstæðismenn hefðu breytt skattalögum á þessu eða næsta þingi, ef þeir hefðu holmagn til. Vitanlega hefur flokkurinn fullan rétt til þess að gera það. Hefðu farið fram kosningar s. l. vor og Sjálfstfl. fengið hreinan meiri hl., gat engum dottið í hug að draga í efa, að flokkurinn mundi gerbreyta skattal., sem sett voru í vor. Það var greinilega tekið fram af Sjálfstfl. eins og okkur, að með því bráðabirgðasamkomulagi væri ekki að neinu leyti fallið frá stefnu flokksins í skattamálum, enda geta menn getið sér þess til, hvort flokkarnir muni hafa farið að gera samning um skattal. til frambúðar rétt fyrir kosningar, sem enginn vissi nema breyta kynnu alveg viðhorfinu á þinginu. Mér þykir það því leiður misskilningur og ástæðulaus, sem hér hefur fram komið, og eins og ég sagði, vil

ég, að það komi greinilega hér fram, hvort það, sem ég upplýsi hér, að farið hafi fram um þetta mál í samningan., er vefengt eða ekki. Þær þingráður, sem fluttar voru um málið, eru að því leyti fullkomnari gögn en umræður í samninganefndinni, að þær eru opinber skjöl. Þessar umræður bera það einnig með sér, að það, sem ég hef sagt hér, er rétt og fyrirvarar þar þannig fram settir, að ekki gat valdið misskilningi.

Hæstv. fjmrh. vill benda á í þessu sambandi til stuðnings þeim skilningi, sem hann vildi halda fram, að í fjárl. fyrir 1942 séu skattar svo lágt áætlaðir, að augljóst sé af því, að menn hafi gert ráð fyrir, að því skattafyrirkomulagi yrði fylgt áfram, sem lögfest var í fyrra. Hæstv. fjmrh. velt það jafnvel og ég, að áætlun um tekjur af skattal. eru ætíð miðaðar við þau l., sem gildandi eru, þegar fjárl. eru samin. Engum fjmrh. dettur í hug að miða þar við annað en gildandi skattal. Það var ekki heldur nein ástæða til þess fyrir hæstv. fjmrh. að taka þær yfirlýsingar, sem komu fram frá okkur um baráttu okkar í þessu máli, þannig, að breyta ætti fjárl. þeirra vegna, þar sem ekkert lá fyrir um, að stefna okkar yrði ofan á í þinginu.

Hæstv. ráðh. vildi líka draga fram í þessu sambandi, að fyrirspurn í þinginu um það, hvort stríðsgróðaskatturinn væri frádráttarhæfur skv. frv., sem fyrir lá, hefði verið svarað játandi. Það orkaði ekki tvímælis, að bæði stríðsgróðaskatturinn og tekjuskatturinn voru frádráttarþærir skv. frv., sem fyrir lá í fyrra, og þeim l., sem samþ. voru þá og enn eru í gildi. Um það hefur aldrei verið neinn vafi, og þetta gildir, þangað til því kann að verða breytt. Hins vegar skiptir þetta engu máli í sambandi við þann misskilning, sem hér hefur komið fram.

Til þess að upplýsa enn frekar þessi mál og til þess að sýna, hvort farið hefur verið á bak við Sjálfstfl. í þessu sambandi, vil ég taka það fram, að hv. þm. V.-Húnv., sem tók þátt í þessum skattasamningum alveg frá byrjun og átti sæti í samningan., lýsti yfir alveg nákvæmlega því sama við framsögu sína í málinu í Nd. eins og ég lýsti yfir í Ed. Það lá því alveg skýlaust fyrir af hálfu Framsfl., að hann væri alls ekki fallinn frá þessu stefnumáli sínu. Enn fremur vil ég benda á grein, sem hv. þm. V.-Húnv. skrifaði í Tímann alveg um sama leyti og málið var til meðferðar í þinginu, og þar sem gefin var alveg sams konar yfirlýsing. Þar segir svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Á samningafundi um skattamálin báru framsóknarmenn fram till. um það, að sú regla yrði upp tekin að hætta að draga útsvör og skatt frá skattskyldum tekjum, en skattstígarnir lækkaðir sem því svaraði. Hinir stjórnarflokkarnir vildu ekki á það fallast, og er því ekki unnt að koma þeirri breyt. á að þessu sinni. En Framsfl. mun halda áfram að vinna að því máli, unz það hlýtur nægilega mikið fylgi.“

Á öllum þessum stöðum eru sams konar yfirlýsingar gefnar. Ég man alveg sérstaklega glögg, að um leið og sá samningur var gerður f. h. Framsfl., að breyt. yrði ekki flutt á síðasta þingi, þá tók ég fram einu sinni enn, að menn mættu ekki skilja það þannig, að Framsfl. ætlaði

að leggja málið á hilluna. Mér hefur aldrei flogið í hug, að Sjálfstfl. félli með þessum bráðabirgðasamningum frá stefnu sinni og gengi inn á okkar, en þá vil ég ætlast til þess drengskapar á móti, að það sama verði viðurkennt um Framsfl. og menn snúi sér að öðru en því að reyna að flækja þetta svo fyrir mönnum, að ekki fáiist hreinlega úr því skorið, frá hverju var gengið í samningunum. Við vitum það allir, sem tókum þátt í þessum samningum, að það voru aðeins bráðabirgðasamningar, miðaðir við afgreiðslu á því þingi, sem þá stóð yfir, og við skulum ekki vera með nein látalæti um annað. Við vitum allir, að allir flokkar marglýstu yfir, að þeir hefðu óbundnar hendur framvegis, þrátt fyrir það, sem gert var.

***Haraldur Guðmundsson:** Hæstv. viðskmrh. lét þess getið, að svo beri að líta á, að frv. um ráðstafanir gegn dýrtíðinni og tvö önnur frv. frá samflokksmönnum hans séu hlekkir í sömu keðju og grundvöllurinn undir dýrtíðarráðstöfununum væri sá, sem lagður væri með dýrtíðarfrv. Ég harma mjög, að hæstv. ráðh. skuli líta þessum augum á málið, að það, sem fyrst og fremst þurfi að gera, sé að lögbinda kaupið, en hitt komi síðar, að taka hæfilegan hluta af stríðsgróðanum.

Hæstv. ráðh. sagði, að tilætlunin væri með þessu frv. að draga úr umframkaupgetu stríðsgróðamanna og jafnframt safna fé til nauðsynlegra framkvæmda. Þessum tilgangi er ég alveg sammála, og vil ég því fullkomlega og minn flokkur taka þetta frv., sem hér liggur fyrir, til athugunar, og mun ég því greiða því atkv. til 2 umr.

Um það atriði, sem hér hefur verið mikið rætt, hvort þær breyt., sem gerðar voru á skattal. í fyrra, væru til frambúðar, þá er ég hæstv. ráðh. alveg sammála, og ég leit svo á, að þá hefði aðeins verið gert samkomulag um, hvernig ætti að skattleggja gróða ársins 1940, og ég hygg, að það hafi yfirleitt verið skoðun þeirra, sem þátt tóku í þeim samningum.

Hæstv. ráðh. hermdi það rétt, að Alþfl. hafi eins og þá var ástatt fallið á, að draga mætti skatt og útsvar frá, áður en skattur væri lagður á. En Alþýðuflokksmenn tóku það greinilega fram í samningan., að þessi afstaða flokksins byggðist á því, að ef þá hefði verið hætt við að draga skatt og útsvar frá og lækka um leið skattstigann eins og þar var ráð fyrir gert, hér um bil um helming, þá hefði það þýtt eins og þá var ástatt stórkostlega lækkun á skatti hjá öllum útgerðarfyrtækjum í landinu, því að þau höfðu ekki greitt skatt eða útsvar hvort sem var, svo að ef hefði átt að taka upp þessa reglu, þegar stórgróði var í aðra hönd, en ekkert útsvar greitt árið á undan, þá hefði það verið stórkostleg ívilnun við þá, sem græddu meira á þessu ári en nokkur dæmi voru til. Á þessu byggðist þessi afstaða Alþfl. þá. Nú er þetta ekki lengur fyrir hendi, og því mun Alþfl. vilja taka málið til athugunar á ný og sjá, hver verður niðurstaðan af þeirri athugun.

Ég minnst þess einnig, að hæstv. viðskmrh. tók fram margsinnis, að Framsfl. legði mikla

áherzlu á, að þessi grundvallarbreyt. yrði gerð á skattal. Ég ætla, að ég muni það rétt, að hæstv. ráðh. hafi viðhaft þau ummæli, að flokkurinn mundi leggja fram till. um það þing eftir þing, unz það næði fram að ganga.

Um stríðsgróðaskattinn er það að segja, að Alþfl. vill hafa hann talsvert hærri, jafnvel svo, að hann geti komizt upp í 90%. Ýmis atriði tel ég ekki til bóta, heldur þvert á móti til hins lakara frá því, sem er í núgildandi skattal. Á ég þar fyrst og fremst við að fella niður ákvæðið um umreikning tekna, þegar skattur er á lagður. Ég skal jata, að þá breyt. á persónufrádrættinum og dýrtíðaruppbót á hann er nokkur léttir fyrir menn með meðaltekjur og lægri, sem hafa marga fram að færa. Því að 170 kr. nú jafngilda ekki meira en 100 kr. fyrir stríð, og hundraðsgjald skattsins ætti ekki að vera hærri nú en í samræmi við þá rýrnum gjaldgetunnar, sem af því leiðir, en síðan yrði bætt álagi á skattinn eins og þarf. Ég tel þessa síðastnefndu breyt. ekki til bóta. Það er rangt, sem hæstv. viðskmrh. hélt fram, að hin leiðin væri of erfið í framkvæmd. Ég veit ekki betur en skattstofan í Reykjavík geti reiknað þetta út fyrir landið án mikilla erfiðleika og tilkynnt bæjar- og sveitarstjórnunum. — Ég er fylgjandi því, að frv. verði athugað sem rækilægast og mun greiða því atkv. til 2. umr. og nefndar.

***Sigurður Kristjánsson:** Hæstv. viðskmrh. hélt því fram í tölu sinni af afar miklum krafti, að annaðhvort væri órétt hermt frá samningum flokkanna í fyrra um skattamálin eða byggt á miklum misskilningi, ef nokkur maður héldi því fram, að samkomulagið hefði átt að verða nokkuð varanlegt. Ég get lýst yfir því fyrir mína hönd, og hygg það sama gætu sjálfstæðismenn yfirleitt sagt, að þannig var mér flutt þetta samkomulag, að það ætti að verða til frambúðar. Enginn Sjálfstflm. mun hafa látið sér detta í hug, að það eða aðalatriði þess stæði skemur en þjóðstjórnin, og hiklaust var því treyst, að hún stæði, meðan stríðið héldist. Samningarnir um skattal. stóðu lengst yfir allra samninga milli flokkanna, og missiri eftir að þeir eru útljáðir og öllu virðist ráðið fastlega til lykta, er samkomulagið brotið með þessu frv.

Hitt er annað mál, að ég hef aldrei gengið svo í barndómi, að mér dytti í hug, að Framsfl. efndi heit sín lengur en honum þætti sér hagur að, — nema helzt er hann heitir illu, — og þregður nú eigi mær vana sínum, þegar færi virðist til ofsókna á hendur skattgreiðendum atvinnuveganna. Eflaust fer um þetta mál eftir atkvæðamagni fremur en röksemdum, og ætla ég ekki að eyða miklu þúðri á það að sinni, en verð að gera nokkrar aths.

Frá mínu sjónarmiði og sjálfsagt margra annarra er það alger rökvilla að ætlast til, að opinber gjöld séu ekki frádráttarþær sem annar rekstrarkostnaður. Það er meining skattal., að frá skattskyldum tekjum geti framleiðendur og aðrir dregið bein útgjöld sín, sem vegna atvinnurekstrarins eru gerð. Opinber gjöld eru lögð á þann atvinnurekstur og því rekstrarkostnaður í eðli sínu. Hvaða rök eru fyrir því

að undanskilja þann hluta rekstrarkostnaðar í frádráttinum? — Ástæðan til að undanskilja skattafrádráttinn, banna hann, er ekki svo mjög það, að menn greini á um þetta eðli hans, heldur hin gamla stefna Framsfl. og Alþfl. að koma í veg fyrir efnahagsviðréttingu atvinnufyrirtækja.

Áður þegar Alþ. hefur lagt á þunga skatta, hefur það ætíð verið afsakað með því, að kröggur hins opinbera neyddu löggjafarvaldi til að ganga svo hart að skattgreiðendum um stundarsakir, — þetta yrði að gera til að geta haldið í horfinu verklegum framkvæmdum og staðið strau af hinum sívaxandi skyldum þjóðfélagsins. Nú stendur öðruvísi á. Nú þykir sumum mönnum ríkissjóður svo efnum búinn, að það sé hégómamál eitt að kasta frá sér milljónatekjum með því að hafa áfengisverzlunina lokaða. Nú er auðheyr, að höfuðtilgangur þessa frv. er ekki óhjákvæmileg fjárflokkun ríkissjóðs, heldur að hindra viðreisn atvinnuvega, sem við sjálfstæðismenn hljótum að bera fyrir brjósti og verja fyrir yfirgangi. Því hefur margsinnis verið haldið fram af sjálfstæðismönnum, að heppilegast væri að miða skattgreiðslur manna við meðaltækjur þeirra um nokkurt árabíl. Það mundi gera tekjur ríkissjóðs vissari og jafnari, taka af honum áhættu og skakkaföll verri áranna gegn því að takmarkaðri yrði fjárstraumur góðæra á hirzlu hans. Og það mundi gefa atvinnufyrirtækjum nauðsynlegt öryggi og meiri festu í fjárhagsáætlanir þeirra ár frá ári. Móti þessu hefur Framsfl. barizt alveg sérstaklega, — og tilgangurinn er auðsær. — Til marks um ósamkvæmni þess flokks og stefnuleysi að öðru leyti get ég minnt á, að þegar ég flutti á næstsíðasta reglulegu Alþ. till. um hækkaðan persónufrádrátt vegna verðlagshækkunar, sem orðin var, síðan sá frádráttur hafði verið lögfestur, þá greiddu ég held allir framsóknarmenn atkv. móti þessu. Nú þegar búið er að hækka persónufrádráttinn, koma þeir aftur með till. um að hækka hann meira. Hver er tilgangurinn?

Mál þetta er enn á fyrsta stigi og fer sjálf-sagt til athugunar í nefnd. Gefst að því búnu tækifæri til að athuga einstakar gr. frv.

*Jón Pálmason: Ég ætlaði ekki að tala um þetta mál nú, því að ég býst við, að það fari til n., sem ég á sæti í. En hæstv. viðskmrh. lýsti eftir mótmælum gegn þeirri fullyrðing sinni, sem mér og flestum þykir furðuleg og átti að vera röksemd í deilu hans við hæstv. fjmrh. áðan, að samningar flokkanna í fyrra um skattamálin hafi ekki náð til þessa árs. Ég undrast, hve langt hann leyfir sér að ganga. Hann veit eins og ég og allir, sem að samningunum stóðu í fyrra vetur, að eitt ágreiningsmálið, sem einna lengst stóð á, var hvort skattur, sem á tekjur ársins 1940 er lagður, mætti dragast frá tekjum ársins 1941. Vikum saman var þræfað um þetta. Niðurstaðan varð, að skatturinn skyldi frádráttarber frá tekjum ársins 1941. Þetta var svo greinilegt sem orðið getur. En hitt er rétt hjá hæstv. viðskmrh., að það var tekið fram, að þetta þyrfti ekki að gilda um alla framtíð. Þess vegna tel ég það svo greinileg svik sem nokkur

svik geta verið að vikja frá samkomulaginu í þessu efni.

Þó blöskraði mér nærri enn meir, þegar það koma fram í ræðu hæstv. viðskmrh., að hann fór að setja málið í samband við kosningafrestunina og fullyrkti, að engum hefði verið farið að koma til hugar að fresta kosningum, þegar samið var um skattamálin.

Ég skil ekki, hvernig nokkur þm. leyfir sér að bera sér slíkt í munn — um svo kunnugt mál. Skattal. voru afgr. 3. maí, en kosningafrestunin 15. maí, og þá var sannarlega liðið meira en nokkrar vikur frá því að fyrst var tekið að ræða um kosningafrestun á fundum flokkanna og í ýmsum viðræðum. — Þetta vildi ég taka fram, úr því hæstv. ráðh. lýsti eftir mótmælum.

Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson): Hv. þm. A.-Húnv. getur ekki gengið fram af mér lengur. Ég er orðinn því svo vanur að heyra furðuleg orð af munni hans, að mér getur aldrei blöskrað neitt, sem kemur úr þeirri átt. Ég vil segja honum það fyrst, að hann tók ekki þátt í þessum samningum fyrr en á nokkrum fundum allra síðast og veit ekkert, hvað fyrr hefur gerzt, ef hann hefur þá tekið eftir á þessum fundum heldur. En annaðhvort hefur hann þá verið úti á þekju eða ýmislegt skapast í höfði hans síðan. Hann talar um, að það hafi þar verið eitt aðalatriðið, hvort skattur, sem lagður er á tekjur ársins 1940, mætti dragast frá skattskyldum tekjum ársins 1941, þá er að skattlagning þeirra kemur á árinu 1942. En þar var aðeins rætt um, hvort breyta skyldi l. og hlaut sú breyt., er gerð var, að ráða frádrætti frá skatttekjum ársins 1940, en ekkert var frekar bundið um álagning á tekjur ársins 1941. Við fulltrúar Framsfl. tókum fram hvað eftir annað, að við vildum hafa óbundnar hendur að breyta l. við fyrsta tækifæri. Ráðherrar Sjálfstfl. vissu, að það var engan veginn tryggt, að á sínum tíma yrði leyst á draga skatta ársins 1940 frá tekjum ársins 1941. Ég veit ekki, hvort Sjálfstfl. hefur treyst því, að Alþfl. yrði móti breyt. á l. í þessu efni. Við framsóknarmenn ætludum að bera þessa breyt. fram þing eftir þing, þangað til við fengjum henni framgengt. Þar var stefna okkar söm við sig, eins og hv. 5. þm. Reykv. var að tala um. Það er engu líkara en sumir þm. Sjálfstfl. áliti, að samningarnir hafi átt að binda Framsfl. í hverju atriði um alla framtíð, en þeir ættu að hafa frjálsar hendur að gera þær breyt., sem þeir vildu. Því að ég held, að hv. þm. A.-Húnv. vilji ekki halda því fram, að þeir sjálfstæðismenn hafi bundið sig til að gera ekki framar till. til breyt. á skattalögum.

Það segir hann, að sér hafi blöskrað mest, að ég skyldi minnst á kosningafrestun og fullyrða, að samningarnir um skattal. hafi verið gerðir án tillits til þess, sem síðar samdist um hana. Ég veit ekki, hvað þessi hv. þm. veit. kannske veit hann hreint ekki neitt, en hitt veit ég, að skattasamninginum var lokið áður en til kom að fresta kosningum. Það skiptir engu í þessu sambandi, þótt þingið afgreiddi skattalögin ekki fyrr en 3. maí; — hvert atriði var fastráðið löngu fyrr, löngu áður en kosninga-

frestun var tekin fyrir á flokksfundum, — nema vera skyldi í flokki þessa hv. þm., eftir sögusögn hans að dæma.

Fullyrðingar þessa hv. þm. og ummæli hæstv. fjmrh. áðan eiga vist að skiljast svo, að samkomulagið um afgreiðslu skattal. í fyrra hafi átt að binda flokkana til frambúðar. En ég bið menn að athuga, að bæði þá og síðan hafa fallið orð hér á þingi, sem sanna hið gagnstæða. Í sambandi við afgreiðslu dýrtíðarl. á s. l. vori kom þetta e. t. v. allra ljósast fram. Þá féllust sjálfstæðismenn á að framfylgja hinum nýju skattal. á þann hátt að leggja viðauka á skattinn, og má marka af því, hvort talið var, að frá þessu hefði verið fullgengið til frambúðar, eða hitt þó heldur.

Ég verð að segja, að ég kann engan veginn við þessar umr. Það er af líkum ástæðum og ég kunni alls ekki við þá framkomu manna, sem ég hef starfað með, þegar þeir leyfðu sér í umr. um dýrtíðarmálið undanfarna daga að skýra þannig frá því, sem gerzt hafði í ríkisstj. við undirbúning málsins, að það gaf alranga mynd af veruleikanum. Þó að margt hafi milli borið um stund, ætlast ég til þess drengskapar í samningum, að það verði hreinlega viðurkennt, sem var, að hvorki sjálfstæðismenn né framsóknarmenn vildu í fyrra binda sig neitt til frambúðar í skattamálum. Hefði til kosninga komið, vildu sjálfstæðismenn hafa leyfi til að lýsa sig andviga hinum nýju skattal., — og gerðu það strax, töldu grundvallarstefnu þeirra alranga, enda nær hina sömu sem við framsóknarmenn hefðum alltaf haldið, landinu til niðurdreps. Þetta kom þá mjög ákveðið fram hjá m. a. hæstv. fjmrh. og hv. þm. Vestm., er þeir ræddu skattal. í Ed. Hver vill nú halda því fram, að þeir hafi viljað binda sig til frambúðar við slík háskaloð óbreytt? Nei, það þýðir ekki að hjóða almenníngi rangfærslur um vilja Sjálfstfl. í þessu máli og fyrst þeir voru og vildu vera óbundnir, hlutu aðrir flokkar að vera það líka.

Engu að síður lætur nú einn fulltrúi Sjálfstfl. það heita svo, að með flutningi þessa frv. fari Framsfl. á svíg við samningana í fyrra. Það er byrjun áróðursherferðar. Annar tekur undir og kemst svo að orði, að samningar séu brotnir með þessu. Við vitum, að þetta er allt tilhæfulaust. Hinn þriðji tekur samt undir og fullyrðir, að samningarnir séu sviknir, og það mun vera sú „lína“, sem blöðum flokksins er ætlað að fylgja í kosningabaráttu. Verði þeim að góðu, en á Alb. kann ég ekki við þetta.

*Jón Pálmason: Hæstv. viðskmrh. segir, að sér geti ekki blöskrað neitt af því, sem ég hef reynt að gera þingheimi ljóst í ráðherraframkomu hans. Já, honum blöskrar ekki, en mér blöskrar óskammfeilni hans. Það er kunnugt, að samningarnir snerust fyrst og fremst um það, hvernig skattur skyldi lagður á tekjur ársins 1940, og þá að sjálfsögðu um það um leið, að sá skattur yrði frádráttarbær frá næsta árs tekjum á þann hátt, sem í skattal. segir. (Viðskmrh.: Tilhæfulaust hjá þm.). Þetta hélt ég öllum hefði þá verið ljóst. (StgrSt: Eru þessir samningar ekki bókaðir einhvers staðar?). Nei,

því miður voru þeir ekki bókaðir, heldur gert ráð fyrir, að við ættum í samningum við heiðarlega menn. Reyndin er ólygnust. Og svo leyfir hæstv. viðskmrh. sér að tala um drengskap í þessu sambandi. Ég held hann ætti ekki að leyfa sér að nefna það orð.

Ég get lýst yfir því, að fyrir löngu var byrjað að ræða um kosningafrestun innan flokkanna og víðar, áður en samningum um skattal. var lokið.

Ég sé enga ástæðu til þess að þræta um þetta við hæstv. ráðh., en það segir sig sjálft, að það gat ekki verið ágreiningur um þetta atriði, hvort skatturinn væri frádráttarbær, sem lagður var á 1940, ef átti að kippa því strax til baka áður en árið er liðið. Hitt er rétt, sem hæstv. ráðh. hélt fram, að framsóknarmenn tóku fram, að þeir vildu koma fram þessari breyt., en þeir bera brtt. fram ári of snemma.

Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég vil freista að fá hv. þm. A.-Húnv. til þess að skilja, hvað um er að ræða. Hv. þm. heldur því fram, að það hafi verið þrætt um það í sambandi við skattasamningana, — en hann var ekki nema nokkurn tíma í samninganefndinni, — hvort skatt, sem greiddur er af tekjum ársins 1940, skuli heimilt að draga frá tekjum yfirstandandi árs.

Þetta er rangt. — Við kröfðumst þess framsóknarmenn, — og hefur hv. þm. Seyðf. staðfest, að ég fer rétt með, — að niður skyldi felld úr skattal. heimild til þess að draga greiddan tekjuskatt og útsvör frá tekjum við ákvörðun skattskyldra tekna, en um það var deilt, hvort skatturinn skyldi koma til frádráttar tekjum ársins 1940, en ekki tekjum ársins 1941.

Ef hv. þm. A.-Húnv. hefði rétt fyrir sér, hefði þetta ákvæði átt að gilda um skattálagningu yfirstandandi árs, hefði þá þurft að vera sérstaklega um það samið, og hefðu, samkv. því, flokkarnir ekki getað gert breyt. á skattalöggjöfinni á Alb. 1942. Nú átti að kjósa til Alþingis s. l. vor. Vill þá hv. þm. A.-Húnv. halda því fram, að með samningunum í fyrra hafi sjálfstæðismenn bundið svo hendur sínar, að þeir hefðu ekki getað breytt skattalöggjöfinni á Alb. 1942, ef þeir hefðu náð meiri hluta á því þingi? Auðvitað ekki. Þetta sannar hins vegar, að fullyrðingar hv. þm. eru rangar. Alb. 1942 getur breytt eins og því sýnist álagningu skatts á tekjur ársins 1941. Þetta stendur fast. Eftir er að fá úr því skorið, hvort flokkarnir bundu hendur sínar á þingi 1942 í samningunum síðast liðið vor. Ég segi, að þeir hafi ekki gert það, og hver einasti maður, sem tók þátt í samningunum, veit, að það er rétt. — Og alveg sérstaklega tókum við framsóknarmenn fram, að þótt við þá legðum ekki fram brtt. í þá átt, sem þetta frv. gerir, mætti það ekki misskiljast, því að eftirleiðis mundum við bera þær breyt. fram, unz þær næðu samþykki þingsins.

Halda menn nú, að sjálfstæðismenn séu svo grunnfærnir, að þeir hafi ekki skilið, hvað þessi yfirlýsing þýddi? Þeir vissu, að skv. þessari stefnuyfirlýsingu þá var alveg undir jafnaðarmönnum komið, hvort grundvallarbreyting yrði samþ. á Alb. 1942, nema því aðeins, að Sjálfstfl. ynni á í kosningunum.

Það kann að vera, að hv. þm. A.-Húnv. hafi ekki skilið þetta og megí afsaka hann með því, en það hafa áreiðanlega aðrir gert.

Nú skulum við setja sem svo, að sjálfstæðismenn hafi byggt á misskilningi hv. þm. A.-Húnv. Hvaða frágangur var það þá á svona stórkostlegum samningi, að hafa það ekki beinlínis fram tekið í honum, að ákvæðin um skattfrádrátt skyldu gilda tiltekinn tíma? Það sjá allir, að ef Sjálfstfl. hefði litið svona á, hefði hann auðvitað krafist skýlausra yfirlýsinga af Framsfl., að þessu ákvæði mætti ekki breyta á þinginu 1942.

Ég skal taka það fram, að það hefur alltaf vakið undrun hjá mér, að sjálfstæðismenn vildu ekki ganga inn á okkar leið. Hvort þeir hafa treyst því, að jafnaðarmenn stæðu fast við sína móttöðu, get ég ekki um sagt, en jafnaðarmenn höfðu lýst yfir því, að þeir vildu ekki ganga inn á þessa breyt. að svo stöddu. Sjálfstæðismenn máttu hins vegar ganga að því visu, að þetta flokksmál Framsfl. yrði flutt þing eftir þing, þar til næðist fylgi meiri hluta þingsins.

Hv. 5. þm. Reykv. sagðist ekki genginn svo í barndóm, að hann byggist við því, að framsóknarmenn stæðu við gefin heit. Slík fátýrði sem þessi hafa ekkert gildi og eru ekki svara-verð. En sumum kynni að finnast, að eitthvað í þessa átt mætti með réttu segja um framkomu Sjálfstfl. í dýrtíðarmálunum. Þrisvar hafa legið fyrir ákveðnar yfirlýsingar frá forystumönnum flokksins um fylgi við úrlausnir í málinu, og þrisvar hefur flokkurinn snúið við blaðinu og gengið frá yfirlýsingum sínum.

Skúli Guðmundsson: Menn eru nú farnir að vitna um, hvað gerzt hafi í samningum um skattamálín á síðasta þingi, og það jafnvel þeir, sem ekkert voru við þá riðnir, eins og hv. 5. þm. Reykv. Þeir, sem tóku þátt í samningunum af hálfu Sjálfstfl., voru ráðherrar flokksins, hv. 1. þm. Reykv. og hv. þm. A.-Húnv. að nokkru leyti, er frá leið. Ég vil lýsa yfir því, að það er í alla staði rétt, sem hæstv. viðskmrh. hefur sagt, að við framsóknarmenn tókum það oft fram, að við vildum koma fram þeirri breyt., sem í þessu frv. felst, og gerðum ítrekaðar tilraunir til þess á samningafundum að fá hina flokkana til þess að fallast á hana. Fannst mér einkennilegt, að sjálfstæðismenn skyldu ekki fallast á þessa till., því að þeir hlutu að sjá, að þau fyrirtæki, sem fengu mikinn gróða á árinu 1940, hlutu skv. henni að fá lægri skatt á þessu ári. Var um það rétt í n., hvort við mundum þá flytja um þetta brtt. á þingi, en eftir tilmælum hinna flokkanna féllum við frá því í það skipti, til þess að auka ekki á deilur um málið, enda fyrirsjáanlegt, skv. yfirlýsingum beggja hinna flokkanna, að slík brtt. hefði ekki orðið samþ.

Hitt er alrangt, að við höfum gengið inn á að flytja ekki brtt. þar að lútandi á næsta þingi, enda minnst ég þess ekki, að farið væri fram á slíkt. Tókum við fulltrúar Framsfl. í fjhn. greinilega fram okkar vilja í málinu, eins og nál. í þingtiðindum ber með sér.

Með breyt. á skattal. s. 1. vor var miðað við

yfirstandandi tíma, að ákveða skatt af tekjum ársins 1940. Í mörgum gr. frv. er það skýrt tekið fram, að ákvæði þeirra gildi aðeins um tekjur ársins 1940. Þannig er t. d. í síðustu gr., um heimild til að hækka laun skattaneftarmanna. tekið fram, að á árinu 1941 megí þau vera hærrí en eftir gömlu l., en ekkert ákveðið um framtiðina.

Aðdróttunum hv. þm. A.-Húnv. um óheiðarleik okkar framsóknarmanna í þessu sambandi er því vísað heim til föðurhúsanna.

***Jón Pálmason:** Það verður að ráðast, hvort mér og hæstv. fjmrh. verður betur trúað í þessu máli en hæstv. viðskmrh. og hv. þm. V.-Húnv. Vegna ummæla hæstv. ráðh. um, að miðað hafi verið við skatt af tekjum ársins 1939, vil ég taka fram, að þetta er fjarstæða. Deilurnar stóðu ekki um þetta, heldur í sambandi við gróða útgerðar-fyrirtækjanna árið 1940, og þrætturnar, sem um þetta stóðu í samninganefndinni, voru auðvitað um það, hvort skattur og útsvar 1940 skyldu frádráttarbær 1941 eða ekki. En það sjá allir, að þýðingarlaust var að deila um þetta atriði, ef síðan átti að kippa burt ákvæðinu áður en það kæmi til framkvæmda. Þetta er augljóst. Hitt datt engum í hug, að þetta væri frambúðarsamningur, en Framsfl. ætlar auðsjáanlega að skjóta sér á bak við það, að ráðherrar okkar voru svo óvarfærnir að krefjast þess ekki, að samningurinn væri skriflegur.

Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson): Það vita allir, að það var aldrei minnst á skattaálagningu á tekjur 1941 í sambandi við þessa samninga. Þætti mér gaman að fá ummæli hv. þm. A.-Húnv. um lið gagnstæða staðfest af ráðherrum Sjálfstfl., er sæti áttu í nefndinni.

Ég vil enn spyrja hv. þm. A.-Húnv.: Hvernig áttum við á þingi 1941, síðasta þingi kjörtímabilsins, að semja um afgreiðslu skattamála á Alþ. 1942? — Það er Alþ. 1942, sem ákveður, hvernig tekjur ársins 1941 skuli skattlagðar, og þá einnig, hvort við þá álagningu skuli draga frá skatta fyrri ára. — Þetta eitt er óræk sönnun þess, að enginn fótur er fyrir staðhæfingum hv. þm. A.-Húnv.

Svo endar hv. þm. ræðu sína á þessum orðum: „Það datt engum í hug, að þetta væri frambúðarsamningur.“ — Já, það er alveg rétt. Allt annað er hreinn heilaspuni hv. þm., fundinn upp á eftir. — Vil ég mælast til, að ráðherra Sjálfstfl., hæstv. fjmrh., staðfesti, að hv. þm. A.-Húnv. fer rangt með. (JPálm: Hæstv. fjmrh. er búinn að staðfesta, að minn framburður er réttur.) Það er ekki rétt, eins og allir hv. þdm. hafa heyrt; enda er hv. þm. A.-Húnv. einum trúandi til að bera fram slíkar fullyrðingar.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til fjhn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

5. Gjaldeyrisverzlun o. fl. (afnám l. 82/1941).

Á 11. fundi í Nd., 3. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um afnám l. nr. 82 9. júlí 1941, um viðauka við l. nr. 73 31. des. 1937, um gjaldeyrisverzlun o. fl. (þmfrv., A. 23).

Á 18. fundi í Nd., 7. nóv., var frv. aftur tekið til l. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 19. fundi í Nd., 10. nóv., var frv. aftur tekið til l. umr.

*Flm. (Sigurður Kristjánsson): Mál þetta er í raun og veru lítið annað en formsatriði. Þegar l. þau, sem hér er farið fram á, að verði úr gildi felld, voru samþ., var það álit þingsins, að með þeim yrði unnt að deyfa þá áhættu, sem stafar af innieignum í Bretlandi, þannig að útflytjendur kæmu ekki til með að bera ábyrgð á þessum innieignum nema að litlu leyti.

Eins og hv. þm. er kunnugt um, hafa innieignir Landsbankans í Bretlandi aukizt úr 2 millj. upp í 5,9 millj. Þessi aukning stafar ekki nema að litlu leyti af auknum verðmætum útflytjenda, heldur af notkun íslenskra peninga hjá setuliðinu brezka. Á þessum sama tíma hafa innieignir útflytjenda komizt upp í 400 þús. sterlingspund, og sést af því, hvað þetta er ákaflega litill hluti af öllum innieignum. Nú er þessum málum þannig komið, að engin líkindi eru til, að þessar innieignir á biðreikningum útflytjenda aukist, heldur benda allar líkur til þess, að þær fari þverrandi, enda hafa þær minnkað mikið í hlutfalli við innieignir bankanna. En n. sú, sem sett var til þess að ráða yfirfærslu bankanna úr sterlingspundum í íslenskar krónur, hefur ekkert að gera, þegar þessum verkefnum sleppir. Þess vegna er þýðingarlaust að halda henni við. Ég geri ekki ráð fyrir, þegar öllum sterlingspundum verður breytt í dollara, að nokkrum geti dottið í hug, að þörf sé á starfsemi þessarar n. Þá er aðeins eftir, hvað á að gera við þær innistæður, sem menn eiga nú í Bretlandi. Almennt er álitíð öruggast fyrir landsmenn, ef hægt væri að breyta innieignum þessum í verðmæta hluti eða kaupa fyrir þær nauðsynjar, sem verði fluttar inn í landið.

Aftur á móti kemur til greina þegar um er að ræða að breyta þessum sterlingspundum úr vaxtalausum innieignum í Englandi, hvort ekki ætti að greiða með þeim skuldir, sem eru í sterlingspundum, eða þá að kaupa nauðsynleg hráefni til framleiðslu í landinu, annaðhvort til notkunar strax eða til að eiga birgðir af slíkum nauðsynjavörum.

Það er kunnugt, að menn hafa gert tilraunir til þess að selja sína peninga einhverjum af þeim mönnum, sem skulda, þannig að íslenskir menn, sem skuldað hafa í Englandi, hafa keypt innieignir og borgað skuldir sínar úti og breytt þeim þannig í innlent lán. Við það hefur það áunnizt, að erlend lán, sem á hafa hvílt þungir vextir, hafa verið greidd með vaxtalausum innieignum.

Í öðru lagi hafa íslenskir aðilar fengið þessa peninga keypta með góðum kjörum, og einstaka stofnanir, eins og t. d. byggingarfélag, hafa þess vegna getað lánað með hagkvæmum kjörum. Ég hef þess vegna lagt til, að þeir, sem eiga þessa peninga, fái ráðrúm til að ráðstafa þeim á þann hátt, sem þeim þykir hagkvæmast. Ég geri ráð fyrir því, að menn hafi misjafnlega trú á því, að hægt sé að fá nýtsamar vörur í Englandi. En mér er kunnugt um, að þar eru til hráefni, sem hægt væri að fá til framleiðslu á nauðsynjavörum hér á landi, ef fyrirvari væri nægur með útvegum þeirra. Mætti fá ódýrari vörur þaðan heldur en frá öðrum stöðum, þar sem opnar leiðir eru til viðskipta. T. d. yrði hægt að fá smíðaðar vélar til útvegsins, sem yrðu svo fluttar til landsins. Ég geri ekki ráð fyrir því, að mikill ágreiningur verði um þetta mál, en ég vildi mælast til þess, að það fengi skjótari afgreiðslu hér eftir heldur en hingað til, enda er það mjög áriðandi, ef hv. þm. finnst, að málið eigi að ná framgangi á þessu aukabingi. Ég geri ráð fyrir því, að eftir eðli málsins eigi það helzt að fara til fjhn., en þar sem hún mun nú mjög hlaðin störfum, getur það engu síður fengið afgreiðslu í allshn. eða sjútvn. Ég tel því rétt að létta störfum af fjhn og láta sjútvn. fjalla um málið.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv.

Forseti (JörB): Eftir eðli málsins ber að vísa því til fjhn.

*Flm. (Sigurður Kristjánsson): Mér skilst, að fjhn.-menn vilji gjarnan fá mál þetta til meðferðar, en ég held fast við till. mína um að vísa því til sjútvn., nema fjhn. gefi loforð um að afgreiða málið tafarlaust.

ATKVGR.

Till. um að vísa málinu til sjútvn. felld með 12:11 atkv.

Frv. vísað til fjhn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

6. Gjaldeyrisverzlun o. fl. (afnám l. 99/1941).

Á 14. fundi í Ed., 12. nóv., var útbýtt frá Nd.:

Frv. til l. um afnám l. nr. 99 9. júlí 1941, um gjaldeyrisverzlun o. fl. (þmfrv., A. 42).

Á 21. fundi í Nd., 17. nóv., var frv. tekið til l. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 22. fundi í Nd., 18. nóv., var frv. aftur tekið til l. umr.

*Flm. (Sigurður Kristjánsson): Herra forseti! Þetta mál, sem hér liggur fyrir, er mjög gamalt

ágreiningsmál, en ég hef hugsað mér að láta fortíðina að mestu liggja í þagnargildi og vita, hvort ekki er hægt að líta á það sem algert nútímamál. Ég skal þó í upphafi taka fram, að ég held, að innflutningshöftin hafi alla tíð verið talin neyðarúrræði, sem ætíð hefur verið stutt með einum einasta hlut, sem er gjaldeyrisvand-ræði, og ég held, að ef þau hafa verið talin neyðarúrræði áður, þá séu þau það ekki síður nú, því að hvað sem líður léttuð manna út at hag og horfum ríkis og landsfólks, getur eng-um manni dulizt, að það er ákaflega háska-samlegt fyrir eyðjóð eins og okkur Íslendinga, sem erum hér mitt á ofríðarsvæðinu með lítinn skipakost til aðdráttu, að leggja hömlur á inn-flutning, þar sem mjög mikinn hluta af nauð-synjum landsmanna verður að flytja að. Og þó að við sleppum öllum fjárhagshliðum í þessu máli, verður aldrei fram hjá því gengið, að þetta er mjög stórt öryggismál fyrir þjóðina. Það er vitanlegt, síðan stríðið hófst, að vegna gjald-eyrishaftanna hefur orðið mikil þurrð á all-flestum þeim vörum, sem þjóðin þarf nauðsyn-legast að nota. Við upphaf stríðsins álitu að sönnu margir, að allmikil breyt. væri orðin á þessu, því að það er reynsla, að þegar stríð brýzt út og allar þjóðir reyna að birgja sig upp sem bezt, ekki sízt smáþjóðirnar, þá hækka vörur fljótlega mikið í verði, þótt að vísu vegi hækkan útflutningsvara mikið þar á móti. Þrátt fyrir þetta þótti ekki ráðlegt að gera verulegar ráðstafanir til þess að birgja landið að mun upp að vörum, en hitt ráðið tekið, að láta skuldir greiðast og innieignir safnast erlendis, áður en slíkar ráðstafanir væru gerðar. Það er háski, bæði af því, hve siglingaleiðir okkar hafa lengzt, er sækja þarf til Ameríku, og hinu, að æ erfið-ara verður að fá vörur, a. m. k. frá Norðurál-fu-þjóðum, sakir hernaðarþarfa þeirra, hernáms sumra þeirra og siglingabanns, eins og al-kunna er.

Ekki þarf að lýsa, hvílíku fargi létti af Ís-landingum, þegar það varð kunnugt, að Eng-landingar mundu láta niður falla hömlur þær, sem þeir hafa um skeið lagt á innflutning okkar, og hefðu lofað að kaupa £ fyrir 8, svo að telja má, að skortur okkar á dollurum til vörukaupa sé úr sögunni. Eftir það skilst mér hér vera einungis um öryggismál okkar að ræða, þar sem aukning á innflutningi nauðsynja er. Raunar fer verðlag sjálfsagt hækkanði allt til stríðs-loka, og farmgjöld fara hækkanði, svo að hér getur oltíð á miklum fjárhæðum, en margfalt þyngra vegur þó öryggið, sem nást þarf með auknum innflutningi. Því ber að leita allra ráða til að birgja landið nauðsynjum, meðan unnt er. Þó að innflutningshöftum sé af létt að fullu, verður við nóg erfiðleika að stríða, þar sem flutningavandkvæðin eru. Ýmsir munu nú segja, að ekki minnki þau, þótt innflutningur sé gef-inn frjáls, svo að frelsið gagni lítið. Skipakostur okkar er ekki það mikill, að við getum annað öllum flutningum okkar frá Ameríku nema fá til þess leiguskip. En bæði Bretar og Bandaríkja-menn, sem við eigum þau mál undir, hafa nú strangt eftirlit með því, hvernig skipakostur er notaður, og munu skammta okkur hann eftir

því, hversu miklar vörur við eigum ófluttar á hverjum tíma að landinu og frá. Þegar hægt er að benda á, að ekki liggi ósend vestra nema nokkur tonn af nauðsynjavörum til landsins, verður erfitt að sannfæra Englendinga eða Ame-rikumenn um það, að skipaðörf okkar sé brýn og okkur stefnt í háska, nema úrbót faist. Miklu heldur fást leiguskip, ef fyrir liggja tugir og hundruð smálesta af nauðsynjum, sem biða flutnings hingað.

Ég lofaði í upphafi að fitja ekki upp á neinni deilu um fortíðina. En ég vil kanna, hvort það hefur ekki verið af heilum huga mælt, sem mér hefur alltaf skilizt á hæstv. viðskmrh., að á höftin bæri að líta sem illa nauðsyn, og væri sjálfsagt að afnema þau, þegar gjaldeyrisástand leyfði. Ég vil vita, hvort hv. þm. getur ekki komið saman um, að nú sé skylt að reyna að ná sem mestum nauðsynjum inn í landið og að þetta sé nú í fremstu röð mála okkar. Þegar ný stjórn er að taka við völdum, finnst mér ein-mitt vera tími til að semja um þessi mál, — heri þá fyrst og fremst að samþ. þetta frv., áður en þinginu lýkur, en ríkisstj. snúi sér af alefli að því að útvega skipakost með samningum.

Ég skal ekki orðlengja þetta frekar, nema til-efni gefist. Um leið og ég beini til ríkisstj. ósk um, að hún taki sem skjótast upp samningana, vil ég æskja þess, að frv. gangi til 2. umr. og allshn.

Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson): Þessi mál hafa alltaf tilheyrð fjhn. (SK: Algert öryggismál nú.) Vegna þess að sú n. hefur ætíð um gjaldeyris-verzlunina fjallað og hlýtur að hafa á henni mestan kunnugleik, vildi ég spyrja hv. flm., hvort hann gæti ekki fallizt á, að frv. yrði vísað til hennar.

Ég skal ekki frekar en flm. rifja upp fornar væringar um gjaldeyris-mál og innflutningshöft. Ég verð aðeins að minnst á starfsemi ríkisstj. í þessum efnum og viðhorf þeirra nú. Sumarið 1938 hafði ég aðstöðu til að kynna mér það á Norðurlöndum, hvernig unnið var að birgða-söfnun með aðsteðjandi styrjöld og siglinga-teppu í huga. Eftir að ég kom heim, vann ég nokkuð að athugunum á því, hvernig því yrði helzt við komið að birgja landið að ýmsum þeim nauðsynjum, sem helzt vill verða skortur á í styrjöld. Gerðir voru listar yfir ýmsar þær vörur, einkum þær, sem kostuðu ekki mikinn gjaldeyri, og innflytjendur hvattir til að vera vel birgir af þeim. Jafnframt varð bersýnilega vegna skorts á gjaldeyri, sem þá var, að skera niður innflutning ýmissa miður nauðsynlegra vörutegunda, en láta í staðinn koma sem mest almennra nauðsynja. Það er rétt hjá hv. flm., að í stríðsbýrjun voru hér ekki miklar birgðir, — og þó meiri en oft áður. Þá versnuðu gjald-eyrisvandráðin ákaflega, því að verzlunarhús, sem vön voru að selja okkur vörur með 3—6 eða jafnvel 9 mánaða gjaldfresti, tóku nú upp þá reglu, vegna óttans um að fleiri lönd drægj-ust inn í styrjöldina og útistandandi skuldir yrðu óinnheimtanlegar, að heimta allar vörur greiddar út í hönd eða um leið og þær voru komnar um borð í skip. Samtímis þessu varð að

greiða allar þær vörur, sem undanfarið höfðu verið keyptar með gjaldfresti og búið var að nota að miklu leyti. Fyrstu mánuði stríðsins var það því slzt minna áhyggjuefni, hvernig ætti að greiða vöru, en hitt, hvernig unnt væri að ná henni. Þetta fór ekki að lagast fyrr en kom fram á sumar 1940. Vorið 1939 var gefinn út „frilistinn“, þar sem innflutningur á mörgum nauðsynjum var gefinn frjáls, og mjög mörgum vörum var bætt á þann lista sumarið eftir. Var þá beint að því stefnt, að nær allur innflutningur yrði gefinn frjáls innan litillar stundar.

En þá kom það fram, og þó reyndar fyrr, að Bretar vildu hafa hönd í bagga með innflutningi okkar og að eftirlit væri með innflutningi. Þeir vildu hafa hér innflutningshömlur, og var samin innflutningsáætlun, sem við máttum ekki fara fram úr. Um þetta áttum við töluvert snaror deilu við fulltrúa Breta hér á staðnum, og lauk svo, að við urðum að afnema „frilistann“. Ég get gefið þar upplýsingar hér, að þótt ég væri þeirrar skoðunar, að innflutningshömlur væru nauðsyn, meðan gjaldeyrisvandráði héldust, gerði ég það, sem ég mögulega gat, til þess að hafa fulltrúa Englendinga ofan af þessari kröfu, og munu samstarfsmenn mínir í ríkisstj. bera mér þar vitni, ef flm. óskar. Síðan þetta gerðist, hafa ekki verið framkvæmd hér nein önnur innflutningshöft en þau, sem við vorum skuldbundnir til með samningum við önnur ríki. Samningurinn við Breta var bæði um hámark vörumagns og samkomulag um gjaldeyri, þar sem þeir skömmtuðu okkur þá dollara, sem við þurftum á að halda að þeirra dómi, í skiptum fyrir pund, og setti það fastar skorður við auknum innflutningi frá Bandaríkjunum. Það hefur verið hlutverk ríkisstj. að gera kröfur um sem riflegasta vörukvóta, og enn fremur höfum við reynt að hafa áhrif á, að innflytjendur nauðsynjavara ykju birgðir sínar, reynt að útvega þeim leyfi til kaupa í ýmsum löndum og sjá þeim fyrir skipum til flutninga. Með nokkrum undantekningum hefur innflutningur á nauðsynjum okkar orðið nægur. Undantekningarnar þarf ég ekki að ræða að sinni, en hitt er viðurkennt, að þetta ár höfum við haft ýmsar nýtsamar vörur í ríkari mæli en fyrir styrjöldina. Þegar innflutningur ársins 1941 verður gerður upp, mun koma í ljós, að hann er mjög mikill, þótt hann hefði þurft að vera meiri af ýmsum vörutegundum.

Nú taldi hv. flm. viðhorfið gerbreytt, þar sem allur útflutningur til Bretlands mundi fast greiddur í dollurum og eftirlit Breta með innflutningi félli niður. Mér er ekki kunnugt, hvaðan hann hefur þetta. Það standa yfir samningar við fulltrúa Bandaríkjanna og Bretlands, og er alls ekki ljóst í öllum atriðum, hvernig samningagerðinni lýkur. Við vitum engan veginn, hvort við getum fengið vörur eftir vild framvegis eða hverjar vörutegundir kunna að verða takmarkaðar. En mér þykir líklegt, eftir því, sem horfir í samningunum, að mjög verulegar breyt. til bóta geti brátt átt sér stað. Ég get sagt hv. flm. það, að ríkisstj. hefur enga löngun til að halda að þarflausu uppi innflutningshömlum, en takmörkun getur verið nauðsynleg af

skipaleysi og vöruburrð í innkaupalöndunum, engu síður en gjaldeyriskort. Það er líka nokkur veginn auglýst mál, að eitthvert eftirlit — og vörumiðlun á torfengnum vörum — verður að hafa á tímum sem þessum. L. um gjaldeyrisverzlun eru aðeins heimildarl. og verða ekki framkvæmd nema í þeim atriðum, sem ríkisstj. telur þurfa. Nú er örðugt að sjá allt fyrir, og menn ættu því að geta fallizt á að leggja þetta mál á hilluna í bráð, biða fullnaðarsamninga við önnur ríki og sjá, hverju fram vindur á næstunni.

*Flm. (Sigurður Kristjánsson): Vegna ummæla hæstv. viðskmrh. um afskipti Breta af innflutningi til landsins, vil ég taka fram, að frá minni sjónarmiði átti að hefjast handa um aukinn innflutning áður en þau komu til.

Í tilefni þessara orða vil ég minna á, að í ágústmánuði 1940 var viðhorfið í gjaldeyrisráðunum alveg gerbreytt frá því, sem áður var. Þá voru innieignir bankanna erlendis orðnar 3,4 millj. kr., en á sama tíma árið áður námu skuldir þeirra við erlenda banka 16 millj. kr. Á þeim tíma, þegar skuldirnar erlendis voru hvað mestar, virtist það takmark mjög fjarri, að við næðum því að verða skuldlausir.

Í ágústmán. 1940 var hæstv. viðskmrh. þeirrar skoðunar, að takmarka ætti innflutninginn. Var þess þá krafizt af þeim, er töldu innflutningshöftin háskaleg og óheppileg frá fjárhagslegu sjónarmiði, að þeim yrði af létt. Þá skrifaði hæstv. ráðh. grein í Tímann, ég ætla að það hafi verið 13. ág. það ár, og komst svo að orði, að frá sínu sjónarmiði ætti það ekki rétt á sér að létta af innflutningshöftunum eða lina á þeim frá því, sem verið hefði, þótt nú væru bættar horfur í bili.

Á þessum tíma eru bankarnir þegar farnir að safna miklum innieignum í Englandi. Í sept. sama ár er hinn svokallaði frilisti gefinn út um ýmsar vörur frá Englandi. Var þá mjög fyrir því harizt að fá frjálstan innflutning ýmissa vara frá Englandi, svo sem á klæðnaðarvöru, skófátnaði og búsaðöldum. Var þá enginn skortur á þessum vörum í Englandi, og þær fengust með viðunandi verði. Brátt kom þó að því, að þær urðu nær ófánlegar og stigu þá mjög í verði.

Síðan koma afskipti Breta af innflutningi til landsins til sögunnar. Þetta er nú allt umliðið, og þýðir lítið um það að deila.

Hæstv. ráðh. hélt því fram, að enginn skortur væri á nauðsynjavörum. Það er alveg rétt, að við höfum haft til næsta máls. En það er ekki það, sem um er að ræða, heldur hitt, að tryggja það, að við höfum birgðir lífsnauðsynja, ef eitthvað óvænt kemur fyrir. Það gæti svo farið, að siglingabann til landsins héldist jafnvel árum saman, og það er þetta öryggisleysi vegna ónóggra birgða lífsnauðsynja, sem er háskalegra fyrir okkur en allt annað.

Þá sagði hæstv. ráðh., að sér væri ekki kunnugt, hvaðan ég hefði þar upplýsingar, að Bandaríkin mundu sjá okkur fyrir dollurum.

Ég hef satt að segja þá vitneskju víða að, bæði úr blöðunum og í þinginu. Í Tímanum 1.

nóv. er þetta t. d. gert að umtalsefni. Þar er svo að orði komizt, að ríkisstj. hafi um langa stund, og síðast í samráði við sendinefndina í Washington, reynt að koma því til leiðar, að Bretar borguðu sem mest af íslenzku vöruverði í Ameríku. Þetta hafi verið erftt verk, því að Bretum hafi ekki verið mjög útfalir sínir dollarar. En nú sé svo komið fyrir milligöngu ríkisstj., að þessi mál hafi lokizt vel, og að þetta fagnaðarfeini hefði og stjórnin getað tilkynnt þinginu sama dag og hún lagði fram lausnarbeiðni sína.

Úr þessari grein í Tímanum eru mínar upplýsingar í upphafi. Síðan er um þetta rætt í þinginu og loks drepur Tíminn enn á þetta 4. nóv., þar sem það er gert að umtalsefni, að hæstv. atvmrh. hafi sagt frá þessu í þinginu. — Þannig eru mínar upplýsingar fengnar, og má telja, að þetta sé víst, enda þótt ekki sé gengið fyllilega frá viðskiptasamningnum.

Ég get að sönnu viðurkennt, að hæstv. viðskmrh. hefur tekið öðruvísi í þetta mál nú en oftast áður og telur þess nú skammt að biða, að máli þessi megi koma til ræðilegrar yfirvegunar. Hins vegar virðist mér skorta greinargerð fyrir því, hvers vegna á nú að halda í innflutningshöftin. Ég vil spyrja hæstv. ráðh.: Voru innflutningshöftin sett af öðrum ástæðum en gjaldeyrisvandráðum? Eru þessi vandræði ekki nú leyst?

Þegar innflutningshöftin voru sett, voru vandræði þau, sem af þeim leiddi, ekki eins hættuleg og nú á styrjaldartímum. — Nú getur stafað af innflutningshöftunum verulegur háski um öryggi okkar.

Ég vil leyfa mér að biðja hæstv. ráðh. að svara því, hvenær frá hans sjónarmiði er hægt að gefa innflutninginn frjálsan, og eins því, hvort ríkisstj. hafi ekki ríkt í huga að gera sérstakar ráðstafanir til þess að fá innfluttar nauðsynjavörur í ríkið máli nú þegar.

Vill ríkisstjórnin einbeita kröftum sínum til þess að birgja landið upp af nauðsynjavörum? Almenníngur lætur sig þá hlið málsins mestu skipta.

Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson): Hv. 5. þm. Reykv. gerði að umtalsefni afstöðu mína til þessara mála árið 1940. Hann sagði, að afskipti Breta af innflutningi til landsins hefðu ekki hafizt fyrr en frilistinn var gefinn út. — Afskipti þeirra hófust miklu fyrr, meira að segja 1939, við samningana í London, gerðu þeir það að samningsatriði, að viðskiptahömlunum væri haldið.

Nú vildum við gjarnan reyna til hlítar, hvort Bretum væri hér full alvara, og því gáfum við út frilistann. Satt að segja héldum við, að hér væri meira um formsatriði að ræða. En þetta fór á annan veg en við ætluðum.

Það er misskilningur, að ég hafi sagt í ág. 1940, að ég teldi rangt að breyta í nokkru um innflutningsmálin, þótt ég vildi ekki láta afnema innflutningshöftin alveg eins og þá stóð.

Það má deila um það, hvort innflutningur af vissum vörutegundum hefði orðið meiri, ef frilistinn hefði verið gefinn út fyrr. Ég tel vafasamt, að svo hefði verið, t. d. hvað vefnaðar-

vöru snertir, því að þá voru gefin út mjög aukin innflutningsleyfi, og leyfi fyrir búsaðhöldum voru t. d. ekki notuð að fullu. Innflutningur frá Bretlandi hefur verið mikill af þessum vörum, og nú eru meiri birgðir í landinu en verið hefur um margra ára skeið, en hv. þm. skaut því fram, að þessar vörur hefðu orðið nær ófánlegar í Bretlandi, þegar því tækifæri var sleppt 1940, sem þá var til að afla þeirra.

Hv. þm. sagði, að nú væri það aðalatriðið, að ríkisstj. sneri sér að því að tryggja landinu nægar nauðsynjavörur.

Ég vil geta þess, að öflun kornvara, nýlenduvara, hráefna og efnivara og annarra nauðsynja hefur aldrei verið heft, heldur þvert á móti allt gert til þess að auka innflutning þeirra.

Hitt er rétt, að takmarkanir af hálfu Breta hafa komið fram á ýmsum öðrum vörutegundum, og hefur ríkisstj. mikinn áhuga fyrir því að fá þessu breytt.

En gjaldeyrismálin liggja ekki eins ljóst fyrir og hv. þm. heldur, þótt þess sé að vænta, að ekki verði langt að biða, að úr rætist.

Viðvikjandi þeirri fyrirspurn hv. þm., hvort ríkisstj. mundi gera ráðstafanir til þess, að fluttar yrðu inn vörur svo sem unnt er, vil ég upplýsa, að ríkisstj. hefur alltaf stutt að því svo sem mest má verða, að nauðsynjar flytjist til landsins. og því mun hún halda áfram.

Umr. frestað.

Á 23. fundi í Nd., 19. nóv., var frv. tekið til frh. 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 25. fundi í Nd., s. d., var fram haldið 1. umr. um frv.

***Flm. (Sigurður Kristjánsson):** Ég var búinn að lýsa yfir, að ég mundi falla frá orðinu, ef málið hefði komizt til afgreiðslu á síðasta fundi. En það var lítilfjörleglegt atriði, sem ég hafði ástæðu til að gera aths. við í ræðu hæstv. viðskmrh. þá. Vegna þess að hann mun ekki vera hér viðstaddur, ætla ég ekki að hafa þessa aths. neitt, sem heitir.

Hæstv. viðskmrh. sagði, út af því, að ekki hefði verið á frilista í sept. 1940 klæðavörur, skófátnaður og búsaðhöld, m. a. það, að innflutningsleyfi fyrir búsaðhöldum hefðu ekki verið notuð, þau, sem veitt hefðu verið, og þess vegna hefði sýnt sig, að ekki hefði verið ástæða til að gefa þetta á frilista.

Út af þessu vil ég, að sú aths. komi fram, að margir af þeim, sem fá innflutningsleyfi, geta ekki notað þau. Þau eru bundin við vissar vörumagn, en ýmsir af þeim, sem hafa beðið um innflutningsleyfi, hafa ekki getað keypt inn vörur, og einnig af öðrum ástæðum hafa þeir orðið að sleppa þeim. Það getur verið vöruburrð í landinu, þó að innflutningsleyfi séu ekki öll notuð, vegna þess að þeim er ekki aukið við hjá þeim, sem geta flutt inn vöruna; því að sumir geta flutt inn meira heldur en þeir fá innflutningsleyfi fyrir, en verða að sætta sig við sinn hlut, af því að leyfin eru miðuð við vissar vörumagn. Þetta gildir eins, þó að vöruburrð sé í landinu, að öll innflutningsleyfi eru ekki notuð. Þetta

veldur svo verðhækkun á vörum, því að menn, sem hafa keypt inn vörur, hafa fengið óhagstæðari verzlunarsambönd eða viðskipti heldur en aðrir hefðu getað fengið, hefðu þeir mátt flytja inn, og hafa selt þær vörur með fullri hundradshlutaálagningu miðað við innkaupsverð, af því að vöruskortur var fyrir hendi í landinu.

Ég hef lagt til, að frv. þessu verði vísað til hv. allshn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til allshn. með 12:7 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

7. Stimpilgjald.

Á 3. fundi í Ed., 21. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 75 frá 21. júní 1921. um stimpilgjald (þmfrv., A. 7).

Á 4. fundi í Ed., 23. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Þorsteinn Þorsteinsson): Frv. þetta er eigi mikið fyrirferðar né margbreytt. En fylgja vildi ég því úr hlaði með fáeinum orðum og þykir verr, að enginn þm. úr fjhn. er viðstaddur, — þangað vænti ég að vísa beri frv. Aðalatriði frv. er innskot það í 14. gr. stimpillaganna, sem ég vil lesa, með leyfi hæstv. forseta: „Þegar afsalsbréf eða leigusamningar greina ekki hini stimpilskyldu upphæð, ber að áætla hana það háa, að vist sé um það, að söluverð eða leiga hafi ekki hærra verið í raun og veru. Verð fasteigna undir slíkum kringumstæðum skal aldrei áætla lægra en tvöfalt fasteignamat hinnar seldu eignar. Ef gjaldandi er óánægður með ákvörðun gjaldsins, getur hann skotið því undir úrskurð stjórnarráðsins“ o. s. frv. — Ákvæði í þessa átt er sýnilega bráðnaðsýnlegt til að taka af allan vafa, þegar sýslumönnum eða lögmanni er ætlað að meta upphæð gjaldsins og beinar upplýsingar skortir um söluverð eða leigu. Áður var það venja — þótti sjálfsagt — að geta slíks í afsalsbréfi fasteignar, og fór stimpilgjaldið eftir þeirri upphæð, sem tilgreind var. Nú er mér tjáð, að þetta sé orðin undantekning, a. m. k. hér í Rvík, og er það auðskilið, því að þannig hefur gjaldandi sloppið við að greiða hærra stimpilgjald en af fasteignamatsverði, þótt söluverð væri raunar miklu meira, — oft tvöfalt eða þrefalt hærra á þessum síðustu tímum. Þegar t. d. hús eru nú seld 25—100 þús. kr. yfir fasteignamati, hverfa ríkissjóði 350—1400 kr. stimpilgjaldstekjur af þeirri sölu, og auk þess lækkar þinglýsingargjald, meðan ekki er lögleitt ákvæði það, sem hér er farið fram á. Sjá allir, að samtals er þar um eigi litlar tekjur fyrir ríkissjóð að ræða. Þeir sleppa við réttmæt gjöld, sem braska mest og fela, en hinir eigi, sem skýra hreinskilnislega frá söluverði. Ég skal ekkert

um það dæma, hvort stimpilgjaldið sé hæfilega látt eða of látt eða hvort rétt væri að miða það framvegis ætíð við fasteignamat. Engin endurskoðun á því atriði liggur hér fyrir. Hér er það aðeins atriði, sem allir sjá, að kippa verður í lag. Þessu vil ég beina til hv. fjhn., um leið og ég legg til, að frv. verði vísað til 2. umr. og þeirrar n. Ég hef minnst á málið við hæstv. fjmrh. og skrifstofustjóra fjmrn. og mætt þar fullum skilningi á nauðsyn þess. Tel ég heppilegt, að fjhn. hefði samvinnu við ráðuneytið um afgreiðslu málsins. Þar sem þetta er réttlæismál og ekki allt of mörg frv., sem fyrir n. liggja, ætti að mega afgreiða það fljótt, svo að það þurfi ekki að bíða næsta þings.

Páll Zóphóníasson: Áður en þetta mál fer til n., — og ég tel það mjög þarft mál, — virðist mér rétt að minna n. á það, sem oft kemur fyrir, að upphæðin, sem tiltekin er í afsalsbréfi, er miklu lægri en raunverulegt söluverð. Hluti þess er þá greiddur áður og ekki talinn með, til að sleppa við stimpilgjald af honum. Gegnum skattanefndarstörf mín hef ég kynnt ýmsum sannanlegum dæmum um þetta. Þessu þyrfti að sjá við, og því skýt ég til nefndarinnar.

Flm. (Þorsteinn Þorsteinsson): Í upphafi 14. gr. er ákvæði, sem löggjafinn hefur ætlað til, að beitt yrði í slíkum tilfellum. Þar segir, að „þeir, sem hafa á hendi stimplun skjala, geta krafist allra nauðsynlegra skýringa af hálfu þeirra, sem stimplunar beiðast, og ákveða síðan gjaldið“. — Ef sá, sem stimpla skal, sér eitt-hvað tortryggilegt við upphæðina, sem skjalið tiltekur, ber honum að krefjast skýringa, og séu þær ekki gefnar réttar, liggja sektir við og fimmföldun stimpilgjaldsins, að mig minnir. Ég vil þó síður en svo hafa á móti þessari ábendingu hv. 1. þm. N.-M. og vænti þess, að fjhn. taki hana til greina, svo framarlega, sem henni þykja eigi ákvæði l. fullskýr fyrir.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til fjhn. með 9 shlj. atkv.

Á 14. fundi í Ed., 12. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 7, n. 39).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

***Frsm. (Magnús Jónsson):** Eins og tilgreint er í nál. fjhn., dróst afgreiðsla máls þessa vegna veikindaforfalla hv. 1. þm. Eyf., en hins vegar var búizt við, að hann mundi koma bráðlega til þings, og þótti því rétt að doka við, þar til er hann kæmi.

Þess er einnig getið í nál., að n. talaði við skrifstofustjóra fjmrn. um málið, og er það sumpart að hans ósk, að málið er fram komið. — N. getur út af fyrir sig litið vingjarnlegum augum á frv., því að búast má við, að sú venja, sem er tíðkuð nokkuð, að í afsalsbréfum sé ekki tilgreint kaupverð og bréfin stimpluð eftir fasteignamatsverði, verði til þess, að ríkissjóður missi einhvern hluta af því, sem honum ber af stimpilgjaldi. N. álitur rétt, að athugun fari

fram á því, hvort ekki sé hægt að finna réttari grundvöll að fara eftir og skapa meira samræmi í framkvæmdina en nú á sér stað. En n. fær ekki séð, að með frv. sé hægt að tryggja þetta.

Með frv. er farið fram á, að bætt sé inn í 14. gr. gildandi 1. um stimpilgjald ákvæði um, að þegar afsalsbréf eða leigusamningar greina ekki hina stimpilskyldu upphæð, beri að áætla hana það háa, að vist sé um það, að söluverð eða leiga hafi ekki herra verið í raun og veru. Verð fasteigna undir slíkum kringumstæðum skuli aldrei áætla lægra en tvöfalt fasteignamat hinnar seldu eignar. Það liggur í augum uppl. að menn geta komist í kringum þetta með því að tilgreina söluverðið. Og hvernig er hægt að hafa eftirlit með, að slíkt verði ekki gert? N. þótti, að úr þessu gæti jafnvel orðið meira misrétti en nú á sér stað, og væri beinlínis verðlaunað „svindl“ um tilgreiningu kaupverðs. Hinir óhlutvöndu menn slyppu við gjaldið.

Án þess að n. treysti sér til að gera brtt., þótti henni nær að reyna að ná hækuninni með því t. d. að reyna að hækka hundraðstöluna um vissan hluta fremur en eins og gert er ráð fyrir í frv., að ein regla gangi yfir alla jafnt, og ekki sé betri grundvöllur á að byggja en fasteignamatið. Það getur verið hæpið að láta t. d. húseignir og jarðeignir falla undir það sama, því að þegar hátt verð er á húseignum, þarf ekki hið sama að eiga við um jarðeignir. Það getur verið mikill munur eftir eðli fasteigna, hvað gjaldið á að vera hátt.

N. vill ekki láta fella frv., því að hún viðurkennir, að nauðsynlegar séu breyt. í þessu efn. heldur vill hún láta afgreiða það með nokkurs konar ályktun þessarar d. í formi hinnar rökst. dagskrár á þskj. 39.

*Magnús Gíslason: Herra forseti! Eins og hv. frsm. gat um, hefur fjhn. verið að fjalla um endurskoðun á 1. um stimpilgjald. En athugun þessa máls er ekki lokið enn, og get ég því fallið á till. í hinna rökst. dagskrá. Þegar gildandi 1. voru sett, 1921, var fyrst ákvæðið jafnt stimpilgjald af afsöllum og kaupsamningum. L. voru sníðin eftir löggjöf Norðurlanda um þetta efn. en þó vikið frá, t. d. voru gjöldin bærri í okkar l. Ástæðan var sú, að það vantaði fé í ríkissjóðinn, þegar l. voru samín, en það getur líka hafa vakað fyrir flm., að rétt væri að hafa gjöldin svo há, til að reyna að stemma stigu fyrir of miklu braski með fasteignir. En einmitt af því, að gjaldið var ákvæðið svo hátt, hefur alltaf viljað við brenna, að menn hafa reynt að skjóta sér undan ákvæðum l. með því að tilgreina lægra kaupverð en hið raunverulega. Síðan 1. voru sett 1921, hefur gjaldið fyrst verið hækkað um 25%, þá um 12% og er nú 40%.

Í ráðuneytinu hefur mönnum ekki komið annað betra ráð til hugar en að miða við fasteignamatsverð.

Fleiri ákvæði eru í l., sem þyrfti að breyta, t. d. um stimpilgjald af skipum. Oft er erfitt að fá fram hið raunverulega verð skipanna. Mætti ef til vill miða gjaldið við stærð skipanna fremur en kaupverð.

Þá á t. d. að greiða tvöfalt stimpilgjald, þegar Aþt. 1941. C. (58. löggjafarþing).

fasteign er afsöluð hlutafélagi, en ekki þegar skip er afsalað hlutafélagi.

Það er varhugavert að fara inn á þá braut, sem hv. frsm. minnstist á, að ákveða gjaldið mismunandi fyrir mismunandi fasteignir, því að þar sem er bara ein fasteignamatsn., er verðmæti þeirra eins rétt metið og hægt er innbyrðis. En á fasteignamatinu er byggður fasteignaskattur manna og framtal til eignarskatts. Ég er ekki hræddur um, að með núverandi fyrirkomulagi á fasteignamati þurfi þar að vera mikið ósamræmi.

Ég legg til, að rökst. dagskráin verði samþ.

Þorsteinn Þorsteinsson: Hv. fjhn. hefur haft þetta frv. eitt mála til meðferðar nú um mánaðartíma, en hefur ekki fært það til betra vegar, heldur vill hún vísa því frá, og er ekki einu sinni gert ráð fyrir, að ríkisstj. skili málinu á næsta þingi, heldur bara einhvern tíma í framtíðinni.

Ég verð að segja, að það var ýmislegt í ræðu hv. frsm., sem vakti athygli mína. Það getur margt verið rétt, sem hann sagði, en má þá ekki ráða bót á vanköntum frv.? Ástandið í þessum efnum er óviðunalegt. Ég sýndi fram á það við 1. umr., að nú tapar ríkið af stimpilgjöldum svo hundruðum skiptir við hverja sölu. En sölu eru mjög tíðar, eins og menn vita. Þeir, sem græða, eru húsaspekúlantarnir, er þeir þurfa ekki að geta um verðið, en farið er eftir fasteignamatsverði. En allir vita, að verð fasteigna hér er tvöfalt eða jafnvel þrefalt á við fasteignamatsverð. Það mætti þá, þangað til hægt yrði að ganga frá málinu með nýjum stimpillögum, hafa almennilegt eftirlit með þessum málum. Líka er hægt að taka drengskaparyfirlýsingu af mönnum. Ég skal ekki segja, að hvaða gagni slíkt kæmi, en það er þó oft gert. Mér finnst sjálfsagt að reyna þá leið, sem í frv. felst, og treysta því, að fjmrn. hafi rækilegra eftirlit með þessu en áður.

Um ákvæði varðandi skip er það að segja, að þau vantar alls ekki. Og ef ekki kemur fram frá fjmrn. sérstök lögskýring, sem gengur í aðra átt, þá er vafalaust, að innheimtumennirnir taka það raunverulega verð sem grundvöll fyrir álagningu stimpilgjaldsins.

Það getur vel verið, að það sé ekki fjarri sannri að taka þetta ráð, sem bent hefur verið á, að hafa fasteignamatsverðið fyrir grundvöll, en hækka jafnframt stimpilgjaldið til muna.

Ég yrði þakklátur, ef einhverjir vildu benda á hagkvæmar leiðir til umbóta á þessu frv., og ég veit, að fjhn. hefði getað gert ýmsar umbætur á því, ef vilji hefði verið fyrir hendi. Og ég vænti þess, ef frv. verður vísað til 3. umr., að n. sjái sér fært að taka málið til yfirgengunar.

Eins og hin rökst. dagskrá er, sé ég mér ekki fært að vera með henni, hvorki vegna efnis né orðalags. Ég tel sjálfsagt að láta ekki þetta ófremdarastand standa lengur og að þessu verði kippt í lag sem fyrst.

Páll Zóphóníasson: Ég er eiginlega dálítið undrandi yfir þessu máli öllu. Í fyrsta lagi er ég undrandi yfir því, að flm. þess skuli finna

ástæðu til þess, út frá sinni lífsstefnu, að koma með svona till., en eins og kunnugt er, er það stefna sjálfstæðismanna að vilja láta fjármunina safnast á fárra manna hendur. (ÞP: Fé er jafnan föstra líkt.) Hins vegar skil ég vel, að frsm. n. vilji ekki láta samþ. frv., en aftur á móti er mér ómögulegt að skilja afstöðu Bernharðs Stefánssonar og Erlends Þorsteinssonar. (Ródd: Eru þeir ekki þm. lengur?). Það er öllum vitanlegt, að það er langt síðan fasteignir fóru að seljast fyrir mun hærra verð en fasteignamat, og það er líka öllum vitanlegt, að það er sjaldan gefið upp hið rétta verð til yfirvaldanna, þegar fasteignir eru seldar. (ÞP: Alltaf átti um sveitir.) Mér er vel kunnugt um það, að allur fjöldinn af mönnum í Reykjavík, sem selja og kaupa fasteignir, kemst í meira og minna ósamræmi um sín framtöl út úr eignahreyfingum. Og þegar þeir eru kallaðir fyrir, kemur venjulega upp annað söluverð en þinglesið var. Þetta er alvanalegt, og það veit hvert mannsbarn.

Það er talað um það af skrifstofustjóra í stjórnnarráðinu, hv. 11. landsk., að þetta þurfi mikla athugun og það sé verið að athuga það. En það er liðugt ár síðan hér í landinu fóru að safnast fyrir peningar, sem ekki fengu framrás í kaupum á heim venjulegu verðmætum, sem til voru í landinu og mest ganga kaupum og solum, og þá fór að komast óeðlilegt líf í fasteignasölu, sem hefur orðið til þess, að nú eru fasteignir ekki einasta komnar í tvöfalt verð, eins og flm. nefndi, heldur eru dæmi til þess, að þær séu komnar í fjórfalt verð miðað við fasteignamatssverð. Allt þetta ár hefur fjármálaráðuneytið setið hjá og hugsað. En þegar hv. flm. frv. kemur fram með þetta frv., sem ég tel ófullnægjandi, en þó spor í áttina, þá á fyrst eitthvað að fara að hugsa um málið.

Varðandi ummæli skrifstofustjórans um það, sem ég sagði um það, að ég teldi óheppilegt að miða þinglestrargjaldið við smálestátölu skipa, þá skal ég nefna dæmi um þetta af skipi, sem ég hafði með að gera í gærðag. Það var keypt á árinu sem leið fyrir 60 þúsund kr. Það var gert við það fyrir 200 þús. kr. og síðan var það selt fyrir 300 þús. kr. Ef þinglestrargjald hefði þarna verið miðað við smálestátölu, þá hefði átt að borga jafnt af því í fyrra skiptið, þegar það var keypt fyrir 60 þús., og í síðara skiptið, þegar það var selt fyrir 300 þús. Ég teldi það þess vegna mjög misráðið, ef stjórnnarráðið kæmist að þeirri niðurstöðu, eftir langa umhugun, að miða við smálestátölu skipa.

Ég er þannig gerður, að þegar ég sé tilraun til að lækna galla og til að koma í veg fyrir svik, sem eiga sér stað um stimpilgjaldið, þá vil ég vera með í þeirri tilraun, jafnvel þó hún sé sprottin af einhverjum misskilningi hjá flm. á sjálfs síns eðli og síns flokks. Ég mun þess vegna vera með í að fella rökstuddu dagskrána og greiða frv. atkv. til 3. umr.

*Frsm. (Magnús Jónsson): Ég verð að segja það, að ég varð fyrir dálitlum vonbrigðum af undirteknum hv. flm. við afgreiðslu n. á þessu máli.

Ég var búinn að gera grein fyrir því, hvernig

á því stóð, að afgreiðsla málsins tafðist, og ég hygg, að það megi telja fullgilda ástæðu. Þar sem 3 menn eru í n., einn frá hverjum flokki, þá er ekki nema eðlilegt, að n. hyllist til þess að láta n. vera fullskipaða, þegar mál eru afgr. Auk þess er það á allra vitorði, að ekki var húzt við því að þingið sæti nema fáa daga, og ekki var húzt við afgreiðslu almennra mála á þessu þingi, sem ekki væru aðkallandi í augnablikinu. Og mér finnst satt að segja, að flm. geti verið ánægður með það, ef frv. hans verður til þess, að samþ. verður nokkurs konar þál. um að skora á ríkisstj. að afgr. málið. Mér finnst þess vegna, að flm. hafi í raun og veru náð tilgangi frv., ef rökst. dagskráin verður samþ.

Þetta frv. mundi í raun og veru ekki verða til að innleiða fjarska mikla breyt. í þessum efnum. Það er aðallega uppgefarskyldan, sem í rauninni er tryggð alveg jafnvel í gildandi l. í 3. gr. stimpill. stendur: „Í stimpilskyldum skjölum skal jafnan getið þeirrar fjárhæðar, sem stimpilskyldan er bundin við.“ SömuLeiðis í 14. gr., þar segir: „Þeir, sem hafa á hendi stimplun skjala, geta krafist allra nauðsynlegra skýringa af hálfu þeirra, er stimplunar beiðast.“ Ég get ekki séð, að það mundi verða mikil bót á ástandinu, þótt þetta frv. yrði samþ. Ég tel rétt, að reynt sé að finna leið, þar sem sama gangi yfir alla, með því t. d. að miða við eitthvert fyrirfram ákveðið verð, t. d. fasteignamatssverð, en hækka þá ef til vill heldur stimpilgjaldið.

Varðandi ákvæðið um skipin, þá er það rétt hjá flm., að þar er miðað við kaupverð, þ. e. a. s. upphæð kaupverðs. En mér finnst, að það væri ekki úr vegi að athuga, hvort ekki mætti finna þar líka einhvern grundvöll, þannig að þeim væri ekki ívilnað, sem óhlutvandastir eru. Og ég verð að segja, að hvað sem hv. 1. þm. N.-M. segir, þá er það engin fjarstæða að miða við smálestátölu, en vitaskuld næði engri átt, að greitt yrði sama stimpilgjald á öllum skipum, hvort sem þau væru vond eða góð. Það yrði vitaskuld að flokka skipin. En þetta er eitt af þeim atriðum, sem þarf athugunar við milli þinga. Þetta er atriði, sem þarf að rannsaka með fagmönnum, hvernig hægt sé að finna einhvern grundvöll, sem sé réttlátur gagnvart öllum.

Viðvíkjandi því, sem hv. 11. landsk. sagði, að það væri varhugavert að hafa mismunandi gjald á mismunandi fasteignum, þá er það alveg rétt, sem hann sagði um það. Enda held ég, að það muni ekki vera sú ástæða, sem hefur komið þessu máli af stað, heldur sé það dýrtíðin. Mér skilst sem sagt, að hér vera miðað í þessu frv. við hreint bráðabirgðaástand, nema það sé verið að gefa það í skyn, að fasteignamatið sé hringa-vitlaust. Ef svo væri, þá finnst mér, að sá aðili, sem segir til um fasteignamatið, sé ekki nema réttur til að missa af þessum gjöldum, ef hann sér ekki rétt um matið á eignunum. Það, sem um er að ræða, er þess vegna ekkert annað en það, hvort hægt er að ná inn gjöldum af óeðlilegu verði. Í þessu sambandi dettur mér í hug, hvort ekki mundi vera hægt að miða við visióluna. Annars er þetta mál e. t. v. ekki eins auðvelt í meðferð eins og menn halda. En ég hef samt trú á því, að fjármálaráðuneytið hefði

a. m. k. langbeztu tökin á því að koma með till., sem gætu orðið hér að mestu liði.

Ég held, að ég þurfi ekki að svara hv. 1. þm. N.-M. mörgu. Hann var aðallega að tala um skilning sinn á því, hver væri stefna sjálfstæðismanna, sem mér skildist helzt, að mundi að hans áliti vera fólgin í því að gefa rangar skýrslur, og færi það þess vegna í bága við þá stefnu, að flm. frv. hefði komið fram með það. Ég býst nú við, að Sjálfstf. muni síðast sækja skilning á sinni stefnu til þessa hv. þm. Hv. þm. taldi óheppilegt að miða stimpilgjaldið við smálestátölu. Ég sé ekki, að það sé ómögulegt að miða við það, enda þótt gott væri að finna einhvern annan grundvöll, en áreiðanlega sé heppilegast að miða við eitthvað, sem ekki er komið undir því, hvernig þessi og hinn vilja gefa upp í það og það skiptið. Það mun löngum verða erfitt að fá þær upphæðir réttar í öllum tilfellum.

*Magnús Gíslason: Hv. flm. hélt því enn fram, að þetta frv. væri fram komið vegna þess ástands, sem skapast hefði vegna mismunar kaupverðs og fasteignamatverðs, og að það kæmi fyrir, að greitt væri stimpilgjald af lægra verði en söluverði.

Það má segja, að núverandi ástand hafi hrundið þessu af stað, en það hefði verið ástæða til að endurskoða þetta fyrr en gert hefur verið, og ef það verður ofan á, sem fjármálaráðuneytið hefur í hyggju, en það er sú grundvallarbreyt. að miða stimpilgjaldið við fasteignamat, þá fæst væntanlega hér úrbót á. Ég fyrir mitt leyti er ekki sannfærður á þessu stigi um það, að rétt sé að fara inn á þá braut að leggja mismunandi gjald á eftir því, hvaða tegund fasteigna um er að ræða, því það er órannsakað mál t. d., hvort jarðir hafa ekki stigið í verði og eigi eftir að stiga eins mikið og hús.

Hv. 1. þm. N.-M. var með athugasemdir í garð ríkisstj. fyrir að hafa ekki borið frv. um breyt. á stimpill. fyrr fram. Þessu vil ég aðeins svara því, að ég var búinn að gefa á þessu þá skýringu, að málið væri til athugunar með það fyrir augum að leggja það fyrir næsta þing. Það var ekki búizt við, að þetta mundi standa svo lengi, að hægt yrði að koma slíku frv. fram, enda var það ekki svo undirbúið, að unnt væri að koma með það nú.

Hv. þm. sagði, að núverandi ástand væri óviðunandi, þar sem nær aldrei væri gefið upp rétt verð. Ég þori að fullyrða, að þessi staðhæfing nær ekki nokkurri átt. Ég hef sjálfur fengið við stimplanir í 20 ár og veit af örfáum tilfellum, þar sem ekki var gefið upp hið rétta verð. Það má þó vera, að nú séu meiri brögð að þessu en áður var. En úr því hv. þm. fannst þetta ástand svona óviðunandi, hvers vegna var hann þá ekki búinn að skora á stj. að breyta þessu? Ég efast sannast að segja um, að hv. þm. hafi möguleika til að vita með vissu um það, sem hann sló hér fram, og þetta sé því hreinn og beinn sleggjudómur hjá honum.

Þorsteinn Þorsteinsson: Ég sé ekki ástæðu til að fara út í frekari umr. um málið, fyrr en séð

verður, hvort hin rökst. dagskrá verður samþ. Ef hún verður felld, þá gefst frekara tækifæri til að ræða málið við 3. umr.

Ég vil aðeins endurtaka það, að enda þótt þetta frv. hefði mátt vera rækilegra, þá var því þó beint til þess ástands, sem nú er um það atriði, er það fjallar um og nauðsynlegt er að fá bætt úr strax. Ég bar frv. mitt fram á þessu þingi, þar sem ég taldi, að ástandið væri að verða þannig, að ekki væri viðunandi að biða með lagfæringu til næsta þings. Það er orðið þannig, sérstaklega hér í Reykjavík, að menn eru algerlega hættnir að gefa upp rétt verð fasteigna, sem seldar eru, og greiða þar af leiðandi ekki nema lítinn hluta þess stimpilgjalds, sem lögboðið er.

Mér kom ekki á óvart, þegar hv. 1. þm. N.-M. stóð upp. Það eru nú ýmsir snúnningar á þeim hv. þm. og hann sparkar oft allóþyrmilega aftur undan sér. Hann talaði um misskilnið eðli sjálfs mín og flokks míns. Það getur vel verið, að maður þekki ekki sjálfan segj alltaf nógu vel, og ég býst við, að þessi hv. þm. geri það ekki heldur. Ef farið væri að lesa í hug hans, gæti ýmislegt komið þar í ljós, sem kæmi honum á óvart, að aðrir vissu. Gott þykir mér að hafa atkvæði hans á mína hlið nú. Maður getur ekki hjá því komizt, að „hver hafi sinn dreng að draga“, og ég verð að setta mig við það í þessu máli.

*Frsm. (Magnús Jónsson): Ég vil aðeins út af því, sem hv. flm. sagði, að oft væri ekki gefið upp rétt söluverð, segja nokkur orð. Má vera, að svo sé í einstaka tilfelli, en þess munu færri dæmi. Ég hef nýlega verið riðinn við stóra fasteignasölu hér í bænum, og þar var kaupverðið 3 til 4 sinnum hærra heldur en fasteignamatverðið, en var þó jafnverð. Þó að þessi lög-gjöf sé oft svikin, er ekki óalgengt, að rétt verð sé gefið upp. En hins vegar, á slíkum tímum, sem nú standa yfir, er enginn vafi á, að það er töluvert af fé landsmanna, sem ekki kemur til skatts. Það liggur í augum uppi, að kaupandi og seljandi fasteigna hafa nóg möguleika til að fela hluta af eignum sínum, svo að þær komi ekki til skatts. Ég veit ekki, hvernig á að koma í veg fyrir slíkt samkomulag milli manna, en það er þýðingarlaust að ætla að bæta úr því með brbl. Í frv. stendur, að sé fasteignamatverð ekki gefið upp, skuli það vera áætlað. En þeir menn, sem hefðu innræti til þess, þyrftu ekki annað en gefa upp það verð, sem þeir hefðu komið sér saman um, þó að það færi langt niður úr öllu valdi.

Þetta finnst mér ófært, og ég vil beina því til ríkisstj., þegar hún býr þetta mál undir næsta þing, að þá verði till. hennar a. m. k. á þann hátt, að þær gangi jafnt yfir alla.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin frá fjhn., á þskj. 39, felld með 7:7 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu já: ÁJ, BSt, BSn, JJós, MG, MJ, SÁÓ.

nei: BrB, IngP, JJ, PHERM, PZ, ÞP, EÁrna.

2 þm. (ErlP, HermJ) fjarstaddir.

1. gr. samþ. með 7:1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BrB, IngP, JJ, PHerm, PZ, ÞÞ, EÁrna.
nei: JJós.

ÁJ, BSt, BSn, MG, MJ, SÁÓ greiddu ekki atkv.

2 þm. (ErlP, HermJ) fjarstaddir.

2 gr. samþ. með 8 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 8 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

8. Útsvör.

Á 9. fundi í Ed., 4. nóv., var úthýtt:

Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 106 23. júní 1936,
um útsvör (þmfrv., A. 26).

Á 12. fundi í Ed., 5. nóv., var frv. tekið til
1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Af-
brigði leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

*Félmrh. (Stefán Jóh. Stefánsson): Þetta litla
frv. þarf litilla skýringa við fram yfir þær, sem
eru í grg. Ástæðan fyrir því, að þetta frv. er
komið fram, er út af bréfi skattstjórans í
Reykjavík, dags. 21. maí þ. á., þar sem hann fer
fram á, að hann verði leystur undan því að vera
formaður niðurfjöfnunarnefndar, og færir til þess
ástæður í bréfi sínu. Enn fremur hefur skatt-
stjóri ritað borgarstjóranum í Reykjavík bréf,
sem er um sama efni, og leggur borgarstjóri
og bæjarráð til, að framvegis verði niðurfjöfn-
unarnefnd kosin hlutfallskosningu af bæjar-
stjórn. Ráðuneytið taldi ekki rétt að þröngva
skattstjóra til að gegna þessu starfi ásamt skatt-
stjórastarfinu, enda eru rökinn, sem hann færir
fyrir máli sínu, eðlileg. Þess vegna er þetta frv.
hér komið fram eftir beiðni félmrn., og vona
ég, að hv. Alþ. taki til greina ástæður þær, er
skattstjóri kemur fram með. Félmrn. fannst ekki
rétt að gera breyt. á þessu nema í Reykjavík,
af því Reykjavík er langumfangsmest á þessu
sviði, og taldi ekki þörf á breyt. annars staðar.
Ég vænti þess, að hv. d. taki vel undir þetta frv.
og hraði því, svo afgreiðslu þess verði lokið á
þessu aukabingi, er nú situr, því það er nauð-
synlegt að fá úr þessu skorið áður en niður-
jöfnun hefst aftur á næsta ári, og enn fremur
mundi, ef þessi breyt. fengist í gegn, þurfa að
kjósa niðurfjöfnunarnefnd á síðari fundi bæjar-
stj. í nóv. þ. á.

Frsm. (Ingvar Pálmason): Þó að allshn. flytji
þetta frv., eins og getið er um í upphafi grg.
þess, þá hefur n. samt ekki bundið sig í öllum
atriðum við það. N. jatar, að rök þau, sem skatt-
stjórinn í Reykjavík færir fyrir því að vera
leystur undan þessu starfi, séu að vísu eðlileg,
en virtist, að með þessari breyt. væri sá ljóður
á ráði, að Reykjavík verður þar með slitin út úr
því kerfi, sem ákveðið er í l. um þessi mál. Í
öllum kaupstöðum landsins er gert ráð fyrir,
að formaður skattan. sé í niðurfjöfnunarn., og
er þetta eðlilegt og nauðsynlegt, því tæplega er
hægt að hlusta við, að niðurfjöfnun fari fram

nema í samstarfi við skattan., og hlýtur að vera
meiri nauðsyn á þessu í Reykjavík heldur en í
öðrum kaupstöðum landsins, því að í Reykja-
vík er svo gífurlegur fjöldi þeirra, er telja fram
til skatts. N. telur því nauðsynlegt að fá frest
til að athuga málið milli 2. og 3. umr. Þess og
gera á því breyt. En n. hefur fullan skilning
á, að rök skattstjórans séu mikilvæg, en ég get
hugað, að stofnun eins og skattstofan sé svo
líði skipuð, að ekki þurfi að slita þetta úr
tengslum. — Ég vildi láta þetta koma fram, til
þess að fyrirbyggja misskilning, þó breyt. komi
frá allshn. Öll n. er sammála um, að athuga beri
frv. vel áður en ákvörðun er tekin um það að
slita þau tengsl, er að framan er getið.

Páll Zóphóníasson: Ég skil vel, að hæstv.
ríkisstj. skuli leggja þetta frv. hér fram, eftir
að skattstjóri hefur beðið lausnar á þessu
starfi, en mér finnst, að allir möguleikar hafi
ekki verið athugaðir hér, og vil ég í því sam-
bandi segja, að rök þau, er skattstjóri færir
fyrir máli sínu, eru sérstaklega bundin við s. l.
vetur. Af sérstökum ástæðum bar störf niður-
jöfnunarn. og skattan. að á sama tíma þá, en
venjulega er því ekki þannig varið. Þess vegna
á að taka lausnarbeiðni skattstjóra til greina
með þetta sjónarmið fyrir augum. Ég get látið
í ljós þá skoðun, að ég tel alveg óforsvaran-
legt að slita í sundur tengslin milli niðurfjöfn-
unarn. og skattstofunnar. Milli þessara tveggja
stofnana þarf að vera mjög náið samstarf,
niðurfjöfnunarn. þarf beinlínis að starfa í skatt-
stofunni. Ég ætla ekki að rekja, hvernig það
yrði, ef menn, sem ekkert þekkja til þessara
mála, færu að jafna niður hér í Reykjavík, en
það yrði án efa mjög slæmt. Ég viðurkenni, að
vel geti farið svo, að það beri að sama brunni
með annriki skattstjórans í vetur eins og í
fyrirvetur, vegna þeirrar skattalagabreytingar,
sem án alls efa verður gerð í vetur, þar sem
breyt. í fyrra var aðeins gerð til eins árs. — Þó
skattstjóri geti oft gegnt báðum embættunum,
þá er það ekki alltaf þannig, en ég vil breyta
þessu þannig, að skattstjóri verði áfram for-
maður niðurfjöfnunarn., en að honum verði
gefið umboð til að setja 1 fulltrúa sinn fyrir
sig á öðrum hvorum staðnum. Nú er ekki gert
ráð fyrir í skattal., að skattstjóri hafi fulltrúa,
en því mætti bæta í skattal., að auk þess, sem
skattstjóri sé skipaður, þá sé um leið skipaður
skrifstofustjóri, og skattstjóra sé gefin heimild
til þess í útsvarsl. að láta hann mæta fyrir sig
eftir þörfum. En að slita þetta tvennt úr tengsl-
um finnst mér ómögulegt.

Ég vil biðja hv. n. að athuga þetta vel, því að
illa getur farið, ef óvanir menn fara að jafna
niður útsvörum í Reykjavík án þess að styðjast
við þær upplýsingar, sem eru í skattstofunni.
Það verður áreiðanlega eitthvað sagt um út-
svörin þá.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

9. Vörugjald í Vestmannaeyjum.

Á 13. fundi í Ed., 7. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um framlenging á gildi l. nr. 66 11. júní 1938, um vörugjald fyrir Vestmannaeyja-kaupstað (þmfrv., A. 32).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

*Flm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti! Á síðasta þingi var afgr. frá þessari hv. d., eins og raunar að undanfögnu, heimild um framlenging þeirra l., sem hér um ræðir. Það skeður svo á því þingi, að í hv. Nd. var málið stöðvað og fellt, án þess, eins og segir hér í grg., að hægt væri að sjá, að gild ástæða væri til þess.

Ég hef talið mér skylt, úr því að þetta aukaping var kallað saman nú, að héra þetta mál fram enn á ný fyrir hönd þeirra aðila, sem eru í Vestmannaeyjum og eiga því hér hlut að máli. Og vonast ég til þess, að í þessari hv. d. a. m. k. sé svipuð afstaða gagnvart þessu máli og áður var.

Ég hef svo ekki fleiri orð um þetta mál að segja. Það er svo gamalkunnugt hér í þessari hv. d., að það er óþarft að vera með neinar útskýringar á því.

Ég geri ráð fyrir því, að málið fari til hv. fjhn., sem mig minnir, að það hafi verið í að undanfögnu, og vil mælast til, að því verði þangað vísað að umr. lokinni.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 9:1 atkv. og til fjhn. með 9:1 atkv.

Á 19. fundi í Ed., 19. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 22. fundi í Ed., s. d., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 32, n. 52, 56).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9:1 atkv.

*Frsm. (Bernharð Stefánsson): Ég sé ekki, að það sé til mikils að vera með þetta mál nú. Fjhn. gat ekki verið að breyta afstöðu sinni frá því í vetur og leggur því til, að frv. sé samþ. En ég skil þó ekki, að það fái að ganga gegnum þetta þing. Ekki sé ég heldur ástæða til að fara að hefja umr. um það nú, því að þetta er gamall kunningi, og liggja til þess sömu ástæður og áður, þegar það hefur verið rætt hér. En þegar fjhn. mælti með málinu, var ekki að vita, hvernær þingi yrði slitið. Var þá hægt að gera ráð fyrir því, að málið gæti fengið afgreiðslu. En nú er það vonlaust.

Það má segja, að Vestmannaeyingum sé ekki þörf á þessu vörugjaldi, og afstaða fjhn. markast ekki af því, að hún telji þetta svo brýna þörf bæjarféluginu. En þar sem Vestmannaeyingar óska þessa og þar sem það mundi ekki koma að verulegu leyti niður á öðrum lands-

mönnum, þótti n. rétt að mæla með málinu. Hún mælir öll með því, þó að einn nm. áskilji sér fyrirvara að því er snertir tímalengdina.

*Jóhann Jósefsson: Ég vil þakka hv. n. fyrir afgreiðslu málsins. Það er rétt, sem hv. frsm. sagði, að þegar málið var í n., gat hún ekki vitað, hve langt yrði til þingslita. Það er líka rétt, að það mun ekki hafa úrslitapýðingu, hvort málið fer lengra nú eða ekki, en hins vegar er ekkert á móti því, að hv. d. sýni málinu hug sinn. Þetta mál var fellt á síðasta þingi og heldur ómaklega. Það hefði þó getað komið að svipuðum notum, ef það hefði náð samþykki á þessu þingi. Ég er þó ekki að saka hv. n. um það, hvernig komið er. Vona ég, að málið verði borið fram síðar af mér eða öðrum við heppilegri skilyrði.

*Erlendur Þorsteinsson: Ég vildi gera stuttlega grein fyrir fyrirvara mínum, sem kemur fram á þskj. 56. Ég taldi rétt að leggja til, að l. yrðu aðeins framlengd um eitt ár í senn, því að sjálfsagt væri, að Alþ. meti í hvert sinn ástæður til framlengingarinnar. Nú er það svo, að Vestmannaeyjum mun ekki vera brýn þörf á þessu og ef til vill minni en sumum öðrum kaupstöðum á landinu, sem hefur verið neitað um rétt til að leggja á vörugjald, og ég hef alltaf talið vörugjald óréttmætara en útsvör. En ef útsvarsl. er ekki breytt svo, að menn geti ekki flutzt af staðnum, þar sem þeir hafa atvinnurekstur sinn, og rekið þó atvinnu á þeim stað án þess að borga útsvar, þá rekur að því, að taka verður upp nýjar tekjuöflunaraðferðir. En aðalástæðan til þess, að ég vil veita þetta leyfi, er þó sú, að nú rekur að því, að Vestmannaeyingar flytji út mikinn hluta af fiski sínum, frosnum eða ísuðum, en Bretar eiga enn að greiða öll þau útflutningsgjöld, sem þeir áttu að greiða, þegar gengið var frá samningum við þá um þetta. Við Íslendingar höfum hins vegar ekki borið svo góðan hlut frá borði í þeim viðskiptum, að ástæða væri til að afnema nokkur þau gjöld, sem féllu þaðan í okkar hlut.

ATKVGR.

Brtt. 56 samþ. með 10:1 atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 10:2 atkv.

2. gr. samþ. með 10:1 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 10:2 atkv.

Á 24. fundi í Ed., s. d., var frv. tekið til 3. umr. (A. 74).

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 12:1 atkv. og afgr. til Nd.

Á 26. fundi í Nd., 20. nóv., skýrði forseti frá, að sér hefði borið frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Fr. var ekki á dagskrá tekið framár.

